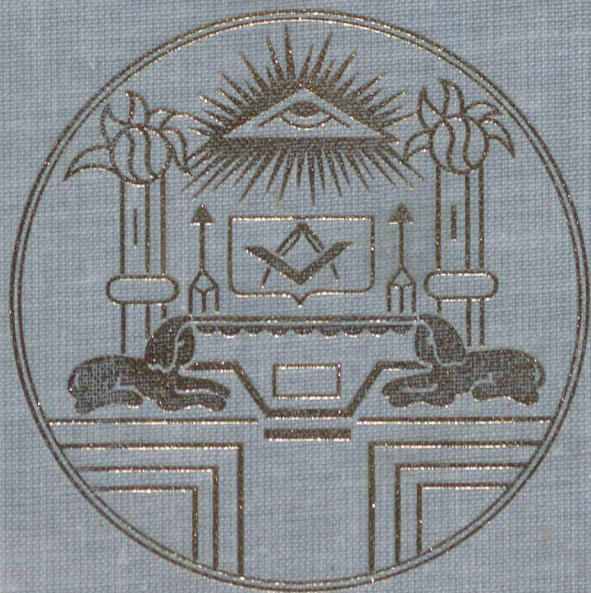

ABAFI LAJOS

A
SZABADKÖMÜVESSÉG
TÖRTÉNETE
MAGYARORSZÁGON

208228

622

A
SZABADKÖMŰVESSÉG
TÖRTÉNETE
MAGYARORSZÁGON

TÖRTÉNETE

MAGYARORSZÁGON.

IRTA
ABAFI LAJOS

IRTA

ABAFI LAJOS

MTAK

508559

0199

AZ AKADÉMIAI KIADÓ
REPRINT SZOROZATA

Mutatókkal kiegészítve

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

BUDAPEST, 1993

M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Könyvtár 7583./19 93... sz.

22912

Előszó.

A

SZABADKÖMÜVESSÉG TÖRTÉNETE MAGYARORSZÁGON.

IRTA

ABAFI LAJOS.

SZÁMOS ÁBRÁVAL.

E l ő s z ó.

A szabadkőművesek szövetsége a XVIII. századnak minden kulturális intézményére, egyházi életére s iskoláztatására, irodalmára s egész szellemére oly nagy, sőt gyakran döntő befolyást gyakorolt, hogy annak számos eseményét alig lehet teljesen megérteni, ha a szabadkőművesek működését tekintetbe nem vesszük.

Irodalmunkban eddigelé egyetlen oly mű sem volt, mely a XVIII. század hazai szabadkőművességének történetét, szervezetét, irányeszméit és működését ecsetelte volna.

A legújabb időkig csak elvétve bukkant fel egy-egy arra vonatkozó irat, és már-már úgy látszott, mintha az a retteget, melyet Bécs felől a Jakobinusok perével felidéztek s egy századig fentartottak, felemésztette volna mind azokat az okiratokat, melyek a szabadkőművesi életre világot deríthettek. Ekkor a szerencsés véletlen és a tulajdonos, gróf *Festetics Pál* liberalitása felnyitotta előttem a Veszprém-megyei déghi kastély könyvtárában őrzött szabadkőművesi levéltárt, mely rendkívül gazdag voltánál fogva (104 kötet, mintegy 10,000 ívnyi tartalommal) az egész század szabadkőművességét elem tárta. Csakis ennek s a nagy-szebeni Brukenthal-féle muzeumban letéteményezett számos idevágó okirat alapján vált lehetővé, az osztrák-magyar birodalom szabadkőművességének történetét megírnom. (Geschichte der Freimaurerei in Oesterreich-Ungarn. I.—V. kötet. Budapest, 1890—1900.)

Ennek a munkának kivonata, részben kiegészítése a jelen mű, melyből az amabban foglalt számtalan forrás-idézetet, egyszerű utalással, kihagytam.

Mint korábbi összefoglaló művemben, úgy ebben is a legnagyobb tárgyilagosságra törekedtem : nem szépitgettem és nem palástoltgattam semmi irányban, adataimból el nem nyomtam semmit, viszont meg sem toldottam azokat hypothesisekkel, combinációkkal és következtetésekkel, a mire az alkalom elég gyakran kínálkozott.

Ezeknél fogva oly könyvet reménylek a t. olvasónak nyújtani, a mely a mult század magyar szabadkőművességének hű képét tárja eléje.

A Szerző.

TÜRR ISTVÁN

ALTÁBORNAGYNAK

A CORVIN MÁTYÁS PÁHOLY ÖRÖKÖS TISZTELETBELI
FŐMESTERÉNEK

A MAGYAR SZABADKÖMŰVÉSSÉG MEGALAPÍTÓJÁNAK

AJÁNLJA

A SZERZŐ.

DR. PÁLFI KÁROLY KANCLER.

Mark f.

Stadler pinx.

GRÖF PÁLFFY KAROLY KANZELLÄR.

BEVEZETES.

A szabadkőművesség mai alakjában, a mult század szüleménye. A szövetség lényege az emberiséggel majdnem egykorú. Mióta az ember öntudatra, emberi méltóságának tudatára ébredt, mióta urak vannak és szolgák, gazdagok és szegények, szellemileg kiválók és elmaradottak, önönformálta bálványok papjai és tunya papolók, mióta nem a felvilágosítást, hanem az elbutítást terjesztik, mióta kasztok és kiváltságos osztályok léteznek, mióta törvények vannak s azok önkényes magyarázóí, és a törvény nem mindig a bűnöst sújtja s az érdemnek koszorút nyújt; szóval, mióta a földön volt mit javítani, kétségtelenül minden rendekben a nemesebben érző ember arra a meggyőződésre jutott, hogy a bajokon segíteni kell, és — bár nehezen — lehet is.

A szabadkőművesség alapelve: az inségeseket, elnyomottakat és elhagyatottakat gyámolítani, segíteni, vigasztalni és saját méltóságuk érzetét bennök felébreszteni és szítani, kétségkívül ősrégi. De hogy az eleinte homályos érzet mikor vált világos tudattá, hogy az egyes népeknél a hasongondolkozók mikor találkoztak és mikor egyesültek szövetségekké, az soha ki nem lesz deríthető. Eredetileg esetről-esetre keletkezvén, alighanem csak századok folyamán nyertek határozott alakot, anélkül azonban, hogy külön névvel vagy írott szabályokkal írtak volna.

A szabad-
kőműves-
ség alap-
elve.

Titkos tár-
sulatok.

Valamint a népek legsajátabb tulajdona: költészetük hasonlít egymáshoz mint a tojás-tojáshoz, és tárgyai ugyanazok a legmagasabb északon és nyugoton mint a legtávolabb délen és keleten, — kell, hogy minden nép kebelében, mintegy megtisztult gondolkozásának és érzésének virágjaként, jobbjai titkos szövetséggé alakultak légyen, hogy a jót előmozdítsák, a jónak pedig útját egyengessék. Még a vallások is, melyek az emberiségre művelőleg hatottak: a mozaismus, a kereszténység, eredetileg titkos szövetséget képeztek, míg hívei köz-kincscsé nem tették.

A templo-
mosok.

E szövetségek némelyike, a nemzet temperamentumához képest, a melyből fakadtak, s azon czélok szerint, melyeket maguknak kitűztek, idővel határozott alakot nyertek. Így a templomosok francia rendje, mely 1118-ban a szent sírhoz zárandoklók oltalmára alapított; de céljáról megfeledkezve, gazdagságra és hatalomra tett szert elannyira, hogy az állam hatalmát fenyegette s ez okból el kellett buknia. Így a német Fehme, mely a középkorban az igazságszolgáltatást ragadta magához, ebbéli hatalmával azonban visszaélt s ennél fogva attól lassanként teljesen megfosztott.

A Fehme

Ezen és hasonló rendek, szövetségek és társulatok azonban a szabadkőművességgel ép oly kevésbé álltak összefüggésben, mint — daczára a külső formák s a belső szervezés hasonlóságának — az egyiptomiak papi kasztja a maga titkos tanaival és szokásaival; a görögök mysteriumai; a Pythagoraeusok szövetsége; az Essaeusok zsidó sectája stb., a melyektől némelyek a szabadkőművességet leszármaztatni igyekeztek.

Czéhek.

Végül alakultak oly társaságok, melyeknek létezése nyilvánosan tudva volt, de a melyek szokásait mély homály fődte: a tisztán gyakorlati czéloknak szolgáló, de a mellett tagjaikra mégis nemesítőleg ható czéhek.

A czéh örökös tagjainak java fölött, és a midőn az egyes nem talált igazságot, az összesség lépett érte sorompóba. Minél tisztább és jobb elemek kerültek a czéhbe, annál nagyobb nyomatékkal bírt az kifelé. Innen származik a szigor azokkal szemben, kiket mesterekké s a czéh tagjaivá avattak.

Ha az állt általában a czéhekre nézve, mennyivel inkább kellett állnia oly czéhre nézve, mely a magasabb műveltségnek fogva, mely tagjaitól követeltetett, s azon állást tekintve, melyet azok gyakran elfoglaltak, valamint azon feladatoknál fogva, melyek megoldása rájuk várakozott, és végül tekintve azon előjogokat, melyekben azok részesültek, feljogosítva lehetett többnek czéhnél: művészi társulatnak tartatni. Ez a kőfaragók és kőművesek czéhe volt, a mely műhelyét a görögök és rómaiak építési kollegiumaitól származtatta, s a mely Angliában érte el legnagyobb virágzását. Itt a czéh legelőkelőbb részét képezték a „Freemasons“, azaz: szabadkőművesek.

Kőműve-
sek czéhe

Az első hivatalos okirat, melyben ez a név előfordul, egy parlamenti határozat az 1350-ik évből, s ugyanez időből származnak az ismert legrégibb yorki műhely rendszabályai.

Tárgyunktól nagyon elvezetne, ha itt az angol építő műhely fejlődését és hanyatlását, szabályait és szokásait behatóan ismertetni akarnók. Elégséges, néhány vonással vázolnunk az ipari vagy művészi építő műhely hanyatlását s annak általános emberiségi társulatává, vagyis a szó szoros értelmében világszövetséggé lett átalakítását.

Erre maga az építő műhely adott alkalmat. A mindenkori építő uraknak hizelegni óhajtván, szokássá vált a 17. században „patronusait“ vagy „a mesterség kedvelőit“ tiszteletbeli tagokká felavatni, akik nem dolgoztak, de a műhely szokásaival többé-kevésbé ismeretessé lettek.

Az elfogadott kőművesek.

Az urak, kik e szerint mint „elfogadott kőművesek” az építő műhelyben helyet foglaltak s annak ép oly egyszerű, mint mélyértelmű szokásaival, valamint tagjainak derék, egyenes gondolkozásával megbarátkoztak, jól érezték magukat e körben, mely elméjüket elvonta a politikai és vallásos mindennapi viszályoktól, és ártatlanul barátságos, s egyúttal erkölcsnemesítő érintkezést tett lehetővé. Azok, akik nemesebb táplálékot kerestek, mint a minőt a clubok nyújtottak, itt egészen otthonosnak érezték magukat. Ennélfogva mind számosabban jelentkeztek, elannyira, hogy utóvégre is a hivatásszerű építészeket háttérbe szorították, szellemi fölényüknél fogva a vezetést magukhoz ragadták s a páholynak (lodge), miként Angliában az építő műhelyt nevezték, további alakítására s irányzatára döntő befolyást gyakoroltak.

Comenius
befolyása.

A patronusok azonban viszont a korszellem hatása alatt álltak, a mint azt a 17. század nagy szellemei felidézték, első sorban a bölcsészek, kiknek működése a szabadkőművességre nézve *Comenius*ban culminált. Oly korszakban, melyet a legféktelenebb vallási háborúk és villongások foglaltak el, megírta „Pangersia” című „általános riadóját”, melyben az emberi ügyek javításáról elmélkedik. Oly eszméket penget, melyek alkalmasak arra, hogy az emberiségnek évszázadokra programmul szolgáljanak. Mindnyájának egyesülniök kell, — ugymond — hogy minden romlottságnak elejét vegyék. Az állam-művészet feladata az embert kormányozni, de ennek csak a jog szerint szabad történnie, és csakis olyanok által, kik önmagukon uralkodni tudnak, s akik az embert nem tekintik önző céljaik eszközéül. A zilált szétszakadozott-ságtól az egységhez, az eltévelyedésektől az egyszerűséghez, az erőszakoskodásoktól a velünk született szabadsághoz kell visszatérnünk. Mindnyájan közös lakó helyen,

a földön élünk, *egy* életfuvallat hevít mindnyájunkat, mindnyájan *egy* világnak polgártársai vagyunk ; ki akarná eltüntetni, hogy *egy* közösséget képezzünk, hogy egyforma törvények oltalmába helyezkedjünk? Hogy ezt elérjük, vissza kell térnünk a világosság, a béke, a biztonság valóban királyi, sőt isteni útjára, az egység, egyszerűség és szabadság útjára. Az egység útja az egész emberiségnek szoros és általános szövetségéből áll ; az egyszerűség (együgyűség, simplicitas) útja abból áll, hogy igazságosak legyünk, a jót helyeseljük, a gonoszt rosszaljuk ; a szabadság útja pedig abból áll, hogy az emberek nem remény vagy félelemből, hanem szabad akarattól a jót keressék, felismerjék és gyakorolják. A szabadság az istenség bélyege, melyet maga az isten nyomott hasonmásába, az emberbe. Ezek közelebbi meghányására és foganatosítására társaság alakítandó, melyből senki ki nem zárható ; a tanácskozás barátságos és testvéries legyen, minden felindulás és czivódás nélkül. Ez út a mai bölcsekre, vallási fogalmakra és államalkotmányokra nézve nem lesz vészthozó, mert nem akar megsemmisíteni, csak tökéletesíteni : az igaznak és jónak egyesítésére törekszik. Mi csupán csak a minden ember közös ősfogalmak, őshajlamok és őserők alapján a tudni és kívánni méltónak, és kiviendőnek egészét akarjuk alkotni. Jertek tehát mindnyájan, minden nemzetből, minden nyelv- és felekezetbeliek, kik saját és nemük üdvét szíven hordjátok és istent féltitek, kik előtt az emberi tévelygések iszonyatosak, jertek, egysítsük segélyre kész igyekezeteinket, hadd szűnjék meg minden, a mi bennünket a szellem világosságától kirekeszt, a mi istentől elválaszt és bennünket egymástól ridegen elzár ! Hadd kössünk mindnyájan szent szerződést, arra nézve, hogy mindnyájunk szeme előtt csak *egy* cél lebegjen : az emberiség üdve, mi mellett a

személyek-, nemzetek-, nyelvek- és felekezetekre való tekintet teljesen mellőztessék. Itt az ideje, a bölcsesség templomát felépítenünk, a mely hasonló legyen Salamon templomához!

E tervet, ez eszméket az elfogadott kőművesek a magukéivá tették és becses adományként belevitték az építő műhelybe, melyet szervezete és szokásainál fogva alkalmasnak és méltónak tartottak arra, hogy ily nagybecsű tartalomnak keretétül szolgáljon. És midőn *Anderson* 1717-ben megbízást nyert arra nézve, hogy az ipari kőművesek régi hagyományait az új világszövetség újabb határozataival s irányadó eszméivel egybehangzó egészszé szerkeszse, e feladatának nem velt jobban megfelelni, mint hogy alkotmánykönyvének essenciális részébe *Comenius* eszméit felvette.

A páholy
átalaku-
lása.

A páholynak ez átalakulása voltaképp már 1663-ban vált ténynyé, a midőn a masonok közgyűlésén az összes tisztségeket urak, vagyis elfogadott kőművesek foglalták el. Ezek azonban csakhamar átlátták, hogy a páholy, eddigi alkatában, a belevitt nagy eszmék foganatosítását csak igen korlátozott mérvben lenne képes eszközölni. Ez csak a már meglevő s újabban hozzávont erők egyesítése által volt lehetséges.

A páholyok
gyűlése.

Oda kellett tehát hatni, hogy a meglevő páholyok egységes törvények és elvek által egymáshoz csatoltassanak s azokat egyúttal képesíteni arra, hogy lehetőleg terjeszkedjenek s az irányul szolgáló alapelvek részére a legszélesebb körökben híveket szerezhessenek.

E czélra, meghagyva a czéhbeli páholy alakját és szokásait, igyekeztek a szertartásokba több szellemi tartalma önteni s azoknak mélyértelmű jelképek által nagyobb jelentőséget kölcsönözni; egyszersmind a reformált páholy szervezetét más alapokra helyezni, első sorban pedig általános érvényű alapszabályokban s a követendő elvek-

ben megállapodni. Ez utóbbiak kidolgoztatván és négy londoni páholy által elfogadtatván, azok közgyűlése 1717-ben nagypáholyt létesített, mely — a páholyok képviselőiből összealkotva — azok központját képezte.

Az első
nagypá-
holy.

A szövetség vezérlő elveiül a revideált régi alapelvek (Old Charges) fogadtattak el és erősítettettek meg. Ezekben a többi közt következők mondatnak: „A kőműves, hivatattásánál fogva köteles, az erkölcsi törvénynek hódolni: és ha a művészetet helyesen felfogta, nem lesz sem korlátozott istentagadó, sem vallástalan kicsapongó. Régi időkben a kőművesek minden országban kellett, hogy az illető országbeli nemzethez tartozzanak s annak vallását kövessék; ma azonban czélszerűbbnek látszik, csak arra ügyelni, hogy azt a vallást kövessék, melyen minden ember megegyezik, t. i. hogy jó és hű vagyis derék és becsületes férfiak legyenek, bármilyen elnevezés vagy meggyőződés válaszsza is el egymástól. Ezáltal a kőművesség az egyesülés központjává s annak eszközévé válik, hogy benső barátság kötéssék oly emberek közt, kik különben sohasem közeledhettek volna egymáshoz.“

A régi
köte lmek

Ez alapon az építészettől teljesen elvált szabad-kőművesi testvérek szövetkezete, mint egyedül tisztán-emberies czélt kitűzött egyesülés, képessé vált, az egész földön elterjedni s az egész emberiség közkincsévé válni.

A szabad-
kőművesi
világszö-
vetség.

S ez bámulatos rövid idő alatt történt meg úgy Angliában, valamint külföldön is. Így p. o. keletkeztek új páholyok Párisban 1725-ben, Madridban 1729-ben, Amsterdamban 1731-ben, Bordeauxban és Szt. Pétervártt 1732-ben, Hamburgban és Florenzben 1733-ban, Lissabonban 1735-ben, Varsóban 1736-ban, Lausanneban 1737-ben, Drezdában 1738-ban, Bayreuthban, Hannover- és Lipcsében 1741-ben stb.. úgvszintén a tenge-

A szabad-
kőműves-
ség terje-
dése.

ren túl Bostonban 1733-ban, Philadelphiában 1734-ben stb., Prágában 1726-ban és Bécsben 1742-ben, hazánkban pedig, nevezetesen Brassóban 1750-ben.

A szabad-
kőműves-
ség szer-
vezete.

Páholy megalakítására legalább 7 szabadkőműves szükséges, a kik egymást testvérnek nevezik. A páholybeli szokások és szertartások a kőművesi ipartól vannak átvéve, híven az eredeti czéhbeli páholyhoz. A páholyban, mely symbolikus nevet visel, a gondolkozásban és törekvésben hasonlók közös munkára gyülekeznek. A testvéri szeretet kapcsa által bensőleg egyesítve, gondolkozásuk és törekvéseik eredményeit feltétlenül őszinteséggel közlik egymással. Miként önálló s autonom a páholy, úgy tagjai is egyenjogúak; bizonyos előjogokat csak azon testvérek élveznek, kik egy év tartamára a páholy vezetésével s administratiójával, szabad választás folytán megbíznak. Az elnöki tisztet a főmester viszi, kit sokféle teendőiben a helyettes főmester szokott támogatni. A főmester s a két felügyelő képezik a páholy 3 nagy világosságát, vagy jelképileg: a bölcseséget, erőt és szépséget, melyek a szabadkőművesek munkáját vezéreljék, véghezvigyék és díszítsék. Rajtuk kívül a páholy szónokot, titkárt, kincstárnokot, alamizsnást s egyéb tisztviselőket választ. Az ülések, vagy értekezletek vagy szertartásos „munkák“, melyeket közös vacsora „vakolás“ szokott követni. A nem szabadkőműves „profán“, a felvételre jelentkező „kereső“, kit hajdanta kemény próbák után avattak testvérré s a páholy tagjává, ki mint ilyen a páholy jelvényét, a kötényt stb. viseli. Ha a páholyt elhagyja „fedezi“, erről okiratot kap, melynek alapján más páholyba befogadható; ha e páholy azonban más rendszerű, akkor egyúttal rectificál tatik, vagyis az új rendszerben oktatást nyer.

Az egy országbeli páholyok, illetve ezek képviselői képezik a nagypáholyt mint a közös ügyeket elintéző

főhatóságot. Élén áll a nagymester. A nagypáholy törvényei vagy alapszabályai és szertartásainak közlése által constituálja az új páholyokat, melyek azáltal törvényesekké válnak, s a nagypáholy oltalma alatt állnak. Ellenkező esetben zúgpáholyok, és tagjaik irreguláris szabadkőművesek. Oly páholy, mely egyezredbeli tisztekből alakul, és háború idején táborban „dolgozik“, katonai vagy tábori páholy (Loge volante). Ha a páholy székhelyén kívül vagy a szokásos szertartások nélkül összeül, akkor szabad ég alatt dolgozik, s az ilyenkor felavatott szabad ég alatt van felvéve. Azon páholyok, melyek az eredeti 3 fokot (tañoncz, legény és mester) művelik, keresztelő szt. Jánost tisztelik védszentjökül, minél fogva Jánosrendű páholyoknak; a bennők uralkodó színnél fogva kék páholyoknak is neveztetnek. Mindnyájan az emberiség láthatatlan templomán építenek, s e művészetek művészetét, mely tisztán szellemi anyaggal foglalkozik, a *királyi művészetnek* mondják.

Az osztrák-magyar monarchiában az első páholyt gróf *Spork*, Csehország helytartója, ki külföldi utazásai közben a szabadkőművességbe felvétetett s azt megkedvelte, 1726-ban alapította Prágában a Három csillaghoz cím alatt, azon czélból, hogy a külföld humanitarius törekvéseit hazájában is meghonosítsa. E viszontagságos sorsú páholy működése eleinte igen titkos volt és Csehország határain túl nem terjeszkedett.

Az első
prágai pá-
holy.

A szövetségnek a monarchiában nagyobb elterjedésére, s az egész szövetség sorsára nézve nagyfontosságú, sőt döntő befolyású volt az a körülmény, hogy *Ferencz*, lotharingiai herczeg, utóbb (1736 óta) *Mária Terézia*, császár-királyné férje, 1731-ben a szövetségbe belépett, s annak azóta hatalmas pártfogójává lőn.

Ferencz
császár.

Ennek ellensúlyozásául a katolikus papság, mely

a felvilágosodást és vallási türelmet terjesztő szövetség-
gel, annak keletkezése óta, ellenséges lábra helyezkedett,
rábirta XII. *Kelemen* pápát 1731-ben, és XIV. *Benedek*
pápát 1751-ben arra, hogy azt külön bullákban átokkal
sűjtsák. A császár befolyásának köszönhető, hogy e
bullák a monarchiában nem publicáltattak, és hogy a
páholyok — csekélyebb jelentőségű megzavartatásoktól
eltelkenítve — háborítatlanul folytathatták működésüket
még a fejedelemlő szeméi előtt is, dacára annak, hogy
az — igen vallásosan neveltetvén — a papi besúgásokra
nagyon hallgatott s a szabadkőművesi szövetség iránt
ellenszenvvel viseltetett.

A 3 Ágyú-
hoz páholy
Bécsben

Ferencz császár inkább alchemiával foglalkozott,
mindazáltal érdeklődéssel viseltetett a szabadkőművesség
iránt is, s a kétségtelenül tudtával s akarattal, talán
parancsára Bécsben 1742-ben keletkezett a Három ágyú-
hoz címzett páholy munkáiban gyakran vett részt. E
páholy francia nyelven, olykor magában a Burgban
dolgozott s tagjai közé a monarchia legkiválóbb férfiai
s az udvar befentesei tartoztak Magyar tagjai közül
kiemelendők: gr. *Eszterházy Ferencz*, magyar udvari
kancellár; gr. *Bethlen Gábor*, erdélyi udvari kancellár;
Reviczky János, tábornok; gr. *Draskovich Kázmér*,
őrnagy; *Kempelen Andor*, kapitány; *Bánóczy Ignác*,
hadnagy; br. *Kemény László*; br. *Kemény János*; *Székely*
László, alezredes; *Bruckenthal Samu*, utóbb erdélyi
helytartó; *Báróczy Sándor*, a magyar testőrség kapitánya;
és zolnai *Kossela János Zsigmond*, alezredes.

1743-ban a császárné, állítólag a jezsuitáktól fel-
bujtogatva, katonaság által meglepette a páholyt s annak
tagjait elfogatta. Bárha a fogság csak néhány napig tartott,
és senkinek semmi bántódása nem lett, a páholy mű-
ködése azóta mégis pangott és csak nagy titokban volt
folytatható, míg úgylátszik a 60-as évek elején végképen

megszűnt. Nyomdokiba lépett a Bőkezűek páholya <sup>A Bő-
kezűek
páholya
Bécsben</sup> (Loge der Freigebigen), melynek élén gróf *Kuffstein* állott. E páholyból keletkezett a St Pölten című nagy-
káptalan, mely 1765-ben egy drezdai páholyt constituált.

Egy másik páholy, a Három szívhez <sup>A Három
szívhez
páholy
Bécsben.</sup> címezeve, melynek tagjai majdnem kizárólag külföldiek voltak, csak egy évig (1754) állt fenn. Más, ez időben létezett páholyról nem maradt fenn semmi adat.

Az említett páholyok működéséről mitsem tudunk. Gyéren fenmaradt feljegyzéseikben nem foglaltatik említés vagy célzás, melyből következtetni lehetne, hogy a páholy nyilvános ügyekkel is foglalkozott vagy legalább jótékonytságot gyakorolt volna.

Ennek megvan a maga oka-foka. A régi építő műhely a titoktartást szerfölött szigorúan vette s ez oknál fogva titkait mai napig is megővta. Egyéb szokásaival a titoktartás esküjét is átvették attól a szabadkőművesek. A szerint megesküdtek arra, hogy abból, mit a páholyban látnak vagy hallanak, nem fognak soha semmit elbeszélni, leírni, rajzolni vagy kőbe faragni. S az első évtizedekben szorosan ragaszkodtak az eskü betűjéhez. <sup>A titok-
tartás.</sup>

A páholy mint gyülekező hely nem viselt semmiféle jelképeket. Bármely terem páholylyá vált azáltal, hogy a padlón krétával hosszúkás négyszöget vontak, melyben az összes tagok elfértek. Később kisebb négyszöget rajzoltak, a mely körül a testvérek helyet foglaltak. Utóbb a négyszöget homokkal hintették be, s abba egyes jelképeket rajzoltak. Végre pedig divatossá vált a rajzolt vagy festett szőnyeg (Tapis), mely a páholyt kicsiben ábrázolja s a szabadkőművesi symbolistika összességét képezi. A szertartásokat sokáig csak szájról-szájra adták. ^{A tapis}

Ugyanez áll a jegyzőkönyvekre nézve. Eleinte ilyent <sup>A jegyző-
könyv.</sup> egyáltalában nem vezettek, míg átlátták, hogy a sze-

mélyzet evidentiája miatt okvetlenül szükséges, legalább a felvételek és díjemelések (magasabb fokba avatások) napját feljegyezni. Csak aránylag későn kezdtek az előfordult tényeket jegyzőkönyvbe foglalni. A tartott beszédek tartalmát, valamely tárgy fölötti vitatkozást, új eszmék megpendítését, közügyek fölötti eszmecserét ép oly kevésbé vettek jegyzőkönyvbe, mint a nyújtott alamizsnákat. Az emberszeretet kötelességeit csöndben gyakorolták, hogy azok értékét ne csökkentsék, s abból a szempontból indultak ki, hogy a történetnek azokról nem szabad említést tenni, mivel az *ily* ténykedések a szövetség titkai közé tartoznak.

Egyébiránt feltehető, hogy a páholyok, kivált fennállásuk első idejében, valami különös élénk szellemi tevékenységet nem fejtettek ki, mivel főfigyelmüket természetszerűleg a tagállomány emelésére kellett irányítaniok s ennél fogva felvételekkel és díjemelésekkel eléggé el voltak foglalva. A páholy különben eleget tett, ha profánnak alkalmat nyújtott arra, hogy gyülekezeteiben résztvehetett s az abban nyert tanokkal s eszmékkel gyarapodhatott. Ezzel a páholy csakugyan sokat tett, úgy a körébe beavatottra, mint a külvilágra gyakorlandó befolyásra nézve, a melyben minden egyes testvér a páholyból merített helyesebb nézetet érvényesíteni igyekezett. A társadalmi életre gyakorolt e kettős hatás az, mi a szabadkőművességet arra a jelentőségre emelte, melyet mintegy röptében elért.

A páholy hatása.

E tekintetben nyomatékkal bírhat a profán történetíró ítélete. „Nem vagyok kőműves — úgy mond — s ennél fogva csupán a szociális haszonról beszélhetek, melyet mint történetíró ama szövetségnek tulajdonítanom kell. Mielőtt a szabadkőművesség minálunk (Berlinben) honossá vált, kevés alkalom kínálkozott a személyes érintkezésre: csak bachanál, egyébként magárahagyatottság; huma-

nitás dugárút képezett. *Frigyes Vilmos* a Tabagiát hozta divatba, a melyben sör és pipa volt *minden*; az udvari tabagiában még a tudományokat is igyekeztek nevetségessé tenni. Kávéházak a mai értelemben nem léteztek; még nyilvános étkezésre is csupán két tisztességes helyiség volt. Mindez változott, a mint Berlin legműveltebb lakói részére összeállt az első páholy, és testvéri szeretettel, hazafisággal s a szegények iránti gondoskodással megalakította az első zártkörű jótékony egyletet.“

Ha a páholy hatása Berlinben oly üdvösnek bizonyult, mennyivel magasabb volt missiója hazánkban, mely műveltség dolgában messze állt Németország mögött.

Majdnem a század végéig a nyilvános élet az országgyűlés s a megye termeire szorítkozott; se hírlapok vagy irodalom, se egyletek vagy clubok, még csak kávéházak sem léteztek. A társadalmi érintkezés táncmulatságokra, társas szórakozásokra magánházaknál, valamint legprimitívebb igényű korcsmákra szorítkozott, a melyekben előkelőbb férfi alig mutatkozhatott.

Ennek következtében sok szellemi erő parlagon hevert, hiányozván alkalom annak érvényesítéséhez. A tehetség, az országgyűlés és megvétől eltekintve, — csupán az állam vagy az egyház szolgálata közt választhatott. Más utat az érvényre jutásnak csak igen kevés, kiváló szellem talált. Ezekre nézve a páholy minden tekintetben gyűlpontul szolgált. Itt minden osztályok jobbjai mint egyenjogú testvérek találkoztak. „A közművesség — úgymond *Kazinczy Ferencz* — oly társaság, a mely egy kis karikát csinál a legjobb szívű emberekből, melyben az ember elfelejti azt a nagy egyenetlenséget, a mely a külső világban van, a melyben az ember a királyt és a legalacsonyabb rendű

Kazinczy a szabad-közművességről.

embert testvérének nézi, a melyben elfelejtkezik a világ esztelenségei felől, s azt látván, hogy minden tagban egy lélek, t. i. a jónak szeretete, dolgozik, örömkönyt sír; a melyben sokkal biztosabb barátokat lél, mint a külső világban; a melyben kiki igyekszik embertársainak nyomoruságát, a szerint a mint¹ tehetsége engedi, könnyíteni; a melyben kiki olvasni, tanulni, s szerzetes atyafiai munkái, írásai, példái által tanítani tartozik... a szerzet, a páholy a legtökéletesebb iskolája az emberi szívnek."

¹ testvérek
előnyei.

Úgy a nagy témák fölötti eszmecsere a páholyban, mint a beszélgetés közös étkezés közben, a mely a páholy munkát követni szokta s annak kiegészítő részét képezné, az egyenjogosító testvérnév által fesztelenné, szabadelműekké váltak, és a szónokra úgy mint az értekezőre egyaránt kiváló iskolát képeztek. Az ismeretlen tehetség, mely különben tán elzúllott volna, alkalmat nyert arra, hogy eleinte testvérei részéről, utóbb pedig, gyakran azok útján, kortársai részéről az elismerés pálmáját kivívhatta. Szintúgy alkalma nyílt az alábbrendeltnek, fölebbvalói, sőt az állam vezetői előtt világosan gondolkozóként, nemeselmű humanistaként, tehetséges költőként vagy könnyed vitatkozóként mutatkozni.

A páholy nemcsak társas körökért, és humanitarius egyesületekért nyújtott kárpótlást; nemcsak a szó legnemesebb értelmében az önművelődés iskoláját képezte, hanem egyszersmind a legjobb előkészítő iskolája volt az államélet minden szakmái részére.

A páholy
külhatása

Kétségkívül jótett volt mindenkre nézve, a ki páholyban felvételt talált. De hogy minden egyes testvér a páholyban nyert benyomásokat és nézeteket másként igyekezett a külvilágban érvényre juttatni, az természetesen kiszámíthatatlan.

ALBERT SZÁSZ-TESCHENI HERCZEG
MAGYARORSZÁG HELYTARTÓJA

Ez igyekezet csak egyes tagokról kimutatható, a kik az irodalomban vagy az államban elfoglalt állásuknál fogva a szövetség alapelveinek megfelelő tevékenységet fejtenek ki.

Ámde az ily egyes esetekben is csupán a tényt látjuk; de eme tevékenység s a páholy közti viszonzhatás a legtöbb esetben rejtve marad: mi az egyesek ily működéséből csak visszakövetkeztethetünk az összeségnek irányzataira.

Midőn *Mária Terézia* kormányra jutott (1740), az egész monarchiában a művelődés, a népnevelés és oktatás szánandó állapotban volt. A katolikus papság, az államélet minden terén való majdnem korlátlan befolyása mellett, magához ragadta volt a censurát, sőt még az iskolát is, s abbeli hatalmát kiméretlenül érezte még a fejedelemmel is. A jezsuita-rend, mint a klerikális párt vezére, ekkor állott hatalmának zenithjén; Ausztriában — Csehországot nem is számítva — 101 helyen közel 2000 tagja, Magyarországon pedig 63 háza s iskolája volt. Nem csoda tehát, ha Lajtán innen, Lajtán túl mély sötétség uralkodott.

Közáll-
p tok
Mária
Terézia
alatt.

Ámde a távol láthatáron felderengett egy jobb kornak hajnala. Már a 40-es évek közepén egészségsébb irány kezdett érvényesülni, a mely egy évtized lefolyása alatt annyira megerősödött, hogy a jobbhöz való tökéletes fordulat bizton várható volt. A világosságnak a sötétség ellen, a felvilágosodásnak az elbutítás ellen való küzdelmében a szabadkőművességnek jelentékeny szerep jutott. „Az úgynevezett felvilágosodás Ausztriában kiválólág a szabadkőművesek műve, — úgymond szemrehányólag az ultramontán író — azáltal, hogy a fejedelemmel a szövetségnek, melyhez férje tartozott, a nyilvános létezését megtagadta ugyan, de meg nem akadályozhatta azt, hogy az titokban fennállt,

A felvilá-
gosodás
kezde.

működött és terjeszkedett; sőt szabadkőművesektől látta magát körülveve, a kiknek eszközévé vált, s a kiknek terveit és céljait önként előmozdította.

De hiszen a fejedelelnő papoktól is bőszégesen körül volt véve, s egészséges érzékének becsületére válik, hogy utóvégre inkább a felvilágosodottakra mint az obscuránsokra hallgatott. A gondviselésnek vált „eszközévé“, nem pedig a szabadkőműveseké és még kevésbé a jezsuitáké, kiktől utóbb teljesen elfordult.

Van
Swieten

Kegyenczeinek egyike volt *Van Swieten Gerhárd*, ki a felvilágosításnak a monarchiában megindítója volt. Legfőbb érdeme az egyetemek államosítása és reformálása, valamint számos klinikai intézetnek (a pestinek is) létesítése, és végül a censurális udvari bizottságnak szabadelvű átalakítása. A mennyire lehetett, az új állomásokat hazai erőkkel töltötte be; a midőn ilyen nem akadt, külföldről hívta be a megfelelő erőket.

Gebler.

Ezek között a legjelentékenyebb *Gebler T. Fülöp*, a ki főleg a rendőrség és tanügy javítása, valamint a színügy emelése körül nagy érdemeket szerzett. Ilyen

Martini.

volt *Martini K. Antal* is, a ki a természetjogot előadván, első hintette el a józan észszel megegyező philosophia

Birken-
stock.

magvait és sokat tett a babona kiirtására nézve. *Birkenstock M. Jánosnak* köszönhető a tanügy javítása.

Rieger.

Az egyházi joggal összefüggésben álló ügyek javítására nagy befolyása volt *Rieger P. Józsefnek*, minek folytán az ünnepek nagy száma leszállított; az ördögkiűzések és boszorkányperek eltiltattak; pápai brevét a kormány b. leegyezése nélkül nem szabadott már közzétenni; a papi birtok megadóztatására nézve a pápai jóváhagyás megszüntetett; a papság utasított börtönei és testi büntetéseinek megszüntetésére stb. stb. *Rieger* s egyéb szabadkőművesek alapították meg és tartották fenn az első bécsi hírlapot (1762), melynek munkatársai közül csak-

hamar első szerepet vitt *Sonnenfels József*, ki ritka bátorsággal sikra szállt minden társadalmi félszegség ellen: a babona s előítélet ellen, a zárdák céltalansága és túlságos száma ellen, a menhelyek ellen, melyekben (zárdák és templomokban) sok bűnös megmenekült a büntetés elől, a színpad erkölcstelensége ellen stb. Később a tanügy szabadelvű fejlesztésében tevékeny részt vett és mint az egyetem tanára a fiatalság gondolkozására rendkívüli befolyást gyakorolt. Működésének koronája: a tortura megszüntetése. Szabadkőműveseknek tulajdonítandó végre a jezsuiták megbuktatása is.

E nagyjelentőségű eseményt *Monsperger J. József*^{A Jezsuita rend feloszlátása} készítette elő, a ki mint jezsuita a bécsi rendházban egy csomagra akadt, mely a császárné, több főherczeg és főherczegnő, miniszterek s egyéb előkelőségek gyónásait tartalmazta, s a melyet XIII. *Kelemen* pápának beküldött. Ennek utóda XIV. *Kelemen*, a ki a jezsuitarendnek megbuktatását czélozta, s ebben a fiatal II. *József* és *Kaunitz* miniszter által támogatott, azáltal hatott döntőleg a császárnéra, hogy neki ama csomagot megküldte. Csak most látta a nagyasszony, hogy vallásosságával minő galádul élt vissza a jezsuiták rendje, melyet erre azonnal fel is oszlatoott.

A néptömegek felvilágosításával, melyet a szabadkőművesek kezdeményeztek, lépést tartott az egyesek, a kiválóbbak vágya magasabb ismeretek után. A természettudomány meglepő felfedezései azt a meggyőződést érelték meg bennük, hogy az előző századok adeptusainak alchemistikus törekvései csupán a hiányos kutatás módjain hiúsultak meg, és hogy azok immár, a helyesnek bizonyult mód alkalmazásával csalhatatlanul elérhetők lesznek. Az érczek transmutációja, azaz nemes fémekké átváltoztatása, valamint oly elixírek előállítása, melyek minden betegséget gyógyítanak s a legintenzívebb örömek

Alchemis-
ták, rózsak-
keresete-
sek.

élvezete mellett hosszú életet biztosítanak, csak idő kérdése lehetnek. Sőt a csillagászat haladása, s az állati delejesség felfedezése azt is reméltették, hogy a régi astrologusok és magusok álmai megvalósíthatók lesznek, vagyis, hogy a holtak szellemeinek megidézése által nemcsak elásott kincsekről, hanem földöntúli lényekről is biztos tudomás lesz nyerhető, sőt hogy a csillagok útján a jövőndőbe is pillantani lehetend.

Magas
fokok.

Es mindezt a szabadkőművesség keretébe tudták, úgy, a hogy beleilleszteni, azért, hogy az eredeti három fokot több-kevesebb magasabb fokkal megtoldották, a melyek állítólag az azokban természetesen hiába keresett reális titkokat tartalmazták. E magas fokok csak annyiban álltak a szabadkőművességgel összefüggésben és voltak arra káros hatásúak, hogy a páholyokból a tehetségesebb és módosabb elemeket kivonták és nagy zűrzavart okoztak azért, hogy minden rendszer, azaz: magas fokok csoportja, elődeinél és társainál mindig jobbnak hirdettetvén, a hiszékenyeket egyik systemától a másikhoz csalogatták, míg azok végre a világosság útja helyett a sötétség zátonyára kerültek.

A skót fok.

A magas fokok első és legtisztább alakja a Franciaországban a 30-as évek elején keletkezett András- vagy skót mesterfok, mely negyedik fokként a páholyok felsőbb vezetését magához ragadta. Később, ugyancsak Franciaországban, — a szabadkőművességet a templomsoktól származtatván — oly magasabb fokokat alkottak, a melyekbe csupán nemesek juthattak, vagy a melyek tisztán alchémiával, theosophiával és magiával foglalkoztak.

Csak az újabb időben, főleg a XIX. század elejétől fogva, történt e tekintetben nevezetes fordulat. A magas fokok ugyanis lemondtak minden mellékcéltól és mint a páholyok mind tisztább essentiája azon feladatot tűz-

ték maguk elé, hogy a páholyokat megfelelő es kellően előkészített munkaanyaggal ellássák s azok figyelmét egyidőben bizonyos tárgyra központosítsák. E tekintetben, mint a páholyok szellemi vezetői, jótékony befolyással lehetnek, kivált oly országokban, a hol a háromfokú páholyok főhatósága azok szellemi foglalatosságáról nem gondoskodik.

A magasfokú rendszerek legiójából itt főleg a Clermont-féle említendő, a melynek hét foka volt. 1754-ben Párisban keletkezvén, csakhamar átszármazott Berlinbe, a honnan kiindulva közvetve Prágában és Bécsben is gyökeret vert.

A prágai Clermont-féle főkáptalan a Három koszorús csillaghoz címzett páholyból fejlett ki. Ennek tagjai 1763-ban Drezdából kapták az új szertartást s a jogot káptalant formálhatni. De mihamar, ugyancsak Drezdából azt az értesítést vették, hogy az odavaló testvérekkel együtt megcsalattak, és hogy az igaz világosságot velük együtt Jenából várják.

Itt ugyanis 1763 végén *Johnson* nevű egyén lépett fel mint az egész világ legmagasabb, igaz és titkos főkáptalan priorja, ki hivatva lenne a németországi páholyokat a templomos rendszer szerint reformálni s a sötétségben ténfergő testvéreket az igaz világosság-hoz vezetni, elég ravaszul czélozván arra, hogy bírja annak tudományát, miként kell a fémeket nemesebbékké átváltoztatni.

Mennél merészebb és szemtelenebb valamely hazugság, annál inkább talál hitelt. A jenai testvérek azonnal meghódoltak *Johnsonnak*, és főkáptalant képeztek, melyre támaszkodva, *Johnson* a berlini s egyéb páholyokat sorban hamisnak nyilvánította, minek folytán azok nagy számban hozzá szegődtek. Végül pedig 1764-ben maga elé idézte az összes páholyokat és káptalanokat, köztük

a prágait is, a mely két képviselőt küldött, kiket *Johnson* ép úgy, mint a többi 30—40 küldöttet a lovagfokokba *Hund* báró felavatott. Utoljára érkezett meg a lausitzi báró *Hund G. Károly*, ki 1743-ban Párisban magas fokokat nyert, de azóta rendfőnökeivel elveszítette az érintkezést, úgy, hogy végre kétkedett fokainak igaz voltában, és ennél fogva *Johnson* meghívását szívesen követte azon reményben, hogy tőle fokainak megerősítését nyerheti. A convent folyamában mindinkább kiderült, hogy *Johnson* az egyes lovagoktól nemcsak igen magas díjakat, hanem még tekintélyes kölcsönöket is szedett, de a kilátásba helyezett magas titkokkal nem szolgálhatott és küldetését nem volt képes igazolni. Ezek miatt őt *Hund* nyilvános ülésben csalónak nevezte. Erre *Johnson* megszökött, *Hund* pedig nagymesterré proclamálta magát s az összes lovagokat saját templomos rendszere szerint rectificálta s azok hódolatát fogadta. Mind ezt helyeselték és hozzájárultak a prágai testvérek.

A templomos rendszer.

St-Pölteni főkáptalan Bécsben

Nem így a bécsiek. Náluk is alakult egy Clermont. féle főkáptalan *St.-Pölten* cím alatt, melyet azonban ügylátszik főnöke, gróf *Kuffstein*, ki szintúgy mint *Hund* Párisban magas fokokba avattatott, sőt ott, talán ugyanazon forrásból a nagymesteri címet is nyerte, annyiban reformált, hogy néhány fokot elhagyván, azokat újabbakkal pótolta.

A meghívás Jenából ide is elérkezett, de mivel Bécsből nem utazhatott oda senki, a prágai küldötteket bízta meg képviseltetésükkel, a mit azok el is vállaltak, de *Hund*-nak a bécsi főkáptalan nevében meg nem hódolhattak, mire meg nem voltak hatalmazva. Így történt, hogy St.-Pölten nem csatlakozott az új rendszerhez. Idővel egészen feloszlott: 1773-ban már alig néhány lovag tartozott hozzá.

Az új templomos rendszernek eleinte tendenciáj:

volt, az egykori templomos-rend teljes restitúciójára törekedni s az által annak mesés birtokait kezéhez keríteni; de erről csakhamar lemondtak s annál buzgóbban kutaták ama rendnek állítólagos nagy titkait. Ehhez képest tagjai kissé alchémiával is foglalkoztak, a nélkül azonban, hogy úgynevezett túlvilági ismeretekkel kérkedtek volna, s az már némi haladást jelzett. Azonkívül szigorú alárendeltséget hoztak gyakorlatba (innen az observantia strictior elnevezés), s ez által a szabadkőművesség munkáiba bizonyos rendet s egységet. A 3 Jánosrendű s a skót fokon kívül volt még két foka: 1. A novitius; 2. A lovag; ez utóbbi három lépcsővel u. m. Armiger (fegyverhordó), Socius et Amicus Ordinis (a Rend társa és barátja), és Eques (lovag), utóbb legmagasabb fokként az Eques professus jött divatba. A felvételnél az illetőt középkori lovagnak (pánczéllal stb.) felöltöztették, karddal lovaggá ütötték és latin lovagnévvel ruházták fel. E nevet, fontosabb iratokban olykor az egész szöveget titkos írással írták. Az évszámot is a Rend időszámítása szerint jelezték t. i. abból kiindulva, hogy a templomosrend 1314-ben alakult meg újra, az időszámítást onnan kezdve jelezték, úgy hogy 1755-ben 441-et írtak, némelykor melléje jegyezve a keresztény, polgári évet, vagy a szabadkőművesi évet, mely a világ teremtését vette alapul s az előbbihez 4000 évet hozzáadott, azaz: $1755 = 5755$. A területfelosztás is a templomosokéra támaszkodva Európát 9 tartományra osztotta, melyben északi Németország a 7. tartományt képezte (Germania inferioris ad Albim et Oderam), déli Németország és Ausztria-Magyarország pedig a 8. tartományba (Germania superioris ad Danubium, Padum et Tiberim) esett, kivéve Csehországot, mely még a 7-ikhez tartozott.

A 7. tartomány 4 Subprioratusra vagy Balleyra

oszlott, melyek mindegyike több praefecturát foglalt magában; így Droisig subprioratus (Drezda) ötöt, köztük Rodomskoyt, azaz: Prágát, mely ismét több commendára (parancsnokságra) volt osztva. Az előbbi főkáptalan immár praefecturává alakult át, a skót káptalan s a páholy pedig az új rendszer szerint rectificáltatott.

A prágai
praefec-
tura.

Ezek megtörténte után a praefectussá kinevezett *Pracht Lipót* alezredes 1765 elején a páholyban indítványt tett az iránt, hogy a szabadkőművesség annak látható tanúsításául, hogy az államnak hasznos tevékenységet fejt ki, az elhagyatottak nevelését karolja fel, s első sorban is néhány árva gyermeknek nevelését és oktatását vállalja magára. Ez indítvány nagy tetszéssel fogadtatott s azonnal életbe léptetett. Ez árvák neveltetése képezte ezentúl a testvérek figyelme fő tárgyát, kik e kisdéd kezdetet lassanként nagyszabású árvaházzá fejlesztették, melyet 1794-ig úgyszólván kizárólagosan ők tartottak fenn.

Pracht leköszönésével (1765) a prágai szabadkőművesség pangásnak indult, melyet növelt az a körülmény, hogy a következő évben a Prágában lapangva létezett rózsakeresztes-páholy karhatalommal feloszlattott és tagjai börtönre vettettek, a honnan a németalföldi páholyok protectora, lotharingiai *Károly* herczeg a császárné sógorának szószólására hamarosan kiszabadultak ugyan, de újra nem munkálkodhattak, mivel ez incidensből úgy a rózsakeresztesek, mint a szabadkőművesek gyülekezései szigorúan eltiltattak. Kiderült ugyan, hogy e tilalom inkább csak a rózsakereszteseknek szólt, ámde azért a szabadkőművesek működésére is bénítólag hatott, daczára annak, hogy 1769-ben gr. *Kinigl Sebestyén* praefectussá neveztetett ki. A pangás utóbb tétlenséggé vált. Vesztegeltek úgy a praefectura, mint a prágai és leitmeritzi, valamint a bécsi páholy.

Ez alatt egyes testvérek és külföldi nagypáholyok útját-módját lelték annak, hogy Prágában és Bécsben, valamint a magyar korona tartományaiban új páholyokat alapítsanak.

ELSŐ KÖRÖK, 1750—1771.

Ha a szabadkőművességnek nivelláló és felvilágosító hatása jótékonynak bizonyult nemcsak Ausztriában, hanem Európa legműveltebb országaiban is, mennyivel fontosabb culturalis missiója lehetett a magyar korona tartományaiban. Magyarországon talált ugyan a tehetőség megfelelő tért érvényesülésre az országgyűlés és a megyeház termeiben, de csak úgy, ha nemesi család sarja volt. A polgári származású ki volt zárva minden hivatalból: űzhette a kereskedelmet és ipart, melyeket a nemes megvetett, de viselte a közterheket a harmadik renddel: a rabsággal majdnem egyértelmű jobbágyságban sinlődő pórral együtt, kire még a tized s a robot is nehezült. A nemes élvezett minden szabadságot és nem teljesített semmi kötelességet az állam iránt, a polgár és pór nem élveztek semmi szabadságot és fen-tartották az államot.

Magyar
közállapo-
tok.

Még tarkább volt a társadalom képe, ha azt vallás-felekezeti vagy nemzetiségi szempontból tekintjük. A nemzetiségi különbség nem tűnt fel mindaddig, míg a latin volt a hivatalos nyelv; azontúl érezhetőkké váltak a nemzetiségi surlódások. A vallás-felekezeti téren pedig a katolikusok épen úgy elnyomták a protestánsokat, mint a nemesek a polgárt és pórt, csakhogy azok hamarabb vívták ki az egyenjogúságot mint az utóbbi. A polgár pedig úgy iparkodott magának állást biztosítani, hogy vagy igyekezett a nemesi oklevelet meg-

szerezni, vagy nagyobb műveltség és gazdagság által magának tekintélyt szerezni, a mi azonban majdnem kizárólag csak a városokban volt lehetséges, ahol a polgárok tömören együtt laktak.

A törvénykezés, a közigazgatás, az igazságszolgáltatás önkényű volt; az oktatás gyarló.

Elég feladat várta a szabadkőművességet! Figyelemre méltó, hogy polgárok vagy városi patriciusok voltak hazánkban a szabadkőművesség megindítói, még pedig oly városokban, ahol a külfölddel sűrűbben érintkező németiség túlsúlyban lévén, a páholy is német lőn.

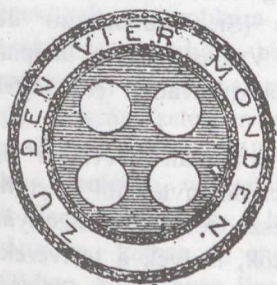
E városok: Brassó, Nagy-Szeben, Eperjes és Pozsony; mind a négy helyre közvetlenül külföldről hozták be a szabadkőművességet.

A 3 oszlophoz és A 4 holdhoz című páholyok Brassóban Erdély legdélibb fekvésű városába, *Brassóba*, a Kárpátok aljára, a szabadkőművesi világosság legelőbb hatolt be. A város szülöttje volt, ki a humanizmus és felvilágosodás szövetségét oda hozta. Seuleni *Seuler G. Márton*, utóbb brassói senator és adószedő, Jenában és Berlinben végezte tanulásait s a szabadkőművességbe felvétetvén elhatározta magában, hogy mind azt a jót és üdvöset, mit barátok és testvérek szoros szövetsége véghez vihet, hazájában is érvényre juttatja. E célra hazatérte előtt a „De l'Union et des trois globes” című berlini skót páholytól pátenst eszközölt ki (1749. jul. 30.), melynélfogva ő mint helyettes főmester felhatalmaztatik, Erdélyben a *Három oszlophoz* cím alatt symbolikus páholyt, a *Négy holdhoz* cím alatt pedig skót páholyt alakítani.

Hazatérve hévvel fogott terve foganatosításához, és már a következő évben kért és kapott ugyanazon berlini páholytól újabb pátenst, mely alighanem arra jogosította fel, hogy nevezetesen Brassóban nyithasson páholyt. Ez utóbbi csak gyanítható, mert ez okira

szövege vagy tartalma ismeretlen. Épen oly valószínű, hogy úgy a symb. mint a skót páholy még 1750-ben létrejött. E feltevés mellett szól a két páholy pecsétje, mely oly kezdetleges kivitelű, hogy kizártnak látszik az a feltevés, hogy *Seuler* azokat még Berlinben készítette volna; inkább hihető, hogy Brassóban metszette, midőn rájuk szükség volt.

A páholy pecsétje koczkás padlón három koronázott oszlopot mutat. Körirása: ZU DEN DREY SAULEN.

A skót páholyé négy holdat mutat. Körirása: ZU DEN VIER MONDEN.

A két páholy alighanem igen szűk körre szorítkozott, évekig csöndben működött, és végre ép oly csöndben fel is oszlott. Csak 1777-ben találkozunk újra névükkel.

Hasonló sorsú volt egy másik páholy, melyet *Szt. András*
Bauszner Simon Frigyes, utóbb nagyszebeni szenátor *cz. páholy*
és adószedő, szülővárosában alapított. Külföldön jártá- *Nagy-Szebenben.*
ban 1764-ben, Drezdában, a szövetségbe felvételén, azon ígérete folytán, hogy a kir. művészetnek odahaza új műhelyt állít, ugyanazon évben a lovag fokba is felavattatott, sőt 1765. aug. 14. pátenst is kapott, mely őt feljogosította arra, hogy Nagy-Szebenben páholyt nyithat s abban azt 1.—4 fokban dolgozhat.

Igéretéről meg nem feledkezett. Mihelyt álláshoz jutott és kellő számú testvéreket megnyert, páholyt nyitott. E testvérek, kik szintúgy mint ő külföldön (Jenában, Erlangenben és Tübingában) pillantották meg az igaz világosságot, a következők voltak: *Eckardt J. György* és *Hermansfeld L. Frigyes*, városi titkárok; *Filtsch Tamás* és *Hammer János*, ev. lelkészek; *Schmidt J. Keresztély*, városi főorvos; *Neustädler M. Gottlieb*, orvos és *Linzing J. Mihály*, nyomdász.

E 8 testvér alapította meg 1767 tavaszán a *Szt. András a 3 tengeri levélhez* (St. Andreas zu den 3 Seeblättern) című páholyt. Valószínűleg az alapítás napján, az ünnepélyesség fokozásául avatták fel *Ahlefeld J. Mihály*, helytartósági igatatót.

Daczára annak a páholy munkáit 9 évig a legnagyobb titokban, bár nem eredménytelenül folytatta. Addig újabb felvétel nem eszközöltetett. Bizonyára nyomatékosak voltak azon okok, melyek a testvéreket arra bírta, hogy működésüket oly titkosan és oly szűk körben folytassák. Azok közé kétségkívül az 1766-ki tilalom tartozott, a mely — meglehet — Erdélyben csak a páholy megnyitása után publicáltatott. Azonkívül alighanem a társadalmi viszonyok s a polgárság hangulata nem kedveztek a szabadkőművesi működésnek. Az előítélet csak akkor tűnt el, midőn a szabadkőművességet a trónról tolerálva látták, és midőn annak *Brukenthal* kormányzóban hathatós pártfogója támadt.

Az erényes
utazóhoz
ez. páholy
Eperjesen.

Más úton honosodott meg a szabadkőművesség *Eperjesen*. Az a barátságos szomszédi viszony Lengyel- és Magyarország közt, mely a két királyságnak I. *Lajos* magyar király alatt történt egyesítése által kötöttet, lengyel származású magyar királyok (I. és II. *Ulászló* és II. *Lajos*), valamint magyar vérű lengyel király (*Báthory István*) által megerősítettet, a 18. században

igen élénk volt. Kivált Eperjes képezte a lengyel-magyar kereskedelem központját és a közvetítőt Lengyelország s az 1412—1772-ig annak elzálogosított 13 szepesi város közt.

Egyéb érintkezési pontokban sem volt hiány; különösen élénkké váltak ezek a 60-as évek vége felé. 1768-ban ugyanis a hazafias lengyel nemesség Bar városkában conföderatiót kötött a lengyel udvarnál mind érezhetőbbé váló orosz befolyás ellen. Háborúra került a dolog. Az oroszok győztek s a lengyel urak menekültek, nagyobbára Felső-Magyarországba, egyik részök Eperjesbe, ahol — bizonyára többnyire szabadkőművesek lévén — páholy alapítására adták az első impulsust, hogy a száműzetésben se nélkülözzék a megkedvelt szabadkőművesi munkálkodást. Egyiküknek, egy grófnak, kíséretében, valószínűleg mint gyermekei nevelője, volt *Bernhardi Izsák*, a ki jöllehet ura s ennek társai kívánatára, kikhez az eperjesi urak csatlakoztak, még 1769-ben Az erényes Sarmatához címzett varsói nagy-páholytól pátenst eszközölt ki, mely őt felhatalmazta arra, hogy Eperjesen páholyt nyisson, mely csakhamar létre is jött. Az *erényes utazóhoz* címet viselte. Ehhez képest pecsétjén látható a tegezzel, dárdával és vérttel ellátott Minerva két sor szikla mögött, s ezek belső körében térdenálló zarándok, ki tarisznyáját és csizmáját kívül hagyta, hogy a szentelt helyre mezítláb lépjen; az előtérben egy vándor templom felé lép, hogy onnan ugyan oda haladjon.

A páholy alapítóira nézve nem tudni biztosat; de feltehető, hogy azok sorában nemcsak néhány lengyel emigráns, hanem a város és megye azon kiválóbb férfiai is helyet foglaltak, kikkel a következő időszakban találkozunk. Ez idő szerint *Bernhardin* kívül, ki eleinte a kalapácsot vezette, csak két tag ismeretes, t. i. *Kriebel*,

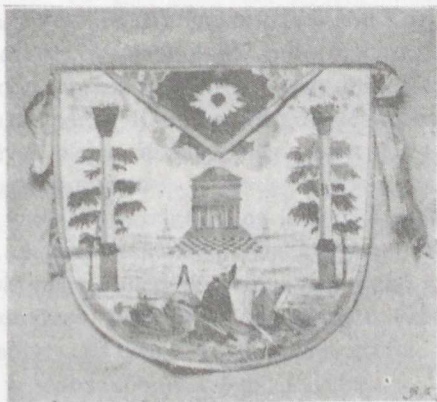
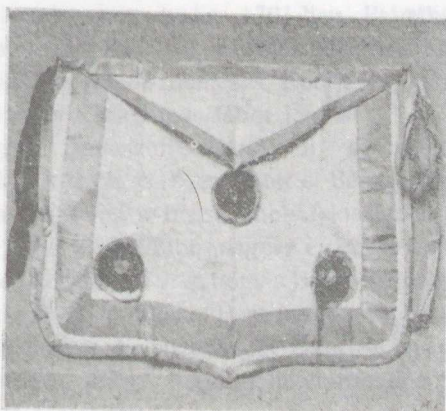
városi tanácsos és *Szolkovy József*, kereskedő. Nehány tagjának lakhelyére való tekintettel a páholy ügylátszik már 1771-ben munkáit felváltva Eperjesen és Kerékrét, utóbb Girált szomszédos falvakban tartotta. Ily eljárás más magyar páholyokban is szokásban volt, a munkákat Eperjesen talán már akkor, később bizonyosan *Fejérváry Gábor* házában tartották, a ki maga is tagja volt a páholynak. Nevezetes épület az (jelenleg főutca 17. sz.). Valamikor *Czimmermann Zsigmondé* volt, a kinek a vérengző *Caraffa* 1687-ben Eperjesen fejét vétette. E ház pinczéjében még ma is látható külön szoba, m. e. 3 méter hosszú és széles, koczkás márvány-padlóval, falai kékre festve s a világítájakkal jelölve. E szobában, melyhez külön lépcső vezet, a hagyomány szerint titkos gyűlések tartottak.

Szinte hihetetlen lenne, ha látnók, hogy a szabadkőművesség Bécs felől is be nem szivárgott és gyökeret nem vert volna Magyarország fővárosában, a hol nagy volt az intelligencia s a vagyonos osztály.

Hallgatag-
sághoz
Pozsony-
ban.

Pozsony 1541. óta az ország fővárosa s a primás székhelye, régtől fogva az alchemisták és adepták egyik góczpontja volt. Mennyire virágjában állt itt az alchemia, azt a többi közt tanúsítja az, hogy nem kevesebb mint három Pozsonyban lakó primásról tudva van, hogy alchemiával foglalkoztak. Ezek *Oláh Miklós* (1553—68); gróf *Lippai György* (1642—66), és *Csáky Miklós* (1751—59), kitől alchemiai mű létezik. Bizonyára nem voltak az egyedüliek, alighanem sok praelatus és mágnás igyekezett nyomukba lépni. Hogy ez így volt, azaz, hogy az alchemia Pozsonyban s az egész országban számos hívőket számlált, mutatja az is, hogy a hazánkban megjelent kevés alchemiai művek egyike 1619-ben épen Pozsonyban nyomtatott.

A régi alchemisták utódai kétségkívül a 18. század

1. Multszázadi kötény, alighanem az Ázsiai Testvérektől. Az összes selyemszegőlyek égszín kék színűek; a rozetták alapja szintoly kék, rajta sárga, belseje piros, kötőszalagjainak egyike sárga, másika valamint bélése kék.

2. Újabbkori, színes nyomatú kötény. Szegőlye és kötőszalagjai sötét kék színűek. Bélése fekete, ezüsttel rányomott halálfejvel.

közepéig fenmaradtak, a midőn az új rózsakeresztesek actióba léptek, még pedig 1761-ben Prágában s egy évtizeddel utóbb Bécsben. Bizvást feltehető ennélfogva, hogy Magyarországon nemcsak Eperjesen, hanem kivált Pozsonyban is csakhamar lábra kaptak.

Nagyon valószínű, hogy a szabadkőművesek rendjének híre is réges-régen jutott el Bécsből Pozsonyba, ha más úton nem, a bécsi páholy feloszlataása folytán, a melynek tagjai között több magyar ember is volt. Ezekre nézve igen közelfekvő volt, hogy a Bécsben annyira vesélyeztetett páholy-munkákat Pozsonyban folytassák, a hol több szabadságot és biztonságot élveztek és ahol nekik 1767-től fogva *Albert* herczeg helytartó jelenléte némi oltalmat is biztosított.

E körülmények páholy alapításához vezettek, a mely bizonyára elejétől *A Hallgatagsághoz* (Ad Taciturnitatis) volt czimezve. Kik alapították? mily rendszert követett? az épen oly ismeretlen mint az, hogy mikor keletkezett. Lehet, hogy már a 40-es években, legkésőbbben azonban a 70-es évek elején alakult meg; mert 1774-ben már teljes virágzásban állt.

Pest városába is eljutott ez időben a szabadkőművesség. Itt azonban csak rendkívülinek nevezett páholy létezett, vagyis valószínűleg katonai páholy, minő akkorában számos ezredben fennállt. E páholyban 1768-ban *Le Claire* francia ezredes, *Niczky* István grófort, kiről még szó lesz, a szabadkőművességbe felvette.

Végül Horvátországban is lábra kapott ez idétt a szabadkőművesség. Az itt alakult páholyokkal a jövő korszakban fogunk találkozni.

Katonai
páholy
Pesten

II. KÖR SZAK, 1771—1775.

A prágai
praefec-
tura.

Tespedésükből a prágai tt-et b. *Hund* levele rázta fel, a melylyel a rodonskoyi praefecturát felhívta, hogy az 1772. junius havában Kohloban (Lausitzban) tartandó rendi conventban küldöttei által résztvegyen. De bizony Prágában nem akadt a tt. közt senki, a ki a meghívásnak engedhetett volna s ennél fogva bele kellett nyugodniok a convent határozataiban. Ezek legfontosabbjai voltak: hogy *Ferdinánd* braunschweigi herczeg Magus Superior Ordinissé s az egyesült skót páholyok nagymesterévé megválasztatott, — hogy a rend kormányzata Braunschweigba helyeztetett át, — hogy a subprioratusok feloszlattak és csak azon praefecturák tekintettek fennállóknak, a melyek működésben voltak. Minthogy azonban a prágai praefectura se activ nem volt, se képviselőket nem küldött vagy nevezett, rangjától megfosztatván a gomerni (drezdai) praefectura alatt álló praepositurának meghagyatott azon kilátással, hogy a legközelebbi, három év múlva tartandó conventban érvényesítheti előbbi rangjára való igényeit.

Ehezh képest gr. *Kinigl Sebestyén* tiszteletbeli praefectussá és rodonskoyi praepositussá, illetőleg a skót páholy főmesterévé, fia gr. *Kinigl Gáspár Armin* pedig rendbiztossá, illetőleg hely. főmesterré neveztetett ki. Minthogy az apa Prágától távol lakott, a fiú, — különben lángbuzgalmú, ernyedetlen szorgalmú, jeles és erélyes férfiú — vitte az összes ügyeket, s első sorban neki köszönhető a gyors virágzás, melynek a szabadkőművesek ügye ezentúl indult. Alig hogy a páholyokat újra működésbe hozta s a magasfokú műhelyeket berendezte, ügyeime főleg két ügyre irányult, 1. hogy *Albert* herceget a prágai páholy skót protectorának megnyerje;

2. pedig, hogy az árvaházat lehetőleg felkarolja. Az utóbbi, a tétlenség ideje alatt nagyon el volt hanyagolva. *Kinigl* indítványára újra felkaroltatott az, úgy hogy a testvérek eleinte 25 árvát neveltetvén, fejenként évi 4 ftot adtak e célra, melyre nézve sikerült a császárnét is annyira érdekelni, hogy előbb 4,000, majd 13,000 ftot adományozott árvaház létesítésére, a mely 1773-ban meg is nyitattott. Ez ügy iránt sikerült a skót páholynak *Albert* herczeg érdeklődését felkölteni, sőt protectorságát is megnyerni, elannyira, hogy a herczeg megengedte, hogy a skót páholy címébe az ő második keresztnévét felvegye (Casimir zu den 3 gekrönten Sternen und 3 gekrönten Säulen), és hogy az árvaház érdekében az uralkodónőnél interveniáljon, sőt annak ellenszenvét a szabadságkőművesség iránt lehetőleg ellensúlyozza.

A káptalan és skót páholy felélesztésével karöltve járt a Három koronás csillaghoz címzett prágai s a Sincerité című leitmeritzi páholy reaktiválása. Ezekhez csatlakozott a Három koronás oszlophoz címzett prágai páholy, melyet 1770-ben *Born Ignác* erdélyi születésű híres mineralógus alapított, a ki Prágában tudós társaságot is alakított, mely utóbb cseh akadémiává fejlődött. A rodonskoyi praepositura páholyainak számát növelte az 1770-ben drēzdai pátens alapján Bécsben a Három sashoz Bécsi pá-
cím alatt alakult páholy, mely Prága alá helyeztetett. Tagjai holyok
közé tartoztak: gr. *Gyulay Ferenc*, cs. kir. kamarás; hg. *Battthyány Ádám*, tábornagy, és gr. *Forgách Miklós*, cs. kir. kamarás, Nyitramegye' híres főispánja. Prága főhatósága alatt 1777-ben Lembergben is alakult páholy a Három zászlóhoz, melynek tagjai főleg katonatisztek voltak, köztük Bátorkeszi *Ott P. Károly* huszárőrnagy is. Végül megemlítendő a La Concordia páholy Triesztben, mely 1774-ben keletkezvén Prága oltalmába helyezkedett.

Függetlenül Prágától alakult meg két páholy Bécs-

ben. Az egyik a Reménységhez volt címelve, alapító levelét Regensburgból nyerte, utóbb azonban a berlin nagypáholytól kért és kapott alkotmányt, mely alkalommal neve a Koronázott reményhez változtatott. Élén állt Zolnai *Kossela János Zsigmond*, kivel már találkoztunk. Nevezetes férfi volt. Mint osztrák katonatiszt Altonába került s itt a Pelikánhoz címzett páholyt alapította, azután Kopenhágába ment, ahol a Három lángoló szívhez címzett páholy kalapácsát vezette; később Bécsbe jött s itt egészen a rendnek élt, e páholyt is alapította. A második bécsi páholy Szt. Józsefhez volt címelve. 1771-ben keletkezvén, 1775-ben a berlini nagypáholy oltalmába helyezkedett.

E fejlődéssel nem tartott lépést a szövetségnek Magyarországon terjeszkedése. A nagyszebeni páholy lappangva működött, és új tagokat fel nem vett; a brassói szintén alighanem teljesen szünetelt. Ellenben folytonos működésben állt az *Erényes utazóhoz* címzett eperjesi páholy, mely ügylátszik csakhamar egész Felső-Magyarország intelligentiájának gyű- és gócpontjává vált. De ép oly gyorsan hanyatlásnak is indult. Elutaztával *Bernhardi* — kinek nevére szolt a páholy alapító oklevele — megtartotta a főmester címét, de a páholy vezetésével megbízta *Heinzeli* (utóbb magyarosítva Hanzéli) *Mártont*, ki nevelő volt *Pottornyay A. György* földbirtokos házánál. 1772-ben a rózsakeresztes-rendbe is belépván, ezt tartotta a szabadkőművesség tulajdonképi magvának s annak szentelte minden erejét és figyelmét, sőt patronusát rábírta, hogy girálti kastélyában laboratóriumot rendezzen be és a rózsakeresztesi kör élére álljon, melynek azonban úgy mint a páholynek, *Heinzeli* volt a lelke, és melyhez a páholynek legjobb elemeit is vonták. Ezek voltak *Pottornyay A. Gy.* és *Heinzelin* kívül *Szolkovy József*, eperjesi kereskedő; Szendrői *Török*

Az Erényes
utazóhoz
Eperjesen

József szepesi adminisztrátor, utóbb gróf, s ennek fia gróf *Török Lajos*, utóbb tanulmányi főigazgató; kapi-vári *Kapó József György*, kir. biztos, utóbb beregi főispán; *Glosz Jakab*, a kör manipulánsa; *Heinzeli Ferdinánd*, Sárosmegye mérnöke; *Berzeviczy Imre* és *Krasznecz Imre* ev. lelkészek; *Jeszenovszky József*, kapitány; végül *Poltornyay* fiai *Imre*, *Tamás* és *Péter*.

Ezekén kívül a páholyhoz kétségkívül szép számmal tartoztak oly testvérek, kik az alchemiáról tudni nem akartak, vagy akik arra alkalmasnak nem találtattak. Ez időből csak három ilyennek tudjuk nevét, t. i. *Scheuber Lipót*, *Szirmay Sándor* és *Szirmay László*, zempléni alispán. Ez utóbbi 1775 elején felvétetvén, röviddel azután eljegyezte magának báró *Révay Simon*, turóczi főispán leányát, ki megtudván, hogy vőlegénye szabadkőműves, a jegygyűrűt vissza akarta adni. *Szirmay* azon ígérettel engesztelte ki, hogy a szövetségből kilép. A lakodalom után elég gyöngye volt, úgy a jelvényeket mint a kátékat nejjének kiszolgáltatni, aki a legközelebbi csete-paté után ama tárgyakat atyjának adta át. Az öreg báró leginkább nyugdíjából élt s abbéli félelmében, hogy azt elveszítheti, azzal fenyegetődött, hogy ha az írások valami veszélyeset vagy illemtelent tartalmaznának, az egész ügyet az udvarnál feljeleníti.

E fenyegetés nyugtalanította a páholyt; mert habár a káték egyetlen illetlen vagy veszedelmes szót nem tartalmaztak is, a feljelentés mégis vizsgálatot vont volna maga után, mely esetleg a páholy összes tagjaira kiterjesztetvén, egyiknek-másiknak kellemetlenséget okozhatott, — a páholy fennállását pedig mindenestre veszélyeztette volna.

No de a vészfelhő elvonult, a nélkül, hogy vihart hozott volna. A páholy, mely első ijedtségében a bécsi páholyok tanácsát kérte, sőt *Albert* herczeg közben-

vetését kérni készült, — újra előszedhette elrejtett iró-
mányait és szerelvényeit, és folytathatta csendes műkö-
dését, mely azonban nagyon megcsappant azáltal, hogy
id. *Poltornyay* 1775 végén Kerékrétre költözött, a hová
őt 1776. őszén *Heinzeli* és *Glosz* követték.

Ez idő alatt igyekezett *Heinzeli* a szövetségnek
egyéb felsőmagyarországi városokban is új hajlékot
teremtteni. Az 1773/74-ki tél egy részét Bécsben töltvén,
hazautaztában betért Selmezbányára azzal a szándékkal,
hogy itt néhány ismerősét szabadkőművesekké avassa
s azokkal leendő rózsakeresztesi körnek alapját meg-
vesse.

Erre *Selmezbánya* kiválólag alkalmas helynek lát-
szott. 1760 óta bányászakadémiával bírván, a birodalom-
ban a bányatudományok központját képezte, bányász-
hivatalnokai pedig nagyobbára jártasok voltak a vegy-
tanban s e szerint a rózsakeresztesi rendnek szívesen
látott híveivé válhattak.

Az Erényes
ember-
barátok
Selmezb-
bányán.

Heinzeli fáradozásai sikerrel jártak. Négy férfit nyert
meg céljai részére, akik, többek belevonásával az 1774. év
derekán az eperjesi páholy oltalma alatt az *Erényes*
emberbarátok páholyát megalakították. Ennek kalapácsát
Csernánuszky János, evang. lelkész vette át. A páholy
többi tagjai voltak *Tonheuser* (utóbb Tonházi) *Boldizsár*,
Thill Illés és *Göllner János*, bányahivatalnokok; *Klieber*
Samu, *Hoffmann János* és *Bekh András*, tanítók;
Letzy Nándor, gyógyszerész; *Szuloviny Samu*, sebész;
báró *Illebenbach Elek*, megyei hivatalnok; *Freyseiseni*
Frendl Lőrinc, városi tanácsos, *Hamaliar Márton*, evang.
tanító, majd lelkész stb.

Alig hogy a páholy megalakult, főmesteréhez Eperjes-
ről az a kérdés érkezett, vajjon hajlandó lenne-e, maga-
sabb fokra hágni s arra másokat is megnyerni? Igenlő
esetben úgy intézkedjenek, hogy a páholybéli hivatalokat

kezükbe ejtsék oly célból, hogy azt azután a titkos fokok intencióihoz képest vezethessék.

Erre *Csernánkszy* örömezt ráállt, megígérvén, hogy a páholyt illetőleg utasítás szerint fog eljárni. Testvéreit egyelőre is hetenkint egy-egy órán át a természettanban oktatta.

Miután minden kellőleg előkészítve volt, *Heinzeli* 1775. márczius havában Selmezbányára jött, *Csernánkszyt*, *Kliebert*, *Letzyl* és *Tonheusert* rózsakeresztesekké avatta, s az utóbbit az új kör elnökévé beigtatta.

E testvérekre nézve a páholy czentül már nem volt templom, hanem csupán előcsarnok, melyből a java elemeket voltakép való templomukba vezérteni igyekeztek.

Ezen „polgári“ páholy mellett *Reinegg* orvos Selmezbányán, a bécsi páholy aegise alatt oly páholyt szándékozott létesíteni, mely a nemeseket s a bánya-kamara legtöbb hivatalnokait magába foglalta volna, de a mely nem jött létre.

Ellenben ugyancsak *Heinzelinek* sikerült, a szomszédos megyebeli *Beszterczebányán* is új páholyt alapjára ^{A Koronázott reményhez} megvetni, a mennyiben 1775-ben *Raksányit* és másokat ^{Beszterczebányán.} szabadkőművesekké avatott a célból, hogy azok majdan rózsakeresztes kört képezzenek. Ez nem létesült ugyan, helyette azonban páholy, mely a *Koronázott reményhez* volt címezve, és melynek valószínűleg elejétől fogva főmestere volt *Radvánszky Lajos*, nyug. alezredes, kinek közeli radványi kastélyában tartattak az összejövetelek.

E sikerek arra buzdították az eperjesi páholyt, illetve ^{A szepesi páholy.} a giráltyi kört, hogy a Szepességben is igyekezzenek kört, s ennek alapjául páholyt alakítani. E célból *Glosz Jakab* az 1775. évi karácsonyra szülőföldre utazott, és Szepesszombathelyen *Ab Hortis S. Ágost*, evang. lelkész és Leibitzen *Brüderlein Jánost*, utóbb a szepesi városok grófját szabadkőművesekké és rózsakeresztesekké avatta,

meghagyván nekik, hogy további alkalmas hívekről gondoskodjanak. A dolog javában folyt, midőn tűzvész *Ab Hortist* és candidatusait erősen megkárosítván, a tervet egyelőre meghiúsította.

A Hallgatagsághoz
Pozsonyban.

Ellenben szépen fejlődött a *Hallgatagsághoz* című páholy Pozsonyban, melyhez 1774-ben a helytartósághoz áthelyezett két varasdi t., *Király Mihály* és *Holzmann Antal* csatlakoztak, még pedig annál inkább, mivel a páholy kétségtől a főváros legelőkelőbb elemeit foglalta magában. Ezt gyaníttatja az a körülmény, hogy *Kempel János* tábornok és *Einsiedel Sándor*, dragonyos-kapitány, utóbb eperjesi parancsnok, itt avatattak a 3. és 4., illetve 4. fokba, még pedig 1775 előtt. Sőt minden jel arra mutat, hogy maga a helytartó, *Albert* herczeg is a páholy kötelékébe tartozott. A páholy utóbb, 1777-ben, a Draskovich-féle rendszert vette fel.

Azalatt a szabadkőművesi világosság a haza délnyugoti részeibe is eljutott.

Horvát-szlavon területen az első páholy *Glina* mezővárosban, az első bánsági határőr-ezred székhelyén létesült. Glina és környéke lakóinak műveltsége, a kik béke idején állattenyésztéssel és földműveléssel foglalkoztak, háborúban pedig fegyvert forgattak, — igen alantas fokon állt. Ennélfogva a páholy, melyben legalább a tisztekre nézve alkalom nyílt műveltségük tökéletesedésére, itt is mint mindenütt lényeges kulturális factor volt.

A Hadibarátsághoz
Glinán.

Az idevaló páholy a *Hadibarátsághoz* (Zur Kriegsfreundschaft) címet viselte és valószínűleg Németországból származott. A hétéves háborúban ugyanis a porosz hadifogságba került osztrák tisztek Magdeburgba internáltván, itt 1762-ben La parfaite union címen páholyt alakítottak, melynek tagjai közé néhány horvát tiszt is tartozott, a kik haza térve, itt is folytatni óhajtották a páholy munkákat, melyeknek üdvös voltát tapasztalásból

ismerték. Így keletkezhettek a páholy, melynek neve is mutatja, hogy oly testvéreket foglalt magában, kik a háborúban baráti frigyre léptek.

A páholyt mikor nyitották meg, azt nem tudni. 1769 vagy 1770-ben azonban úgy látszik gróf *Draskovich János* ezredes állt élén. 1771-ben már teljes működésben volt; mert ez év november 18-án vétetett itt fel *La Langue K. János*, Varasdmegye főorvosa. A páholy többi ezidőbeli tagjának nevét homály fedi, szintúgy mint azon körülményeket, melyek közt az *Eszélyességhez* (Zur Klugheit) címzett zágrábi páholyt a 70-es évek elején — valószínűleg az említett gróf *Draskovich* megalkította.

Az
Eszélyes-
séghez
Zágrábon

Varasdon *Bresői* orosz kapitány, alighanem Párisból jövet, gróf *Niczky Istvánnal* és *Kugler* ügyvéddel 1772. január havában *szabad-ácsok* páholyát létesített. A sokfelé elágazó lovag-rendszereken kívül ugyanis Franciaországban léteztek olyanok is, melyek amazok pompáját mellőzendő, az egyszerűbbhez tértek vissza, de nem az eredetihez, a szabadkőművességhez, hanem valami újhoz, különlegeshez. Így létesültek az úgynevezett erdej fokok (Grades forestiers), a melyek nevüket és szertartásukat az erdőtől és hason tárgyaktól kölcsönözték. Közülök való volt a szabad-ácsok rendje, melyet Varasdra is átplántáltak. Ámde az idevaló páholy nem prosperált, rövid tartamú is volt. Csupán öt tagot számlált, midőn — talán *Bresői* távozta után — ugyanazon év márczius havában gróf *Draskovich János* meghívására és néhány, páholyhoz nem tartozó testvérnek hozzávonásával Zágrábon tartott gyűlésben elhatározták, hogy a szabad-ácsok rendszerével teljesen felhagyva, ezentúl a szabadkőművességet fogják művelni.

A Tökéletes egyesüléshez
Varasdon

Ehhez képest gróf *Niczky* az ő ács-páholyát szabadkőművesi páholylyá alakította át, mi annál könnyebben

történhetett, mert ő és *La Langue* s alighanem társaik is, már előbb is szabadkőművesek voltak. A Zágrábban megjelent, de meg nem nevezett három tag valószínűleg katonatiszt volt, kik 1774-ben már nem tartoztak a páholy kötelékéhez, nyilván máshová helyeztetvén át. Szintoly valószínű, hogy e tisztek a magdeburgi páholyból származtak s a név választásánál befolytak arra, hogy ama páholy tradícióit Varasdon meghonosítsák. Bizonyára nem volt pusztán véletlen, hogy a varasdi páholy a *Tökéletes egyesüléshez* (L'union parfaite) címet felvette. Pecsétje a teljes egység jelképe: háromszöget mutat, melynek mindegyik sarkából kar nyúlik elő, középen kezet szorítva.

Az új páholy kalapácsát is gróf *Niczky* vette át. Mellette álltak *La Langue* és *Holzmann Antal*, helytartósági igató mint felügyelők, *Pászthory Sándor*, helytartósági igató pedig mint titkár. Mind a négyen magasabb fokokkal bírtak, melyeket alighanem az említett magdeburgi tisztektől nyertek. De azon fokok üres pompáját nem kedvelvén, csak a 3 symb. és a skót fokot művelték, mely utóbbit azonban a páholy többi tagjai nem bírták. Ezek szép számmal jelentkeztek, úgy hogy a páholy létele biztosítottnak látszott.

Gróf *Niczky* azonban csakhamar átlátta, hogy a páholy teljes elszigeteltségében a kitűzött cél csak igen tökéletlenül érheti el. Ennélfogva Körösön s Eszéken páholyokat létesített, a melyek gróf *Draskovichnak* glinai és zágrábi páholyaival szorosabb viszonyba léptek.

Ámde ez a páholy-szövetség sem elégítette ki *Niczkyt* és testvéreit. A Három sashoz címzett bécsi páholy révén értesültek azon változásokról, melyek a rendben történtek, s ők is áhítozták az igazi világosságot. E célból a nevezett páholyhoz kívántak csatlakozni. Az ebbeli tár-

gyalások gyorsan eredményhez vezettek, mivel a varasdi testvérek alkudozás nélkül megígérték, mit a bécsi páholy követelt. S ez a követelésekben nem fukarkodott.

Az 1774. jan. 17-én kölcsönösen aláírt szerződés szerint a Három sashoz címzett páholy a L'union parfaite páholyt fiókjának elfogadja, biztosítván, hogy idővel testvérpáholyául el fogja ismerni, és neki az alkotmányt meg fogja szerezni. Viszont a varasdi páholy a bécsi páholyt anyjául, s annak főbjeit közvetlen főlebbvalóinak elismeri; egyúttal becsületszóval megígéri, hogy annak törvényeit és rendeleteit híven fogja követni és minden nevezetes eseményt be fog jelenteni. A bécsi páholy a varasdi testvéreket fokaikban megerősíteni, illetve rendszere szerint rectificálni fogja. A varasdi páholy csak 3 fokban avathat; a negyedikhez erre külön engedély kérendő. A fiókpáholy köteles, a felvételi és promotionális díjakat évnegyedenként az anyapáholynak megküldeni s azonkívül évenként Jánosnap előtt minden tag után 1--1 aranyat és alamizsnagyűjtésének egy részét beszolgáltatni, stb.

Miután a szerződés meg volt kötve, a bécsiekben úgy látszik, gyöngye kétely támadt, vajjon helyesen jártak-e el? Ez iránt biztosságot szerzendők, a szerződést jóváhagyás céljából főhatóságukhoz, a prágai skót páholyhoz küldték bc.

Itt az irat azonban igen előnytelen elbírálásban részesült: pontról-pontra erős kritika alá vették, teljesen elvetették s a bécsi páholyt önkényes eljárásáért keményen megdorgálták. Egyben (1774 febr. 19.) értesítették a varasdi páholyt, hogy a bécsi páholy buzgalmában kissé elhamarkodva járt el, mivel mint egyszerű páholy más páholyoknak magához vonására nincsen feljogosítva s egyáltalában a rendi főigazgatóság beleegyezése nélkül új páholyt a páholy-szövetségbe felvenni nem lehet. Ennek eszközzését a prágai skót páholy elvállalja.

s e célra bekéri a páholy tagjainak névjegyzékét, valamint a főmester jogosítványának s a páholy pátensének másolatát.

Ez az értesítés május 22-én érkezett Varasdra. Itt azonnal összeültek a páholy skót mesterei, és még aznap a prágai skót páholyhoz levelet intéztek, a melyben értesítésének vételét örömmel jelentik, s azután a páholy alapítását s eddigi fejlődését előadván, megjegyzik, hogy a tagjegyzéket Bécsbe már elküldték. Abból látható, hogy *Niczky* irreguláris páholyban vétetett fel és jogosítvánnyal nem bír, valamint a páholynak sincsen pátense. Végül megjegyzik, hogy a bécsi páholylyal kötött szerződést úgy tekintik, mintha azt a prágai skót páholylyal kötötték volna, s ehhez képest kérik annak minél előbb való jóváhagyását. Ez azonban soká késett.

A Szabad-
sághoz
Varasdon.

Már az 1774. jan. és május közti időben a páholyban nagy fordulat állt be, melyre csak abból következtethetünk, hogy a páholy eddigi neve helyébe a *Szabadság*hoz címzet vette fel.

Sokkal fontosabb általános változások voltak legközelebb várhatók, a melyek az egész birodalombeli szabadkőművességre nézve messzeható befolyást gyakorolni hivatva voltak, és a melyek az alatt váltak ténynyé, míg a prágai skót páholy meghatalmazottjai a braunschweigi conventben a rodonskoyi (prágai) praefectura restituiálása mellett kardoskodtak.

A legközelebb tartandó conventre való tekintettel a skót páholy célszerűnek látta, a varasdi páholy constituálását elhalasztani, a míg azt mint önálló praefectura rövid úton eszközölhetné. S midőn ez időpont bekövetkezett, nem késett (1775. okt.) a varasdi páholy-nak tudtára adni, hogy csatlakozásának valahára mi sem állja már útját. A páholy küldje be e célra az aláírt szerződést, melynek vétele után constitutió és

pátens nyomban fog ménesztetetni. Amde az ajánlat későn érkezett, a páholy azalatt külön rendszer központjává lett.

Addig még a következő férfiak (mindegyikük külön rendi névvel bírt) léptek kötelékébe: *Király Mihály*, helytartósági hivatalnok; gróf *Draskovich Ferenc Lőrinc*, cs. kir. kamarás és alezredes; *Hartel József*, gyógyszerész; *Kolosváry István*, zágrábi kanonok s egyetemi tanár; *Wetter*, Körösmegye mérnöke; *Dolovác Ferenc*, Verőcemegye alispánja; *Wohlgemuth Antal*, huszárkapitány; gróf *Auersberg Károly*, vértess kapitány; *Prenner Antal*, Varasdmegye mérnöke; gróf *Erdődy László*, helytartósági tanácsos; gróf *Erdődy Lajos*, cs. k. kamarás; *Dolovác Miklós*, zágrábi kanonok; *Barich Béla*, egyetemi tanár; *Raisp Antal*, collegiumi igazgató; *Petricherich György*, Körösmegye alispánja; *Hadrovich Antal*, Körösmegye jegyzője; *Mlinarich Lajos*, ügyvéd; *Dellimanich József*, visnicai plebános, *Haslinger József*, gróf Erdődy László titkára stb.

A páholy életében észlelt fordulat, mely új czímnek felvételében nyilatkozott, alighanem vizályra vezethető vissza, melynek következtében gróf *Erdődy László* és titkára *Haslinger*, gróf *Auersberg*, *Wohlgemuth* és gróf *Draskovich Ferencz Lőrinc* a páholyból kiléptek s az utóbbinak vezérlete alatt, valószínűleg még 1774-ben ugyancsak Varasdon a *Három sárkányhoz* címzett új páholyt alakítottak, s annak constituáltatására a Koronázott reményhez címzett bécsi páholyt kérték fel. Mint-
 A Három sárkányhoz Varasdon.
 hogy az azonban a berlini nagypáholy szertartását tövette s annak oltalma alatt állt, a kérelemnek akként elelt meg, hogy a páholyt fiókjaként ideiglenesen constituálta, míg a végleges constituálást a nagypáholy egyik küldöttje személyesen végezné. Ez 1776-ban történt meg.

Az Éberséghez
Eszéken

Azalatt gróf *Niczky*, abbeli buzgalmában, hogy a szövetségnek új páholyok alapítása által lehetőleg nagy elterjedést biztosítson, — mint említők — 1773 *Eszéken* is létesített páholyt, még pedig az *Éberséghez* (Zur Wachsamheit, Vigilante) cím alatt. *Niczky* e páholyt valószínűleg csak alapította, vezetését pedig oly férfinak bízta, ki a páholyt nem tudta virágzásra juttatni. E férfi alighanem *Dolováczy Ferencz* alispán volt, ki 1774-ben a Szabad-sághoz címzett páholyból kilépett.

A Körös-páholy.

A szintén gróf *Niczky* által *Körösön* alapított páholyról semmi adat sem áll rendelkezésre, még neve sem ismeretes.

E horvát-szlavon páholy-csoport vezetői, gróf *Draskovich János* és gróf *Niczky István* már 1773-ban tették meg az első lépéseket új rendszer alapítására, a mely egészben a jövő korszakban tárgyalandó.

III. KÖRÖS, 1776—1780.

I. A templomos rendszer.

A rendszer
terjedése.

E korszak az osztrák-magyar birodalombeli szabad-közművességre nézve nagy jelentőségű. A különféle rendszerek ekkor érték el legnagyobb virágzásukat, a vége felé pedig, az egyesülés eszméje által megingatva, hanyatlásnak indultak.

A templomos rendszer az eddigi egyedüli központ helyett még kettőt nyert. Prága, már 1775-ben előbbi praefecturális méltóságába visszahelyeztetve, nem tudott ugyan Csehországban új talajt nyerni, Morvaországban pedig még meg se vethette lábát; ellenben apostolai Sziléziáig hatoltak előre, és Lengyelországnak osztrákká

GRÓF SZÉCHENYI FERENCZ.

vált részének több helyét foglalták el, sőt Luxemburgot, Kölnt, Triesztet is igyekeztek megnyerni.

Prágára nézve érzékeny veszteség volt a bécsi páholy elszakadása, a mely két részre oszolván nagy-comtur-sággá emeltetett, de dacára a sokat ígérő kezdetnek nem volt képes, magában Bécs városában és Ausztriában, még kevésbbé pedig Magyarországon gyökeret eresztetni, bárha itt kilátás kínálkozott arra, hogy a magyarországi balleyt a nagyszebeni prioratus útján activitásba lehessen helyezni, — mely kilátás azonban csakhamar ködbe foszlott szét.

Szerencsés és látszólag állandó acquisitiókra tett szert a berlini nagypáholy rendszere. A vele való csatlakozásra a birodalom minden részéből jelentkeztek páholyok, u. m. Bécsből, Innsbruckból, Cremonából, Pozsonyból, Monyorókerékről és Varasdról.

A Draskovich-rendszer is épített új műhelyeket Erdélyben, ahová alapítóját a sors üzte; de épen azáltal szenvedett rendszere intensivitásban: a páholyok stagnáltak, s az összes szabadkőművesi rendszerek egyesítését sürgető óhaj általánossá lőn.

Csupán az eperjesi páholy lengyel-francia rendszere nem terjedt, nem akart terjeszkedni. Vezetői, a rózsakeresztesek, alchemiai irányzataikban annyira elmerültek, hogy azóta a szabadkőművességet egészen mellékesnek tekintették.

A Braunschweigban 1775-ben tartott conventben megvalósult a prágai testvérek régi óhajtása. Főhatóságuk visszanyerte előbbi méltóságát, s immár mint Praefectura Rodonskoy, az alsóbb fokú páholyok irányában pedig mint „Kazimir a hét csillaghoz“ címzett skót nagypáholy szerepelt. Elnökévé gróf *Kinigl Gáspár Ármin* nevezetett ki, aki e méltóságában rendkívüli tevékenységet fejtett ki. Léginkább az ő buzgalmának köszönhető,

A prágai
praefec-
tura.

hogy a hatósága alatt levő összes testvérek hozzájárulásával létrejött és fentartott prágai árvaház évről-évre fokozottabb mértékben fejthet ki áldásos működését.

Prágai páholyok.

Ez intézet iránti érdeklődésben versenyeztek a praefectura alatt levő páholyok u. m. a Három csillaghoz címzett páholy, a Három oszlophoz címzett páholy (melynek tagjai sorában ott látjuk *Mészáros János*, huszárnagyot, utóbb báró és tábornok), valamint a Sincerité páholy, mely székhelyét Klattauba tette át, míg több tagja, katonatisztek, 1778-ban Teschenbe vezényeltetvén, itt új páholyt alakítottak, mely azonban csak egy évig állt fenn.

Tescheni páholy.

Halicsi páholyok.

Maradandóbb alkotások létrehozója volt *Clemens* kapitány, aki Prágából nyert felhatalmazás alapján 1776-ban Lembergben a Három zászlóhoz cz. páholyt felavatta, és csakhamar az ugyanott fennálló s a Három sashoz cz. páholyt is a csatlakozásra bírta. Az előbbinek kötelékéhez tartozott *Radvánszky Ferencz* kapitány; az utóbbiéhoz gróf *Siskovics Imre*, helytartósági tisztviselő, hazánkfia is. E két páholyra támaszkodva, megnyitotta 1778-ban az azok első hatóságát képező skót páholyt is, a melyhez néhány vidéki páholy is vonatott.

A bécsi nagycomturság.

Prága fenhatósága alatt állt egy trieszti, kölni és luxemburgi páholy is. Alája tartozott végül A Három Sashoz címzett bécsi páholy is, melynek újabb tagjai közt volt *Suhay Ferenc*, tüzérségi hadnagy. E páholy kebeléből keletkezett a Pálmafához címzett páholy, mely amazzal megalakította 1776-ban a St.-Pölten nagycomturságot. Ennek hatósága alatt állt egyideig a *Szent-András* című *nagyszebeni páholy* is.

Az a jótékony szabad szellő, mely II. József uralkodótársrá tétele és a Jézusrend eltörlése után monarchiánkat átlengte, az elhatott Erdélybe is. Meg-

érezte azt úgy Nagyszeben városa mint annak páholya is.

1765-ben Erdély nagyfejedelemséggé emeltetett, Nagyszeben pedig a guberniumnak ide áthelyeztetése által annak fővárosává tétetett. Ez által a szászok fölényt nyertek, s a szász testvérek is, kikből a páholy állt, hatalmas protectort nyertek a buzgó szabadkőműves, báró *Bruken-thal Sámuel*ban, a ki 1778-ban a gubernium elnökévé, 3 évvel azután pedig Erdély kormányzójává neveztetett ki. Oltalmára a szabadkőművesek mindenkor számíthattak.

Ez előnyös viszonyokat sietett néhány testvér ki-
használni arra, hogy 1773-ban *A Szentelt buzgalomhoz* A Szentelt buzgalomhoz Nagy-
hoz Nagy-
szebenben.
cím alatt Nagyszebenben új páholyt alapítottak, melynek részére a Három kulcshoz címzett regensburgi páholytól az alkotmányt megkapták. További adatok hiányában vagyunk e páholyt illetőleg, a mely még 1780-ban virágzó állapotban volt. Példája mindenesetre serkentőleg hatott a *Szt.-András* páholyra.

Inmár ez is idején valónak tartotta, visszavonult-
ságából kilépni s élénkebb működést kifejteni. Kilencz évi A Szt. András páholy Nagy-
szebenben.
csendes tevékenység után elhatározták a páholy alapítói, hogy újra szervezkednek, és, míg az egész idő alatt kicsi seregöket nem gyarapították, most körüket lehetőleg kiterjesztik, mivel az eddig szükségesnek látszott óvatosság fölöslegessé vált.

E határozat a páholy jövőjére nézve döntő volt. Új, lüktető élet vonult be az elhagyatott csarnokba, és a gyors egymásutánban eszközölt felvételek által a kicsiny kör tekintélyes társulattá lőn. De nem a testvérek növekvő száma volt jele és biztosítéka a páholy üdvös fejlődésének; nagyobb jelentőséggel bírt az, hogy nagy nevek viselői, a születés és vagyon, a szellem és tehetség arisztokrátiája résztvett a szabadkőművesi működésben.

A páholy fokozottabb tevékenységére *Bausznern* annál inkább határozta el magát, mivel azáltal mellékesen a sok viszálykodó nemzetiségek üdvös egyesülését is elérni remélte.

A páholy munkáinak nagyobb mérvben való folytatására vagy alapjában véve, annak felélesztésére az impulsust báró *Schmidburg Károly Frigyes*, ezredes, volt prágai praefectus adta meg, aki Prágából távozván (1769) páholy alapítására pátenst vitt magával, a melynek azonban minden valószínűség szerint, nem vette hasznát.

Azóta mint várparancsnok Fogarason tartózkodott, még pedig oly megrendült viszonyok közt, hogy a szabadkőművességgel mintegy üzletszerűleg kezdett foglalkozni.

Egyrészt rossz anyagi helyzete, másrészt pedig a rend iránti buzgalma, melyet annak idején mindenkor tanusított, arra sarkalta, hogy a pihenő páholyt s az elhagyatott testvéreket felkereste, beléjök az ügy iránt újabb lelkesedést lehelt, a páholy-munkák folytatására s nagyobb számú tagok belevonására serkentette, és bennök a magasabb fokok iránti vágyat felkeltötte.

Az eddigi főmester *Bausznern* egy évtized előtt lovaggá avatott ugyan; de alig lehetett sok alkalma, káptalani ülésekben és lovag-felvételeknél jelen lenni, a szertartás részleteit pedig bizonyára rég elfelejtette, s ennélfogva nem lett volna képes, káptalant berendezni, és magasabb fokokba avatni, még ha arra feljogosítva is volt volna.

E tekintetben szerencsésen kiegészíté őt *Schmidburg*, ki hosszú gyakorlatból a lovagfokok szertartását alaposan ismerte, s az abbeli szükséges iratoknak s mindazon tulajdonságoknak birtokában volt, melyek magasabb rendi hivatal betöltésénél igényeltettek.

Hivatkozással annakelőtte Prágában elfoglalt méltóságára és rendi ismereteire támaszkodva, sikerült a páholyt adózójává tenni. A páholy elismerte őt skót főmesterének. E minőségben a főmester fölött állt, a páholy főbbjét és legmagasabb fórumát képezte, s ennek fejében az 1—4. fok felvételi díjainak egy részét húzta, míg a magasabb fokok díjai egészen neki jutottak. De a mily jól felkészülve volt *Schmidburg* a lovagfokokat illetőleg, ép oly gyöngén állhatott a páholy-fokokra nézve: mert megengedte, hogy a testvérek a templomos rendszernek meg nem felelő eddigi szertartáskönyvüket továbbra is használják. Különben is kevésbé törődött a szertartással, mint a vele járó díjakkal.

E szertartáskönyv alapján kezdték meg a testvérek *Bausznern* kalapácsvezetése mellett, újra a munkát. 1776. máj. 24-én inangurálták az új korszakot fényes nevű férfi felvétele által. E férfi herczeg *Murusi Maurocordato Sándor*, a moldvai hospodár testvére és *Ypsilanti* oláh vajda sógora, a ki átutaztában Nagy-Szebenbe került, s itt a páholyba felvétetvén, azáltal lebilincselve, itt le is telepedett. A szabadkőművesség iránt rajongó buzgalommal eltelve, a páholy körül jelentékeny érdemeket szerzett.

Felvételét csakhamar gyorsan egymásután számos más követte, úgy hogy egy év lefolyása alatt felavattattak: *Palleru Károly József*, sóhivatalnok; *Müller János Aurél*, gymnasiumi tanár, utóbb superintendens; *Soterius János G.*, hivatalnok; *Marco Döme*, tolmács; *Raymundi Lőrincz*, alhadnagy, utóbb alezredes; *Theseo József*, nyug. alezredes; *Villera Tamás*, görög bíró, *Collignon Fülöp*, szállodatulajdonos; báró *Posarelli Antal*, útbiztos; *Zeller Mátyás*, főhadnagy; *Bonacina Jakab*, kapitány; *Offner Ferencz Antal*, városi senator; *Damiani Miklós* lutri-adminisztrátor; *Lang Ármin*, becslő; *Marco János*, görög

kereskedő; *Loibel János Márton*, számtiszt; gróf *Bánffy György*, helytartósági tanácsos és cs. és kir. kamarás; *Haunnenheim István*, helytartósági kancalista, utóbb szebeni polgármester; *Adami István D.*, helytartósági igató; *Löffler Ignác*, kincstári fogalmazó; *Hauenschild Máté*, kincstári igató; gróf *Dela Tour Manó*, kapitány, *Devchich János*, főhadnagy; és *Lupini János*, asztalosmester mint szolgáló testvér.

Ezekhez csatlakoztak befogadás útján: *Brukenenthal Károly*, joggyakornok; *Reissenfels M. Gottlieb*, helytartósági kancalista; *Wielandt Samu*, levéltárnok; gróf *Miniscalchi Angelo*, gyalogsági zászlótartó; báró *Rall-Christiani N. János*, tábornok; *Gräser Dániel*, szolgabíró és gróf *Kolowrat Vince*, kapitány, — kik részint németországi, részint osztrák páholyokban nyertek volt felvételt.

A tagok számának gyarapítsa azonban nem képezte a testvérek figyelmének egyedüli tárgyát. Humanitárius téren is kezdtek működni, oly intézményt létesítvén, mely a házi szegényeknek anyagi támogatását s orvosi kezeléssel való ellátását tűzte ki célul.

Ennyire megerősödve, természetes volt, hogy a páholy elszigeteltségéből kilépni s az előtte ismeretes páholyokkal összeköttetésbe lépni kívánt. De csakhamar észre kelle vennie, hogy úgyszólván a levegőben lóg; a drezdai pátens Németországhoz, a területi jog pedig a magyar prioratushoz, s ilyennek nem léteben, a bécsi nagy-comtursághoz kötötte.

Kereste tehát a csatlakozást s e célból az 1777. év tavaszán a Három sashoz cz. bécsi páholyhoz fordult azzal a kérelemmel, hogy az törvényes és tökéletes templomos páholynak ismerje el, tagjait a meglevő fokokban erősítve meg, sőt a páholyt továbbra is jogsítsa fel arra, hogy az 1—4. fokban dolgozhasson.

A bécsi testvérek azonban abban a nézetben voltak, hogy a páholyt a bécsi káptalan részéről újra pátenssel kellene ellátni. Az e tárgyban kiküldött bizottság követelte, hogy a szebeni páholy, multját megtagadva, egészen oly feltételek mellett, mint bármely újonnan keletkezett páholy meghódoljon, viszont az 1—3. fokban való dolgozásra felhatalmaztassék. A 4. fokról mitsem akartak tudni, utóbb azonban megkérleltették magukat, de követelték a skót fog díjainak beszolgáltatását, végül pedig ennek megváltásául egyszersmindenkorra 24 aranyat igényeltek, melynek vétele után készek voltak a szebeni testvérek kívánságát teljesíteni s őket a szükséges irományokkal ellátni.

Ennek siettek a szebeni testvérek megfelelni. Aláírták a Bécsben 1777. jun. 9-én kiállított szerződést, s a 24 arany kíséretében felküldték. Ennek ellenében meghozta megbízottjuk az új pátensen (kelt jul. 16.) kívül az egyéb iratokat és Bécsben elkészített

tett szerelvényeket. Ezek közt mindenesetre a páholy pecsénnyomója is volt. Ez a keresztre feszített Szent Andrást mutatja; a kereszt részben elföd egy háromszöget, melynek mindegyik sarkán egy levél látható: Nagy-Szeben városának czímeréből. Körirata: S. ANDREAS. ZU. DEN. 3. SEE BLAETTERN.

Az iratok kiszolgáltatásával egyidejűleg (1777 aug. 15.) a bécsi káptalan *Schmidburg* ezredest hatalmazta fel a páholy beigtatásával. Ez azonban szerfelett elhúzódott.

Időközben ugyanis, még pedig röviddel azután, hogy az aláírt szerződést Bécsbe küldték volna, a test-

A nagy-
szebeni
káptalan

vérek egy része a magas fokok után sóvárgott. „Miután 30-ra felszaporodtunk — így beszéli az egykori testvér — a magasabb fokokban is óhajtottunk dolgozni és rábirtuk főnökünket, *Schmidburg* testvért arra, hogy Groszauban 10 testvért a lovagfokokba felavatott és ezután Nagy-Szebenbe jöven megengedte azt is, hogy káptalant képezzünk, melyben először is még 4 testvért vettünk fel.“

E szerint a kezdeményezés a testvérektől indult volna ki; de a körülményeket tekintve, alig lehet kétség, hogy *Schmidburg* volt az, ki arra ösztönözött azáltal, hogy a testvérekben a magasabb fokok iránti vágyat felkeltette s egyúttal értésükre adta, hogy ily kíváncsiaknak meg is felelhetne, ha arra illendően felkértenek.

A kilátás és vágy, magasabb fokokat nyerhetni, mint a minőket a bécsi káptalan engedélyezett, a testvérek elméit megzavarta, és megfélemlítve imént kötött szerződésükről, *Schmidburg*tól kérelmezték a magas fokok adományozását és káptalan szervezését.

Érezhették, hogy helytelenül cselekednek; ámde aggályaikat és háborgó lelkiismereteiket *Schmidburg* alighanem azzal csillapította le, hogy a rend anyakönyve szerint joguk van, balleyt formálni, e szerint tehát nem leendő nehéz, a legfőbb főlebbvalók jóváhagyását megnyerni, ha egyszer ténnyel állanak szemben, annál inkább, mert ő fel van hatalmazva lovagok és káptalanok felavatására. S ebbeli jogával kezdett élni. A testvérek közül többeket bevezetett a noviciatusba és — valószínűleg busás díjak fejében — szabályellenes gyorsasággal lovagokká is avatta, sőt — daczára a bécsi nagycomturság tiltakozásának — végül káptalant is nyitott, melynek főnökévé önmagát igtatta be.

A káptalan ünnepélyes megnyitását *Schmidburg*, mint a VIII. tartomány rend-biztosa, *Bauszern* (Eques

a Tigride) házi-comtural egyetemben 1777. aug. 7-én eszközölte Groszau faluban Szeben mellett, nyilván azon oknál fogva, hogy azon testvérek, kik e törekvést nem helyeselték, arról idő előtt tudomást ne szerezzenek.

Ez alkalommal lovaggá avattak: *Hermansfeld Lukács Frigyes*, Eq. ab Equo rubro; herczeg *Murnsi Sándor*, Eq. a Corva coronato; *Theseo József*, Eq. a minotauro; *Marco Döme*, Armiger a Tribus candelis; és *Villera Tamás*, Armiger a Tribus spicis.

Az új káptalan élénk tevékenységet fejtett ki — a felvételeket illetőleg. Augusztusban még egyszer, s a következő hónapokban is többször tartatott ülés, még pedig felváltva egyik testvér lakásában. Ez alkalmakkor további 6 testvért avattak lovaggá, u. m.: *Eckhart György*, Eq. a Malleo argento; báró *Rall*, Eq. a Tribus sagittis ligatis; gr. *Bánffy György*, Eq. a Framea; *Collignon Fülöp*, Eq. a noctua; és *Hauenschild Máté*, Eq. a Clypeo fracto.

Ezek után betöltettek a káptalanbeli hivatalok. Miután *Schmidburg* sokat távol volt, vicariusává kinevezte *Murusit*, *Bausznernt* cancellárrá, *Bánffy* grófot és *Rall* bárót pedig valószínűleg káptalani biztossá és priorrá.

A káptalan beavattatásáról értesítették a bécsi nagycomturságot, mely azonban, miután a káptalan létesítése, tiltakozásának daczára eszközöltetett, e fölött nagy mértékben méltatlankodott. Roszálását nemcsak *Schmidburggal*, s az általa félrevezetett testvérekkel, hanem az egész páholylyal érezte. A magasabb fokokat nyert testvérek elismerését kereken megtagadta, s a legélesebben korholta helytelen eljárását úgy a páholy-nak, mint a rendi biztosnak, ki káptalanok nyitására jogosítva nem lenne.

A szebeni testvérek igyekeztek a főhatóságot kiengesztelni: leveleztek, kérelmeztek, tárgyaltak, sőt külön

ügynököt neveztek ki a nagycomtursági titkár személyében, a ki a páholy érdekeit óvni s a kiegyezést kivívni hivatva volt. Ez igen komolyan vette feladatát, igyekeztván a két káptalan mostani helyzetét tisztázni s a kiegyezéshez vezető utakat kijelölni.

Meg is tette mindazon lépéseket, melyeket az ügy békés megoldása érdekében tehetett, különösen azért, hogy a Bécsben időző tartományi fővizsgálót részükre megnyerte és közbenjárását kérte.

De a szebeni testvérek már nem szorultak senki pártfogására. Mialatt a tárgyalások Bécsben folytak, helyes előérzetével és felismerésével annak, hogy ez úton alig fognak célt érni, oly lépést tettek, mely sokkal továbbra vezette őket, mintsem maguk is remélték volna. Braunschweigba, herczeg *Ferdinánd* nagymesterhez fordultak, és — a kard élet megfordítva — panaszkodtak a bécsi nagycomturság magatartására és tétlenségére, kérvén kerületüknek a VII. tartománytól való elkülönítését és a VIII. tartományba való bekebelezését.

Igen barátságos válaszában (1777. dec. 29.) a herczeg kifejté az okokat, melyeknél fogva e kívánságnak hely nem adható. Hogy azonban — úgymond — a testvérek annyiban, a mennyiben a Rend alapszabálya megengedi, panaszait illetőleg kielégíttessenek és tervezett vállalatukban, melyet az egész Rend érdekében tanúsított buzgalmuknak tulajdonít, lehetőleg támogatassanak, azonnal a VIII. tartomány vicariatusának Meiningenben a szükségeseket megírta, s utasította, hogy szorgosan igyekezzenek, az erdélyi testvérek kívánságát, a mennyiben az alapszabályok azt megengedik, teljesíteni és azokat felvilágosítani ama viszony felől, melyben *Hund* halála óta jelenlegi főlebbvalóihoz állnak; a bécsi káptalan pedig utasítatik, hogy az erdélyi, mint

alája rendelt kerülettel mindazt közölje, mit annak tudnia szükséges.

Ama remények, melyeket a herczeg a szebeni testvérekben ébresztett, a vicariatus intézkedései által messze túlszárnyaltattak. Ez félreértette a nyert utasítást és a helyett, hogy a testvéreket a bécsi nagycomtursághoz való viszonyukról felvilágosította, ezt pedig utasította volna, amazt a kellő informatiókkal ellátni, oly intézkedést tett, mely a szebeni testvérek jogtalan eljárását szentesítette, őket nagy missióval megbízta, *Schmidburgot* pedig oly címmel tisztelte meg, melyet nem reméltek, nem álmodtak.

Minthogy — így okoskodik a vicariatus — hajdanában Magyarországon külön balley létezett, azt most a szebeni testvérek buzgó segítségével szándékozik helyreállítani, s azok igazgatására bízni. A testvérek kijelentett szándékának eléréséül elegendő egy káptalanak alapítása is. Ez pedig ugyanoly jogosítványokat s előnyöket fog élvezni, mint a bécsi káptalan és jövőre épen úgy, mint az, a németországi nagyprior közvetlen igazgatása alatt fog állni. Főnököket *Schmidburg* bárót kinevezi magyarországi subpriorrá s a létesítendő káptalan főnökévé; a többi tisztességekre nézve pedig várja javaslatukat.

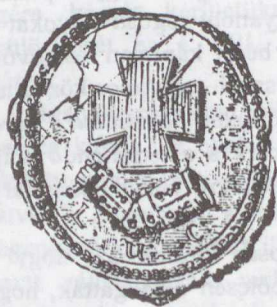
Ez átiratból eléggé világosan kitűnik az, hogy a szász testvérek panaszukban bölcsen elhallgatták, hogy szabályellenesen már létesítettek káptalant, hanem csak azt hangoztatták, hogy olyannak alapítását tervezik.

A nyert válasz körükben nagy örömet idézett elő. Örvendtek, hogy cselük sikerült és hogy nemcsak valóságos lovagokká el vannak ismerve, hanem a magyar subprioratus helyreállításával is megbizattak; legnagyobb volt azonban a fölötti örömük, hogy Bécestől szabadulva, közvetlenül a vicariatus alatt fognak állni.

A levelet a káptalan febr. 27-iki ülésében tárgyalták és *Schmidburgnak* subpriorrá kineveztetését, rendi ügyekben levő tapasztalataira, ismereteire és érdemeire való tekintetből helyeselték, praefectussá azonban gróf *Banffyt* hozták javaslatba, a miről azt — Kolozsvárt időzvéen — azonnal értesítették is.

Az egyszersmind közölt rendi anyakönyv szerint a IV. balley magába foglalta a magyarországi subprioratust Pozsony székhelylyel; a székesfehérvári nagycomtur-ságot s a morvaországbeli ellenburgi capitularis comtur-ságot, összesen 22 lovag, 9 armiger, 8 novitiatusi és 14 házi commendatúrával.

A káptalan pecsétje karddal ellátott pánczélos kart s a piros rendi keresztet mutatja; alatta: L. U. C. — Labor viris convenit, — a VII. tartomány jelmondata.

Egy másik pecséten elkülönítve látható a kereszt és a kar; alatta L. U. C. és U. U. U. (Ultorem ulciscitur ultor), vagyis a VII. és VIII. tartomány jelmondata. Körirata: G: 2+14. G+6: 7. U+2: 3+7. P+3. D (A helyett): 3+12 = Cap. Cib. Prov. Ad. Dan.

A vicariatusnak intézkedése folytán a káptalan megnyerte a szentesítést, és jogosultsága ennélfogva

nem volt többé kétségbe vonható. Ezzel természetesen megszűnt a bécsi nagycomturság ellenzése. Habár a két káptalan közt barátságos érintkezésre egyelőre gondolni sem lehetett, azok hivatalos kibékülése s a bécsi elismertetés, úgy látszik, még sem maradt el; mert csak most, — egy évvel a pátens vétele után — gondoltak a szebeniek arra, hogy a páholyt annak alapján ünnepélyesen beigtassák.

Addig a páholy, régi pátensére támaszkodva, munkáit nyugodtan folytatta, látszólag tudomást se véve arról, hogy káptalanja mily nagy viharokat áll ki. 1777. okt. 16-tól, midőn hathavi szünet után ismét kezdett felvételeket eszközölni, 1778. jun. 22-ig felvételtek: *Hahnemann K. Frigyes*, báró Brukenthal könyvtárnoka, a homoeopathikus gyógymód megalapítója; *Obst G. György*, hadügyi biztos; lovag *Haan L. Ignác*, udvari tanácsos az erdélyi kancelláriánál, utóbb báró és Bécs díszpolgára; *Brukner J. József*, gymnasiumi igazgató; *Grieb András*, abbé, kir. tanácsos s az elemi iskolák igazgatója; *Halnagyi László*, kormányzósági kancalista; *Ziegler Samu*, számvizsgáló bizottsági titkár; és két szolgáló testvér; végül befogadás által: *Enyedter András*, brassói senator, ki Erlangában lőn szabadkőművéssé.

Az 1778. év június 22-én végre ünnepélyesen igdtatták be a páholyt báró *Rall* elnöklete alatt, kit *Schmidburg* beigtató biztosnak kinevezett és felhatalmazott. Ez a díszmunkát megfelelő beszéddel megnyitotta, s az 1777. július 16-ki pátent felolvastatván, beigtatta *Bausznernt* főmesterré, valamint a többi új tisztviselőket, u. m. felügyelőkké *Haan* és *Ahlefeld*; szónokká *Müller*; titkárrá *Haunenheim*; kincstárnokká *Villera*; szertartásmesterré *Adami*; stewarddá *Löffler*; beteglátogatóvá (hospitalier) *Neustädter*; és alamizsnássá *Collignon* testvéreket, mindegyikét a megfelelő jelvénynyel feldíszít-

A páholy
beigtatása.

vén és kötelességeit megmagyarázván, a páholy törvényeit is felolvastatván.

Ezek után az újonnan beigtatott főmester foglalta el helyét s a testvérekhez rövid, de jeles beszédet intézett. Erre báró *Jósika Antal*, kormányzósági titkár, utóbb kolosi főispán, avattatott testvérré, minek megtörténtével az új szónok, kiváló jellemét, szabadkőművesi tudományát s a mai ünnepélyes napot kitüntető beszédet mondott el. Végül a szegények részére gyűjtöttek.

Nyolcz nappal ezután ülték meg a János-ünnepet, mely alkalommal *Straussenburg G. Dániel*, kamarai kancalista, utóbb az országos könyvelőség elnöke, vétezt fel; este pedig vakolási munka tartatott.

Az első dolgok egyike, melyeket *Bausznern* véghez vitt, a brassói páholy constituálása volt. Ezt megelőzte az 1777-ben történt constituálása egy második szebeni páholynak, mely Groszauban dolgozott.

Ámde *Bausznern* kalapácsvezetése nem volt hosszú tartamú. Meglehet, hogy ily nagy társaság vezetésére nem érezte magát eléggé erősnek, vagy hogy a páholyban mindinkább megerősödő arisztokratikus elem a maga köréből óhajtott főmestert; elég az hozzá, *Bausznern* lemondott, és helyében 1778. okt. 22-én gróf *Bánffy György* vette át a kalapácsot, míg báró *Rall* a helyettes főmesteri tisztséget elvállalta.

Az 1778. év második felében testvérekke avattottak: báró *Mörringer Lambert*, kormányzósági tanácsos; *Femger G. János*, kormányzósági kancalista; Ehrenburgi lovag *Caballini János*, főhadnagy, utóbb tábornok; és báró *Bánffy Farkas*, kormányzósági tanácsos, utóbb az erdélyi országgyűlés elnöke és thesaurarius. A páholy immár 54 tagot számlált.

A következő 1779. és 1780. években a szabadkőművesi munkálkodás és páholyélet iránti érdeklődés

Born pinx.

Jacob Adam sculp. Viennae 1792

Viennae apud Artaria Societ.

Cum Priv. S. C. M.

BORN IGNACZ.

folytonos növekvésben volt, daczára annak, hogy ismeretlen okból majdnem félévi szünet tartatott, mely csak egy felvétel által (1779. aug.) volt megszakítva. Egész serege az új tagoknak jelentkezett, köztük férfiak, kik az államban s a társadalomban kiváló helyet foglaltak el. Ilyenek: 1779-ben *Türi László*, kormányzósági titkár, utóbb protonotarius; *Martini Lipót*, főpostaigazgató; *Steinwald Antal*, festő; borbereki *Gillyén János*, magántitkár, utóbb Alsó-Fejérmegye alispánja; *Harsányi Benedek*, alhadnagy; Scharbergi *Bedeus Jákim*, kormányzósági kancalista, utóbb beszterczei senator; és *Lénárd József*, kormányzósági kancalista.

Ezeket követték 1780-ban: *Harsányi József*, könyvvezetőségi hivatalnok; Kercsedi *Kászony István*, az országos bizottság hivatalnoka; gróf *Teleki Lajos*, kir. táblai bíró, utóbb udvarhelyi főispán és titkos tanácsos; lovag de *Saint-Priest Károly*, kapitány; gróf *Ludolf Károly* és gróf *Ludolf Szilárd*, mindkettő követségi titkár; gróf *Kemény Farkas*, kormányzósági tanácsos, utóbb erdélyi kancellár stb.; gróf *Bethlen László*, főhadnagy, utóbb krasznai főispán; *Hert D. Frigyes*, sebész; *Heymann József*, hadi pénztári ellenőr; gróf *Toldalagi László*, cs. kir. kamarás; *Boér Gergely*, országos főpostamester; *Dachauer K. Ede*, könyvelőségi hivatalnok; *Bordoli Ferenc*, kereskedő; *Lebzeltérn L. Lajos*, alezredes, utóbb tábornok; Pálosi *Donáth Antal*, kormányzósági kancalista; és egy szolgáló testvér.

Befogadást nyertek végül: *Aranka György*, a marosvásárhelyi kir. tábla ülnöke, bécsi páholyból; *Savigny L. Frigyes*, magánzó, előbb katona, francia és porosz szolgálatban, aki Franciaországban már 1753-ban lett skót mester; *Herrmannsfeld János András*, városi esküdt és perceptor, aki Halleban lett szabadkőművessé.

A számos felvétel folytán a páholy kincstára igen

jó helyzetben volt, úgy hogy több jeles férfit díjtalanul lehetett felvenni és promoteálni. A feléledéstől (1776) az 1777. év végéig díjakból m. a. 1600 frt folyt be, a szegények részére pedig m. e. 50 frt gyűlt össze. Ezáltal lehetővé vált, hogy a testvérek nemcsak jótékonytságot gyakorolhattak, kivált a házi szegények iránt, kiket *Neustädter* ingyen gyógyított; hanem pénzre szorult testvéreknek is adhattak kisebb-nagyobb kölcsönöket.

A tagállomány meglepő növekvésével, s a páholy élénk beléletével, a káptalan fejlődése egyáltalában nem bírt lépést tartani. Működéséről ez időszakban alig van tudomásunk. Annyi azonban bizonyos, hogy munkái *Schmidburg* és vicarius *Murusi* alatt nem a legjobban folytak. *Schmidburg* biztatta lovagjait, hogy a magas felvételi díjak fejében a rendi kincstárból bőséges jövedelmek által fognak kárpótoltatni. Ebbeli reményeikből csakhamar kiábrándulván, becsapva, megcsalva érezték magukat.

Ennek folytán egyenetlenség és viszály támadt, a melyek talán igen kellemetlen jelenetek és lépésekhez vezettek volna, ha a halál, minden tartozásnak e nagy kiegyenlítője, *Schmidburgot* 1780. ápr. 1-jén nyugalomra nem szólítja.

Helyébe 1780. október hó 23-án gróf *Bánffy György* neveztetett ki subpriorrá, mely méltóságban őt *Murusi* mint káptalani biztos beigtatta.

A káptalan immár következő alakot vőn: gróf *Bánffy György*, subprior, kolozsvári commendator; báró *Rall*, vicarius, illoki commendator; *Bausznern*, senior; *Murusi*, nagyváradi; *Herrmannsfeld*, talmacsi; *Theseo*, miskolczi; *Eckhardt*, rimniki, *Haan*, Eq. a Scuto Miner-vae, csákvári; *Grieb*, Eq. a Cruce exaltate, kerzi; és *Villera*, tatai commendator.

E káptalanban, részint még *Schmidburg* alatt,

1780. végéig következő testvérek lettek lovagokká avatva: *Dranth József*, Eq. a Leone armato; *Enyedter András*, Eq. a Petra; *Löffler Ignác*, Eq. a Penna strutionis; *Gräser Dániel*, Eq. a Gramide viridi; *Neustädter Mihály*, Eq. a Cassia; *Devchich János*, Eq. a Tribus annulis; báró *Jósika Antal*, Eq. a Tribus vexillis; báró *Bánffy Farkas*, Eq. a Grypho II.; báró *Brukenihal Károly*, Eq. a Ponte; *Reissenfels G. Mihály*, Eq. a Ciconia cum lapide; és *Hannenheim István*, Eq. a Cigno; továbbá *Marco János*, mint Frater a Fideli animo, armigerré; és *Konorsa Antal* mint Frater servus Concreditus, armigerré és szolgáló testvérré.

A *Schmidburg* eljárása által a testvérek közt előidézett vizsályt s általános elégedetlenséget az új subprior gróf *Bánffy* nem tudta csillapítani és kiegyenlíteni; ép oly kevésbé sikerült, a meggyökerezett rendetlenségnek véget vetnie s a káptalan ügyeit a helyes kerékvágásba zökentetnie. Sokkalta fiatalabb és tapasztalatlanabb lovag volt, semhogy a káptalanbeli szabályokat és szokásokat ismerhette és kellően alkalmazhatta volna; talán hiányzott is benne rendi ügyekben a kellő erély és tekintély. Szóval, a káptalan már csak névleg létezett. Legalább így ecsetelhette a szebeni viszonyokat gróf *Kolowrat*, aki 1778-ban felvétetvén, a páholyt, áthelyeztetése folytán, már a következő évben fedezte. 1780. elején Bécsben és Pozsonyban találkozunk vele, a hol — tudván hogy őszre Erdélybe visszakerül — az erdélyi viszonyokról néhány befolyásos testvérral értekezvén, késznek nyilatkozott, a véleménye szerint megszűnt páholy helyett új templomos rendszerű páholyt alapítani. Ennek folytán 1780. május 2-án Eq. a Cruce alba név alatt lovaggá avattatott.

Felvételéről és missiójáról a rendi igazgatósághoz jelentés ment, melynek folytán az 1781. január 22-én

állította ki a jogosítványt gróf *Kolowrat* részére, aki hivatva volt, a szebeni káptalanba új szellemet lehelni, a páholyt is újra feléleszteni, a mely *Mária Terézia* halála után munkáit beszüntette addig, míg a trónkövetőnek nézetei felől bizonyosságot szerzett volna.

A 3 horgonyhoz
N.-Szebenben.

A szebeni Szt.-András páholy úgyszólván folyvást szülési állapotban volt. Nehányszor adott életet fiók-páholyoknak, melyekkel azután egyáltalában már nem törődött. Nem is lehettek azok valami hosszú életűek. Így már 1777-ben keletkezett kebeléből Nagyszebenben, vagyis helyesebben annak mintegy külvárosát képező Groszau faluban a *Három horgonyhoz* címzetten új páholy, melynek főmesteréül *Schmidburg* rendbiztos, *Herrmannsfeld L. Frigyes* nevezte ki, aki a páholyt 1777. nov. 27-én ünnepélyesen megnyitotta.

E páholy további sorsáról semmiféle adat sincs. Uglátszik azonban, hogy rövid idő múlva megszűnt és csak későbbi években nyílt meg újra; de bizonyára mindig a Szt.-András páholy fiókjaként szerepelt s mint önálló páholy soha sem lépett más páholyokkal közvetlen érintkezésbe.

A 3 oszlophoz
Brassóban.

Az 1750-ben alapított, s azután évekig pihent *brassói* páholy a *Három oszlophoz* a testvérek előtt még élénk emlékezetben állhatott, midőn *Sulzer József*, dragonyos kapitány hadbíró Brassóba jövén 1777-ben szándékozott páholyt alapítani, mely csakhamar létre is jött s az egykori páholy nevét felvetté. A mint némileg szervezkedett volna, a szebeni páholyhoz folyamodott alkotmányért. Ez szívesen kész volt, az új páholyt bizonyos feltételek mellett fiókjának elismerni, s olybá pátenssel ellátni.

Mihelyt a szebeni testvérek saját páholyuk jogosultsága iránt tisztában voltak, megállapították a szerződési pontozatokat, melyeknél biztosan mintául szolgált

a bécsi páholylyal kötött saját szerződésük, s azokat az új rendi szabályok, szertartások stb. kíséretében megküldték *Sulzernek*. Ezek vétele után pedig sietett a brassói páholy 1778. január 24-én az aláírt szerződést, valamint a díjul megállapított 20 aranyat megküldeni.

A szerződést a következő testvérek írták alá: főmester *Sulzer József*; 1. felügyelő *Drauth J. Ágost*, senator 2. felügyelő *Enyedler András*, senator; szertartásmester *Riemer Lukács*, kath. plebános; titkár *Rausz Lukács*, senator; kincstárnok *Drauth M. Antal*, senator; szónok *Rauss János*, evang. lelkész; beteglátogató *Mylius B. Farkas*, városi orvos; és alamizsnás *Plecker Pál*, senator. A páholyhoz tartoztak azonkívül: *Schobeln J. György*, adószedő; *Plecker J. János*, városi orvos; *Barbenius J. Benjamin*, orvos; *Closius G. István*, senator; s a régi páholy alapítójának fia, *Seulen S. József*, katonatiszt. utóbb alezredes.

Röviddel az alkotmány vétele után, 1778. július 26-án történt a páholy beigtatása. Ez alkalommal régibb testvér a Seulen-féle patensre utalhatott s úgy érvelhetett, hogy a páholy voltakep a szebeninél régibb lévén, rangban nem állhat a mögött, s ennél fogva nem illő, hogy fiatalabb páholy fiókjaként szerepeljen.

De ez eső után köpönyeg volt. Az aláírt szerződés, melyben a szebeni páholy fiókjának vallja magát, annak kezében volt. Megsemmisítésére okot fel nem hozhatván, a brassói testvérek a *Seulen-féle* patensre való hivatkozással kijelentették, hogy fiók voltukat csak *tévedésből* fogadták el s ez ürügy alatt tiltakoztak az ellen. Az anyapáholy bizonyára nem késett, makranczos fiókját ez ürügy semmis volta felől felvilágosítani, s az önként elvállalt kötelezettségek teljesítését követelni.

De a capacitatio nem fogott. A brassói páholy erősen támaszkodott a Seulen-féle patensre, mely sze-

rint őt a coordináció megilleti. 1778. dec. 7-én vissza is küldte úgy a szebeni páholytól kapott pátenst mint a szerződést azzal a kérelemmel, hogy az az egyesülesről mostani helyzetének és függetlenségének megfelelőbb okiratot állítson ki.

A szebeni páholy tehát *Schmidburghoz* folyamodott annak eldöntésére, vajon a brassói páholy, daczára az újabban bemutatott berlini pátenznek, fiókjának vagy csupán vele egyesültnek tekintendő-e.

A hivatkozott skót nagymester engedékenységre intett. A szebeni páholy kívánságát a brassói páholy által felhozott anciennetással szemben nem látja eléggé megokoltnak, azt tanácsolja tehát, hogy azt ne tekintse fiókjának, hanem testvérpáholynak, mely bizonyos pontokra nézve mégis függne a szebeni páholytól.

Ennek e tanács nem volt inyére. Kijelenté, hogy előbb nem határozhat, és vélt jogáról előbb le nem mondhat, míg a brassói páholy az eredeti okiratokat be nem mutatta, és egyéb pontokra nézve kielégítő felvilágosítást nem nyújtott volna. Az ebbeli tárgyalások azonban nem vezettek célhoz. Egyik fél sem tágitott.

A 4 hold-
hoz
Brassóban

A brassói páholy, melynek skót mesterei hamarjában a Négy holdhoz címzett skót páholyt is reactiválták, kényszerülve látta magát ügyét felebbezni. *Sulzer* ezidétt nyugalomba lépett és Bécsbe költözött, előbb azonban *Schmidburg* beleegyezésével a kalapácsot *Drauth* 1. felügyelőnek adta át. Távozásakor a páholy és skót páholy bizonyítványt állítottak ki részére, mely szerint mint főmester nagy szorgalmat és körültekintést tanusított, egyben pedig megbízzák és felhatalmazzák, hogy a filialításra vonatkozó tévedéseket magasabb helyen adja elő és védelmezze a páholy és skót páholy jogait.

Közbenjárása nem is maradt eredménytelen. A Szebennel való kiegyezés hamar létrejött, még pedig

valószínűleg ugyanoly módon, mint Bécs és Szeben közt, úgy t. i., hogy a brassói páholy bizonyos összeggel megváltotta anyagi kötelezettségeit. Tényleg önállóan kezelte a díjakat, számadásait azonban a szebeni skót páholynek, illetve káptalannak kellett felterjesztenie, a hol *Löffler* volt a képviselője.

Az első ebbeli felszólítást a páholy 1779. december havában vette, s a számadások mielőbbi beküldését megigérvén, megjegyezte, hogy csak néhány kisebb tőkét helyezett el, mivel még a fejlődés első stádiumában van.

II. A Draskovich-féle rendszer.

A fentebb tárgyalt négy horvát páholy, t. i. a glinai, zágrábi, körösi s a varasdi a Szabadsághoz című, az utóbbinak vezérlete alatt, új rendszert alkottak, az egyedülit, mely Magyarországon keletkezvén, annak határain túl nem terjedt.

A rendszer szerzői, alapítói s első nagymesterei gróf *Draskovich* és gróf *Niczky István*. Az utóbbi kiváló férfi léteire 1773-ban, alig 26 éves korában már helytartósági tanácsos volt, s 1777-ben Körösmegye főispánjává lett, de még az év végén elhalt. Már 1768-ban francia ezredes Pesten avatta fel szabadkőművessé, alighanem több francia magasfokba is.

Gr. Niczky
István.

Mint nagymester a páholyszövetséget a polgári hatósággal szemben képviselte, míg a katonai hatósággal szemben gróf *Draskovich* volt annak képviselője.

Trakostyáni gróf *Draskovich János*, hősi család sarja, szül. 1740-ben. Tábornok atyja példáját követve, katonai pályára lépett, s a hét éves háború alatt annyira kitűnt, hogy már 1773-ban ezredesi rangot viselt az I. határőri ezredben, és 1776-ban Pestre lőn áthelyezve a Gyulai-féle ezredhez.

Gr. Draskovich
János.

E hallatlan gyors emelkedés felkölté az irigységet. Rágalmazóinak egyike *Mária Terézia* előtt lelepleztetvén, kemény büntéssel sújtatott. A mi azonban a tapasztalt uralkodónőnél nem sikerült, az a nemes, de gyorsan határozó tapasztalatlan *József* előtt diadalmaskodott.

Ezredesi rangjától megfosztatván, nyugalomba lépett. De rövid volt pihenése. Ujra megszólalt a harci harsona, s a bajor háborúban (1778.) *Draskovich* saját költségén állított sereg élén állt ki fejedelméért a porondra.

A hadjárat végesztével ismét megkapta régi rangját s az I. székely határőrezred parancsnokságát vette át, mely állásról azonban 1781-ben lemondott.

Tevékenységét immár teljesen családjának s a szenvedő emberiségnek szentelte. Minden törekvése arra irányult, hogy embertársaival jót tegyen, az elnyomottakat és gyámoltalanokat támogassa, az inséget és sorscsapást enyhítse. De nemes, nagy szívét ki nem elégitette, hogy egyesek baján segítsen, hivatva érezte magát, az egész emberiség javát előmozdítani azáltal, hogy nemzetére felvilágosítólag, erkölcs- és szívnemesítőleg hasson.

Erre legalkalmasabb eszköznek ismerte fel a szabadkőművességet. Ezzel ifjanta megismerkedve, elveit hévvel ragadta meg. De minél behatóbban foglalkozott a szövetség ügyeivel, annál inkább tapasztalta, hogy a birodalomban meghonosodott szabadkőművesi rendszerek, magasabb igényeknek meg nem felelnek, hogy azok szervezete ép oly laza, mint hierarchikus, és hogy azok — bár hallgatag — irányzata, magyar szempontból, egyáltalában nem tekinthető hazafiasnak, mivel a páholyok hivatalos nyelve mindenütt a német volt, szer-tartásai is mind német nyelven voltak szerkesztve.

Ez anomálián — szerinte — csak gyökeres reform

útján lehetett segíteni. Erre az alkalom 1773-ban kínálkozott, midőn mint ezredes hazájába visszatérve, gróf *Niczký*ben hasongondolkodó, lángbuzgalmú szabadkőművesre talált. A szövetségen testestül-lelkestül csüggttek, első sorban azonban páholyaik sorsa és jövője lebegett előttük.

Csakhamar arra a meggyőződésre jutottak, hogy egyes páholy, magára hagyatva, örökös stagnatióra s erőtlenesgre van elítélve. Nagyobb testülettel keresték tehát a csatlakozást, azáltal, hogy egyikük — *Niczký* — az erre vezető lépéseket megtette.

Ezek eredménye — a bécsi páholylyal kötött szerződés — egyáltalában ki nem elégíté őket. A nevezett páholy felcsigázott követeléseiből látniok kellett, hogy ily függő viszonyban páholyaik nem prosperálhatnak, s a kitűzött célokból semmit vagy vajmi keveset valósíthatnának meg. Azonkívül közvetlen és legfőbb főlebbvalóinak nagy távolsága, s az azokkal való érintkezés hosszadalmassága azt az aggodalmat keltették bennök, hogy a nagy áldozatok árán elért csatlakozás, őket elszigeteltségökből alig fogná kimenteni, hogy az által csak függésbe kerülnének, anélkül, hogy az egyesülés üdvös befolyását érezhetnék. Attól tartottak, hogy ezáltal a bécsi páholy vagy a prágai skót páholy tributfizető vazallusaivá lennének; szóval, hogy az azokkal való egyesülés nagy terhekkal járna és épen semmi, vagy fölöttebb csekély előnyt nyújtana.

Az efféle megfontolások azon kérdéshez vezettek, hogy miként lehetne az egyesülés előnyeit élvezni, anélkül hogy idegen járomban kellene sínlódnioők? A felelet önként kínálkozott. Bajaikon nem segíthet, szükségleteiknek meg nem felelhet más, mint oly új eklektikus szabadkőművesi rendszer, mely az összes ismert rendszerek magvát magában foglalván, a hazai viszonyoknak,

a nemzeti géniusnak megfelelné; szóval: *független, önálló magyar szabadkőművesség*.

Ez eszme megfogalmazása magától annak megvalósításához vezetett. Hasongondolkozó testvérekből álló négy páholy fölött rendelkeztek; térben közel álltak egymáshoz, és mindannyian érezték elszigetelt helyzetök üdvtelen voltát. Ezeket egy kalap alá kell hozni, és megvan alapja az új rendszernek, mely idővel az egész országra kiterjedhet.

A négy páholy egyesítésének azonban akadály állt útjában. *Niczký* páholyai ugyanis a magasabb fokok „üres pompáját” perhorrescálták, míg a *Draskovich*éi ahhoz ragaszkodtak. És mint az emberek mindenütt és mindenben inkább a külsőségeken, mint a dolgok magván csüggnék, s a legtöbb esetben későbbiek ezt amazoknak, az eszmét a formalizmusnak feláldozni: úgy ez esetben is. A testvérek, talán vezéreikkel együtt, nem voltak hajlandók, a megszokott külsőségeket az egyesülés kínálta előnyöknek áldozatul hozni.

Mindazáltal teljes egyesülést előkészítendő, azt határozta el a két nemes gróf, hogy két-két páholyukat oly közös cím alatt egyesítik, a mely az egybeolvasztás csíráját magában hordaná.

Ehhez képest *Draskovich* a maga glinai és zágrábi páholyait *katonai uniónak* nevezte el, míg *Niczký* a varasdi és körösi páholyokat *szabad unió* cím alatt egyesítette.

Mindazáltal igyekezett *Niczký* a varasdi páholyoknak a templomos rendszer szerint való constituáltatását eszközölni, de valószínűleg már nem azzal a szándékkal, hogy abban megmaradjon, hanem hogy azzal megismerkedvén a benne lévő jót a közös új rendszer érdekében felhasználhassa.

Ehhez aközben a két gróf hozzáfogott. Mindenek

előtt ez alapszabályt s a közös szertartásokat dolgozták ki, s ebben tekintettel voltak úgy azon testvérekre, kik csak 3, illetve 4 fokban akartak dolgozni, mint azokra, kik a magas fokok megtartását óhajtották. Ezt azáltal érték el, hogy három fokozatot állítottak fel, olyformán, hogy az első a tanonc- és legényfokot; a második a mester- és skót fokot; a harmadik pedig a 9 választottak és 15 választottak (élus) fokát magában foglalta.

Az alapszabály 9 fejezetre oszlik: 1. Mihelyt a katonai és szabad unió páholyai egyetértenek, a választott testvéreknek közgyűlésben azon indítvány teendő, hogy egy tartománynyá egyesüljenek; beleegyezésük esetén aláírják az egyesülési okmányt. Ennek szentesítéséül szükséges, hogy a testvérek nagymestert válasszanak, aki évenként egybehívja a közgyűlést, melyben az összes magasfokú testvéreknek részt kell venni, mint akiknek segítségével a nagymester a tartományt kormányozza. Az egész tartomány annyi kerületre osztatik, a hány páholy van s ezek mindegyike részére parancsnok (Commendator) neveztetik ki, a ki mellett három consistorialis felügyelő áll.

2. A közgyűlés teendői: a nagymester, a főtisztviselők (két felügyelő, fővizsgáló, szónok és titkár) és a főmesterek választása, a kiknek páholya a parancsnok felügyelete alatt áll; a parancsnokok beiktatása; a bíráskodás; s a lefolyt évben elintéztett ügyek felülvizsgálása.

3. A nagymester kötelessége: közgyűlést egybehívni s abban elnökölni; annak határozatait közzétenni; szavazáskor a szavazatokat egybegyűjteni; a megválasztottak részére az igazolványt (patens) kiállítani; végül arra ügyelni, hogy mindenki kötelességét teljesítse, és mint atya mindenkor úgy intézkedni, hogy minden testvér részesüljön azon haszonban s előnyben, mely a szent szövetség célját képezi.

4. A felügyelők feladata: a nagymestert minden alkalommal támogatni, a parancsnokokhoz menesztendő rendeleteket aláírni stb.

5. A fővizsgáló teendője: a közgyűlést vezetni; a páholyok állásáról a nagymesternek ideiglenes, a közgyűlés elé pedig kimerítő jelentést beterjeszteni; vezetése alatt állnak a páholyok főmesterei. A titkár köteles, mindig a nagymester oldala mellett lenni; a levelezést vinni; a tartomány levéltárát őrizni stb. A szónok a szükséges kibocsátványokat kidolgozza, és ha kell, beszédet tart.

6. A parancsnok és két consistornak jelenléte minden felvételnél szükséges; ha a publicálandó átiratokat, minők p. o. a nagymester rendeletei, sem a parancsnok, sem consistorai magukévá nem teszik, semmisnek mondatnak s a közgyűlésig elhalasztatnak; ha a consistorium valamely ügyet elintéz és jóváhagy, azon a közgyűlés sem változtathat stb.

7. A consistorium elé tartoznak az összes bűnügyek; új kerület csak az összes parancsnokok beleegyezésével alapítható stb.

8. A parancsnokok tetszés szerint üléshezhetnek oly célból, hogy nézeteiket tisztázhassák, s a közgyűlésben egyértelműleg felléphessenek stb.

9. Nagymesterré nem candidáltatik senki. A testvéreket csak olyant fognak választani, a ki hosszasabban főmester volt; a ki nagy buzgalmat s a rendi ügyekben beható ismereteket tanusít; a ki az egész tartományt alaposan ismeri; a ki oly életmódot visel s oly szellemmel bír, mely oly nagy műnek, minő királyi művészetünk, s oly méltóságnak megfelel. A többi tisztviselők a közgyűlésben a nagymester javaslata szerint választatnak. Csak a legméltóbbak foglalják el e helyeket.

Ez alkotmányt a nevezett páholyok a tárgyalás

alapjául elfogadták, míg az időközben létesült eszéki páholy ismeretlen okból távol maradt.

Ennélfogva egybehivatott a 4 páholy közgyűlése, mely 1775. okt. 22-én Brezoviczán összeülvén, az alkotmányt behatóan revideálta, s az eredetileg igen complicált szervezetet tetemesen egyszerűsítette. Nagymesterré gróf *Draskovich* választott, míg gróf *Niczký* a több teendővel járó helyettes nagymesteri tisztséget vállalta el. Közgyűlés
1775.

Igy alakult meg a *magyarországi szabadság szabadkőművessége*. (Latomia Libertatis sub corona Hungariae in Provinciam redactae), melynek czíme azonban helyesebben így hangzanék: „A szabadsághoz címzett reformált páholy rendszere“, mely rendszer utóbb, *Niczký* halála után, egyedül *Draskovich* által képviselve, mint *Draskovich-féle rendszer* vált ismeretessé.

A testvérek vezérlő elveit s intentióit, valamint az alkotmány-javaslaton eszközölt változásokat a „Magyar-korona területbeli szabadság szabadkőművességének alkotmány-rendszere“ (Systema constitutionis Latomiae Libertatis sub corona Hungariae in Provinciam redactae) bevezetésében adatik elő.

E szabadkőművesi főhatóság szervezése — úgy mond — s az azzal járó reform által legtávolabbról sem akarunk az ősrégi intézményen bármit is változtatni. Oly nagy tisztelettel vagyunk az iránt, hogy képteleneknek jelentjük ki magunkat, e magasztos intézményen a legcsekélyebb változást is eszközölni.

Mínhogy azonban legtöbbjeink oly profánállásokban vannak, a melyek sok időt igényelnek; mások meg alkalmas gyülekezési helyben szűkölködnek; ismét mások számos ellenségtől megfigyeltetnek; czélszerűnek véltük, mindazt, a mi profán ügyeinktől tartóztat, s az által bennünket akadályoz, a rend javát kellőlek előmozdítani, vagy a mi a közönség szemében bennünket

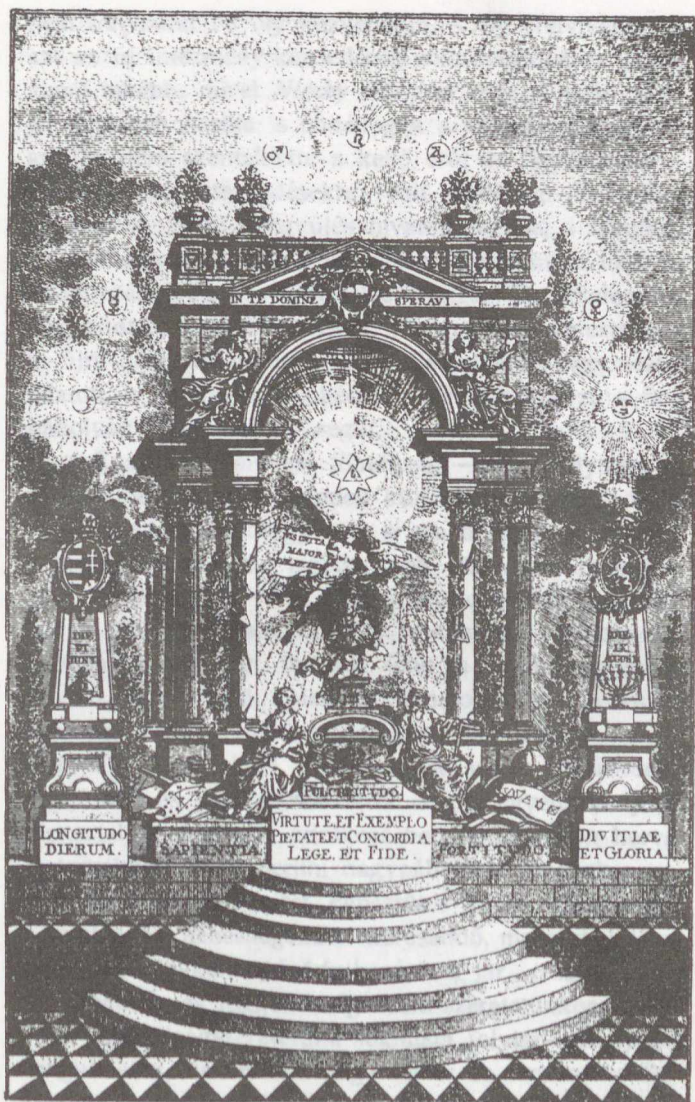
gyanússá s eszerint a rendre nézve kevésbé hasznossá tehetne, átalakítani s annyiban változtatni, a meny nyiben e változás az intézménnyel nem ellenkezik, bennünket azonban biztonságba helyez.

Ehhez képest az 5775. év X. hónapjának 22. és következő napjain egybegyűltünk, hogy e rendszert kidolgozzuk, elhatározván, hogy, tekintettel az oly testvérekkel való érintkezésre, akik más főhatóságok alatt állnak, jövőre mindazon eddig szokásos szertartásokat, berendezéseket és díszítéseket mellőzük, s a szabadkőművesi munkákban mindazon formalitásokat elhagyjuk, melyek nem tartoznak a dolog lényegéhez.

Ennélfogva elhatároztuk, hogy a magyar korona területébeli tartományunkat két kerületre osztjuk. Az egésznek élén áll a nagymester, a kerületek mindegyikén egy-egy helyettes nagymester. A nagymester oldalán két felügyelő áll, kik közül mindegyik kerület egyet választ, továbbá a fővizsgáló, szónok és titkár. A helyettes nagymester mellé három felügyelő adatik, a kik szintűgy mint a főmester, őt kerülete kormányzásában támogatni fogják. A helyettes nagymesterek alatt állnak a páholyok; ezek közül a glinai és zágrábi a szávántúli, a varasdi és körösi pedig a száváninni kerülethez tartoznak.

Egyúttal megválasztottuk a tisztviselőket. Erre nézve megállapodtunk abban, hogy a nagymester évenként, a helyettes nagymesterek 3—3 évre, a többi tisztviselő pedig 2—2 évre választatnak a nagymester által külön e célra egybehívott közgyűlésben.

Ez impracticus, mert complicált szervezet keresztülvihetetlenségét a gyakorlat csakhamar kimutatta. A nehézségeket fokozta az a körülmény, hogy *Draskovich* 1776-ban Budára helyeztetett át, ahol nem volt ugyan tétlen (új páholyt alapítván), de a szövetség vezetésébe

SZABADKÖMŰVESI EMLÉKLAP FERENCZ KIRALY
ESKÜVÖJÉRE.

nem folyhatott be oly közvetlenül, s oly erélyvel, mint azt az új intézmény kezdetleges volta megkívánta volna, annál inkább, mivel *Niczky* akkoron már a halál csíráját keblében hordta s ennél fogva a szövetség ügyeinek szintén nem szentelhetette a kellő erőt és figyelmet.

Újabb intézkedésekre volt szükség. E czélra Közigyűlés
1777. 1777. febr. 24-re közgyűlés hivatott egybe, a melyben az időközben csatlakozott eszéki, valamint a likai és budai páholyok is képviselve voltak. Ez alkalommal megszüntetett minden hivatal, kivéve a nagymesteré, a ki újra megválasztatott, és ki mellé helyettes nagymester adatott, a ki annak távollétében teendőit végezi, s őt a páholyok vizsgálásában segíti.

E szabadkőművesi főhatóság — úgy folytatja az említett bevezetés — minden külföldi páholyoktól teljesen független. Minthogy t. i. a szabadságot a szabadkőművesség első és legbiztosabb alapjának tekintjük, nem lenne helyén való, hogy mint adófizetők vagy eszközök bárkinek alárendeljük magunkat. Mindazáltal barátságos viszonyt tartunk fenn a berlini rendszert követő testvérekkel, valamint Németországban a braunschweigi herceg, Bécsben pedig a mecklenburgi herceg alatt álló testvérekkel, sőt közöljük velük általánosabb ügyeinket, és viszont részükről is a jó egyetértés jeleit tapasztaljuk. Hasonló érintkezésben állunk azon horvát testvérekkel, kik a berlini nagypáholytól függnék.

Oka annak, miért képeztünk külön főhatóságot, részint azon nehézségekben keresendő, melyekkel távolabb páholyokkal való érintkezésünk jár, részint pedig a szabadság és függetlenség iránti szeretetünkben rejlik.

Szabadságszeretetünk sugallata folytán páholyaink maguk közt, valamint a nagymester és tartományi (helyettes) nagymester irányában teljes egyenlőséget élveznek. Ehhez képest a páholyok tisztségeik betöltését

szabadon és saját körükben eszközlik. Csak egyes esetekben appellálnak a nagymesterhez, illetve tartományi nagymesterhez, kik a közgyűlés egybehívásának jogán kívül semminemű előjogokkal nem bírnak a páholyokkal szemben.

Közgyűlés évenként tartatik. A páholyok kötelesek abba két-két képviselőt küldeni. Itt választatnak meg: a nagymester, a tartományi nagymester és a főmesterek.

Egyébként, a díszítésen, szertartáson s a testvérek ruházkodásán kívül, melyek az érintett okokból egészben meg sem tarthatók — mindazt, mi a szabadkőművesség lényegéhez tartozik, teljesen érintetlenül hagytuk: a különféle, szokásban volt fokokat azonban 3 fokba vontuk össze. Biztonság kedvéért minden testvér rendi nevet vesz fel, a melyen minden szabadkőművesi ügyben nevezendő.

Ez alkotmányt az 1777. decz. 17-én tartott közgyűlés egyhangúlag elfogadta.

Az alkotmány kiegészítő részét képezik az általános szabályok, melyekben a tisztviselők teendői s a szövetség gyakorlati céljai bőven és körülményesen adatnak elő.

Ezek szerint a nagymester köteles, a páholyokat évenként egyszer személyesen meglátogatni, s észleleteiről és egész tevékenységéről a közgyűlésnek kimerítő jelentést adni.

Helyettesének főfeladata, buzgón ügyelni arra, hogy a páholyok folytonosan a királyi művészettel foglalkozzanak; az érintkezést maguk közt fentartsák; a jó erkölcsöket gyakorolják stb. Azonkívül átveszi a főmesterek jelentéseit, melyekből a nagymester részére kivonatot, a közgyűlésnek pedig beható jelentést terjeszt elő.

A főmester kötelessége, a páholy munkáit szabályszerűen vezetni; a testvérek érdekeit előmozdítani; a

jó erkölcsöket ápolni: jótékonyság gyakorlására serkenti; s a helyettes nagymesterrel kimerítő levelezést folytatni. Továbbá a helyettes nagymesternek félévenként jelentést küldeni, még pedig 1. páholya ügyeiről, hány munkát tartott, kit vett fel, előfordult-e büntetendő eset, minő jótékonyság gyakoroltatott, mily irányban fejtetik ki a legnagyobb tevékenység, és minő eredménnyel stb.; 2. az egyes testvérekről: mily buzgalmat tanusít, melyek főbb szenvedélyei, minők erkölcei, méltó-e a díjmelésre stb.

Végül pedig havonként jelentést küld be a profán ügyekről: minő napi események érintik a szövetséget; miként támogatandók a testvérek; kik a szövetség barátai és ellenségei, s az utóbbiak miként tehetők ártalmatlannokká stb.

Szertartásos páholy-munkák csupán felvétel, díj-emelés, ünnepély vagy választás céljából tartandók, még pedig nem mindig ugyanazon a helyen, sőt nyáron — a kellő óvatosság mellett — mezőkön, erdőkben és völgyekben is.

A páholyok egymás közt szorgalmasan leveleznek, még pedig titkos írásban, melynek kulcsát csupán a főmesterek bírják.

A főmester a helybenlakó és távollevő testvérek felett akként rendelkezik, hogy időről-időre bizonyos ügyeket és személyeket bíz reájok, a melyekről esetleg írásbeli jelentéseket küldenek be, mely célra a főmester ez esetre vonatkozó titkos írást közöl velük, a mely az ügy elintéztével megsemmisíttetik. Fontos esetekben több testvér is megbízható, kivált ha a szövetség vagy több testvér ellenségeiről van szó. Ezeket egy vagy két testvér megfigyeli, felkeresi és körülveszi, úgy hogy ne maradjon idejük, a szövetség vagy testvérek ellen valamit tenniük; de ha mégis tennének, az azonnal tudtul

adandó, hogy azonnal paralyzálni lehessen. Ily ellenséget lehetőleg javítani kell; ha pedig nem javul, kötelessége a főmesternek, magát és testvéreit saját vagy más páholy útján, az ellen oltalmazni, és ha az valamely testvér becsületét, boldogságát vagy életét veszélyeztetné, abban őt megakadályozni. Az ily megátalkodott ellenség megvetendő, üldözendő és megbüntetendő; ellenben a szövetség vagy testvérek barátai tisztelendőek és támogatandók; megjutalmazandók oly profának, kik a szövetségnek hasznára voltak vagy lehetnek; támogatandók a nyomorba jutott testvérek, özvegyek, szegények és betegek is.

De nem csupán ily ügyekre szorítkozzék a levelezés; egyéb, felmerülendő közhasznú ismeretek és fontosabb események is azonnal közlendők az összes páholyokkal és testvérekkel, a kik effélék tudása által a profánok szemében nagy tekintélyt nyernek.

A főmester megfigyeli a testvérek hibáit is; ezek két-félék lehetnek: ha egyik a másikat megsérti, vagy ha a szövetség ellen vétkezik. Az előbbinek megtorlása a főmester vagy páholy bölcseségére bízatik. Más elbírálás alá esik oly vétek, mely ha a nyilvánosság elé jutna, az egész szövetségre nézve káros lehetne. Ily esetben az illető minden módon a javulás útjára terelendő, s a mennyiben ez nem sikerülne, azonnal kizárandó.

A szövetség főczélja: oly állhatatos gondolkozású férfiakat, kik köztiszteletben állnak és nemes szívvel birnak, a magyar királyságban egyesíteni és képesíteni arra, hogy legkellemesebb kötelességükké tegyék: mindazt, a mit az emberiség jóvolta követel, a legbensőbb buzgalommal előmozdítani. Minthogy azonban nem mindenki bírhat oly szellemmel, hogy saját erejéből vagy mások tanácsa és példája után, a közönséges tömegen túllemelkedjék, és minthogy nem mindenki képes arra,

A szövetség főczélja.

hogy az emberiség boldogságát előmozdítsa: czélszerűnek véltük, a szövetség tagjait két osztályba sorozni: a választottakra és a közreműködőkre. Az előbbieket azok, kik becsületességben s erényekben mások előtt világlanak, ők a szövetség támaszai; utóbbiak osztálya oly férfiakat foglal magában, kik bár becsületes férfiak, részint tehetségeik közepszerűségénél, részint egyéb anyagi vagy erkölcsi körülményeknél fogva a szövetség kiválóbb szolgálataira nem alkalmasak.

Ehhez képest a testvérek felvételénél a legszigorúbb megrostálás szükséges. Mivel a szövetség a testvérek előnyét tőle telhetőleg előmozdítja, önként értetik, hogy abba, óvatos módon, oly férfiak vezetendők, akik saját maguk vagy mások által, kik előtt tekintélyben állnak, a többi testvérekre nézve hasznosakká lehetnek. Továbbá kivált olyanok is megnyerendők, a kik népszerűek; mert sok derék férfi egybehangzó tisztelete után feltételezhető, hogy azok jó tulajdonságokkal bírnak.

Érdekében állván a testvéreknek, hogy mindent a mi körükön kívül történik megtudjanak, minden rangú és rendű férfiakat kell kiszemelni, így orvosokat, főurak alkalmazottjait, és gyóntatókat is, mivel ezekre többnyire oly titkok bízhatnak, melyeket a testvérek érdekében felhasználni lehet; az ezekkel való mindennemű visszaélést azonban szigorúan meg kell gátolni.

Különösen fontos esetek kivételével a jelentkezők egy évig megfigyelés alá helyezendők; félévig egyik, azután félévig másik testvér megfigyeli: kikkel érintkeznek; minő szórakozásokat kedvel; minő szenvedélyei vannak; miként viselkedik a szép nemmel szemben; barátaihoz hű-e; háznépével vagy jobbágyaival miként bánik stb.

A szövetség legfőbb célja aze emberiség javát minden lehető módon való előmozdítása lévén, a felebaráti

szeretet kötelmei első helyre teendők. Ezek abból állnak, hogy lankadatlanul törekedni kell, úgy egyes személyeknek, mint az egész emberiségnek némi hasznot tennünk. Egyes embereket jó tanácsesal vagy tényleges támogatás által lehet segíteni; az egész emberiségnek pedig magasztos példaadással, különösen hasznos igazsággal vagy felfedezéssel, vagy annak ismertetésével lehet használni.

Ezeket a főmester nem hangoztathatja eléggé nyomatékosan. Azonkívül pedig oly egyéneket fog nyomozni, kik szegénységre vagy inségbe jutottak, sőt olyanokat is, kik rossz életet folytatnak, mert a közjónak érdekében ezeket a jó útra kell terelni. De nem elégséges az effélék fölött csupán csak tanácskozni; az ügyeket végre is kell hajtani; mert misem ártalmasabb, mint az ily állhatatlanságnak példaadása.

Különösen felkeresendők és támogatandók az olyanok, kik ártatlanul üldöztetnek, mi által kettős kötelesség teljesítetik, a mennyiben egyrészt az üldözött ártatlanság megmentetik, másrészt pedig gőg és önkény megtöretik. Ehhez képest a főmester gyakrabban fogja az elnyomottak nyomorát a testvérek előtt élénken és benső érzéssel ecsetelni, s őket meggyőzni a felől, hogy az önkény, előítélet és korlátlan hatalom: az elnyomtatás, üldözés s egyéb nyomor előidézése által minő szomorú hatást gyakorol. Megfogja őket győzni a felől is, hogy a szövetség az egyedüli testület, melytől a mindenütt elnyomott, üldözött emberiség biztos segítséget várhat, s ennél fogva nem szabad megengedni, hogy az emberiség ebbeli várakozásában csalatkozzék.

Nem kevésbbé ápolandó a barátság, s e tekintetben a főmester legyen az, ki jó példával előljár. A barátaink iránti hűség kell ránk nézve oly szent legyen, hogy inkább a legkellemesebb tárgyak, sőt életünk és

becsületünk elvesztését tűrjük, semhogy azt megszegjük.

Törekvéseinkben kiváló helyet foglal el az elérendő egyenlőség szeretete. Megczáfolhatatlan igazság, hogy természet szerint mindnyájan egyformák vagyunk, és hogy mindaz, mi az emberek közt egyenletlenséget okoz, csupán a fortélyok és becsvágy műve, mi által a kisebb rész hatalma, valamint a nagy többség nyomora és üldöztetése keletkezett. Tévedés azt gondolni, hogy a törvények a gyöngébbek elnyomattatása ellen kellően intézkednek. A szabadkőműveseknek, kik a nagyobb résznek általános boldogsága fölött örködnek, a törvények szigorú vizsgálata által meg kell az iránt győződnie, hogy épen e törvények, melyeket a hatalmasabak alkottak, még mindig az elnyomattatás eszközeiként, s annál veszélyesebben alkalmaztatnak, mivel a szentség bélyegét hordják magukon. Tekintsük csak adózó alattvalóink sorsát és látni fogjuk, hogy azok a rájuk rótt teher alatt csaknem összeroskadnak, holott általános hiszem, hogy azokra nagyobb teher nem rovatik, mint a mennyit a törvény megenged. A nyomor e képe, híven ecsetelve, csak undort kelthet. Szükséges tehát oly eszközökről gondoskodni, melyek által e visszaélésnek elejét lehet venni.

Távolról sem szándékozunk azonban az elfogadott vélemény vagy törvények által létesített társadalmi rendet felforgatni; nem akarunk és óhajtunk egyebet, mint az egyedüli segédeszközt, mely rendelkezésünkre áll, felhasználni arra, hogy a hatalmasokat magunkhoz visszavezereljük, az alantosokat pedig magunkhoz fel-emeljük. Ehhez képest a főmester szorgosan igyekezik a testvérekkel megértetni, hogy a gazdagság, a hatalom és méltóságok fénye belső értékkel nem bír, a mely csupán a személyes érdem szerint mérle-

gelendő. A bizalom, melyet a hatalom előidéző, elvész, mihelyt az megszűnt, holott az, a mit az erény szerzett, mindig megmarad, sőt balsorsban még fényesebben tündököl.

Magától értetődik, hogy a főmester testvéreit a hallgatagság és állhatatosság erényeire hathatósan figyelmeztesse; hogy arra buzdítsa, hogy mint derék férfiak éljenek és működjenek; hogy bennök a tevékenység iránti hajlamot és ambíciót felkeltse és éleszsze; főleg pedig a szövetség iránti szeretetükben megerősítse. Ez utóbbi tekintetben misem hathatósaabb, mintha a testvérek a szövetséggel minden tekintetben megismertetnek. Ha a szövetség célját alaposan vizsgáljuk, azt oly magasztosnak találjuk, hogy az emberi elme annál magasztosabbat fel nem találhat. Minden nemzet jóléte, a kormányformát illetve, szabadságon alapszik. A szabadság szó aranyos, de teljes értékét csak derék gondolkozású, fenkölt lelkek képesek felfogni. Ez azon kormányforma, mely által éretten gondolkozó és szerény férfiak, kik úgy a féktelenség előítéleteitől, mint hatástalan járomtól menten, — a szeretet szoros kapcsolai által jobban mint bármely törvény által a közboldogság előmozdítására kötelezve vannak; és mely oly férfiakhoz illik, kik a becsvágy és önérdek sarkalását magukban nemcsak nem érzik, hanem meg is vetik.

Kétséget nem szenved, hogy a főmester, ha teendőit minden tekintetben híven teljesíteni akarja, számtalan akadályokba fog ütközni, de a fenkölt lélek, méltóságán alul tartja, olyasmire törekedni, mit elérni minden együgyűnek lehetséges. A főmester továbbá kell, hogy üldözések eltűrésére s azok leküzdésére eltökélt szívvel bírjon; mert senki sem támaszt több ellenséget, mint az, aki az őszinteséget s az igazságot szereti. Ily esetekben valódi szabadkőművesnek, és méltónak mutat-

kozik ama jelmondatra: „Az erényt semmiféle borzadály meg nem rettentheti!”

A fentvázolt alkotmány s alapszabály alapján történt meg, a Draskovich-fele tartományi páholy végleges megalakulása, még pedig az 1778-ki közgyűlésben képviselt 7 páholy egyesülése által. Együttal megválasztottak a tisztviselők, úgymint: Nagymesterré gróf *Draskovich János*, a zágrábi páholyból; felügyelőkké *Pászthory Sándor*, a varasdi páholyból és *Knezevich* ezredes, a glinai páholyból; fővizsgálóvá: gróf *Splény Ferencz*, a pozsonyi páholyból; szónokká *Barich Béla*; és titkárrá *Pausenwein* kapitány, mindkettő a pesti páholyból.

Közgyűlés
1778.

Minő tevékenységet fejtettek ki e férfiak a szövetség érdekében, — minő irányzatokat követtek, — minő eredményt mutathattak fel: mindez tudva nincs. Hatatos működésnek azonban az 1778-ban kitörő bajor háború gátot vetett, a mennyiben az számos páholytagon kívül vezérét, *Draskovich* nagymestert is fegyverbe szólította. Vele együtt követték zászlójukat *Knezevich* és *Pausenwein* is, úgy, hogy a nagypáholy voltaképp csak három tagból (*Pászthory*, *Splény*, és *Barich*) állt, kik azonban, egymástól távol lakván, alig lehettek abban a helyzetben, hogy egységes befolyást gyakorolhattak volna a páholyokra, melyek ugyanazon okból gyöngítve, sőt részben kénytelenek voltak, munkálkodásukat teljesen megszüntetni. Semmi esetre sem élvezték a páholyok a központi vezetés üdvös hatását, s alig érezték az egyesüléstől remélt előnyöket.

Mind e körülmények számos testvérben megérlették azt az óhajtást, hogy a bár mindinkább terjeszkedő, de mégis elszigetelten álló rendszert elhagyva, a bécsi testvérekhez csatlakozzanak. E hangulatot találta elő gróf *Draskovich*, midőn a helyreállt béke ntán, 1779-ben a tartomány vezetését ismét átvette. Sokkal nemesebben

gondolkozó férfi volt, semhogya rendszerét oly testvérekre ráerőszakolni akarta volna, a kik annak üdvös hatását át nem látták vagy idő s alkalom hián nem tapasztalhatták.

Közügyülés 1779. Ennélfogva 1779. jul. 22-ére bushakovinai jószágára hívta egybe a közgyűlést, mely hivatva volt a fölött döntení, vajon a berlini vagy braunschweigi páholyokkal egyesüljenek-e.

Már e közgyűlési napirend is tanuskodik a mellett, hogy a testvérek az íránt teljesen tisztában voltak, hogy egyesülés eszközrendő; csak a mikéntje íránt nem voltak még tájékozva. E közgyűlés azonban vagy nem jött létre, vagy nem vezetett eredményhez. Egyelőre minden úgy maradt, a mint volt, annál inkább, mivel a nagymester 1779. végén Erdélybe áthelyeztetvén, újabb közgyűlést egybe nem hívhatott.

Rendszerének Erdélyben új talajt szerzett, megnyervén annak részére az egyik nagyszebeni páholyt, Csik-Szeredában pedig új páholyt létesített. A központi vezetés azonban mind lanyhábbá lőn, és végül Draskovich visszalép. vich attól egészen visszalépett és sztariáki jószágára vonult, ahol hosszas betegség után 1787. febr. 21-én 47 éves korában elhunyt.

Páholyainak képviselői Varasdon egybegyűltek, hogy mesterük emlékének áldozzanak. Halálával szebb, fényesebb s a szövetségre és az emberiségre nézve üdvösebb időszak befejeztét látták. Rendszerének ő oszlopa és lényege volt. Legbecsesebb halál áldozatul neki szentelték és áldozták, s a feledésnek adták át mindazt, ami működésére emlékeztethetett. Félreértett, félrevezetett pietásból az összes rendi irományokat a lángoknak adták át.

Barátja *Jeszenovszky* a következő epitaphiumot készítette: P. M. Joannis. Comitis. Draskovich. Legio-

num. Augusti. Tribuni. Fede. In. Deum. Patriam. Principem. Et. Amicos. Integerrima. Virtutum. Sinceritate. Cotempto. Fortunae. Ludibrio. Hominum. Proemiis. Infra. Se. Positis. Aliis. Apud. Justum. Numen. Recipiendis. Noti. Melioribus. Hervis. A. MDCC. LXXXVII. D. IX. Kal. Mart. Bonis. Omnibus. Erepti. Pii. Et. Grati. FF. Hoc. Quoque. Monementum. Pestini. F. F. W. — *Kazinczy Fereucz* pedig a következő szép epigrammot írta sírirta gyanánt:

Kit földöz e szent sír, név és jel nélkül? Örök dísz
Önte ki Flora reá, s a csapodár Zephyrek
Nyájas esőjaikkal nyitogatják gyöngé virágit;
S Sylphek s Sylphidák nyája seregli körül.
Jel s név, oh idegen, nem kell e sírra. Titokban
Tette a jót, s itt is szent titok őrizi nevét.

Végül itt közöljük egy pecsét ábráját, a mely kétségkívül a Draskovich-rendszerhez tartozott, és melyet alighanem annak főhatósága használt, habár nincsen kizárva az, hogy az egyik páholyának pecsétje lehetett. Álló pánczélos lovagot mutat, jobbában a karddal, baljában két patkót tartva, mint az egyesülés adta erőnek symbolumát. Körirata: U+U+U+DCCLXXII. Az évszám (1772) a rendszer alapítását jelzi, a strictae observentia „Ultorem Ulciscitur Ultor“ jelmondatának átvétele pedig a mellett tanuskodik, hogy a Draskovich-rendszer amabból fejlődött.

A Draskovich-rendszer anyapáholyának, a *Szabadsághoz* címzett varasdi páholynek élén, elejétől fogva

A Szabadsághoz
Varasdon

a nagyérdemű *Niczky* grófot láttuk, a kit a páholy, legnagyobb sajnálkozására, oly hamar (1777-ben) elveszített, utóbb pedig (1778) a katonatestvérek háborúba vonulása által gyöngítve, másrészt újabb elemek által megerősödvé, — kalapácsát bizalomteljesen a fiatal, de lánglelkű *Pászlhory Sándor* kezébe tette le. De ő sem állhatott sokáig a páholy élén. 1779-ben Pozsonyba tétetett át, s ennél fogva le kellett tennie a kalapácsot. Tisztségében ki követte, az ép oly kevésbé ismeretes, mint általában a páholy működése.

Nagyon népes nem volt a páholy sohasem, sőt annál a szigorznál fogva, melylyel új tagok választásánál eljár, nem is lehetett az; mindazáltal feltűnő, hogy 1776-ban csupán négy új testvért fogadott körébe, úgy mint: *Hausmann József* sópénztárnokot, *Kinorányi Ferencz* ügyvédet, *Eöry István* mérnököt és *Kalamár Mihály* nedelišcei plebánost. 1777-ben beléptek a többi közt: *Parcsetics József*, utóbb (1810) Szerémszék alispánja; *Zombath István*; *Sárdi Somssich Lázár* kir. tanácsos, Zala megye képviselője, akit kortársai, ékes szólását tekintve, *Mirabeau* mellé, sőt a fölé helyeztek. 1778-ban pedig csak két taggal gyarapodott a testvéri láncz, t. i. *Papp Ferencz* ügyvéd, és komori *Bedekovich Ferencz* varasdmegyei főjegyző által, ki utóbb államtanácsos, békési, majd körösi főispán és báró lett.

Jelentőségre nézve, mint a rendszer társalapítója, követte e páholyt *Az Eszélyességhez* című zágrábi páholy, melyet állítólag a Három világgolyóhoz címzett berlini nagypáholy alapított volna.

Az
Eszélyes-
séghez
Zágrábban

Tagjai közé tartoztak a régiebbeken kívül 1778-ban: *Förk* főmester; *Verbega Ignác* országos főorvos; *Kukecz Antal* világi pap, a zágrábi akadémia tanára; valamint *Chiolich, Petrovich, Szötrich* és *Battinik*.

A páholy fejlődéséről nincsen semmi adatunk.

Pecsétje az eszélyesség istennőjét ábrázolja, a ki kigyóköritette tűkörbe pillant és körzővel és szögmérővel díszített oltár előtt áll, a melyen halálfejszék fekszik. Körirata: MAIOR. FATO. PRVDENTIA.

A legrégibb Draskovich-páholy, *A Hadi barátsághoz* czimzett *glinai* páholy élén 1778-ban *Ott*, alighanem magasabb katonatiszt állt. Vezetése alatt voltak: *Knezevich*, ki 1783-ban a székelyhuszárak ezredese volt; alighanem fia volt *Knezevich Fülöp*, ki mint a likai határ-

ezred kapitánya 1789-ben elesett; *Bogovich* ugyanez ezred kapitánya; *Gerliczy* őrnagy a bánsági határőrezredben; *Mixich*, ugyanez ezred őrnagya; hatkovichi *Peharnik Dániel* őrnagy, utóbb brigadéros; gróf *Orlich Károly Frigyes*, vértés ezredes; egy Buzini *Jellachich, Thadianovich* stb.

A hadi
barátság-
hoz Glinán

A páholy alighanem még az évben megszűnt. Az ezred Csehországba vezényeltetett és körülbelül egy évig ott maradt. A testvérek azonban meg nem tagadták magukat: legelső teendőjük volt, hogy hadi páholy nyitására az engedélyt kieszközöljék.

Vajon az a néhány testvér, ki esetleg Glinán visszamaradt, a páholy munkákat folytatta-e, nem valószínű. S ép oly valószínűtlen, hogy a hazatérő testvérek a régi glinai páholyt újból felélesztették volna, legalább nem lesz már felemlítve.

E páholylyal szorosabb viszonyban állt a *likai* határőr-kerületben létezett páholy, melynek neve nincsen tudva. Kétséget sem szenved, hogy teljesen katonai jellegű volt, és hogy vagy a szomszédos glinai páholy

A likai
páholy.

vagy annak alapítója, gróf *Draskovich* létesítette, még pedig közvetlenül a szabadság tartományának létrejötte után és a grófnak Budára áthelyeztetése (1776) előtt, 1777-ben már mint fennálló említettik.

A következő évben a páholyt *Peharnik Dániel* alezredes (a glinai páholyból) vezette. Alatta álltak *de Jaquet* és *Maji* kapitányok és báró *O'Byrn R.* hadnagy; a többi páholy-tag neve ismeretlen; de kétségkívül csupa katonatiszt vagy katonai tisztviselő volt. Tagjaiként tekinthetjük nevezetesen legfőbbjét azon tiszteknek, kik az ezreddel Csehországba menvén, még az évben ott a glinai páholy több tagjának társaságában tábori páholyt alakítottak.

Az ezred *Aussignál* feküdt. Itt a táborban, az unalomtól gyötörtetve sajnálva emlékeztek meg tisztjeink az elhagyatott páholyokról és megfogamzott bennök az élénk óhajlás, hogy bárha a sívár tábori szórakozások helyett a szívet és szellemet nemesbítő páholy munkákban itt is részesülhetnének.

Ennélfogva az elmenetelők alkalmával felosztatott páholyok helyében a *Legyőzhetetlen* („L'invincible aux bras armes“) czim alatt tábori páholyt alakítottak, melynek feladata volt, hogy a határőrvidéki ezredbeli tisztikar jobb elemeit magába foglalva, azok önismeretét előmozdítsa, s a háborúban különösen szükséges emberies érzést bennök felkeltse. De alig, hogy munkáikat megkezdték, kedvük kerekedett, eddigi szertartásuk elhagyásával, a templomos rendszerhez csatlakozni. A *Tillier*-ezredben, mely ugyancsak *Aussignál* feküdt, ugyanis akkor már létezett tábori páholy, mely e rendszert követte és miután a vélt jobb is ellensége a jónak, elhatározták a horvát testvérek, kiknek e rendszer lovagias pompája igen imponált és megtetszett, hogy azt ők is elfogadják.

E célra a táborban levő *Mecklenburgi György*

A Legyőz-
hetetlen
Aussignál.

II. LIPÓT.

herezeghez, a bécsi skót nagypáholy nagymesteréhez fordultak azzal a kérelemmel, hogy páholyukat a templomos rendszerbe felvegye, illetve azt a szerint rectificálja. A herezeg, ki rendi tisztségéről ideiglenesen lemondott volt, e kívánságot a bécsi skót helyettes nagymester *Pufendorffal* közölte, a ki azonban kijelenté, hogy ők nem avatkoznak semmibe. Ebből a herezeg azt következteté, hogy a bécsi nagycomturság, melynek területéhez — magyar praefectura nem léteben — a likai kerület tartozott, arra való jogairól lemond. Ennélfogva a likai testvérek kérelmét a prágai praefecturához juttatta, a hol őket tárt karokkal fogadták.

A folyamodók, t. i. *Peharnik* alezredes, *de Jaquet* kapitány, *Kissich Károly* és *Knezevich Fülöp* főhadnagyok, *Fritz Lajos* és báró *O'Byrn R.* hadnagyok és *Schmidt Ignác* számvevő — előbb részint a glinai, részint a likai páholy tagjai — 1778. június 22-én felkérték a prágai praefecturát, hogy a fent említett czím alatt létesítendő páholy részére a szükséges jogosítványt, szer-tartást stb. küldje meg, kérelmüket azzal indokolván, hogy jelenlegi körülményeik közt buzgóan óhajtják magukat a rend kötelékei által egymáshoz csatolni. Folyamodásukat a mecklenburgi herezeg melegen támogatá, a mi nem is téveszté el hatását.

A kérelemnek azonnal hely adatott s a skót nagypáholy június 27-én a herezeghez intézett levelében arról értesítette, hogy a rend javát esélő buzgalmára és mély belátására bizza az egész ügyet. Ennélfogva az ő nevére fogja a jogosítványt kiállítani abban a biztos reményben, hogy a herezeg szíves lesz, a skót alaphoz tartozó felvételi díjakra vonatkozólag a skót páholy érdekeit óvni. Végül kéri az új páholy összes tagjai által aláírt nyilatkozat beküldését, mely szerint kötelezik magukat arra, hogy a velök közlendő törvé-

nyeket hűségesen követendik. Egyszersmind értesítették e testvéreket kérelmök teljesítéséről, őket minden egyebekre nézve a herceghez utalva, a kinek utasításait szíveskedjenek pontosan teljesíteni.

Mindazonáltal sokáig késett a páholy feljogosítványának kiállítása. Miután annak megalakítása helyben hagyatott volna, felmerült ugyanis újra a territorialis kérdés. Beható megfontolás után a prágai tt. úgy találták, hogy a likai ezred voltakép a bécsi nagypáholy területéhez tartozván, nekik ahhoz semmi joguk sem lehet. Levelezés útján, ügylátszik, az ügy nem tisztázódott: alkalmat lestek tehát, hogy azt szóbelileg rendezzék. Ez alkalom az 1779. év tavaszán kínálkozott, a midőn a herceg Prágára jövén, írásban kijelentette, hogy a bécsi nagypáholy e páholyra vonatkozó jogáról lemond.

Csak ennek megtörténte után (1779. máj. 22-én) lőn a páholy pátense kiállítva. Addig az ügy gyakorlati oldalát rendezték, megkötvén a szerződést, mely az új páholyra valószínűleg sok kötelességet rótt és neki kevés jogokat nyújtott.

Ezek után *Peharnik* ketségkívül igyekezett, páholyát a templomos rendszerhez képest felszerelni s a munkákat aszerint megkezdeni.

Sokáig úgy sem tartott. Nehány hónapnak lefolyása után az ezred visszatért hazájába s a tt. itt folytatták munkáikat.

Páholyuk különben nem volt hosszú életű. 1780 után elvész minden nyoma. Addig bizonyára a likai kerület főhelyén, Otočacz mezővárosban dolgozott, — miként, azt nem tudjuk.

Az Eber-
séghez
Eszéken.

Még kevésbbé ismerjük *Az Éberséghez* címzett *eszéki* páholy fejlődését. A 70-es évek derekán alighanem pihent, s 1778-ban a rendszer activ páholyai közt nem említetik. Nemsokára azután azonban, úgy látszik, újra

működésbe lépett, még pedig az alapító testvérének vagy közel rokonának, gróf *Niczky György*, cs. k. kamarás vezetése alatt.

Szintügy a *körösi* páholyról is csak annyit tudunk, hogy 1776-ban a rendszer alapításában részt vett s a szabad Unióhoz tartozott. Se neve, se alapítója nem említettik; feltehető azonban, hogy gróf *Niczky István*, mint Körös megye főispánja, e páholyt is alapította. 1777-ben még fennállt, *Niczky* halálával azonban megszünt.

Körösi
páholy.

A Draskovich-féle rendszer történetében bizonyára nagy jelentőséggel bírt az, hogy nagymestere, gróf *Draskovich*, ki 1776-ban Pozsonyban államásozott, talán még az évben, bizonyosan azonban 1777-ben a *Hallgatság*hoz czimzett ottani páholyt a csatlakozásra bírta.

A Hallgatság-
tagság-
hoz
Pozsony-
ban.

A következő évben a 44 tagot számláló páholy élén báró *Splény Ferencz*, kanonok, utóbb váci püspök állt. A páholy kiválóbb tagjai voltak: gróf *Gyulay Ferencz*, cs. k. kamarás, és báró *Orczy László*, abaúji főispán. A többi 41 t. nem említettik; de minden jel arra mutat, hogy azok is jeles férfiak voltak, kikhez 1779-ben a Varasdról jövő *Pászthory Sándor* méltó társul szegődött. Ugyanakkor léphetett be *Günther János Bálint*, főhadnagy és *II. József* kabinetbeli fogalmazója, ki a császár különös kegyét bírta, de azt fecsegése miatt elvesztve, Nagyszebenbe lön áthelyezve.

Kétséget sem szenved, hogy a helytartó *Albert* herczeg is közel állt e páholyhoz. Tudva van, hogy e fejedelmi t. nemcsak a prágai és bécsi skót nagypáholyok protectorságát elvállalta, hanem egyes páholybeli csekélyebb események iránt is érdeklődött.

A páholyélet iránti ez érdeklődésénél fogva több mint valószínű, hogy e páholy személyes aegise alatt állt és működött. Vajon valóságos tagja volt-e, az meg nem álla-

pítható; de hogy annak szorgalmas látogatója volt, arról tanuskodik egy külföldi t., a ki másodmagával Bécsből Pozsonyba lerándult, hogy megismerje e páholyt, mely tudományával „annyira kérkedik“. Bemutatkoztak a herczegnél, aki igen testvériesen fogadta őket, és tiszteletükre páholyt tartatott, bárha akadályozva volt, abban személyesen részt venni

Minthogy tehát a herczeg, idegen tt. kedvéért a páholy azonnali munkáját eszközölhetette, arra bizonyára nagy befolyással bírt, és kétségkívül ismerte és helyeselte a Draskovich-féle rendszer tanait.

A Draskovich-féle rendszer Budapestre is kiterjedt. Azon jelentőségnél fogva, melyet a testvérváros a század második felében nyert, igen valószínű, hogy a szabadkőművesség itt korán lábra kapott. Pesten, vagy tán helyesebben Pesten és Budán valószínűleg a 70-es évek elején keletkezett a *Nagyszívűséghez* (Magnanimitas) címzett páholy, még pedig oly patens alapján, melyet állítólag *Mecklenburg* herczeg közvetítésével Londonból kapott volna. De alighanem már 1775-ben áttért a Draskovich-féle rendszerhez.

A Nagy-
szívűség-
hez Buda-
Pesten.

A következő évben kalapácsát *Jeszenovszky* kapitány. előbb az eperjesi páholy és Rózsakeresztes-kör tagja, vezette. 1776. május havában ugyanis meglátogatta az eperjesi páholyt, s őszintén bevallotta, hogy a Rózsakeresztes-rendtől elpártolt, és mostan oly társulathoz tartozik; a mely ugyanazon czélokat követi, de méltó férfiakat díjtalanul felvesz. A magasabb fokoknak, melyek a chemiával is foglalkoznak, *Jeszenovszky* kiváló tagja, a páholynek pedig főmestere. Ennek laboratoriuma a testvérváros területén kívül van, még pedig szerinte, Buda szomszéd falvában, azaz, alighanem a Wattay család birtokán, Pomázon, a hol utóbb is több t. lakott.

Nagy lendületet nyert a páholy azáltal, hogy a nagymester gróf *Draskovich* 1776 őszétől az 1778. év derekáig Budapesten lakván, és minden idejét a szövetség ügyeinek szentelve, átvette a páholy kalapácsát azzal a szándékkal, hogy azt minden tekintetben mintapáholylyá alakítja oly formán, hogy — *Kazinczy* szerint — „minden vármegyének minden jobb fejei oda kapcsolassanak a felvétel által és hogy ezek a föld savai készítsék el az elméket a vallásbeli tolerancia tanításának elfogadására s gyakorlására . . . A lócsi derekasan boldogult feltételében s talán nem volt vármegye az országban, mely a maga jobb fejei által azzal összezsugorlódásban nem állott, — a hova annak jóltevő világa nem sugárlott. Midőn *József* a maga toleranciai edictumát kiadta, a *Draskovich* lócsia már elkészítette volt az elméket, s a mit *József* rendele, az a kőművesek gondolkozásához képest kevés is volt.“

Draskovich éles látása mellett tanuskodik az, hogy épen a pesti páholyra bízott ily nagy missiót; mert már akkor mutatkoztak jelei azon rendkívüli lendületnek, melyet ez eddig elég jelentéktelen város vett.

Szándékához képest a páholy körébe vonattak a testvérváros s az egész ország legkiválóbb férfiai. A tagállomány rohamos növekvése, valamint az 1776. és 1777-ki telek tapasztalatai azonban a páholynek térbeli megosztásához vezettek. A tagok tekintélyes része ugyanis Budán lakott és minthogy télen át a hajóhíd kiemelve s a közlekedés az által hetekre, olykor hónapokra elvágva lőn, a budai tt. épen akkor, midőn a páholy munkák a legélénkebben folynak, azoktól úgy szólván el voltak zárva.

E bajon segitendő, Budán fiókpáholy nyittatott, a melynek nem adtak külön nevet; egyszerűen az új páholynek nevezték.

A pesti páholyban, *Draskovich* vezetése alatt maradtak a következők: *Jeszenovszky*, kapitány; *Draskóczy Samu*, őrnagy, utóbb tábornok, *Davidovics Pál*, őrnagy, utóbb tábornok és báró; *Faletti*, *Batzenheim*, *Pausenvein* és *Szentiványi József*, kapitányok; *Persz Nándor*, főhadnagy, gróf *Haller József*, helytartósági tanácsos, utóbb krassói főispán stb; *Szily József*, megyei assessor, majd alispán, utóbb al-nádor és septemvir; *Puky László*, főszolgabíró, utóbb abaúji alispán és orsz. képviselő; és gróf *Keglevich*, valószínűleg *Károly*, ezredes és titkos tanácsos, valamint további 15 t., köztük bizonyára *Barics Béla* egyetemi tanár, a varasdi páholyból.

A budai
páholy.

A budai új páholy kalapácsát báró *Orczy József*, cs. k. kamarás, főispán, a pesti „Orczy-kert“, most Ludovica-akadémia, alapítója vezette. Vezérlete alatt dolgoztak: gróf *Klobusiczky József*, helytartósági tanácsos és cs. k. kamarás, utóbb fiumei kormányzó; báró *Splény József*, helytartósági tanácsos és cs. k. kamarás, utóbb koronaőr; gróf *Batthyány*; báró *Schaffrath Lipót*, piarista s egyetemi tanár; Hügyei *Farkas Antal*, földbirtokos, előbb testőr; *Philadelphi Máté*, orvos; *Bernáth László*, ügyvéd; *Diez d'Aux Alfréd*, hivatalnok; Csebi *Pogány Ádám*, ügyvéd; *Málik Ferencz*, utóbb a kőszegi kerületi tábla elnöke; és *Rátonyi Gábor*, ügyvéd.

A páholy oly nagy vonzerőt gyakorolt, hogy már egy év lefolyása után 28 tagot számlált, daczára annak hogy négy t. eltávozott.

Báró *Orczy* főmester mellett működtek ez időt: *Szily* és *Barics* mint felügyelők, *Rátonyi* pedig mint titkár. Az újabb tagok közül felemlítendő: *Szatmári Király Miklós*, utóbb gömöri alispán és orsz. képviselő; *Kollár Ádám Ferencz*, utóbb udvari tanácsos és a bécsi udvari könyvtár öre; báró *Splény János*, utóbb a tiszántúli kerületi tábla elnöke; *Ragályi István*; *Darvas*

Ferencz, nógrádi alispán, majd helytartósági tanácsos és orsz. képviselő; *Doloviczenyi Sándor*, pest városi tanácsnok; *Kolmayer Samu*, ügyvéd; *Vujanovszky István*, horvát tanférfi; gróf *Szapáry Pál*; *Gundelfinger György*, szepesi főszolgabíró, utóbb kir. tanácsos; *Rudics Mátyás*, bácsmegyei főszolgabíró; *Erdődy Lajos*, helytartósági hivatalnok; *Máriássy István*, gömörmegyei tisztviselő és *Millivoin György*, pesti görög lelkész.

A pesti páholy további fejlődését homály borítja. Az 1778. év tavaszán gróf *Draskovich* a harcztérre vonult, a hová katona testvérei kísérték; a kalapácsot pedig gróf *Haller Józsefre* bízta, a ki a páholy niveauját nemcsak fentartotta, hanem még fokozta is. A páholy újabb tagjait nem ismerjük, de bizonyára kiváló férfiak voltak azok is; mert 1779-ben a páholy, budai fiókjával együtt az ország legtekintélyesebb páholyának volt elismerve.

Ámde az a hazafias szellem, mely e kettős páholyban, valamint az összes Draskovich-páholyokban kétségkívül uralkodott, félre is értetett. Az eperjesi Rózsa-keresztesek szerint attól lehetett tartani, hogy e páholyok idővel bajt okozhatnának, mivel oly fokozott patriotismust fejtenek ki, a mely az államra nézve veszélyessé válhat. Így veszély alig foroghatott fenn, mert sehol sem mutatkozik állam ellenes irányzat vagy törekvés.

Meddig állt fenn e kettős páholy ez alakban, meg nem határozható; úgylátszik azonban, hogy 1780-ban a budai páholyt feloszlatták, illetve az anyapáholylyal egybeolvasztották.

Délmagyarország a Marosig — miután 164 évig a török jármot sínlette — 1718-ban visszahódított, s az akkor jelentéktelen Temesvár városa, erődítésekkel körülvé, ezen, Magyarországtól függetlenül *Bánság* név alatt igazgatott ország rész fővárosává szemeltetett ki.

Bevándorlók, számos odaküldött hivatalnok, s erős katonai őrizet által a város gyors fejlődésnek indulván, 1782-ben szabad királyi városi rangra emeltetett, és 1785-ben az anyaországba visszakebeleztetett.

A lakosság jobb elemei, nyilvános helyek hián, egymásra voltak utalva, s ennél fogva örömet csatlakoztak oly társulathoz, mely a jótékonyság gyakorlása mellett szellemi táplálékot és társulási élvezeteket is nyújtott, t. i. a páholyt képező társulathoz.

Már 1772-ben alakult Temesvárott hasonló társulat. A gazdasági tanácsos minőségében oda áthelyezett báró *Linden Miksa József* ugyanis az említett év május havában Bécsben pátenst nyert rózsakeresztes-kör felállítására, mely gyorsan létre is jött, de virágzásra nem jutott. Annak részben *Linden* betegsége volt az oka, ki a klimát el nem bírván 1774-ben Bécsbe visszatért. Utána a kör igazgatóságát *Sauvaigue József* (előbb a Reményhez cz. bécsi páholy tagja) vette át, a ki néhány év óta mint gabnakereskedő Temesvárott lakott. Dicsősége azonban hirtelen véget ért. Indiscretiók s egyéb helytelen viselkedés következtében elveszté rendi főlebbvalói kegýt. A kör ennek folytán néhány évig pihent.

A három
fehér
liliomhoz
Temesvá-
rott.

Hogy vesztég ne maradjon s az újra felélesztendő körnek tartósabb alapot biztosítson, *Sauvaigue* valószínűleg az 1776. év tavaszán Draskovich rendszerű páholyt alapított, a melyhez néhány régibb testvért s tekintélyben álló újabb férfiakat vont.

A páholy a *Három fehér liliomhoz* volt czimezve. Ehhez képest pecsétje, két egymásba tolt háromszög

által képzett hexagramm közepén kék mezőben 3 fehér lilomot mutatott, míg a háromszögek csúcsait a nap, hold, kalapács, vakolókanál stb. díszítette; közben lángok látszanak. A páholy jelmondata: Vivat Concordia et Lux!

A fiatal páholy szépen prosperált, úgy hogy néhány hónap múlva már 37 tagot számlált, kik a Diaskovich-féle rendszer szokásához képest rendi nevet viseltek; névszerint *Sauvaigne* (Elucidarius); *Bohoniczki József* (Seneca), élelmezési biztos; gróf *Pötting János Venczel* (Demosthenes), kamarai tanácsos és cs. k. kamarás; *Barth J. György* (Themistocles), a verseczi kerület főadószedője; *Todt J. György* (Arcatius), kamarai számtiszt; *Nigg Ernő* (Aristoteles), anyagszertárigazgató Lippán; *Heimeyer N.* (Thirmothenes), kasznár-segéd; *Kirchgeher Engelbert* (Horatius), erdőellenőr; *Wreden Ferencz A. Vincze* (Cato), törvénytárszéki ülnök; *Gross J. Jákim* (Hypocrates), megyei főorvos; *Müller J. Ignác* (Florentius), kamarai pénztárnok; *Heigl Ferencz* (Celsus), kereskedő; gróf *Sauer Venczel* (Constantinus), cs. k. kamarás és kormányzó; gróf *Goltz Ernő* (Pylopomenes), alezredes; báró *Baselli András* (Plato), kancalista; *Heimerl Mátyás* (Livius), nyomdász; *Scherübel Siegfried* (Socrates), kasznár Moraviczán; *Siroboda J. Jakab* (Periclides), kamarai igdtató; *Eckhard Frigyes* (Scipio), kasznár Kanizsán; *Wilberg Frigyes* (Marcus Tullius), kapitány; *Uberti Lajos* (Hannibal), főhadnagy és kamarai mérnök; *Breuner János* (Acillo), kasznár Rékáson; *Puidaly Jakab* (Scarius), főadóhivatali ellenőr; *Bundschuh János* (Ursulus), kasznári ellenőr Csákován; *Rheinfels Miklós* (Taurus), kasznári ellenőr Rékáson; *Wallbrun J. György* (Decentius), kamarai ülnök; *Bellm János* (Jovius), adószedő; *Kirsch Sebő* (Camech), erdészsegéd; *Kilie* (Xenophon), bányász; *Nasse* (Ovidius), ellenőr; *Abaffy* (Achilles), vasárusítási

számvevő; *Kurlitzky*, papnöveldei igazgató; *Hoffmann Ferencz*, sebész Oraviczán stb.

Miután *Sauvaigue* a német nyelvet nem bírta tökéletesen, a kalapácsot nem vezethette; különben is mint alapító és nagymester a kalapácsvezető felett állt, s a páholy első forumát képezte. Alatta álltak: *Bohoniczki* főmester, *Pötting* és *Barth* felügyelők, *Todt* kincstárnok és *Goltz* titkár.

Az 1776. év végén *Bohoniczki* Lembergbe áthelyeztetvén, gróf *Pötting* vette át a kalapácsot, *Wreden* a titkárságot, míg *Todt* a pénztár kezelését megtartotta.

A Draskovich-féle rendszerbe hamar beleunva, a páholy — *Sauvaigue* tanácsára — a templomos rendszerhez óhajtott átpártolni s a Három sashoz cz. bécsi páholytól az alkotmányt kieszközölni. E czélra *Sauvaigue* 200 frttal 1778. őszén Bécsbe utazott. De az alkotmány késett, mi a testvérek gyanúját felkelté, és *Pötting* állását megingatá.

Vezetése egyáltalában nem volt szerencsés. Nem kimélt ugyan fáradságot, sőt áldozatot, a házbért a páholy-helyiségért is ő fedezte, de a mellett rosz gazda volt, úgy magának, mint másoknak. Sürgetésére a *Blattl* építész belvárosi házát bérelte ki, még pedig az akkori fogalmak szerint hallatlan magas (300 frtnyi) házbér fejében, melynek ő ugyan, magánlakásáért, egy részét magára vállalta. Egyéb fölös kiadásokra is csábította a tt.-et; a vakolások p. o. valóságos tivornyákká fajultak. A mellett a felveendők választásában igen könnyelműen jártak el s a páholyról oly szabadon beszéltek, hogy a hatóság gyanúja fel lett költve, sőt a páholytagok jegyzékét állítólag Bécsbe is kellett küldeni.

Ezek folytán a tt. buzgalma csökkent, és nagyon aggódtak, hogy hatósági vizsgálat alá fognak vonatni.

E hangulatot felhasználta *Pötting* arra, hogy daczára

a tt tiltakozásának a páholy jegyzőkönyveit elégesse. A kincstárra nézve pedig javasolta, hogy arról — esetleges vizsgálatnál gyanúok kikerülése végett — a hármas zár eltávolíttassék, és miután a tt. az ellen tiltakoztak, a pénztári szekrényt önkényüleg *Sauvaigue* lakására vitelte.

Erre megrökönyödtek a tt., annyival inkább, mivel tudták, hogy a gróf nagyon el van adósodva, és hitelezői keményen üldözik, elannyira, hogy állását odahagyta és titkon elutazott.

Előbb azonban követelték a tt. a leszámolást s a kincstár átadását. Ez ellen pedig *Sauvaigue* tiltakozott és kezességet vállalt a kincstár helyes voltaért. Ez még csak növelte a tt. gyanúját, most már *Sauvaigue* ellen is, aki *Pötting* elutaztával a kalapácsot névleg átvette, míg gróf *Goltz* a páholyt mint hely. főmester tényleg vezette.

Csakhamar kisült, hogy *Sauvaigue*, ki ez idétt a rózsakeresztesi kört is megnyitotta, a fokemeléért — a rendes díjakon kívül — külön díjakat, sőt végül alchemiai munkálatokra fejenként 50 frtot követelt. Ez meghaladta a tt. türelmét, és határozottan követelték már most a kincstár felnyitását s a pénzkészlet constatálását, a mely nézetük szerint a 2000 frtot meghaladta, de biz abban csak m. e. 400 frtot találtak. A hiányt *Pöttingtől* követelték, aki azonnal küldött is arról kötelezvényt. Sarokba szorítva kijelenté, hogy a lopást komornyikja követte el, de azt havi 25 frtnyi részletekben törleszteni fogja, mire a tt. azonban rá nem állván, az egész összegnek kifizetését követelték. Ennek végre megfelelt a gróf, még pedig czinkosa *Sauvaigue* útján. Most már ez ellen fordultak a tt., mivel a Bécsből várt alkotmány még 1780 elején se érkezett meg. Azzal fenyegetőztek, hogy a bécsi páholyhoz fordulnak s a polgári hatóság oltalmát is kéri.

Erre *Sauvaigu*, ki az e célra annak idején átvett 200 frtot másra fordította, a pénzt végre a bécsi páholyhoz juttatta, a mely azonban annak daczára késedelmeskedett. Végre 1780. aug. havában érkezett meg a várva várt s oly nehezen kiküzdött alkotmány.

Ezzel helyreállt a tt. közt a béke és nyugalom. Újra megakarták kezdeni a rendes páholy munkálkodást. De az volt a kérdés, hol? A belvárosban nagyon ki voltak téve a megfigyelésnek, s ennél fogva a Blattl-féle házat is odahagyták. Azóta nehányszor *Wreden* és *Sauvaigue* lakásán találkoztak; de az előbbi nagyon szűk volt: az utóbbi (a Bégaesatorna mellett) pedig igen frequens helyen levő; egyébként *Sauvaigue* nagy fel-tűnést okozott laboratoriumával, úgy hogy a tt. végre vonakodtak oda menni. Ezeknél fogva *Wreden* ház vételét ajántotta, s erre a tt. kivétel nélkül hajlandók voltak; de *Sauvaigue* megghiúsította a vételt, hogy a tt. kénytelenek legyenek nála dolgozni. Majd *Wredennél* akartak a tt. alchemiai kályhát felállíttatni, de *Sauvaigue* ezt is ellenezte. Végül a városban üres bolthelyiséget akartak kibérelni, de kiderült, hogy e szándékot *Sauvaigue* a hatóságnak feljelentette.

Ezzel végkép ki volt merítve a tt. elnézése és türelme. A legközelebbi gyülekezetben heves jelenetekhez jutott a dolog. *Wreden* a főmestert az összes tt. előtt csalónak mondta, és határozottan kijelentette, hogy az ügyet a hatóságnak át fogja adni. *Sauvaigue* érezte, hogy további kiméletre nem számíthat, s ennél fogva jónak látta, nyomban Bécsbe utazni.

Menekülése után creaturája, a pénztárnok, sem tarthatta vissza többé az oly sokszor és hevesen sürgetett számadás előterjesztését. Abban igen épületes dolgok foglaltattak. *Sauvaigue* a saját lakása bérét is a páholy terhére írta s egyébként minden kiadást dupla

krétával rötta fel. Ilyformán a 2000 frt egy év alatt 300 frtra apadt le.

Elhagyatva, meglopva és megcsalva látván magukat, a tt. rózsakeresztési főbbjeikhez fordultak, kik azonban — *Sauvaigue* besűgásai folytán — kereken kijelentették, hogy ez az ügy végleges elintézéséig a kör igazgatója marad. Ez ellen a páholy összes tagjai tiltakoztak és *Wredent* védelmezték *Sauvaigue* rágalmai ellen, kinek további vezetése ellen tiltakoztak.

De ez nem volt szükséges. *Sauvaigue* már nem jött Temesvárra. 1780. jun. végén ugyanis híre járt, hogy insolvens s ennél fogva a bebörtönözésnek van kitéve, ingóságai pedig lefognának foglaltatni. Azonnal kérték a tt. a feleségétől a páholy felszereléseit és irományait. A hír csakhamar megvalósult: *Sauvaigue* gabnarakára lefoglaltatott.

E katastropha bekövetkeztét *Sauvaigue* előrelátta, s ehhez képest már 1780. jul. elején vette fel a tárgyalásokat arra nézve, hogy *Wreden* a kör igazgatóságát vegye át, mire az — hosszabb vonakodás után — ráállt, bárha a páholy munkák rendes folytatására egyelőre gondolni sem lehetett, mivel a hatóság a tt. minden lépését gyanús szemmel kísérte.

III. A lengyel eredetű páholyok.

Az *Erényes utazóhoz* címzett eperjesi páholyról a jelen korszakban kevés a mondanivaló. 1776-ban minden valószínűség szerint *Szirmay Sándor* állt a páholy élén. Helyettese s a páholy lelke továbbra is *Heinzeli* maradt, a ki rózsakeresztési aspirációi mellett időt s erőt talált arra, hogy a páholy ügyeit is gondozza. Erre mióta rózsakeresztessé lett, csekély súlyt helyezett s inkább a titkos rend nevelő iskolájának tekintette.

Az Erényes
utazóhoz
Eperjesen.

Jellemző, hogy csak 1777-ben tudta meg, hogy a szabadkőművességben a páholya által követetten kívül

még több rendszer is létezik, és hogy az első három fokot angol fokoknak is nevezik. Miután pedig az Eperjesen alkalmazott szertartás Lengyelországon át Franciaországból származott, és *Heinzeli* nézete szerint sok fölös dologban bővelkedett, Bécsből kérte az angolt, majd a magas fokok másolatát.

A páholy tagjai előtt ugyanis utóvégre nem maradhatott titok, hogy *Heinzeli* és társai külön üléseket tartanak s alattomban munkákkal foglalkoznak, a melyek természetéről amazok semmi tudomással nem bírhattak. Ezt *Heinzeli* előttük úgy magyarázta, hogy ők magasabb fokokban lévén, kénytelenek az azokban előforduló munkákat a páholy tagjai előtt titkolni. De ezzel azok meg nem elégedtek, sőt követelték, hogy ők is magasabb fokokba avattassanak.

Ez által *Heinzeli* helyzete igen kényessé vált. Egyrészt ama férfiak a rózsakeresztes rendre nézve nem voltak alkalmasak, illetve az iránt nem viseltettek hajlammal, fokemelési kérelmük azonban indokolva volt; másrészt a páholy, pátense értelmében, nem volt feljogosítva, 3 foknál többet osztani. Ennélfogva felkérték a varsói nagymestert és buzgó rózsakereszttest, gróf *Mosznyski* ministert, hogy a varsói anyapáholytól a magasabb szabadkőművesi fokokra nézve újabb patenst eszközöljön ki.

Ez meglévén, a skót és salamoni fokot a páholyban kezdték alkalmazni; más magasabb (templomos stb.) fokokat Eperjesen nem is cultiváltak. Mindazáltal stagnált a páholy. Újabb tagok alig jelentkez-

tek. *Jeszenoeszky* kapitány belépése után rövid idő múlán Budára helyeztetett át; *Schneider* tanító meghalt, *Szirmay Pál* pedig nem volt hajlandó rózsakeresztessé lenni. Pangás uralkodott úgy a rózsakeresztési körben, mint a páholyban, elannyira, hogy már 1779-ben se itt, se ott nem gyülesezhettek, alchemiai műveletekre pedig nem is gondoltattak. E tekintetben főakadálnak mutatkozott a nők, nevezetesen *Pottornyai Imre*, *Berzeviczy*, *Kapj* és *Krasznecz* nejének ellenszenve az efféle kísérletezések iránt. E nőket megengesztelendő, *Heinzeli* 1778-ban hármukat a szabadkőművesség 1. fokába felvette. Ezek azonban a további fokokat sürgetve sürgettek, mivel idővel külön női páholyt óhajtottak alakítani. Abban a feltevésben, hogy az által közvetve a rózsakeresztés rendre haszon háramlanék, mivel több szabadkőműves jelentkezik, s azok mögött jobban rejtőzhetnének a rózsakeresztesek, — lefordította *Heinzeli* a 3 alsó fokot francziából németre és fordítását jóváhagyás végett rózsakeresztési főlebbvalóinak Bécsbe küldte. Ezek azonban a jó szándék méltatása mellett, kizárás terhe alatt megtiltották a női páholy látogatását. S ezzel a felvillanyozási terv is dugába dőlt. A női páholy nem jött létre, a várakozásaikban megcsalatkozott nők pedig még inkább elkeseredtek a tt. és rend ellen.

A páholynak a kort s az akkori műveltségi fokot jellemző külön törvényeiből egyebként kiderül, hogy e páholy is első sorban tagjainak erkölcsi tökéletesbítését czélozta, és jótékonyságra serkentvén, azok kedélyére is igyekezett nemesítőleg hatni.

A *selmeczbányai* páholy az *Erényes emberbarátokhoz* sem birt lábra kapni. Tagjait veszedelemmel fenyegette az 1775-iki rendelet, mely magánosoknak az érczek beolvasztását szigorúan megtiltotta. A tt. attól tartván, hogy többük ellen vizsgálat indíthatatnék, első

Az Erényes
emberbarátokhoz
Selmecz-
bányán.

ijedelmükben összes irományaikat fel akarták égetni; némi megfontolás után azonban elégségesnek vélték lenni, ha az iratokat gondosan elrejtik s egyelőre semmiféle összejövetelt nem tartanak.

De két év alatt a szabadkőműves ellenes hangulat s a tilalomtól való félelem annyira enyhült, hogy a páholy 1777. végén újból megkezdhette működését. Csakhamar megint szép virágzásnak indult. 1778-ban főmesterének, *Tonheusernek*, sikerült gróf *Mittrowsky János* főbányagrófot a páholy tagjául megnyerni. Ez azonban fájdalom, rövid idő múlva elhagyta Selmeczbányát, helyet adván *Colloredo* grófnak.

1779-ben a kalapácsot *Sirrbý* gróf vezette, a ki remélte, hogy az új főbányagrófot könnyen megnyerhetné, ha magasabb fokokat helyezhet neki kilátásba. A gróf azonban nem vette ezeket igénybe, s a páholyhoz sem csatlakozott.

A páholy újabb tagjai közül csak egyetlenegy ismeretes, az utóbbi hírneves történetbűvár *Cornides Dániel*, a ki itt tanulván Jénába ment az egyetemre, s onnan visszajövet, itt avattatott a skót fokba.

A páholy nyugalját ismételten megzavarták oda-utazott, többnyire bécsi tt. Ezek egyike *Hudelst* orvos volt, a ki mint rózsakeresztesi missionárius beutazta a birodalom jó részét, hogy pénzes embereket szabadkőművesekké avasson, s a rózsakeresztesi rendre előkészítsen. Selmeczbányán meghatalmazást mutatott fel arra nézve, hogy itt rózsakeresztesi páholyt alapíthasson. Ennek alapján követelte a rózsakeresztesi körbe való felvételét. Ezt azonban a bizalmatlankodó tt. megtagadták, s e miatt a kör majd hogy széjjel nem ment, ha jókor pro forma az egész páholy-működést meg nem szüntették volna.

Az elféle kellemetlenségek arra indítottak néhány

buzgó rózsakereszttest, hogy a páholy feloszlátását indítványozzák. Ámde alapos megfontolás után tanácsosnak látták, azt még „egy ideig” fentartani.

Még szánandóbb sorsa volt a Szepesmegyében levő páholyoknak. A Szepes-Szombathelyen lakó tt-et — mint láttuk — a tűz 1776-ban erősen megkárosította. Viszonyaik egy évnek lefolyása alatt újból javulván, tervök foganatosításához fogtak. *Ab Hortis* felvette *Schmidt János* sebészt, *Láni Jakab* gazdászt és *Czirbesz András* ev. lelkészt. Az utóbbi Iglón lakott, a hol a buzgó rózsakereszttes *Török Lajos* is tartózkodott, aki a tt.-nek örvendetes perspectivát nyújtott. Kilátása volt ugyanis, hogy a szepesi városok aladminisztrátorává fog kineveztetni, s ez esetben úgy a páholy mint a kör élére szándékozott állni. Kineveztetése azonban nem történt meg, s ennek folytán az 1777. év tavaszán elhagyta a vidéket. Egy ideig a tt. tétlenek voltak, azután újra felbuzdultak, de új tagokat nem keríthettek.

Az 1779. év őszén kilátás nyílt a páholy felvirágzására. *Cornides* fiatal tudós hazatért Késmárcra s itt szándékozott rózsakeresztési kört alakítani, s így alighanem a páholy vezetését is elvállalni. Viszonyai azonban rosszabbodván, kénytelen volt állás után nézni.

A páholy többé fel sem virágzott.

Kassán a fiatal szendrői *Török Lajos* már 1773-ban, alig hogy rózsakeresztessé avatott volt, rózsakeresztési kört és bizonyára páholyt is szándékozott alapítani, melynek részére sógorát s atyja háziiorvosát meg is nyerte. Tervét azonban megghiúsította az a körülmény, hogy atyja, a szepesi városok adminisztrátora oldalán hivatalt vállalt. Mint láttuk, ott is páholy alakításán fáradozott; de azt is abba kellett hagynia. Családja anyagilag megvolt ingatva, elannyira, hogy atyja halála után vagyonának nagy részét elvesztette.

Az Égő
bokorhoz
Kassán.

Ezután néhány évig Kassán tartózkodván, itt a szépesi páholy jogosítványa alapján az *Égő bokorhoz* címzett páholyt létesítette, a melynek tagjaként báró *Schaffrath Lipót* 1779-ben említettik. Szintügy tagja lehetett *Beck András*, zempléni szolgabíró, ki 1778-ban rózsakeresztesnek volt kiszemelve, de 1779-ben hirtelen elhalt. *Török* viszonyai mind súlyosabbá alakulván, odahagyta Kassát, és Miskolcz melletti kis ónódi birtokán vonta meg magát.

Távoztával a páholy megszűnt. Nevét 1781-ben, midőn a miskolczyi páholyt létrehozta, ennek akarta adni, de az meghiúsult. Pecsétje azonban mégis átszállt a miskolczyi páholyra

Ezen látható: Mózes az égő csipkebokor előtt térden állva, előtte saruja és pásztor-botja; háttérben dombos vidék, az egészet szőlőlevelekből font koszorú veszi körül, melyen belül e felírás van: Solve Calceamenta Tua Quia Terra, Quam Calcas Sancta Est. Exod. 3. V. 5.

A Hadik-
ezred
páholya.

Végül had emlékezzünk meg itt egy páholyról, melynek hovatartozóságát nem lehet megállapítani. Ez a *Hadik-féle huszárezredbeli* páholy, melynek neve feledésbe merült, és melynek csak egyetlenegy tagját ismerjük. Ez *Palazzo*, alhadnagy, ki 1777-ben a Három zászlóhoz cz. lemergi páholyba befogadtatván, ez alkalommal vallotta, hogy a Hadik féle huszárezredbeli páholyban lett felavatva. Ki által, mikor lett e páholy alapítva, kik voltak egyéb tagjai? Mind ezt nem tudni. De valószínű, hogy 1775. végén vagy 1776-ban létesült, mert 1775. aug. 30-án igazolta a Minerva páholy Sadagórán, hogy gróf *Batthány Alajos*, a Hadik-huszárok főhadnagya nála a mesterfokot elnyerte. Már pedig, ha ezredében létezett volna páholy, bizonyára abba lépett volna be. Valószínű azonban, hogy az említett napon fedezte a sadagórai páholyt, oly czélból, hogy az időközben ezredében létrejött páholyhoz csatlakozzék.

IV. A berlini rendszer.

Mialatt a templomos rendszer a monarchia minden irányában kezdett terjeszkedni, másrészt az eperjesi páholy köré mindinkább tágult, a Draskovich-féle rendszer pedig lassankint egész Magyarországra kiterjedt, — Berlinben új rendszer keletkezett, mely csakhamar hazánkban is gyökeret vert.

Ennek szerzője *Zinnendorf*, a porosz hadseregbeli egészségügy főnöke, ki miután az összes rendszerekkel megismerkedett volna, a nagy hirben álló svéd rendszert is meg tudta szerezni, s ennek alapul vételével új rendszert alkotott, mely 8 fokból állt.

Ezen rendszer szerint rendezett be *Zinnendorf* Potsdamban páholyt, melyet 1770-ig Berlinben és más porosz városokban még 6 páholy követett. Ezekre támaszkodva 1773-ban nagypáholyt létesített, melyet *II. Frigyes* király különös oltalma alá fogadott.

Az új tan híre eljutott az osztrák-magyar monarchiába is, és már 1775-ben két bécsi páholy s annak két magyar fiókja folyamodtak a berlini országos nagypáholyhoz alkotmány- és szertartásért, de azzal biztatták, hogy annak küldöttje személyesen fogja az új rendszerbe bevezetni.

E küldött, *Sudthausen Ferencz*, dán kapitány, *Zinnendorf* barátja és tanának legbuzgóbb apostola, 1776. elején csakugyan Bécsbe érkezett s itt úgy a Koronázott reményhez, mint a Szt. Józsefhez cz. páholyokat csakhamar felavatta. Egyúttal meggyőződött arról, hogy a berlini rendszer fentartásául és hathatós terjesztéséül e két páholyból és fiókjaiból osztrák tartományi páholyt kell szervezni, a melyet hamarosan nyélbe is ütött.

Tartományi páholy
Bécsben.

Időközben alkalmat talált arra, hogy küldetésének egyik főrészenek megfeleljen, azaz: hogy a berlini nagypáholynek a császárhoz czímzett levelét kézbesítse. A csá-

szár azt átvette s ez alkalommal, valamint számos más esetben igen előnyösen nyilatkozott a szkségről, azt mindenkor oltalma felől biztosította, sőt abban fel is vétetni óhajtott, miről azonban csakhamar lemondott s arra többé vissza sem tért.

A tartományi páholy, mely a két bécsi páholy képviselőiből állván, egyrészt ezek és fiók páholyaiks a még következő páholyok főbb vezetését, másrészt pedig a közvetítést a nagypáholylyal eszközölni volt hivatva, 1776. jan. végén már szervezve volt. Nagymestere volt gróf *Dietrichstein K. János*, udvari főlovászmester, ki mint *II. József* különös kegyencze, azt magyarországi s egyéb utazásaiban kísérte, s atyja halálával a hercegi czimet örökölte.

Eleinte feltétlen híve volt a berlini nagypáholyinak s a templomos rendszerrel mereven ellenkezett. Buzgalma alább szállt, midőn tapasztalnia kellett, hogy az Bécsnek semmi jogokat nem enged, még skót páholy felállítását sem. Később, midőn a berlini és svéd nagy-páholy közt nyílt viszály kitört, az amannak auctoritásában vetett hite megingott, elannyira, hogy minden összeköttetéseinek felhasználásával igyekezett Angliából, majd Svédországból a valódi rendi tanokat s a magasabb fokokat megkapni.

Ugyanazon mértékben gyöngült ellenszenve a templomos rendszer iránt, s végül önálló osztrák nagypáholy eszméjének — természetesen vele élén — könnyen volt megnyerhető. S ez eszme érdekében, annak megvalósításáig buzgóan közreműködött. Czelt érve, lelkesedése lelohadt s érdeklődése a Rózsakeresztesek rendje felé fordult.

Nagy feladat volt kezébe letéve, a melynek megoldására azonban nem mutatkozott eléggé erősnek. Mint fejedelmének személyes barátja, annak bizalmát

oly magas fokban bírta, hogy az öt korlátlan felhatalmazással látta el, az egész birodalombeli páholyügyeket saját belátása szerint rendezhetni. A szkség sorsa az ő kezében volt, s ha az nem úgy alakult, a hogy kívánatos volt volna, az bizonyára az ő hibája is volt.

A bécsi tt. legfőbb kívánsága az volt, egyelőre skót páholyt alakíthatni s így lassan a berlini magasabb fokokat elnyerhetni. De a berlini nagypáholy egyáltalában nem volt hajlandó, még az előbbit is megengedni. Nyilván attól tartott, hogy ha a bécsi tt.-et magas fokaival, vagyis egész rendszerével megismerteti, azok tőle elfognak szakadni. A mit szűkkeblűségével meg akart gátolni, azt azzal felidézte. A bécsi tt.-re nézve a Berlinből való függő állapot igen kellemetlenné s nyomasztóvá lön.

Ehhez járult a pénzkérdés.

Berlinben az osztrák-magyar páholyokat csak addig szerették, becsülték, a meddig bőven és pontosan fizettek. Ez jelen esetben nem történt meg. Az 1878—79-ki háborús idők miatt az osztrák tartományi páholy alatt álló páholyok egyike sem szolgáltatta volt be a szerződésileg megígért harmadát a felvételi díjnak és szegényalap járulékát. E miatt Berlinből panaszt emeltek és követelték a hátralékok kifizetését, erre azonban egyetlenegy páholy sem volt képes.

A páholyok a következők voltak: 1. A Koronázott reményhez című páholy Bécsben, melynek tagjai közt számos magyar ember foglalt helyet, u. m. *Kossola*, alezredes; *Matolay Bernát Samu*, udvari ágens; gróf *Bethlen Pál*, ezredes, utóbb tábornok; *Székelv László*, alezredes s a magyar testőrség első őrmestere; *Vajai Vay Miklós*, mérnökari hadapród; *Danczkay József*, testőr, utóbb az erdélyi kormányzáságnál fogalmazó; gróf *Eszterházy János*, cs. k. kamarás; *Báróczy Sándor*, testőr, a jeles költő; *Doloviczenyi József*, testőr; *Sooky János*, testőr,

Bécsi
páholyok.

utóbb őrnagy; Szényei *Merse József*, a fiumei kormányzó-ságnál; *Kollár Ferencz Ádám*, udvari tanácsos és könyvtárnok (a Nagyszívűséghez cz. pesti páholyból) és *Fodor József*, testőr. — 2. A Szt. Józsefhez cz. bécsi páholy, melyben csupán két magyart látunk, t. i. *Fekete Ferencz* földbirtokost, és *Madocsányi Antal* testőrt. — 3. A Három hegyhez cz. páholy Innsbruckban. — 4. A St. Paul Celecta cz. páholy Cremonában, melyet az imént említett gróf *Bethlen Pál* alapított, és melynek tagjai közt ott látjuk *Dániel Ferencz*, kapitány, báró *Sennyei Antal*, hadnagy, *Vlaskovics János*, hadnagy, és *Liubibratich Jeromos* hazánkfiait. — 5. Három magyarországi páholy, melyekre im áttérünk.

Ezek egyikét Vas megyei monyorókeréki ősi várban gróf *Erdődy Lajos*, csász. kir. kamarás a 70-es évek derekán az *Arany szarvashoz* czím alatt alapította, a mely a Szt.-Józsefhez cz. bécsi páholyhoz fordulván, az által ideiglenesen constituáltatott. Minthogy azonban az anyapáholy maga is elégedellen volt azzal a rendszerrel, melyet ez időben követett, s ennél fogva a berlini nagy páholy oltalmába helyezkedni óhajtott, kötelezve érezte magát, fiókpáholyát hasonló lépésre rávenni. Ez nehézség nélkül sikerült.

Midőn azután 1776-ban *Sudthausen* Bécsbe jött, jul. 4-én lerándult Monyorókerékre és három egymást követő napon dolgozván, felavatta a páholyt, begyakorolta a szertartásokat, néhány t.-t. a skót és magasabb fokokba avatott, s a további lépésekre nézve utasítást adott.

Ehhez képest a páholy 1776. jul. 11-én a berlini nagy-páholyhoz levelet intézett, melyben gróf *Erdődy*, főmester; gróf *Orlich Károly Frigyes*, ezredes, helyettes főmester; gróf *Barbó Lipót*, 1. felügyelő; gróf *Radstein Ottó* 2. felügyelő; és *Zistler Antal*, titkár, hivatalosan

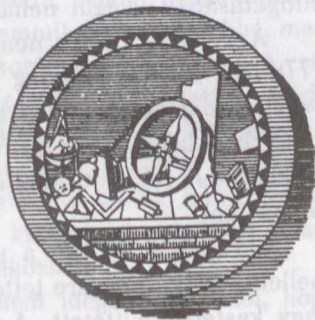
As arany
szarvashoz
Monyoró-
keréken.

bejelentik, hogy említett néven páholyt alapítottak, melynek munkáit ezentúl a nagypáholy oltalma alatt óhajtják folytatni. Felkérlik tehát, hogy a *Sudthausennak* már közbesített díj (18 arany) fejében az alkotmányt s a szertartásokat mielőbb küldje meg; kötelezvéen magukat arra, hogy a felvételi díjak egyharmadát, valamint egy loaisdor alamizsnát negyedévenként be fognak szolgáltatni.

De eltelt egy félév, míg az alkotmány megérkezett. A nagypáholy azt csak 1776. decz. 9-én bocsáthatta útnak, egyszersmind tudtára adva a páholynak, hogy kívánságát örömet teljesítette, csupán nevét volt kénytelen megváltoztatni, mivel egyik páholya e nevet már viseli. Ennélfogva a *Sudthausen* által ez előrelátott eshetőségre javaslatba hozott czimet az *Arany kerékhez* adja neki. Mindkét név alluszió az Erdődy-fele czimerre: arany szarvasra, mely arany kerékben ágaskodik.

Az arany
kerékhez
Monyoró-
keréken

Az új névnek megfelelő páholypecsét, tört oszlophoz támasztott kereket mutat; rajta az összezsomózott zsinór; körülötte a földön szögmérő, kalapács, vízszínmérő stb., oldalt földgömb, reáállított körzővel, alatta halálfe. A pecsétnyomót, mely Berlinben készült, valamint a szertartási könyveket Berlinből, valószínűleg 1777. tavaszán expedálták, de különféle viszontagságok miatt csak 1779. derekán érkeztek Varasdra.

Időközben az arany kerék nem forgott aranyos ösvényen. Oly körülmények álltak be, melyek a tagok számát érzékenyen gyéritették, és nemcsak a páholy felvirágzását gátolták, hanem annak még létét is veszélyez-

tették; üdvös működését pedig annyira megszorították, hogy azt csak a leg-szerűebb mértékben folytathatta. Az alkotmány vétele után sietett a páholy felszerelését az új rendszer értelmében átalakítani, illetve újjal pótolni, szervezkedni és megerősödni. Első sorban igyekezett, tagjai számát lehetőleg szaporítani, hogy minden tekintetben hathatósabb működést fejthessen ki. Ez okból néhány vagyontalan, de igen érdemes férfit díjtalanul vett fel, miáltal szellemi tőkéje megerősödött ugyan, de nem az igen kimerült kinestár. De alig indult a páholy némi lendületnek, midőn — 1778. tavaszkor — a bajor háború kitört, mely tagjai jó részét, a katonatiszteknek Csehországba szólította, ahonnan többnyire más állomásokra kerültek. Más tagjai egyéb okoknál fogva kénytelenek voltak távozni, némelyek pedig távoleső lakhelyeiken hivatalos teendőik által gátolva voltak a páholy gyakori látogatásában; végül néhány t. el is hunyt.

A kiváltak helyét nem siettek új tagok pótolni. 1778-ban csak két új tag jelentkezett; a rá következő évben pedig egyetlen egy sem. Ezeknél fogva a páholy a helyben lakó 4 tagra olvadt össze, úgy hogy a tisztségeket nem lehetett betölteni, sem határozatképes üléseket tartani.

E válságos időben a páholy székhelyét a Kőszeg melletti Gyepü-Füzesre tették át, ahol gróf *Endrődy* szép nagy kastélyt építtetett. A soproni és kőszegi tt. kényelmére a munkák ezentúl nemcsak itt és Monyorókeréken, hanem felváltva talán Sopronban és Kőszegen is tartattak; illetve tartattak volna, ha a páholy kellő szellemi s anyagi erők fölött rendelkezett volna.

Miként fosztatott meg szellemi erejétől, tagjaitól, azt fentebb láttuk; az anyagi erőre nézve pedig elejétől fogva gyengén állt. Újjáalakulásakor (1777) új bútorok s egyéb felszerelvények beszerzése által annyi költ-

sége volt, hogy azt rendes jövedelméből nem fedezhette. A következő két év pedig a kincstárra nézve meddő volt; csupán az özvegy perselyben gyűlt be kis összeg. Ily körülmények közt nem csoda, hogy a páholy nem igen terhelte a postát pénzeslevelekkel, azaz, hogy egyáltalában nem küldött pénzt Berlinbe.

Ennek következtében a berlini nagypáholy 1780 elején a bécsi tartományi páholy útján felhívta e páholyt a fizetésre és kimentő nyilatkozatra. A kívánt nyilatkozatot páholya nevében gróf *Erődy* írta, a tartományi páholyhoz intézve, 1780. máj. 23-án. Rikító színekkel ecseteli a páholy hanyatlását és jelenlegi szomorú állapotát, hogy kötelezettségeinek nem teljesítését érthetővé tegye. Különben — úgymond — minden új páholy mindaddig míg berendezését s egyéb szükségleteit ki nem egyenlítette, a díjak alól fel van mentve; ennél fogva e páholytól, mely alkotmányát csak 1777-re vette, semmi oknál fogva az évre nem lehet követelni semmit, annál kevésbbé, mert a bevételek a kiadásokat korántsem fedezték. A rákövetkező két évben pedig alig volt felvétel, a díj harmadának beszolgáltatásáról tehát szó sem lehet. A mi végül az alamiznapénzt illeti, a két év alatt csak 31 frt 56 kr. folyt be, vagyis fele annak, a mit Berlinből követelnek és a minek kifizetésére a páholy jelenlegi állapotában, nem vállalkozhatik.

Mindazáltal a páholy nem idegenkedik attól, hogy az 1778-ban befolyt felvételi díjak egyharmadát, az alamiznapénztár egész tartalmával haladéktalanul Bécsbe, továbbítás végett beküldje, ha a bécsi tartományi páholy azt az általános érdekekben jónak és tanácsosnak véli, tekintettel a német és svéd nagypáholyok közt jelenleg fenforgó és még ki nem egyenlített „differentiákra.“

E nyílt és férfias nyilatkozat, mely a berlini nagy-

páholy eljárását roszalni, sőt annak a svéd nagypáholylyal levő fatális differentiára is utalni mert, és kötelezettségeinek teljesítését a tartományi páholy — mely azt eredetiben betérjesztette — tanácsától tette függővé, a nagypáholynál nagy méltatlankodással fogadtatott. A tartományi páholyhoz (1780. nov. 7.) intézett válaszában haragjának éles kifejezését adta. Ugyanis értésére adja a tartományi páholynak, hogy az alkotmány s *Erdődy*-nek ismételt adott szava, hogy azt egész terjedelmében követni fogja, a tartományi páholy kötelességévé teszik, hogy az ígért díj-harmadát s az alalmaznapénzeket, a meddig ilyenek a páholynál befolytak, a nagypáholynak beküldtesse. Ha azonban gróf *Erdődy* úgy találja — jegyzi meg jogilag helyesen ugyan, de igen testvérietlenül, — hogy páholya tagok hiányában tovább nem dolgozhat s e miatt fel akarja oszlatni, ám küldje vissza az alkotmányt s egyéb iratokat!

No, de ennyire egyelőre nem jutott, de — úgy látszik — a fizetésre sem. A tartományi páholy nem tartotta szükségesnek, az *Erdődy* által kért tanács adásával — a berlini járulék ügyében — különösen sietni. Más terveket forralt.

A három
sárkány-
hoz
Varasdon

A második vidéki páholy, melynek felavatása *Sudthausen*-ra várt, a Koronázott reményhez cz. bécsi páholy által fiókja gyanánt ideiglenesen constituált *A három sárkány*hoz cz. varasdi páholy volt, melynek alapítója óhajtotta, hogy *Sudthausen* a felavatást személyesen végezze. Ehhez képest a monyorókeréki páholy szervezése után, onnan Varasdra utazott, ott először is gróf *Draskovich Ferencz Lőrinczet* és gróf *Erdődy Lászlót* a 3. kaptalani fokba, más testvéreket pedig a skót fokba avatta, a páholyt berendezte, s a testvéreket oktatta, rávevén őket arra, hogy a páholy eddigi nevét, mint nem szabadköművesiest ejtsék el, s a helyett vegyék fel

„A barátságához“ ezimet, mire 1776. augusztus 10-én ünnepélyesen beigtatta.

A barát-
ságban
Varasdon.

Időközben (1776. július 23.) a nevezett két gróf mint főmester's első felügyelő, *Rauscher* mint második felügyelő és *Huslinger* mint titkár a nagy páholyhoz folyamodványt írtak, melyben annak alkotmányát kéri, megígérvén, hogy a felvételi díjak egy harmadát és alainizsnapénzként egy louisdort fognak negyedévenként beküldeni.

A kérvényt *Sudthausen* — bár igen elkésve — személyesen adta át a nagypáholyinak, mely 1776. december 9-én útnak indította az alkotmányt s a szertartásokat, megjegyezvén, hogy a páholy pecsétjét elfogja készíttetni; de a páholy csak egy év múlva kapta azt meg a szertartásokkal együtt.

A pecséten látható a vértezett Bellona, ki a meztelen Herkulesnek kezét nyújt; jobbra földgömb, balra halálfő, elől kalapács, körző, szögmérő stb.

Időközben azon volt a páholy, hogy derék, képzett és minden szabadkőművesi tulajdonságokkal felruházott férfiakat toborozzon; de nem mindig

sikerült, ez adományokat a gazdagsággal egyesülten találni. A testvéreknek választani kellett, vajon meg nem felelő pénzes embereket vegyenek-e fel, vagy derék férfiakat, kik azonban nem képesek a díjakat megfizetni. Az utóbbit tették, és legjobb esetben meglegegedtek igen leszállított díjakkal. A testvérek nagy része pedig 1778. elején háborúba vonult, úgy hogy a páholy nem volt képes évenként többször rendes munkákat tartani.

A mellett a páholyinak erős concurrentiát kellett kiállni, a mely utóvégre minden téren érvényesül.

A Varasdon levő Szabadsághoz cz. Draskovich-páholy ugyanis nem szedett semmiféle felvételi díjakat, míg ő a berlini alkotmány értelmében kénytelen volt aránylag magas díjakat követelni, minek folytán nehéz volt új tagokat nyernie. Szóval a páholy nem volt képes kötelezettségeinek megfelelni, elmulasztotta azonban, tán épen a háborús idők miatt, azt a főhatóságnál bejelenteni s a járandóság leszállítását kérni.

A dolgok ilyenén állásáról mitsem tudva, a nagypáholy — helyreállván a béke — 1780. február 20-án felkérte a tartományi páholyt, hogy a késedelmes páholyt kötelezettségeinek teljesítésére hívja fel

E felhívást azonban se Bécsben, se Varasdon túlságosan nem vették. A tartományi páholy megelégedett azzal, hogy a páhollyal a berlini sürgetés másolatát közölte, mire ez okt. 1-én helyzetét ecselte s a felvételi díjak elengedését kérte, késznek nyilatkozván az alamizsnapénzeket 1781-től fogva pontosan lefizetni.

E levelet Berlinben igen előzékeny módon intézték el. A nagypáholy ugyanis elengedte nemcsak az 1780. végéig levő hátralékokat, hanem a díj harmadát 1782. közepéig is, ellenben elvárta az 1781. jan. 1-től járó alamizsnapénzt. Ez által, reményli — úgymond — abban a helyzetben lesz a páholy, hogy a járadékot ezentúl pontosan beszolgáltatathassa. A nagypáholy e reménysége nem volt megvalósulandó.

A páholy kalapácsát elejétől végig gróf *Draskovich Ferencz Lőrincz*, cs. k. kamarás és ezredes vezette, 1776. működtek mellette: gróf *Erdődy László*, cs. k. kamarás, körösi főispán, mint 1. felügyelő; *Rauscher József*, gróf Draskovich intézője, mint 2. felügyelő és *Haslinger István András*, gróf Erdődy titkára, mint titkár. Az utóbbi kettő 1777-ben is hivatalban volt, midőn gróf *Erdődy* már hely. főmester volt (mely hivatalt

végig vitte) és helyébe felügyelőnek *Paoli Lipót* kapitány lépett, ki 1780-ban fedezven hivatalát *Haslingernek* adta át, míg *Rauscher* még 1780-ban is a 2. felügyelő tisztséget betöltötte. Szertartásmesterként működött 1777-ben *Marich Lajos*, varasdmegyei jegyző, utóbb kir. tanácsos s a zágrábi iskolák főigazgatója. A kincstárt *Preuner Antal*, varasdmegyei mérnök kezelte, halála után 1780-ban pedig *Marich*. A szónoki tisztséget 1777-ben *Wohlgemuth Fülöp*, kanonok viselte.

A páholy 1777-ben még következő tagokat számlált: *Wohlgemuth Antal*, kapitány; *Mitscherling A. Bernát*, hadügyi fogalmazó; *Busam József*, kapitány; *Pleyel Ferencz*, gróf Erdődy komornikja; gróf *Auersberg Károly*, kapitány; *Mühlhofer Ferencz*, hadnagy; *Schleicher Ferencz*, kanczelista, aki 1786-ban a titkári és szónoki teendőket végezte; *Jankovich János*, kerületi táblai ülnök; és *Keyerle József*, gróf Erdődy lovászmestere.

Ezekhez sorakoztak 1780. végéig: Zolnai *Kossola János Zsigmond*, alezredes (együttal A koronázott reményhez cz. bécsi páholynak is tagja); gróf *Barbo Lipót*; komori *Bedekeovich Boldizsár*, varasdmegyei főszolgabíró; *Dassenberg Ferencz*, kapitány; és gróf *Pejáchevich Antal*, őrnagy, utóbbb tabornok.

A páholy jellege a következő években is alig változatott, mert a páholy vezetése még 4 év múlva is ugyanazon kezekben volt.

A kor demokratikus szellemének jellemzéséül szolgálhat, hogy oly telivér aristokraták, mint gróf *Draskovich* és gróf *Erdődy* nem átallozták, titkáraikkal és komornikjaikkal testvérekként érintkezni, és hogy ép oly telivér aristokraták mint gróf *Pejáchevich*, *Bedekeovich*, *Marich* és *Jankovich* nem tartották méltóságukon alul, hogy e „testvéreket“ a páholyban fölebbvalóiknak tekintsék. És ha a szabadkőművesség semmi egyebet

nem tett és művelt volna, mint hogy e nivelláló munkát, a rang-, faj- és vallásbeli különbségek e kiegyenlítését előkészítette: már akkor is áldásosnak kellene működését elismernünk.

A bizton-
sághoz
Pozsony-
ban.

A harmadik páholy Pozsonyban keletkezett.

Amaz élénk szabadkőművesi élet, mely a 70-es évek második felében *Albert* herczeg aegise alatt itt uralkodott, s a melyben az aristokratia és főhivatalnoki kar legkiválóbb képviselői résztvettek, az alantasabb körökre is kiterjedt. Mágnaink zenészei, komornyikjai, lovászmesterei és inasai, valamint az irnokok és egyéb alsó tisztviselők, kiknek urai, illetve föllebvalói — a mint azt nagyon jól tudták — páholyt szoktak tartani, szintén kedvet kaptak, a királyi művészettel is foglalkozni. Minthogy azonban nem remélhették, hogy főnökeik és uraik páholyában, tagokul felvétessenek, vagy hogy igenlő esetben bármi szerepet játszhasanak a páholyban, melyben csak tűrve voltak volna, s önmaguk is türtekként érezték volna magukat, de meg uraik társaságában nagyon feszélyezve is lettek volna: ennél fogva 1777-ben elhatározták, hogy saját körükben alakítanak páholyt, melyben aztán ők játszhatják az urakat, és megtalálhatják a működési kört, melyre hivattatást éreztek.

Az eszmet alighanem *Zistler József*, a primási zenekar karmestere, a ki mint testvére vagy rokona *Zistler Antálnak*, a monyorókeréki páholy titkárának, minden valószínűség szerint ez által értesült arról, miként kell páholy alapításánál eljárni, s ugyanattól az illető iratok formularejét s egyéb utasításokat is kapta.

Ezek szerint tétettek meg a további lépések. A páholyalapítás céljából egyesült tt. azonban arra a meggyőződésre jutottak, hogy törekvésük meddő, óhajításuk hiú marad mindaddig, míg magasabb állású férfiú élükre nem áll.

Erre báró *Schilson János*, es. k. kamarás és kamarai tanácsos vállalkozott. A páholyt a *Biztonsághoz* cím alatt még 1777-ben megalapította s az alkotmány és szertartás elnyerése érdekében a szükséges intézkedéseket megtette, a Szt. Józsefhez cz. bécsi páholyhoz fordulván constituáltatás iránt.

A nevezett bécsi páholy a pozsonyi t-tet tárt karokkal fogadta, és készségesen állította ki részükre az ideiglenes alapítólevelet, a mit az osztrák tartományi páholy utólag jóváhagyólag tudomásul vévén, egyúttal *Haraduer*t nevezte ki kebelében a páholy képviselőjéül. Majdnem egy évi fennállás után vette a páholy amaz alapítólevelet, s immár, 1778. jun. 20-án ülte meg ünnepélyes felavattatását.

A következő évben szükségét érezte a páholy, mely addig eléggé megerősödött, annak, hogy elszigeteltségéből kilépjen. Ehhez képest értesítette az osztrák tartományi páholy alatt álló összes páholyokat, hogy jun. 20-án első évfordulóját ünnepélyesen megülte.

Ez irathoz tagjainak névjegyzékét csatolta. Az a következőket sorolta fel: *Schilson*, főmester; *Zistler*, 1. felügyelő; *Försch István*, primási zenész és komornyik, 2. felügyelő; *Heckelmann Ferencz*, kamarai számtiszt, titkár; *Weissenthal Gottfried*, primási udvarmester, szónok; *Baumann Ignác*, kanczelista herceg Albertnél, kincstárnok; *Pfingstel József*, udvarmester gróf Batthyánynál, szertartásmester; *Reinbolt Károly*, a főhercegnő komornyikja, mester. Ugyanazok képezték 1781-ben is a páholy tisztikarát.

Képviselőjük a tartományi páholyban már előbb Varasdra helyeztetvén át, sikerült arra *Matolay*t, a tartományi páholy érdemdús titkárát megnyerniök.

E személyváltásról szóló értesítést felhasználták arra, hogy a tartományi páholyt a berlini nagypáholy

alapítólevele s az eredeti szertartások végett megsűrgessék. A tartományi páholy intézkedett ez ügyben; de válasz nélkül maradván, és Pozsonyból újra emlékeztetvén 1781. május 3-án ismételt levelet menesztett Berlinbe, előadván, hogy a nagypáholynak huzamosb idő előtt bejelentette, miszerint mintegy négy év előtt Pozsonyban páholy alakult, mely már ismételtén kérte a constituáltatást a nagypáholy részéről. A tartományi

páholy támogatja e kívánságot és kéri az iratokat mielőbb megküldeni.

Berlinből erre igen sajtáságos válasz érkezett. A nagypáholy mindenen előtt constatálta, hogy előbbi levelet ez ügyben nem vett kézhez. Azután pedig kijelentette, hogy a pozsonyi páholy részére az alapítólevelet ki nem állithatja, mígnem annak főmesterét személyesen ismeri, és hivatalának vezetésére Berlinben szabályszerűen betanítja.

A páholynak pedig lehetett talán kedve, de pénze nem, hogy főmesterét az áldás kedvéért Berlinbe küldje; egyébiránt meglehet, Bécsből értésére adták, hogy a költséget takarítsa meg, és dolgozzon egyelőre eddigi szertartása szerint, mivel legközelebb úgys megalakul az osztrák nagypáholy, mely aztán a constituálásra nézve nem fog nehézségeket támasztani. S a páholy e szerint folytatta munkáit, még pedig *Zillagh György Károly* építőmester házában, aki 1781-ben tagja lett a páholynak.

Végül bemutatjuk a páholynak pecsétjét. Azon tört oszlop látható, piedestálján halálfővel; ahhoz támasztottan zsinórral átfont paizs e felirattal: ZUR SICHERHEIT. A paizsra egy arra lőtt nyíl kettétörten, lepattan. Az oszloptól jobbra földgömb áll, mellette hever körző, szögmérő, kalapács, vakolókanál s a tört oszlop felső része; alul jobbra a felkelő nap, balra fent a hanyatló hold, köztük az állatkör egy része.

Egy kisebb pecséten csak a körmérőre állított körző látható, közepén az S. betűvel, a páholy nevének kezdőbetűjével.

NEGYEDIK KÖR SZAK 1781—1785.

I. A magyarországi tartományi páholy.

Ama nagy eszmék, az állam és egyház, szabadság és vallási türelemről való nézetek, melyeket a 17. század bölcsészei hangoztattak, és melyeket a szabadkőműveség magáévá tett, lassanként az összes műveltek közkincsévé, a század korszellemmé váltak, s a gyakorlati életben való érvényesülésre törekedtek. De nem

A 18. század korszellemé.

találtak mindenütt egyformán jó talajra, nem egyforma fogadtatásra a kormányok részéről, a melyek középkori feudalismus bátyái mögött biztosnak érezték magukat az eszmék röpte, a korszellem sürgetései ellen.

Franciaország kormánya eléggé korlátolt volt, az eszmék hatalmát, a korszellem követelményeit tekintetbe nem venni, azt hiven, hogy a régi korhadtt, minden emberi méltóságot gúnyoló viszonyokat teljes integritásukban fenn kell tartania, minek következménye az lett, hogy a gátaakat áttörő ár, bátyáival együtt elsodorta.

Sokkalta előnyösebb talajra találtak a haladási eszmék a germán nemzeteknél, nevezetesen Poroszországban, ahol *II. Frigyesben* nemcsak oltalmazót, hanem előmozdítót is nyertek, aki a felvilágosító mozgalom élére állván, a haladásnak lépésről-lépésre érvényesülre alkalmat nyújtott.

II. József. Példája már *Mária Terézia* kormányára is hatott; de még inkább *II. Józsefre*, aki a böles porosz királyt mintául választván, azt a szabadelvűségben még túlszárnyalni igyekezett. A mit anyja, a sötét századokból származó átörökölt uralkodói maximákból még a haladásnak fel nem áldozott, amit az Poroszországban lassankint elért, azt *II. József* teli marokkal hintette ölébe, sőt oly reformokkal lépett fel, melyeket a haladás bajnokai a monarchiában megpendíteni sem mertek, s a melyek a dolgok organikus fejlődését határozottan meg is előzték.

Az efféle újításokat annyira-mennyire előkészítendő, részükre a nép felfogásában némi talajt nyerendő, erre felhasználta a szabadkőművességet s a sajtót. Közte s a művelődés e két factora közt szakadatlan viszonthatás uralkodott. Résztint iparkodtak azok *II. József* reformjait megerősíteni és népszerűsíteni, résztint újabb reformokra készítették, s azokat előkészítették.

E mellett azonban *II. József* zsarnok volt, felvilágosott despota, a ki egyfelől az uralkodónak autokratá hatalmát a legmagasabbra fejleszteni akarta, s e célra a papság világi hatalmát, s a nemesség oligarchiáját megtörte, a jogara alá tartozó néhányországnak (Magyarország és Németalföld) alkotmányát felfüggesztette s a nem-német nemzeteket erővel germanizálta, a mit anyja behizelgő módon megkezdett volt; — másfelől népeit javított oktatás útján a felvilágosításhoz akarta juttatni, és mindazon szellemi szabadságban részesíté őket, melyet Ő jónak vélt, de a mely nem törvényeken, hanem kivétel nélkül saját akarataiban gyökerezett.

*II. József.
reformjai.*

Már legelső reformja, a sajtószabadság is ilyen volt. Az ebbeli régibb korlátozó törvények nem voltak felfüggesztve és szabadelvűek által helyettesítve, — csupán az ő utasítása értelmében kezeltettek, még pedig nem egyenlő mértékben, mert míg a bécsi német sajtónak minden szabad volt, az ugyancsak Bécsben megjelenő magyar lapok erősen megnyirbáltattak.

Ez után a papság ellen fordult. 1781-ben általános tolerantiát hirdetett s az akatholikusok egyenjogúságát mondta ki; 1782-ben pedig a m. e. 2100 kolostornak csaknem harmadrészét oszlatta fel, csupán azokat hagyván meg, melyek neveléssel, oktatással és betegápolással foglalkoztak, — mi által a közel 70.000 barát s apácza száma 27.000-re apadt le stb.

Nem kevésbé irányult figyelme a törvénykezés javítására; büntető törvénye (1787) az előbbinél humanusabb volt; a halálbüntetést eleinte megszorította, utóbb teljesen megszüntette stb. Úgyszintén előmozdította a kereskedelmet és ipart, s a földművelést, és már 1781-ben szüntette meg Cseh- és Morvaországban, Sziléziában és Halicsban a jobbágyságot stb.

Legfőbb igyekezete volt a nevelés és oktatás emelése,

számos új népiskola, egyetem stb. alapítása, illetve javítása által; továbbá az általános felvilágosodás terjesztése, a melyet a kiváltságos rendeken kívül is, közkincsesé akart tenni, egyben megszüntetni a babonát, az előítéleteket stb. stb.

Kétséget sem szenved, hogy e reformok jó része a szabadkőműveseknek volt köszönhető. Annak zászlaja körül tömörültek mindazon férfiak, kik a haladásnak hívei voltak, áthatva ama meggyőződéstől, hogy a monarchia sem zárkozhatik el: többé azon lelkes törekvés elől, mely Európa újhódását tűzte ki célul.

II. József
politikai
reformjai.

Politikai reformjai azonban kétségkívül legnagyobb részt saját intenciójából fakadtak. S ezek közt voltak olyanok, melyek üdvös reformjait is veszélyeztették. Nevezetesen a magyarok el nem szívlelhatték, hogy megfélemedkezve ama nagy szolgálatokról, melyeket anyjának tettek, midőn az államot a felbomlástól megmentették, — alkotmányukat teljesen mellőzve, meg nem koronáztatta magát, sőt még a szent koronát is Bécsbe, lomtárba vitette, terve lévén a német nyelv általános behozatala által (1783) Magyarországot is németesíteni, s a monarchia összes népeit egy nagy nemzetté alakítani, s azt önhatálmúlág kormányozni.

Az ebbeli kedvetlenséget növelte az országos felmérés (1785) általános megadóztatás céljából. Az elégedetlenség magas fokúvá vált a monarchia egyéb részeiben is, sőt Németalföldön forradalomra fajult, a mely a tartomány elszakadásával végződött. Ennek Magyarországon ismétlődését elejét veendő, röviddel halála (1790. február 20-án) előtt, helyreállította a magyar alkotmányt, s a türelmi rendeleten kívül, egyéb alkotmányellenes rendeleteit visszavonta.

Az osztrák
tartományi
páholy.

Azok a recriminációk, melyek a berlini és svéd nagypáholyok közt kitört viszály folyamán hangoztattak,

kinyitották az osztrák-magyar testvérek szemét a berlini nagypáholy vélt autoritása felől, és legalább is erős kételyt támasztottak bennök az iránt. Az osztrák tartományi páholy ennél fogva kötelezve érezte magát, erre nézve, valamint eddig követett rendszerének authenticitására nézve nagymestere útján Angliában s Svédországban felvilágosítást szerezni, a mely kideríté, hogy a berlini nagypáholynak semmi oka és joga, egyedül üdvözítő tanával oly nagyra lennie, és más rendszerek követőit annyira lenéznie.

De más, messzehordó következtetésre is jutottak a bécsi testvérek. Mihelyt kisült, hogy a berlini colossus agyaglábon nyugszik, hogy a Zinnendorf-féle páholy önhatalmúlág vált nagypáholylyá, meg kellett érlelődnie annak a gondolatnak, hogy az összes osztrák-magyar páholyok egyesítése által sokkalta több joggal lenne független osztrák nagypáholy alakítható, mely azután ugyan azt az autoritást élvezné, mint akár a berlini vagy bármely más nagypáholy.

E gondolat megérleléséhez a pénzügyi szempont kétségtelenül hozzájárult. A meddig évenkénti néhány száz forintról volt szó, mely Berlinbe vándorolt, addig bele lehetett nyugodni abba, hogy a fennálló rendelet, mely a szerzeteknek megtiltotta, pénzt külföldre vinni, csupán papi szerzetekre vonatkozik. Miután azonban *II. Józsefnek* önruralomra jutásával a szabadkőművesség nagy elterjedésre számíthatván amaz összeg előreláthatólag könnyen ugyanannyi ezrekre fog rugni, azt tanácsoltak az uralkodónak, hogy a rendeletet a világi szerzetekre is terjeszse ki, a mi 1784. márczius 26-án meg is történt.

Ez újabb rendeletre támaszkodva, a tartományi páholy serényen hozzálátott, hogy önálló nagypáholy alakulását előkészítse. Először is a bécsi és prágai templomos rendszerű páholyokat igyekezett az eszmének

Osztrák
nagy-
páholy
terve.

megnyerni, egyszersmind megnyerte annak a Draskovich-féle s a saját hatósága alatt álló páholyokat.

Ennek megtörténtével 1781. szeptember 20-án értesítette eltökéléséről a berlini nagypáholyt, melyet a dolog elkerülhetlen volta iránt meggyőzni törekedett. De hiába; a nagypáholy megtagadta jóváhagyását, sőt utóbb az osztrák tartományi páholyt feloszlottnak jelentette ki. Ez azonban nem igen törődött azzal, hanem útját követve, oda hatott, hogy az egyes országokban tartományi páholyok formáltassanak, a melyek egyesülése által alakulna meg a nagypáholy. Minthogy azonban addig a fővezetést amúgyis kezében tartotta, nem volt oka sietni. Különben is tanácsosnak látszott a küszöbön levő convent eredményeit bevárni, mivel azok fontos változásokat involválhattak. A convent Wilhelmsbadban, Hassziában, 1782. július 16-tól aug. 29-ig ülésezett, de lényeges újításokat nem eszközölt. Tárgyalásának áttanulmányozásául azok kivonata javaslattétel végett (1783. febr.) az összes páholyokkal közöltetett. Együttal a tartományi páholyok képviselőiből központi bizottság alakult, mely egyszersmind az ügyek fővezetését is ellátta. Ezek közt voltak: az osztrák tartományi páholy titkára *Matolay*, ki az önállósítást megpendítette (talán közvetve a Draskovich-páholyok óhaja folytán); Magyarország részéről gróf *Pálffy* és *Pászthory*; Erdély részéről: gróf *Bánffy* és *Loibel*, valamint a cseh tartományi páholy képviselői.

A beérkezett javaslatokat az 1784. márczius havában összeült közgyűlés, melyben a bécsi páholyok 2—2, a többiek pedig 1—1 képviselő által voltak képviselve, tárgyalta s ennek folytán az alakuló gyűlés 1784. április 24-ére hivatott egybe.

Az osztrák
nagy-
páholy.

E napon alakult meg az osztrák országos nagypáholy, mely a következő tartományi páholyok főhatóságát

képezte : 1. Az *osztrák* tartományi páholy (Felső- s Alsó-Ausztria, Görz, Triest és Tyrol); 2. a *cseh* tartományi páholy (Csehország, Morvaország és osztrák Szilézia); 3. a *magyar* tartományi páholy (a szűkebb értelemben vett Magyarország, Horvát-, Szlovén- és Dalmátország); 4. az *erdélyi* tartományi páholy (Erdély és Bukovina). Kimondatott egyúttal a *halicsi*, *lombardiai* és *németalföldi* tartományi páholyok létesítése is. Azon páholyok, melyek területileg ezek egyikéhez tartoztak, eddigi netalán más főhatóságuktól oda voltak utasítandók, kivéve a Szép csillaghoz című ezredbeli páholyt, mely bizonyos helyhez kötve nem lévén, tetszés szerinti tartományi páholyhoz csatlakozhatott.

A nagypáholy ünnepélyes felavatását nyomban követte tisztikarának megválasztása. Az következőleg alakult meg : Országos nagymester : gróf *Dietrichstein K. János*, udvari főlovászmester; Helyettes országos nagymester : gróf *Pálffy Károly*, magyar alkanczellár, a magyar tartományi páholy nagymestere; Első felügyelő : gróf *Bánffy György*, erdélyi alkanczellár, az erdélyi tartományi páholy nagymestere; Második felügyelő : gróf *Stampach J. Antal*, főtörvényszéki alelnök, a cseh tartományi páholy nagymestere; Főtítkár : *Born Ignác*, udvari tanácsos, az Igaz Egyetértéshez cz. bécsi páholy főmestere; Főkincstárnok : *Puthon János*, bankár, a Három sashoz cz. bécsi páholy főmestere; Főszertartásmester : *Loibl J. Márton*, a magyar udvari kancellária számtanácsosa, a Pálmafához cz. bécsi páholy főmestere; Főlevéltárnok : báró *Linden Miksa*, közigazgatási tanácsos, az Állandósághoz cz. bécsi páholy főmestere.

A nagypáholy tisztán adminisztratív központi közeg lévén, különös működés tőle nem volt várható; azt az egyet azonban bizton várták tőle, hogy — a mi

kilátásba helyezve volt — megalakulta után a császárt a belépésre rábíjja, de legalább is nyílt oltalmát kieszközli. A császár csak az utóbbit tette meg (1785. tavaszkor) azt is feltételeken: ugyanis megígérte oltalmát, de azon feltétel alatt, hogy a páholyok száma túlságosan nem szaporítandó.

A szövetség tekintélye *II. József* szemében akkor már nagyon alászállt, mert az nem mutatkozott képesnek, őt politikai terveiben a remélt módon támogatni. Ő ugyanis azt hitte, hogy p. o. Bajországra nézve emelt igényeit könnyen fogja érvényesíthetni a szkség messze terjedő páholy-hálózatának s az ahhoz tartozó kiválóbb férfiak segítségével, beleértve a Bajorországban akkor erősödő illuminatus-rendet, melyet a szkséggel összefüggésbe tudtak hozni, és mely monarchiánkban is kezdett hódítani, úgy hogy oly kiváló férfiak is, mint gróf *Pálffy* és gróf *Bánffy* kancellárok elfogadták ama rendnek tanait, melyek igen nemesek voltak, de a melyek végső consequentiáikban az államra nézve esetleg veszedelmesekké válhattak volna.

Kevésbé ez irányzatánál, mint inkább azon gyanúnál fogva, hogy az az osztrák aspiratiókat előmozdítja, betiltotta a bajor kormány (1784) az illuminatusok rendjét és vele együtt a szkséget is, majd (1785) ezek előkelőbb tagjait üldözni kezdte: bebörtönöztette vagy az országból kiutasította.

Ennek folytán a szkséget és titkos társulatokat más országokban is kezdték gyanus szemmel nézni, így Ausztriában is, a hol a rózsakeresztesek rendje és más alchemiai társulatok mind nagyobb tért hódítottak.

Ezeknél fogva jónak látta *II. József*, állítólag a szksék kívánságára, de nem ezen kívánsághoz képest, a titkos társulatokat teljesen eltiltani s egyúttal a szkséget is fölöttebb megszorítani. Az erre vonatkozó rende-

let, mely 1785. decz. 11-én kelt, csupán kormánysszékkel bíró nagyobb városokra nézve engedte meg, hogy 1—3 páholy fennállhasson, mely gyülekezéseit tartozott a rendőrségnél bejelenteni, tagjainak névjegyzékét pedig a kormánynak beterjeszteni. Minden más páholy fel volt oszlatandó.

Az *osztrák tartományi páholy*, melynek élén báró *Kressel* állt, a következő páholyokat foglalta magában: a Három sashoz, az Állandósághoz, az Igazi egyetértéshez, a Három tűzhöz, a Koronázott reményhez, a Szt. Józsefhez, a Pálmafához és a Jótekonysághoz Bécsben; a Nemes kilátáshoz Freiburgban; az Öszinteséghez Görzben; az Egyesült szívekhez Gráciban; a Jótekonny Máriannához Klagenfurtban; a Három hegyhez és a Symbolikus cylinderhez Innsbruckban; a Hét bölcshez Linzben; a Három egyesült vízhez Passauban; a Harmoniához s Általános egyetértéshez Triesztben; és a Szép csillaghoz Báttaszéken.

Az osztrák
tartományi
páholy.

E páholyok egyikében-másikában többé-kevésbé erősen volt képviselve a magyar elem.

A Koronázott reményhez cz. páholy újabb magyar tagjai voltak: gróf *Pálffy Károly*, alkanczellár; *Bohuss János*, kapitány, utóbb aradmegyei főszolgabíró; gróf *Teleki Samu*, vértess-kapitány; *Névery Elek*, kancelláriai titkár; *Pinterics Mihály*, jószágigazgató; gróf *Eszterházy János*, kormánytanácsos, utóbb hunyadi főispán; gróf *Bethlen József*, cs. k. kamarás, utóbb erdélyi kincstartó; *Ráday Gedeon*, kir. tanácsos; báró *Prónay László*, titkos tanácsos, utóbb csanádi főispán; *Rhédey Lajos*, huszárhadnagy; gróf *Eszterházy Ferenc*, kancelláriai tanácsos, utóbb mosonyi főispán; báró *Prónay Sándor*, tanuló, utóbb cs. k. tanácsos s az evang. községek főfelügyelője; *Horváth János*, pozsonyi gyógyszerész; *Szegedy József*, kancelláriai titkár; *Saldt József*, udvari ágens; báró

Kneževics Vincze, huszár-kapitány, utóbb tábornok; továbbá a magyar testőrök közül: *Bacskády Vincze*, utóbb alezredes; *Kapuváry Gábor*; *Pottyondy Zsigmond*; *Kuzmits József*, utóbb Debreczen város tanácsosa; *Horváth László*; *Gyulay Elek*; *Véghely István*; báró *Radák Lőrincz*; *Bacsák Vendel*; *Majthényi József*; *Vass Benő*; *Vécsey Ferenc*; és *Biró László*, utóbb nagyszebeni rendőrigazgató.

A Három sashoz s a Pálmafához cz. bécsi páholyban találkozunk *Berzeviczy Imre*, báró *Dávid Antal*, és *Rédel Sándor* testőrökkel, *Sárközy János György*, dohányjövédéki hivatalnokkal, és *Lovász Zsigmond*, temesi alispánnal.

Az Igaz egyetértéshez c. bécsi páholynak, melynek főmestere és lelke, *Born Ignác*, udvari tanácsos, magyar, illetve erdélyi születésű volt, — magyar tagjai voltak: *Gyárfás Károly*, testőr; gróf *Festetics György*, cs. k. kamarás és huszár-kapitány; *Kassay Mihály*, kolozsvári orvos; gróf (utóbb herceg) *Batthyány Lajos*, cs. k. kamarás, majd vasmegyei főispán; gróf *Pálffy Miklós József*, hadnagy, utóbb tábornok; gróf *Apponyi Antal*, cs. k. kamarás, utóbb tolnai főispán; *Domokos János*, hadapród, utóbb őrnagy és báró; gróf *Pálffy Lipót*, titkos tanácsos, csongrádi főispán; *Pákei József*, kolozsvári unitárius collegiumi tanár; *Széplaki János*, nevelő; *Szöts András*, orvos; és *Ribini Dániel János*, udvari titkár, jeles tudós.

Az Állandóságához cz. bécsi páholy magyar tagjai: Szentgyörgyi *Horváth Zsigmond*, testőr, utóbb udvari tanácsos és kir. asztalnok; *Vukassevich Fülöp*, hadnagy, utóbb ezred-tulajdonos; és báró *Szentkereszty Sámuel*, vértés-főhadnagy, utóbb ezredes.

A cseh
artományi
páholy.

A csehországi tartományi páholy köréhez a következő páholyok tartoztak: a Három csillaghoz, a Három

oszlophoz, az Unióhoz, és az Igazsághoz és Egyetértéshez Prágában; az Egyesült barátokhoz és a Felkelő naphoz Brünnben; és az Öszinteséghez Klattauban.

Ezekben, természetesen, alig akadunk magyar elemekre, de elvétele mégis; így a Három csillaghoz cz. páholyban: breznóbányai *Mikovinyi Lajos*, ezredessel; a Felkelő naphoz cz. páholyban pedig *Pávay Jakab*, tűzér-hadnagygyal, és báró *Perényi János*, karabélyos alhadnagygyal.

A *halicsi tartományi páholy*, mely aligha jött létre, magába foglalta volna a következő páholyokat: Phönix a gömbölyű táblához, az Öszinte barátsághoz, s a Három fehér rózsához Lembergben; valamint a Három piros szalaghoz Tarnowban. E páholyok elsejében ott látjuk a lemergi egyetem tanárait: *Fessler Ignác Aurél* hírneves történetírónkat, s az oly gyászos véget ért *Martinovics Ignác*ot.

A *lombardiai tartományi páholy* valószínűleg szintén nem alakult meg; alatta állandottak: a S. Paola celeste, cremonai, s a La concordia, milanói páholyok.

A *németalföldi tartományi páholy*, mely tervezve volt, bizonyára nem jött létre; m. e. 40 páholyt volt volna kormányozandó

A Draskovich-féle rendszerű páholyokban már 1779-ben ébredt fel a vágy, hogy elzárkozottságukkal felhagyva, nagyobb szki testhez csatlakozzanak, csak abban ingadoztak, vajon a templomos vagy az angol rendszert vegyék-e fel. Erre nézve sokáig nem tudtak megegyezni.

Gróf *Draskovichnak* Erdélybe áthelyeztetése után a tt. a központ működésével annyira elégedetlenek voltak, annyira elszigetelve érezték magukat, hogy már 1780-ban keresték a csatlakozást a prágai praefecturánál. Minthogy azonban gróf *Kolowrat Vincze*, kinek ebbeli

közvetítését a Nagyszívűséghez cz. páholy kérte, válasz nélkül hagyta, Pozsonyba gróf *Thun* tábornokhoz fordult, a ki kívánságát ajánlólag Prágába terelte. Ez ajánlat azonban nem vezetett célhoz, mivel Prágában nagy ellenszenvvel viseltettek a Draskovich-páholyok iránt.

Az egyesülési hajlam azonban mind hangosabbá vált. Ennek folytán gróf *Draskovich* 1781. febr. 20-ára Pestre közgyűlést hívott egybe, melyben — távollétében — az ügyet behatóan tárgyalták, bizottságot küldvén ki, mely a Béccsel való egyesülést előkészíteni hivatva volt.

Itt a kívánság a legelőzékenyebb fogadtatásban részesült, s igen valószínű, hogy a magyar páholyok egyesülési törekvései az osztrák tartományi páholyt, — a Berlinton való kellemetlen függésbe amúgy is beleunva — arra az eszmére juttatta, vagy abban legalább is megerősítette, hogy Berlinnel szakítva, független osztrák nagypáholyt alapítson.

Az eszmét — mint láttuk — gyorsan követé a tett. Az összes osztrák-magyar páholyok egyesülése csakhamar kimondatott, s a tartományi páholy már 1781. jul. 25-én az összes páholyokat a csatlakozásra felhívta.

A felhívást *Draskovich* közölte minden páholyával, és bekérte azok véleményét. Az összes páholyok az egyesülés mellett nyilatkoztak, csupán az eszéki mulasztotta el nyilatkozatát jókor beküldeni, míg a Szabadsághoz cz. varasdi páholy határozottan ellene nyilatkozott, sürgősen tanácsolva, hogy rendszerüket el ne hagyják, és függetlenségüket fel ne áldozzák. Ámde a többség győzött. Ez értelemben válaszolt *Draskovich* ama felhívásra s a páholyai által az egyesülés feltételül kifejezett óhajtasokat 9 pontba foglalta össze. Ezeket az osztrák tartományi páholy örömet fogadta el, s erről a páholyokat 1781. sept. 25-én értesítette.

A feltételek olyanok is voltak, hogy elfogadásukban alig lehetett kételkedni. Megfeleltek azok a józan magyar liberalismusnak s azon igaz testvéri érületnek, mely ama t-tet hevítette; azaz olyanok voltak, minők voltak lenniök kellett akkor, midőn t. a t.-rel egyesül, még pedig nem időlegesen, hanem maradandóan. A Draskovich-féle magasfokú páholyok kijelentették, hogy a bécsi tartományi páholy törvényeit és szertartásait, tapisát és kátéit elfogadják, sőt esetleg a megfelelő rectificálásnak is alávetik magukat, szóval, hogy az első 3 fokra nézve azzal teljesen assimilálódnak; csak azt az egyet kötik ki, hogy az é szerint létrejövendő nagypáholy külföldi főlebbvalóktól teljesen független legyen, s a magasabb fokok működését ne gátolja, sőt arról tudomást se vegyen.

Minthogy *Draskovich* meg volt győződve arról, hogy e „feltételek“ el fognak fogadtatni, és működését azzal befejezettnek látta, az 1781. szept. 21-ki közgyűlésben lemondott. Helyébe gróf *Pálffy Károly* választatott megtartományi nagymesterré addig, míg a Nagypáholy életbe lép. De ez teljes 4 évig késlelődött.

A késedelem főokát képezte a Wilhelmsbadra közelebbre egybehívott rendi convent, mely a szétágazó szövetségnek alapos reformját s egyesítését kilátásba helyezte.

Örömmel üdvözölték a magyar páholyok a convent egybehívását, átlátván annak szükségét, hogy a szövetségnek egységes eljárásban kell megállapodnia, ha egyáltalában hatalomra jutni s a közjói hathatósan előmozdítani akarja. Ennélfogva gróf *Viczay Mihály* tényleg az összes magyar páholyok, névleg azonban csak a pesti és budai káptalanok és páholyok képviselőjeként kiidézett a conventba.

Végre az 1784. év április havában, létrejött az

országos nagypáholy, mely *Pálffy* grófot nemcsak véglegesen a magyar tartományi páholy nagymesterévé, hanem az országos nagypáholy helyettes nagymesterévé is kinevezte. Minthogy azonban páholyai részéről csupán a nagypáholy létesültéig volt tartományi nagymesterré megválasztva, e méltóságáról most lemondott és közgyűlést hívott egybe, mely hívatra volt, az új választást a nagypáholy alkotmánya értelmében, valamint a magyar tartományi páholynak, mint amannak alkatrészének szervezését eszközölni.

A páholyok 1784. május 21-én felhivattak, hogy ebbeli nézeteiket s óhajtaikat kifejezésre juttassák. A páholyok nyilatkozataiból csupán az eszéki páholyét ismerjük, mely az illető (előttünk ismeretlen) körlevélre pontonként válaszolva, kijelenté, hogy nézete szerint a tartományi nagymestert abbéli törekvéseért, hogy a szkség szabadságát és méltóságát fentartsa, az összes tt. köszönete megilleti. Azt az óhajtást, hogy annak neve jövőre az 1. fokú tt. előtt titokban tartassék, ők is helyeslik. Egyébként helyesnek és méltányosnak tartják, hogy az országos nagypáholy által tartományi nagymesterré választott *Pálffy* gróf, e méltóságában egyhangúlag megerősítették; mert illő, hogy őt, a ki „szent respublicánk“ felvirágzására annyi buzgalommal és körültekintéssel működött, ezáltal kitüntettessék, a ki abból bizonyára újabb buzdítást fog meríteni. „Valóban boldogok lehetünk, hogy ily férfiú által vezetettünk.“

A helyettes tartományi nagymestert illetőleg, a ki az adminisztratiót vezeti, s a Bécsben lakó tt. közül választandó, a többséghez csatlakozik. Üdvösnek tartja, hogy a tartományi páholy, a tartományi nagymester óhajtásához képest Budára, mint az ország központjára helyezzessék át. A mi a kerületi páholyokat s a jelzett városokban létesítendő páholyokat illeti, — azt a tar-

BÁRÓCZY SÁNDOR.

Miként határozott a közgyűlés a tárgyakban, az nem volt ismeretlen. De megválasztották tartományi nagygyűlésre gróf Pálffy helyettes tartományi nagygyűlésre gróf Sándor Báróczy és tartományi tábornok Pászthory Sándor.

A magyar tartományi páholy, mely a legelső alkalommal volt Magyarországon, az Horvát, Szlavón,

tományi nagymester tapasztalt és böles belátására bízta. Jogos és méltányos, hogy mindazon magyar páholyok, melyek eddig az osztrák tartományi páholy alatt álltak, ettől elszakíttassanak s a magyar tartományi páholyhoz csatoltassanak. A páholyonként az országos nagypáholynak évenként beszolgáltatandó 80 frt ellen sincs kifogása.

Végül kéri az eszéki tt., hogy a megígért, lehetőleg behatóan szerkesztett utasításokat mielőbb megkaphassák, hogy páholyuk végleges berendezésében és szervezésében végre megtalálják azt a megnyugvást, melyre aggodó lélekkel annyira törekednek.

A páholy-nyilatkozatok alapján összeállítottak a közgyűlés teendői. Ezek 1. A tartományi nagymester; 2. a helyettes tartományi nagymester; 3. a tartományi titkár és kinestárnok választásai; 4. megerősítése a magyar tartományhoz csatolt összes létező, és jövőre keletkezendő páholyok egyesülésének, a minden rendszerben valódinak és lényegesnek elismert 3 szki fokot illetőleg, anélkül, hogy ez által a tt. magasabb fokaikban feszélyeztetnének, mint a melyekről a tartomány általában nem vesz tudomást; 5. a tartományi páholy szervezése, tekintettel annak keletkezésére; a tartományi páholy tisztviselőire; kinestárára; időnkinti gyűléseire; ügyrendjére s az egész magyar szkségre leendő befolyására; a netán elharapódzott visszaélések megszüntetésére, és új páholyok létesítésére.

Miként határozott a közgyűlés e tárgyakban, az nem vált ismeretessé. De megválasztattak tartományi nagymesterré gróf *Pálffy*, helyettes tartományi nagymesterré gróf *Splény József*, és tartományi titkárra *Pászthory Sándor*.

A magyar tartományi páholy, mely a szorosabb értelemben vett Magyarországot, és Horvát-, Szlovén,

és Dalmátországot foglalta magában, hivatalos kimutatás szerint a következő 12 páholy főhatóságát képezte, u. m.: Az erényes kozmopolitához Balassa-Gyarmaton. Az Erényes utazókhöz Eperjesen, Az Éberséghez Eszéken, A Vitézséghez Károlyvárosban, Az Arany kerékhez Monyorókeréken, A Nagyszívűséghez Pesten, A Biztonsághoz és A Hallgatagsághoz Pozsonyban, A Három fehér liliumhoz Temesvározt, A Barátsághoz és A Jó tanácshoz Varasdon. és Az Eszélyességhez Zágrábon. Volt azonban még több páholy, mely a magyar tartományi páholy oltalmába helyezkedett.

A tartományi páholynak Pozsonyból Budára való áthelyeztetése, daczára annak, hogy azt a tartományi nagymester óhajtotta, úgylátszik ép oly kevésbé hajtott végre, mint a kerületi páholys berendezése. A tartományi páholy külön alapszabályainak kidolgozása is alighanem elmaradt, legalább nincs megemlítve sehol sem.

Az adatok nagy hiánya miatt a magyar tudományi páholy működése igen gyarlónak mutatkozik. Azon páholys, melyek képviselői személyesen oda fordultak, gyorsan czélt értek; így p. o. gróf *Gyulay*, az Egyesüléshez czimzett pozsonyi páholy főmestere, az összes iratokat már 1785. juniushban kézhez vette. Más páholysokat, p. o. a temesvárit, értesítették ugyan arról, hogy a tartományi páholy kötelékébe felvétettek, a szertartásokat stb. azonban sohasem közölték velük, úgy hogy a nevezett páholy mindvégig régi szertartása szerint dolgozott.

Mások folyamodtak az alkotmányért p. o. pesti, budai, pozsonyi, besztercebányai és selmeczi páholys, de azt 1785. végéig kézhez nem vették. Más páholys pedig, mint az eperjesi és balassa-gyarmati, ugyanakkor a tartományi páholy előtt csak nevleg voltak isme-

retesek, tehát annál se nem jelentkeztek, se az által fel nem szólítottak.

Ezek szolgáljanak illustratiójául ama rendetlenségnek, vagyis tétlenségnek, melyben a magyar tartományi páholy kétségkívül leledzett.

De barmi is okozta legyen azt, annyi bizonyos, hogy gróf *Pálffy*, a mily rendkívüli érdemeket szerzett mint udvari kancellár az ország körül, ép oly nagy buzgalmat fejtett ki az egyesülésig mint tartományi nagymester s eleinte az országos nagypáholyban is.

Minő szellemben vezette *Pálffy* a szövetség ügyeit, s azt ennél fogva mily eszmék lelkesítették, azt *Pisztorthy Sándor*hoz 1784. tájt intézett francia levele fényesen tanúsítja. „Szövetségünk feladata — úgymond — hogy testvéreink között fentartsa és szítsa a fenkölt és hazafias szellemet, melynek elnyomása a nép többi rétegeiben el nem maradhat. Mint jó hazafiak tartozunk édes hazánknak azzal, hogy gondosan megőrizzük magunk közt ezen hazafias érzelmek csiráját és a nemzet csemetéit, melyek mihelyt kedvező alkalom nyílik, gondozzák, visszaallítják és terjesztik ugyanazon érzelmeket, melyek a magyar népet mindezideig jellemezték. . . . Ne ejtsük el tehát ezen egyedüli eszközt, mely számunkra még fenmaradt, hogy kedves hazánknak helyes és nagy szolgálatokat tehessünk, miknek szerencsés eredményét latni már nem remélhetjük, de mikben utódaink már gyönyörködhetnek, a mi bennünket visszaidézhet emlékezetükbe és a miért majdan aldanak bennünket Elvitázhatlan, hogy azok, akiket magunk közé befogadunk, sokkal élénkebben fogják mindazon bajokat érezni, melyek az egész nemzetre nehezedenek; másfelől ép oly bizonyos, hogy mihelyt a mi szabályaink és eszméink hasznos voltát idővel országszerte elismerik, majdan boldogok

lesznek, hogy azok közé tartozhatnak, kiket az utókor köteles lesz, egy jeles nemzet helyreállítóinak elismerni.“

Ime *Pálffy* szki programjának legelső, legfőbb pontja, mely mellett a többi célokat annyira mellékesnek tekintette, hogy azokat ez alkalommal fel sem említette. Pedig hogy az akkori szabadkőművességnek voltak egyéb céljai is, azt más helyen bővebben fogjuk tárgyalni; itt elég arra utalnunk, hogy a nevelés, a művelődés, a felvilágosodás ügyét minden irányban felkarolta, leginkább azon célból, hogy a hazafias szellemet ébressze és fentartsa.

Missiója fényesen sikerült, még pedig sokkal gyorsabban, mintsem maga egyik vezérfőfia még csak remélni is merte volna. Fentebbi levelében ugyanis még azt is mondja *Pálffy*: „Adja isten, hogy egyik-másik előterjesztésnek, melyek (a koronának az országba való visszavitele ügyében) több vármegye részéről kilátásban vannak, szerencsés sikere legyen, — ezt azonban kívánni inkább lehet, mint reményleni.“

A Józsefi rendeletek visszavonását, a magyar alkotmány helyreállítását, a korona visszaküldését kétségkívül a szabadkőművesek, illetve *Pálffy* és befolyásos ügytársai eszközölték, s e szempontból csakugyan a legnagyobb mértékben számot tarthatnak azon hálára, melyet nekik *Pálffy* fentebbi levelében vindikált.

Pedig *Pálffy*nak hazafias magatartása az akkori viszonyok közt nem volt oly magától értetődő dolog, hogy a kortársai részéről nyert elismerést bőven meg nem érdemelte volna

Fölöttébb kényes volt állása fejedelem és nemzet között. Élete hosszú küzdelem volt hazafias érzelmei s a fejedelem németesítő iránya és akarata közt; emezt állásánál fogva teljesítenie *kellett*, amannak megfelelni készte szívének sugalata.

Sötét idők voltak azok: a magyar nem lelte hont a hazában. Nyelve ki volt tiltva a palotákból: főnemeseink a német vagy a francia nyelvet cultiválták, — a nyilvános ügyek németül folytak, — a clerus ragaszkodott a latin nyelvhez, — a magyar nyelv ősi otthonára: a viskóra szorítkozott. Ámde ügyének támadtak apostolok. Fényes csillagokként ragyognak a borus égen ama lelkes férfiak, kik *nem átváltak* mágness vagy nemes létükre foglalkozni azzal a lenézett parasztnyelvvvel, sőt azon könyveket is írni, dalt zeníteni. A könyvet szerzője többnyire saját költségén nyomatta s elajándékozgatta. Eleinte akadt a kiadásra egy-egy maecenas is. Az ily esetek azonban mindinkább gyérültek, mert némely mágness nem merte a magyar könyv ajánlását elfogadni, nehogy az udvar neheztelését magára vonja. Nagy, országos esemény volt tehát, midőn ily nézetekkel szemben *Pálffy* 1784-ben *Péczy*hez, a *Henriade* fordítójához lelkes, hazafias levelet intézett.

Gróf *Pálffy* nyilatkozatai arra engednek következtetni, hogy a magyar tartományi páholy részéről nagy kérdések initiálásában nem volt hiány és hogy valóban fontos ügyekben nem késedelmeskedett. Ügykezelése azonban kétségkívül rendetlen, pontatlan volt. Az 1786. év elején egészen megszűnt azon sajátkezü levél folytán, melyet *II. József* 1785. decz. 11-én *Pálffy*-hoz intézett és mely következőleg hangzik:

„Minthogy jól rendezett államban bizonyos rend és vezetés nélkül nem állhat fenn semmi; szükségesnek látom következő akaratomat Önnek megküldeni, hogy azt az Ön alá rendelt országos hatóságokhoz, pontos teljesítés végett eljuttassa.

Az úgynevezett szabadkőművesi társulatok, melyek titkai előttem ép oly ismeretlenek, mint sohasem vágy-

tam, azok alakosságait (Gaukelein) megtudni, — nagyon elszaporodtak, és jelenleg már minden kisebb városokra is kiterjednek. Ezek a gyülekezetek, ha egészen magukra hagyatnak és semmiféle vezetés alatt nem állnak, igen könnyen kicsapongásokká fajulhatnak el, a melyek a vallásra, a rendre és az erkölcsökre nézve veszedelmesekké válhatnak, kivált oly főnököknél, kik fanatikus szorosabb szövetkezés folytán, oly alantasaik iránt, kik nem állnak velök ugyanazon társulati kapocsban, nem egészen tökéletes méltányossággal járnak el; — vagy legalább csalásra vezethetnek.

Annakelőtte és más országokban eltiltották és megbüntették a szabadkőműveseket és háborgatták a páholyokban tartott gyűléseiket csak azért, mert azok titkait nem ismerték. Nekem, habár azok előttem ép oly ismeretlenek, — elegendő tudnom, hogy ezen szabadkőművesi gyülekezetek mégis némi jót tettek a felebarát, az inség és a nevelés ügyében, — arra, hogy érdekükben többet, mint bármely más országban valaha tettek volna, ezennel elrendeljek, azt t. i., hogy bár törvényeiket és tárgyalásaikat nem ismerve, mégis mindaddig, míg jótékonyan működnek, az állam oltalma és védelme alá fogadtassanak, gyülekezéseik tehát megengedtessenek. Következő rendszabályomat azonban pontosan kövessék:

1. Jövőre minden országban a fővárosban, a hol a kormánysház van, csak egy páholy állhat fenn és gyülekezhetik, azt azonban a hányszor jónak látja. Ez a páholy tartozik a napokat, és órákat, melyeken gyűléseit tartja, a városi vagy más hatóságnak, melyre a városi rendőrség bízva van, bejelenteni. Ha egy páholy az összes testvéreket be nem fogadhatná, legfeljebb még egy második vagy harmadik engedhető meg, melyek azonban egészen a főpáholy főnökétől függnének és gyülekezésük napját és óráját szintén bejelenteni tartoznának.

2. Meg nem engedhető, hogy jövőre vidéki városban, a hol nincs kormányzék, még kevésbbé pedig falun, vagy valamely magánosnak kastélyában ily szabadkőművesi társaságok tartassak, s azok tartásának feljelentésére ugyanaz a díj tűzendő ki, a mely a hazardjátékosokra nézve rendeletileg meg van határozva;*) mert különféle rendű emberek gyűlése nem hagyható magára, hanem kipróbált férfiak ismert vezetése és felügyelete alatt kell álljon; az ez ellen cselekvők, az engedetlenség miatt, személyesen is megbüntethetendők.

3. A vidéki városokban jövőre fennálló minden páholy elnöke, vagy bármily nevet a társulatban visel, becsületének és reputációjának lekötése mellett tartozik a bármily rangú s állású testvérült kőművesek névjegyzékét a kormányzék főnökénél benyújtani, a ki azt ide felküldendi; a páholyok elnökei kötelesek a kilépő s újonnan felvett tagok névjegyzékét negyedévenként pótolni, a nélkül azonban, hogy magában a társulatban viselt czímök, állásuk vagy előléptetésük ki lenne tüntetendő; ha pedig a páholymester változik, azt az újonnan kinevezett szintén tartozik a kormányzéknel bejelenteni.

4. Ha a páholyok a szerint rendezkednek, minden további vizsgálat, kikérdezés vagy bármily kíváncsiságból eredő kérdezősködés alul mindenkorra fel lesznek mentve, és gyűléseiket szabadon és fesztelenül tarthatják. Ily módon ez a szövetség, mely előttem ismert számos jóra való férfiból áll, az embertársak, a tudományra nézve talán valóban hasznossá válhat; egyszersmind azonban a mellék- és zügópáholyok és gyülekezetek, melyek már ismételtelen előttem tudvalevő illetlenségekre alkalmat szolgáltatnak, teljesen és a legszigorúbban kiküszöböltetnek.

*) A büntetés ezekre 300 arany volt, a melynek feljelentő harmadrészét kapta.

Nem kételkedem abban, hogy ez az elhatározásom az összes jóra való és becsületesen gondolkozó kömüveseknek öröme és biztonságára, másoknak pedig az efféle büntetendő mellék gyűlésektől vagy kicsapongásoktól való tartóztatásul fog szolgálni“.

Ezen császári kéziratok alapján s értelmében gr. *Pálffy* rendeletet dolgozott ki, mely a „Gaukelei“ szót bizonyára kerülte, mint a melynek kihagyását gr. *Pergen* minister is ajánlotta a császárnak, ki azonban ahhoz ragaszkodott, s e miatt gr. *Pálffy* előterjesztését sem helyeselte. Ugyanis kijelentette előtte: „Minekutána a helytartóságokhoz a szabadkőművesség ügyében menesztendő bemutatott rendelet tervezetét alaposan megfontoltam volna, úgy találom, hogy az abban foglalt pontok a legvilágosabban és leghitelesebben úgy érvényesülnek, ha a közönség abbéli kéziratom szószerinti tartalmával megismerkedik; s e célra csatoltan veszi Ön mintáját a kibocsátandó rendeletnek“.

A „kéziratot“ magában foglaló rendeletet, melyet az udvari irodában készült, gr. *Pálffy* nyomban a magyar helytartósághoz juttatta, mely azt kinyomatta és decz. 20-án megküldte azon városoknak, melyekben jövőre páholyok fennállhattak, még pedig azzal a meghagyással, hogy azt haladéktalanul nyomtatásban, — Pesten, Pozsonyban és Zágrábban pedig a lapok útján is nyivánosságra hozzák.

Az udvari iroda elnöksége egyidejűleg közölte a helytartósággal a rendelet életbeléptetésénél követendő eljárást. Abban ki volt mondva, hogy Magyar- és Horvátországban mindössze öt páholy van engedélyezve, ugyanis Budán, Pesten, Zágrábban, Károlyvárosban és Péterváradon. E városok hatóságai útasítandók voltak, hogy az ott fennálló páholy, munkáiban semmi módon ne háboríttassék.

Miután a rendelet Magyarországon csak február 1-jével volt hatályba lépendő, a budai és pesti páholy névjegyzékei a helytartóság részéről, a többi háromé pedig a katonai főparancsnokság részéről febr. 15 – 20-ka körül voltak bekérendők és úgy kezelendők, mint a conduitlisták, azaz csakis a helytartóság elnöke látta, titkon kellett tartania és közvetlenül az udvari kancellária elnökségéhez felküldenie.

Hasonlóan felhivatott gróf *Hadik*, a hadügy elnöke, hogy a zágrábi, károlyvárosi és pétervárad-i páholyok jegyzékeit szintűgy bekérje és kezelje, egyébiránt intézkedjék, hogy ama páholyok a katonaság részéről munkaikban ne akadályoztassanak.

Ugyanily értelemben értesítette a helytartóság az illető városokat, kivéve Péterváradot, mivel időközben kisült, hogy ott nem létezik páholy. A tartományi páholy pedig szintén tudósította azon páholyokat, melyek a rendelet értelmében megszüntetendők voltak.

Már 1785. decz. 16-kán közölte *Pálffy*, tartományi páholybeli nagymesteri minőségében a Budán lakó gróf *Splény* helyettes nagymesterrel úgy a rendeletet, mint az országos nagypáholy utasítását, mely szerint a szki munkák felfüggesztendők voltak. Együttal felkérte, hogy erről a pesti, budai, temesvári, valamint a felsőmagyarországi páholyokat, melyeket csak névleg ismer, mint az eperjesit, giráltit, b.-gyarmatit stb. értesítse, kivéven a besztercebányai, miskolci és selmeczbányai páholyokat, melyeket már közvetlenül értesített.

Alighanem ez volt a tartományi páholy utolsó funciója; mert miután a páholyok száma minimumra le volt szorítva, jelentőségét, sőt jogosultságát is elvesztette és minekutána az országos páholy is feloszlott, a concessionált páholyok, központi vezetés nélkül

maradva, saját belátásuk szerint folytatták munkáikat.

A számukat annyira megszorító rendelet kibocsátásának okozóiként a rózsakeresztesek „a Drackovich-féle rendszer illuminatusait” vádolták.

E rendszer alapelveit egyebütt is illuminatikusnak tartották ugyan: itt azonban nyilván a valóságos illuminatusok értetnek, melyek rendje 1784-ben Magyarországon is híveket nyert. Ilyenekül jelöltetnek: gróf *Forgách Miklós* főispán; báró *Podmaniczky József*, kormánytanácsos; *Balogh Péter* curiai bíró és *Kreil Antal* egyetemi tanár.

Jobban értesült körök jól tudták, hogy a rendelet kibocsátását maguk aszövetség fejei okozták, a mennyiben kérték a fejedelmet, hogy a szabadkőművességgel részesítse oltalmában s egyúttal tiltsa el a zúgpáholyokat, melyek örve alatt a rózsakeresztesek, Ázsiai testvérek s egyéb alchemista felekezetek folytatták üzelmeiket.

A császár engedett a kíváncsúnak; de midőn a zúgpáholyok megsemmisítésével a szabadkőművességet oltalmába fogadta, egyszersmind annyira korlátozta azt, és terjeszkedésének útját szegve, működését csaknem teljesen megbénította, annál inkább, mivel az összes tagok névjegyzékét hivatalosan be kellett jelenteni.

De még ezzel sem érte be. Azt az intézményt, melynek jótékony működését maga is elismeri, és melynek — miről megfélekedzék — saját édes atyja is tagja volt: becsmérő szóval illette, a mely ellen egész röpiratozónben tiltakozott a sértett önérzet, és mely miatt több lengyel és magyar páholy megszűnt.

A Nagy-
szívűséghez
Pesten.

Addig az egyes páholyok folytonos virulásnak és szaporulatnak örvendtek.

A budai fiókpáholy visszakebelezése folytán megerősödött „Nagyszívűséghez” (Ad Magnanimitate)^m czimzett pesti páholy 1781-ben báró *Orczy Józsefnek*, az

előbbi fiókpáholy főmesterének vezetése alatt állt. Hivataltársai voltak: báró *Splény János* (rendi néven Akus), hely. főmester; Szatmári *Király Miklós* (Arsaces) 1. felügyelő; *Kolmayer* (Hildebrandus), titkár; *Erdődy Lajos* (Homerus), és *Bernáth László* (Justinianus).

E neveket viseli az az utasítás, melylyel a páholy a Draskovich-féle páholyok ama közgyűlésébe menesztett képviselőit ellátta, a mely döntendő volt a felett, hogy a szabadság tartománya az osztrák nagypáholy alapításában mily módozatok közt kész résztvenni.

Ez az utasítás igen rövid volt s a páholy képviselőit csak arra kötelezte, a nagypáholyhoz való csatlakozást akként eszközölni, hogy Magyarország azontúl is külön tartományt képezzen. Egyébként magáévá tette a páholy a horvát páholyok utasítását, melyet azonban nem ismerünk.

E határozatokban nem egyeztek meg a páholy összes tagjai. Nem jelentéktelen párt a mellett volt, hogy a Draskovich-rendszer teljes integritásában fenntartassék, s ehhez képest ellenezte a csatlakozást a haza határain kívül levő bármi főhatósághoz. E kisebbség alighanem fedezte a páholyt, s 1781-ben Budán új páholyt alapított, melyről semmiféle adat nem szól; csak alkalmilag említetik, hogy ezidétt Budapesten egynél több páholy áll fenn.

A fentemlített tt. valószínűleg a következő évben is a páholy élén álltak, midőn ezt ritka kitüntetés érte, t. i. Oroszország trónörökösének, az utóbbi I. *Pál* császár látogatása. Ez alkalommal a tartományi páholy rendeletet bocsátott ki, mely szerint a páholy lehetőleg feldíszítendő s a magas vendég fogadtatásához méltóan előkészítendő volt.

A kör, melyben a császárfi ez alkalommal mozgott, díszes s előkelő volt. A páholy 1783-ban 78 tagból

állt, még mindig *Orczy* és *Splény* főmesterek vezetése alatt; őket támogatták: báró *Schaffrath*, második helyettes főmester és szónok; *Szily* és *Barics* felügyelők; *Kolmayer*, titkár; *Parkas*, kincstárnok; és gróf *Klobusiczky*, szertartásmester.

Újabbban csatlakoztak: *Máriássy József*, szolgabíró; *Puky József*, hadnagy; báró *Ráday Gedeon*, kir. tanácsos és békési, majd honti administrator, utóbb gróf, titkos tanácsos és koronaőr; *Fáy Ábrahám*, táblabíró; *Liebetraut Gottfried*, orvos; *Magyari György*, magánzó; báró *Podmaniczky László*, kapitány, utóbb ezredes; báró *Prónay Gábor*, tanulmányi főigazgató, az evang. iskolák főfelügyelője, barsi, majd gömöri főispán és titkos tanácsos; *Nagy József*, táblabíró; *Szluha Ignác*, gránátos hadnagy, utóbb alezredes; *Szlávy József*, huszárhadnagy, utóbb kapitány; *Luczkovics György*, pestmegyei szolgabíró, majd alispán; *Luczkovics János*, huszárhadnagy, utóbb a Martinovics-féle „összeesküvés“ tagja; *Fáy Barna*, kapitány, utóbb az udvari kanczellária referense, udvari tanácsos, Szabolcs és Ungm. főispánja; *Kárász István*, alispán; *Máriássy István*, magánzó; gróf *Haller Gábor*, cs. k. kamarás, utóbb erdélyi kincstartó; *Kecskés József*, hadnagy; *Soós József*, hadnagy; *Kelcz Antal*, abauji alispán; *Szemere Ferencz*, ügyvéd, utóbb helytartósági ügyész; *Beöthy József*, udvari titkár; *Juricskay László*, bihari alispán; *Beöthy János*, szolgabíró, majd bihari alispán; *Konstantinovics Sándor*, magánzó; *Lónyay Menyhért*, magánzó, majd országgyűlési képviselő; *Szilassy József*, magánzó; *Lukás Márton*, magánzó; *Ujházy József*, ügyész; *Bárczay Miklós*, magánzó; *Ronty István*, fehérmegyei földbirtokos; *Szathmáry Sámuel* és *Kovachich Márton György*, az egyetemi könyvtár tisztjei; breswitzer báró *Brigido Mihály*, kanonok, utóbb szepesi püspök; *Lónyay László*, alispán; *Szlávy Pál*, udvari titkár; báró

Hunyady János, magánzó, utóbb gróf; *Festetich Lajos*, alispán; *Csák József*, magánzó; *Máriássy András*, hadnagy, utóbb tábornok; *Zámbery Antal*, Zemp'énm. jegyzője, majd főszolgabírója; gróf *Csáky Ferencz*, cs. k. kamarás; *Aigner Tóbiás*, titkár; *Szenderák András*, magánzó; és *Baronics*, magánzó. Nem sokára ezután felvételre *Martinovics Ignác*z, kivel még találkozni fogunk.

A következő évek gyarapodására nézve hiányzanak az adatok. A Prágából Magyarországra áthelyezett ottani helyettes nagymester gróf *Thun Venczel* tábornok mindenestre tagja volt a páholynak; úgyszintén alighanem Hadusfalvi *Spilenbery Pál*, ügyvéd és a latin hirlap szerkesztője, aki egyik 1794-ki levelében *Katona* testvéréről emlékszik meg, mint a szabadkőművesség apológiájának szerzőjéről, — valószínűleg *Katona István*, jeles történetíró. A páholy tagja lehetett *Hainóczy József* is, utóbb Verőczemegye alispánja, kit 1795-ben lefejeztek. S igen valószínű, hogy a páholyhoz tartozott *Bretschneider Henrik Gottfried* is, az egyetemi könyvtár őre, utóbb lemergi egyetemi tanár és kormánytanácsos, több szabadkőművesi irányzatú mű szerzője, a melyek egyikeben az orosz trónörökös páholylátogatásáról is megemlékszik.

A fenti névjegyzék eléggé bizonyítja, hogy gróf *Draskovich* szándéka, e páholyt elite-páholylyá alakítani s a megyék java elemeit abban egyesíteni, fényesen sikerült. Vajon megfelelt-e egyúttal ama feladatának is, hogy a vallási türelmet terjeszsze, azt csak gyanítani lehet: biztos adat arra nincsen.

Hogy a testvérek a jótékonyt gyakorolták és nevezetesen a megszorult testvéreket nem jelentéktelen összegekkel támogatták, a mellett szól az, hogy *Persz* főhadnagynak 1782-ben 116 frtot kölcsönöztek, havi 8 frtnyi törlesztés mellett.

Midőn a páholy az osztrák nagypáholyhoz leendő csatlakozás mellett nyilatkozott, úgy mint több más páholy azt a kikötést tette, hogy a nagypáholy csupán az 1–3. fokot illető központnak tekintessék, a mely a netán cultivált magasabb fokokkal egyáltalában nem törődik.

Hogy e kikötés nem volt csupán látszat kedvéért téve és hogy a testvérek a magasabb fokokat azontúl sem hanyagolták el, arról tanúskodik az a tény, hogy a páholy még 1784-ben is skót páholyban dolgozott. A skót páholy főmestere akkor báró *Schaffrath Lipót*, titkára pedig gróf *Csáky Ferencz* volt. Tagjaiul tekinthetők az összes régibb testvérek; de biztosan ez csak gróf *Huller Antal*-ról állítható, kinek ebbeli bizonyítványa fenmaradt.

A Nagyszívűséghez címzett páholy úgylátszik főleg a Józsefi kormány germanizáló irányzata ellen harczolt. A reactiót az ellen a Draskovich-páholyok készítették elő. Ez állítás bizonyítására nincsen határozott adat; de igen valószínűvé teszik azt *Pálffy* ebbeli vonatkozásai, valamint az e páholyokban uralkodó buzgó hazafiság, mely minden alkalommal nyilvánul, melyet különösen ellenesei igen hangsúlyoznak és a mely abban is világos kifejezésre jutott, hogy e páholy-csoport, midőn készséggel nyilatkozott létesítendő osztrák nagypáholy mellett, egyúttal határozottan kijelentette azt, hogy a magyar páholyok ezentúl is elkülönített tartományt képezzenek.

Midőn azonban az évekig halogatott teljes egyesülés a megvalósulás stádiumába lépett, a páholy azon meggyőződésre ébredt, hogy az új nagypáholy alkotmánya teljesen centralistikus lévén, a germanizáló tendenciákat előmozdítja s a magyar páholyokat többé-kevésbé Bécsből függővé teszi. Erre pedig a testvérek

GRÓF FESTETICH GYÖRGY.

többsége nem volt hajlandó, s a helyett, hogy ily körülmények közt a nagypáholytól, illetve a magyar tartományi páholytól a constituáltatást kérték volna, felüggesztették munkáikat, elzárták a templomot és jobb idők bekövetkeztéig félrevonultak. Ez még 1784-ben történhetett, röviddel a nagypáholy létrejötte után.

Egyébiránt a páholy, mint a legtöbb Draskovich-páholy — latinul dolgozott és nemesi jellegű volt, a mennyiben a polgári rendből csupán orvosok, sebészek és gyógyszerészek vétettek fel, mint a kiktől a testvérek alchemiai irányban tanulhatni reméltek; mert hogy a Draskovich-rendszer magasabb fokában alchemiával is foglalkoztak, az kétséget nem szenved.

A páholy feloszlata után, tagjainak egyrésze az időközben Budára áthelyezett, a „Hallgatagsághoz” címzett páholyhoz csatlakozott.

A *hallgatagsághoz* cz. pozsonyi páholy élén 1781-ben báró *Splény József*, a magyar tartományi páholy helyettes nagymestere állt. Annál feltűnőbb, hogy e páholy két hónappal az országos nagypáholy, illetve a magyar tartományi páholy végleges megalakulta után, még mindig eddigi szertartását követte, bizonyítványait a régi formulárekon állította ki, tagjai pedig okiratokon is használták rendi nevüket, mint annakelőtte.

A Hallgatagsághoz
Pozsonyban,
majd Budán.

Splény (rendi néven Salamon) mellett tisztséget viseltek: *Skerlecz Miklós* (Hieronymus), hely. főmester, *Somssich Lázár* (Fabricius), 1. felügyelő, *Holzmann Antal* (Gedeon), 2. felügyelő, és *Kubinszky S.* (Josephus) titkár. E functionariusok 1784. június 22-én bizonyítványt állítottak ki *Chernel József* (Julius) alezredes részére, hogy az e páholyban a tanoncz-, legény- és mesterfokot nyerte.

Tagjai voltak a páholynek továbbá: báró *Splény János* (Akus) és báró *Splény Ferencz* kanonok, ki az előbbinek — meglevő nyugta szerint — 1781-ben

50 aranyat előlegezett az „arany-munkák“ előmozdításául, — ami bizonyítja, hogy a Draskovich-féle magasabb fokok alchemiával foglalkoztak.

Ugyanaz időben ideiglenesen gróf *Thun Venczel* tábornok is tagja volt a páholynak. Összes tagjainak névjegyzéke nem maradt fenn; működését is homály borítja. Miután azonban két oly kiváló tagja mint báró *Podmaniczky* és *Balogh Péter* az illuminatus-rendbe is beléptek, nem valószínűtlen, hogy annak elvei részére a páholy tagjai közül többeket megnyertek.

Az említett okirat alighanem az utolsók egyike volt, melyeket a páholy Pozsonyban állított ki. Ez időben ugyanis az ország főbb hivatalai Budára, az új fővárosba helyeztettek át s azok átköltöztetése már 1783-ban vette kezdetét. A páholy tagjainak egy része tehát már Budán lehetett, midőn őket 1784-ben azok nagyobb része követte, míg Pozsonyban maradt tagjai az ez esetre alapított Egyesüléshez című páholyba léptek.

Budán csakhamar megnyitották a testvérek a páholyt, még pedig a fentemlítetteken kívül többi közt a következők: *Fodor József*, helytartósági titkár; *Király Mihály*, helytartósági számtanácsos; báró *Podmaniczky József*, helytartósági tanácsos, utóbb Bácsmegye főispánja, már 1776-ban a Zur Mayenblume című hamburgi páholyban felvéve, s annak még 1784-ben is tagja; *Semsey Andor*, kir. táblai bíró; *Széchen Sándor*, a helytartóság alelnöke; *Szechenécz Jakab*, helytartósági titkár, — továbbá a Biztonsághoz című páholynak ugyancsak Budára került tagjai: *Heckelmann Ferencz*, helytartósági számtanácsos; és *Metznér Károly*, helytartósági titkár.

Ezekhez csatlakoztak a Nagyszívűséghez című páholyból: *Aigner Tóbiás*, törvényszéki igató; *Darvas Ferencz* és báró *Splény József*, helytartósági tanácsosok; *Jeszenovszky József*, kapitány; *Kolmayer Samu*, ügyvéd;

Magyari György, pomázi jószágigazgató; báró *Ráday Gedeon*, kuriai bíró; *Farkas Antal*, magánzó; *Kovachick Márton György*, helytartósági hivatalnok, a jeles történetbúvár; *Beöthy János*, bihari alispán; és *Konstantinovicz Sándor*, a pomázi uradalom kasznárja; — a balassagyarmati páholyból: *Ócsai Balogh Péter*, kir. táblai bíró; *Szontagh Mihály*, uradalmi ügyész; és *Vincenty János*, kir. táblai jegyző; — a temesvári páholyból: *Aczél István*, kir. táblai bíró; — innsbrucki páholyból: *Mahlern József*, hadügyi fogalmazó; — és lemergi páholyból: *Ziggan Jézsef*, kapitány.

Valószínűleg már e páholyban vétettek fel: *Jetteur Jákim*, orvos; *Perczel Imre*, rendőrfőnök; és *Rátónyi Gábor*, az ó-budai koronai uradalom ügyésze; valamint *Kende János*, kir. táblai jegyző; és *Mitterpachor Dániel*, kanonok és helytartósági tanácsos, kik még a 2., illetve 1. fokban álltak.

A páholynek azonban kell hogy gróf *Viczay Mihály*, gróf *Széchenyi Ferencz* és gróf *Erdődy Pál* is tagjai lettek legyen, akik a páholynek — valószínűleg Budán való reaktiválása esetére — megígérték volt, hogy annak disztítéséről gondoskodni fognak, a mire azután az Első ártatlansághoz című páholy részéről emlékeztettek, a melybe a felsoroltak közül harminczan 1786. febr. 6-án beléptek, miután a reform-pátens következtében saját páholyukat feloszlatták volna.

Fentebb említők, hogy a Hallgatagsághoz című páholynek Pozsonyban maradt tagjai egy ott újabban keletkezett páholyba léptek be.

Nagy események előrevetik árnyukat. A kormány-
széknek Pozsonyból Budára áthelyeztetése is sokkal fontosabb esemény volt, semhogy azt 24 óra alatt elhatározhatták volna. A Draskovich-rendszerbeli testvérek e szándékról már 1782-ben tudomással bírhattak. Hogy

Az Egyesüléshez Pozsonyban.

tehát Pozsonyban maguknak páholyt biztosítsanak, s egyszersmind abban a helyzetben legyenek, hogy az új fővárosban azonnal páholyról rendelkezhessenek, — annál inkább, mivel az előbbi budai Draskovich-páholy azalatt elaludt — 1782-ben ezen s a Biztonsághoz című páholy néhány tagjából az *Egyesüléshez* cím alatt új páholyt alakítottak, talán már e címbe is feltüntetendők, hogy abban különböző rendszerű testvérek egyesültek.

A Biztonsághoz címzett páholyból e célra az új páholyba a következők léptek át: *Szászy Ferencz*, főszolgabíró; *Sárdi Somssich Lázár*, helytartósági tanácsos; gróf *Szapáry Pál*, cs. k. kamarás; *Metzner Károly*, helytartósági titkár; *Amery Károly*, kereskedő; gróf *Szapáry József*, cs. k. kamarás; és gróf *Viczay Mihály*, cs. k. kamarás.

A kalapácsot a Hallgatagsághoz ez. páholytól átlépett gróf *Gyulay Ferencz* tábornok vette át, ki a páholyt még 1785-ben is vezette, s annak részére a magyar tartományi páholy alkotmányát kieszközölte. Ezalatt *Somssich* kilépett s a Hallgatagsághoz ez. páholyba ment át.

Egyebet a páholyról a jelen időszakban nem tudni. A császári reform-pátens folytán alighanem pihent néhány évig.

A biztonsághoz Pozsonyban.

Behatóbban ismerjük a *Biztonsághoz* ez. pozsonyi páholy viselt dolgait.

E páholy — mint láttuk — a Berlinből kért alkotmányt nem kaphatta meg, s ennél fogva anélkül folytatta működését. Eleinte legalább szám szerint szépen prosperált, utóbb azonban nagy hanyatlásnak indult.

1781-ben már 44 tagot (és 3 szolgálót) számlált, melyek társadalmi állásuk szerint következőleg csoportosultak: 16 állami és megyei hivatalnok (köztük ugyan egy tanácsos is, ellenben 8 alárendelt), 16 magánszol-

gálatban levő (köztük 11 komornyik, szakács, lakáj, lovász és portás), 2—2 gróf, báró, katonatiszt, orvos és magánzó, valamint 1—1 ügyvéd, kereskedő és színész. Többségben voltak a komornyikok és kisebb hivatalnokok. A páholynak e komornyik-jellege utóbb enyhült kissé kiválóbb férfiak csatlakozása által, kik azonban következetesen rövid idő múlva ki is léptek, úgy hogy az alantasbb elem mindvégig dominált.

Az év közepén szükségesnek mutatkozott, báró *Schilson* főmester mellé helyettest állítani; erre az eddigi felügyelőt *Zistlert* választották meg, kinek helyét *Udvarnoky Imre*, helytartósági kaczalista foglalta el, míg *Frösch*, *Weissenhal* és *Heckelmann* eddigi állásaikban mint felügyelő, szónok és titkár megmaradtak.

Rajtok kívül tartoztak a páholyhoz: *Reinbolt Károly* és *Dupré József*, Krisztina főhercegnő komornyikjai; Báró *Bonfanti Karoly*, főpostaigazgató; *Gause Lajos*, konyhamester a primásnál; *Szászy Ferencz*, főszolgabíró; *Albrecht János György*, ügyvéd; St. *Georgei Anthon József*, irnok; *Kroyher X. Ferencz*, kamarai accessista; *Roller Kajetán*, lovászmester a primásnál; *Schlichtinger F.*, Krisztina főhercegnő lakája; *Senn Tamás*, kamarai számtiszt; gróf *Szapáry Pál*, cs. kir. kamarás, honti főispán; *Zengel János*, hercegi portás; *Amery Károly*, kereskedő; *Heckelmann Ignác*, adószedő; *Lander Lőrincz*, kamarai alépítész; *Dóka Mihály*, szolgabíró; lovag *Vavaszor Ferencz*, kapitány, utóbb tábornok; *Wettstein Zsigmond*, fővámszedő; gróf *Szapáry János*, cs. kir. kamarás, szerémi főispán; és sárdi *Somssich Lázár* (a varasdi páholyból), aki *Múria Terézia* halála alkalmából valóban szabadkőművesi műlap kiadását kezdeményezte: Urnát mutat az, mely mellett a gyászoló Hungaria a magyar czimmerrel áll. A compositió és felírás *Somssichtól*, a rajz pedig báró *Schilson*tól való;

rézbe metszette báró *Orczy László* költségén a híres művész, *Schmutzer*, — mind szabadkőműves.

Ezekhez sorakoztak a távollevők, u. m. *St. Georgei Anthon Károly*, nevelő; *Kempfer József*, zenész a primásnál (1775-ben regensburgi páholy tagja); báró *Moser* magánzó; *Fronins Péter*, főhadnagy; *Sardagna Boldizsár*, a primás komornikja; *Liser József*, hivatal nélkül; *Senn Károly*, orvos; *Stettner József*, hivatal nélkül, 1784. helytartósági kanczelista; *Wahr K. Frigyes* színész; — és három szolgáló testvér: egy inas, egy házmester és egy tanító!

A páholyt időközben fedezték: *Spech Nándor*, kamarai accessista, és *Vogel Konrád*, orvos. A páholy látogatásától ideiglenesen el voltak tiltva: *Metzner Károly*, magántitkár; *Richter Gáspár*, komornik és *Susterschütz Alajos*, kamarai ingrossista; *Dobner János*, komornik pedig véglegesen ki volt zárva.

A következő évben a páholy — bizonyára erős megrázkódtatás folytán — nagy veszteséget szenvedett 26 tag kilépése vagy halála által, holott csak 9 új tagot nyert. Ezek a következők: *Hönig Lipót*; *Konszky István*, helytartósági ingrossista; *Zillagh György Károly*, építőmester; *Kleiner Antal*, vámhivatalnok; gróf *Illésházy István*, cs. kir. kamarás, titkos tanácsos, aranygyapjas vitéz, trencsényi főispán stb; gróf *Batthyány Ferencz*, cs. kir. kamarás, sárosi főispán; gróf *Viczay Mihály* cs. kir. kamarás; *Epstein W. T. Ferencz*, kereskedő, utóbb udvari titkár és *Ernst Ignác*z, soproni városi tanácsos.

Ellenben 17 tag fedezett, köztük gróf *Batthyány* is; az Egyesüléshez cz. páholyhoz 7 tag lépett át, kettő pedig elhalt. Ezek után a páholy 1782-ben csak 15 működő, 5 távollevő és 3 szolgáló tagot számlált. A tisztikar mindazáltal kevésbé változott: A titkári teendőket

Kroyher végezte, a pénztárt *Wettstein* kezelte, míg *Gause* szertartásmester lett; a többi megmaradt.

Ez időtájt igen „fontos” férfi vétetett fel, ugyanis *Fináczy Ferencz*, aki 1785-ben 56 éves korában elhunyt, 4 mázsa 18 fontot nyomott. Kereskedő létere, növekvő testessége által kényszerülve volt 12 évig a szobát őrizni. Széles ismeretekkel és nemes jellemmel bíró férfi lévén, báró *Schilson*, a páholy főmestere régen fel akarta venni, de e célra úgy lakása, mint a páholy ajtaját ki kellett volna szélesíteni; végül a felvételt *Fináczy* lakásán ejtették meg, ahol különben a tagok gyakorta összegyűlni szoktak.

Még ugyanazon évben (1782) *Schilson* hivatalból Sopronba küldetett, s a páholyt *Kroyher* helyettes főmester vezette. Ez eleinte egyáltalában nem jól érezte magát, részint oly tagok miatt, kiket szabadkőműveseknek nem tartott méltóknak; részint pedig néhány kiváló és szabadgondolkodású férfi miatt, kik szellemi fölényüket alighanem erősen éreztették. A páholy vezetéséhez jutva, igyekezett úgy a „Voltaireianusokat” mint a roszhírű lakájokat a páholyból eltávolítani, mialtal a tagállomány 60-ról 24-re lecsökkent. A megmaradtak azonban komolyan folytatták a szabadkőművesi munkálkodást s a szív nemesítését tekintették főcélul.

Minthogy *Schilson* visszatérése mind kérdésesebbé vált, a kalapácsot *Hanslab Ferencz* főhadnagyrá bízták, ki mellett 1783. és 1784-ben *Kroyher* hely. főmesteri, *Kleiner* 1. felügyelői, *Konszky* titkári, *Zillagh* szertartásmesteri, *Stettner* pedig szónoki minőségben működtek. Miként felelt meg utóbbi feladatának, és mily csekély igényeket támasztottak a testvérek szónokuk s általában a szellemi táplálék iránt, arról *Stettner* egyik beszéde tanúskodik, a melyet a páholy 1784-ben kinyomatott, és a mely elcsépelet közhelyeken egyebet sem tartalmaz: „üres fecsegésnek” mondja egyik bírálója.

E beszédet alighanem az 1784-iki János-ünnepélyen mondotta el, midőn *Weber Simon Péter* könyvkereskedő és nyomdász, ki nemrég beléphetett, mesterré avattatott s aki háláját költőileg fejezte ki, de a mily jó volt véleménye és szándéka, oly gyarlók voltak versei.

Ugyanaz évben igyekezett a páholy az összes osztrák-magyar páholyokkal szorosabb érintkezésbe lépni, és miután ezek törvényesnek és tökéletesnek elismerték, nem is törte magát többé a berlini alkotmány után, ellenben elejétől fogva pártolta az önálló osztrák nagypáholy létesítésére irányuló törekvéseket.

Képviselője az abbeli tárgyalásoknál *Matolay* volt, ki a páholyt azonban a történelekről nem tudósította, úgy hogy az csak 1784 végén értesült arról, hogy a nagypáholy létrejövén, attól fogva a magyar tartományi páholy alá tartozik, mit ez azonban nem is tudatott vele.

Figyelmeztetvén, sietett *Matolay*, mulasztását jóvá tenni, azáltal, hogy a tudnivalókat közölte a páholylyal, sürgősen tanácsolván annak, hogy az alkotmányért mielőbb folyamodjék *Pálffy* nagymesterhez.

De a páholy ezidétt igen fatális helyzetben volt. Legtekintélyesebb tagjai már régebben elhagyogatták, most főmestere is cserben hagyta, míg a kormánynak Budára áthelyeztetése folytán további 9 java tagját elvesztette. Gyakorlott vezető, szellemi kapacitások nélkül maradvá, a páholynak többnyire tapasztalatlan elemei nem tudták mittevők legyenek. Félrevezettették magukat, s a helyett hogy *Matolay* tanácsát követték volna, oly álnokságra vetemedtek, mely a szabadkőművesi őszinteséggel merő ellentétben állván, nem diadalmaskodhatott.

A *Matolay* közleményéből meggyőződtek, hogy mindenestre díjt kell fizetniök alkotmányért, mely csak az 1—3. fokra vonatkozik. Ez felkelté bennök a kalmár-

szellemet, vagy tán jobban mondva, a számító lakájszellemet, másrészt pedig a nagyravágyást. Úgy calculáltak: ha már annyi pénzt ki kell adniok, a 18 arany fejében legalább mindjárt a magasabb fokokat is megakarják kapni, és meg voltak győződve, hogy a berlini nagypáholy, az elszakadás miatt az osztrák nagypáholy iránt táplált boszújában a kívánt alkotmányt örömezt meg fogja adni, sőt hogy nem lesz nehéz, egy füst alatt Berlinből a páholynek tartományi páholylyá emeltetést is kinyerni, mely esetben kiadásait az alája kerülendő páholyok megtérítenék. Mindezt elérhetni vélték, ha csak amúgy igazában ócsárolják az osztrák nagypáholyt, melynek létrejöttéhez segédkezet nyújtottak.

E célból három bölc s mesterük: *Udvarnok*y, hely. főmester, *Zistler*, volt hely. főmester, és *Zillagh*, szertartásmester, 1784. decz. 27-én a berlini nagypáholyhoz félhivatalos levelet (nem a páholy nevében) intéztek, a melynek bevezetésében jajvezékelnek a szabadkőműves-ség romlása fölött, a mely abban is nyilvánul, hogy az osztrák tartományi páholy megszűnt, mivel nem akart már tartományi, hanem országos nagypáholy lenni, mely az összes osztrák-magyar páholyokat egyesítené és kormányozná.

S ez alaphangban folytatják. Minél kevésbbé tudják — úgy mondanak — e merész vállalkozást a szabadkőművesség szellemével egyeztetni; minél kevésbbé alkalmazhatók a szabadkőművesi testületre oly elvek, melyek politikai államalkotmánytól kölcsönöztek; minél inkább észlelik, hogy itt arról van szó, hogy a szövetség más alakba átformáltassék, s a mostanitól eltérő cél kitűzessék; — annál inkább aggódnak mostani helyzetük miatt, egyúttal azonban — szabadkőművesi munkáik valódiságáról meggyőződve — komolyan elhatározva arra, hogy semmiféle új találmányú alkot-

mányt magukra rá nem erőszakoltatnak, s inkább páholyukat mindenkorra bezárják.

E hosszú bevezetés után jutnak levelük velejéhez. Csak az engedély arra, hogy *magyarországi nagypáholyt* alakíthassanak, valamint a szabadkőművességnek valódi 7 fokának közlése mentheti meg úgy a pozsonyi lelkes szabadkőművesek társaságát, mint a Magyarországon és melléktartományaiban levő azon páholyokat, melyek a fentebb említett ragálytól még menten maradtak, és melyek egész bizalmukat a berlini nagypáholyban helyezik, megjegyezvén, hogy kívánságuk nem teljesítése esetében attól kell tartaniok, hogy a túlerő árja el fogja őket sodorni.

A berlini válasz (1785. jan. 20.) igen udvarias és felvilágosító volt. Nagypáholyt — úgymond — nincs joga más országban nagypáholyt létesíteni; de olyant, ha törvényesen alakult, elismerhet. Ez pedig oly országban vagy önálló országrészben, ahol még nagypáholy nem létezik (mert két nagypáholy egy s ugyanazon országban nem állhat fenn) úgy történik, hogy több törvényes páholy összeáll, melyek jelenlegi vagy volt főmesterei, hely. főmesterei és felügyelői maguk közül nagymestert választanak, aki az összes testvérek hozzájárulásával a főfelügyelőket s egyéb tisztviselőket ki-nevezi. Ennek megtörténtével az új nagypáholy a többi nagypáholy elismerését kéri, a mely egykönnyen el nem maradhat, ha az alakulási eljárás törvényszerű volt.

Egyébiránt tévednek a testvérek, ha azt hiszik, hogy törvényszerű nagypáholy többel mint a 3 szabadkőművesi fokkal foglalkozik. Egyedül ezek, t. i. a tanonczlegény: és mesterfokkal van dolga; csakis ezekben constituálhat páholyokat, a fölött örködvén, hogy a János-páholyok részére alkotott törvények híven követtessenek. Ennélfogva átfogják látni, hogy a nagypáholy nekik,

a legjobb akarat mellett is, több fokot adományozni nem képes.

E bizonyára váratlan felelet a páholy kolomposait alaposan kiábrándíthatta. Sokkalta tapasztalatlanabbak voltak, semhogy a sorok közt olvasni tudtak, s a tagadás mögül kikandikáló óhajt észrevehették volna. Különben tudták volna, hogy a berlini nagypáholy miként érti azt, hogy egy országban két nagypáholy nem létezhetik. Ugyanis rajta kívül állt fenn Németországban több nagypáholy, a melyeket azonban ignorálván, magát tekintette egyedül jogos és igaz német nagypáholynak. Az ő álláspontjából Németországban nem létezett más nagypáholy, s így méltán mondhatta, hogy egy országban két nagypáholy nem állhat fenn, t. i. ugyanazon rendszerből.

E sophistikus nézethez a jámbor pozsonyi testvérek nem tudtak felemelkedni, különben átláthatták volna, mi célra írták le Berlinben oly körülményesen, miként kell nagypáholy alakításánál eljárni. Hiszen ez egész *utasítás* nagyon fölös volt volna, ha a pozsonyi testvéreket egyszerűen el akarták volna útasítani. Pedig nem akarták.

Mert miként a többi német nagypáholyokat nem létezőknek tekintették, az osztrák nagypáholyt se ismerhették el törvényesnek, — olybá el se ismerték soha. Nézetük szerint Ausztria tehát semleges tér volt, melyen az osztrák nagypáholy mellett, Zinnendorf-rendszerű nagypáholy igen jól megférhetne. Ilyennek alapítását pedig — igen diplomatikusan — nem tanácsolták ugyan, de igen világosan kimutatták az utat, melyen új főhatóságot lehetne létesíteni.

Ezen, minden elburkoltság mellett oly világos célzatot a pozsonyi testvérek nem vették észre. Ők csak a tagadást látták, s ez fejtelenségüket csak fokozta.

Még mielőtt a berlini választ kézhez vették volna, akadt egy bécsi testvér, ki hajlandó volt, ügyüket Bécsben szorgalmazni, ha tanácsát követve, azonnal kéri a magyar tartományi páholytól az alapító oklevelet. Ajánlatát 1785. január 26-án tárgyalták s alighanem elvetették. Ekkor a páholy — kolomposainak lépéséről bizonyára értesülve — még bízva bízott abban, hogy nemsokára maga is nagypáholy lesz, e szerint nem szükséges, magát a magyar tartományi páholynak alá rendelnie.

Végre megérkezett a berlini levél, s a pozsonyi testvérek fenhéjazó reményei szétfoszlottak. De aki egyszer a helyes útról letért, bajos arra megint ráakadnia. Az álmokép foszlányiba belevegyült a pozsonyi gög. Ha már nem játszhatnak nagypáholyosdit a pozsonyi testvérek, az eddigi fővárosiak, inkább Bécstől mint az újdonsült budai fővárosban székelő magyar tartományi páholytól akartak függni. És miután az egyik görbe úton nem értek célzt, egy másikon talán mégis mehetnek valamire.

Azon ürügy alatt, hogy bécsi képviselőjüktől semmi-nemű felvilágosítást nem kaptak, e szerint tehát nem tudják, mit tevék legyenek, roppant jámbor és naiv arccal az osztrák tartományi páholytól, eddigi és jövődö-beli főhatóságuktól kérték az alkotmányt, azon reményben, hogy annak az ellen semmi kifogása nem lesz.

Csakhamar vagy végre azonban át kellett látniok, hogy Berlinbe és Bécsbe vetett reményük hiú, és hogy a magyar tartományi páholynak további mellözése páholyuk vesztével egyértelmű.

Az osztrák tartományi páholy ugyanis (1785. márcz 10-én) kijelenté, hogy azon véleményben volt, miszerint a páholy bécsi képviselője rég értesítette arról, hogy a nagypáholy létrejöttével a páholy az

osztrák tartomány kötelékéből a magyaréba tétetett át. Minthogy a páholynak erről, úgylátszik, nincs tudomása, azt tanácsolja neki, hogy bekebeleztetése és elismertetése végett mielőbb forduljon gróf *Pálffy* nagymesterhez, mivel ellenkező esetben magát okolhatja ama kellemetlenségekért, melyek más tartományi páholy alatt nem álló páholyokra nézve elmaradhatatlanok.

Ez átirat tartalma világos volt és félreértést nem engedett. A páholy végre átlátta, hogy fenmaradhatása érdekében a magyar tartományi páholylyal pactálnia kell.

Mindenekelőtt főmestere *Hauslab* magán levélben értesítette *Pálffy* grófot, hogy a páholy vezetését elvállalva, azt a magyar tartományi páholy oltalma alá szeretné helyezni. Miután erre nem érkezett válasz, a páholy 1785. ápr. 15-én hivatalosan fordult a grófhhoz. Hivatkozással az osztrák tartományi páholy átiratára és főmestere levelére, előadja a bekebelezés és továbbbi elismerésre vonatkozó óhaját. Mielőtt ez azonban megtörténhetnék, a páholy java megköveteli, hogy előbb az azzal járó feltételek és kötelezettségek vele szabályszerűen közöltessenek. Megigéri egyúttal, hogy igyekezni fog azokat teljesíteni, még pedig annál inkább, minél inkább meg fog győződni arról, hogy azok a szabadkőműves szabadságával nem ellenkeznek.

Minthogy erre a levélre se válaszolt *Pálffy*, elhatározta a páholy, hogy újra — blamája magát. Daczára annak, hogy a csatlakozási feltételekről igen jól értesülve volt, most ugyanoly feltételesesen, mint a nagymesterhez, írt a magyar tartományi páholyhoz (1785 aug. 17-én), de már sürgős hangon.

A magyar tartományi páholy valószínűleg szintén méltóságán alulinak tartotta tárgyalásokba bocsátkozni oly páholylyal, mely a legkezdetlegesebb szabadkőművesi ügyekre nézve nem volt tájékozva. A páholynak

tudnia kellett, hogy vagy magát a tartományi páholy-nak feltétlenül alárendelnie s annak feltételeit vakon elfogadnia, vagy feloszlania kell, legkevésbé pedig volt helyén az, hogy magát vonogassa s a képviselője útján saját hozzájárulásával megállapított alkotmánydíj s évi járulék iránt tárgyalásokat indítson.

Igaz, hogy a tartományi páholy a páholyt néhány sorban értesíthette, illetve rendreutasíthatta volna. De nem tette. Meglehet, tudomására jutott, hogy a páholy mielőtt hozzáfordult volna, álúton ki akarta kerülni Tény, hogy a páholyt soha se fogadta oltalmába, holott más pozsonyi páholyt nyomban ellátta a szükséges iratokkal.

A Biztonsághoz címzett páholy az iránta tanusított, mély hallgatást vészthozónak tekintette. Méltán kezdett léteért aggódni. Félelmében újabb helytelen lépésre ragadtatta magát azáltal, hogy 1785. nov. 2-án az osztrák nagypáholy oltalmát kérte s eddig való viszontagságait röviden vázolván, kijelentette, hogy mindenben a nagypáholynak aláveti magát s annak rendeleteit a legpontosabban teljesíteni fogja.

E kísérlet is sikertelen maradt. A nagypáholy vagy tagadólag válaszolt vagy — mi valószínűbb — egyáltalában nem felelt.

A kínzó bizonytalanság érzete a legmagasabb fokot érte el, midőn a tt. arról értesültek, hogy a jeles történetíró *Windisch G. Károly*, pozsonyi polgármester vezetése alatt álló új páholy már keletkezésekor betiltatott.

Ez eset okul szolgált a magát veszélyeztetve érzett páholynak arra, hogy sorsa iránt *Pálfiy* gróftól határozott felvilágosítást kérjen. Ha már az osztrák nagypáholynál beadott kérvényében lemondott arról, hogy általa megfontolandó feltételeket pengessen — mely-

VICZAY JÓZSEF.

ket el, vagy el nem fogadhatna — és feltétlen alávétést ígért: immár szükségesnek látta, a tartományi nagymestert többé nem oly tényezőnek tekinteni, kivel előnyös feltételek mellett hajlandó lenne pactálni, hanem parancsnoknak, ki a páholy élete és halála felett dönt és a kihez ennél fogva a legalázatosabb módon kell közeledni.

Látták — úgy mondanak a tt. — a grófnak levelet, melyben a Windisch-féle páholyt megtagadja, hogy minden szki munkáit egyelőre beszüntesse. Mivel nem tudják, vajon ez intézkedés csupán azon keletkezőben levő páholyra vonatkozik-e vagy pedig rajuk is, kik már 8 éve dolgoznak, előbb az osztrák tartományi páholy alatt álltak s az osztrák nagypáholyt, valamint az új magyar tartományi páholyt alkotmányát kérelmezték. Szki alázatossággal kérik tehát a grófot, kegyeskedjék néhány sorban értésükre adni, mittevék legyenek. Parancsait a legnagyobb pontossággal ígérjük teljesíteni.

De ez a jajkiáltás is eredménytelenül hangzott el.

Ez idő alatt a páholy physiognomiája némileg változott. Összesen 26 tagot és 3 szolgáló t. t. számlált. Tisztikara következőleg alakult 1785. közepén: főhadnagy *Hauslab*, főmester; *Udvarnoky Imre* hely. főmester; *Zistler József* 1. felügyelő; *Kellermann József* hadnagy, 2. felügyelő; *Pauler Antal*, árvaszéki hivatalnok, titkár; *Weber*, nyomdász, szónok; *Wettstein*, kinestárnok és *Fleischer Károly* kapitány, szertartás-mester. Ezek részben új tagok voltak, kik 1783—84-ben csatlakoztak.

Rajtuk kívül újonnan beléptek: *Wenger Ignác*, az elemi iskolák igazgatója; *Strauss Gottfried*, evang. tanító; *Schlesinger Márton*, primási karmester; *Löber G. Henrik*, gyárigazgató; *Rukwicz Károly*, evang. lelkész Sopronban; *Outenfeldi Ottó Norbert*, főhadnagy;

Kellermann Miklós, alhadnagy; *Schwartner Márton*, ev. tanító Késmárkon, utóbb egyetemi tanár; *Kürthy József*, Bars megye táblabírája; *Rombauer Máté*, theologus; *Guggenthal J. György*, kapitány; *Jägermann Ferencz*, főhadnagy; *Nisnyánszky György*, ügyvéd; *Gahy Ferencz*, kamarai fogalmazó és *Tisztapataký Károly*, ügyvéd. Fedezett és Budára távozottakként van jelezve 10 t., kik még Pozsonyban 1784. aug. 24-én megalakították Az Első ártatlansághoz cz. páholyt, melyet Budára helyeztek át.

A nagymestertől felvilágosítás nélkül hagyatva, kinos bizonytalanságban folytatták a testvérek munkáikat. Ekkor megjelent a reform-pátens. Ennek hatása alatt tartott *Weber* szónok 1785. decz. 23-án beszédet, melyben elegikusan megjegyzi, hogy talán utoljára teljesíti kötelességét. Oka ennek a pátens, melynek értelmében kisebb városokban, a hol nincsen kormánysszék, páholy fenn nem állhat. Kérdés most, vajon Pozsony ezek közé fog-e számítani, vagy hogy előbbi rangját megtartja-e. Ez utóbbiban kevésbé bízván, fejtegeti, hogy az előbbi esetben a testvérek mivel tartoznak az uralkodónak, és mivel a szövetségnek. Az uralkodónak feltétlen engedelmességgel, a szövetségnek pedig hűséggel; mert a munkák ideiglenes beszüntetésével nem szűnnek meg azon kötelezettségek, melyeket a tt. a szövetség s a testvérek iránt elvállaltak; sőt mivel halandó fel nem oldhatja azt az esküt, melyet az erénynek a szenvedélyek legyőzésének, a testvéri szeretetnek esküdtek: megsem szűnhetnek, szabadkőműveseknek maradni.

A szónok borús sejtelve csakhamar teljesült: a páholy, mely alapító oklevél nélkül oly soká fentartotta magát, a pátens következtében kénytelen volt, teljesen feloszolni. Ez az 1786. jan. 30-ki munkában

eszközöltetett, a melyben az összes testvérek bizonyítványnyal látattak el.

Ez után várakozó állást foglaltak el, abban a reményben, hogy a pátens hatását az idő gyöngíteni fogja. De csalatkoztak, és miután a reactiválásra nem volt kilátás, 1787-ben összes szerelvényeiket az Első ártatlansághoz cz. budai páholynak adták el 120 frtért, melylyel *Zillughnak* tartoztak házbér fejében. Budán az átvételnél azonban hiányzottak a jegyzőkönyvek s egyéb irományok, mit annál inkább sajnálhatunk, mert a páholy tulajdonkép való munkálkodásáról azok nyújthatták volna azt a felvilágosítást, melyet más forrásból nem lehet meríteni.

Az Első Ártatlansághoz címzett páholy, — mint láttuk — 1784. aug. 24-én Pozsonyban alapítatott, még pedig a Biztonsághoz címzett odavaló páholy 10 tagja által. kik Budára áthelyeztetvén, ott kiléptek, de egyúttal maguknak új szki otthont létesítettek.

Az első
ártatlan-
sághoz
Budán.

E 10 testvér: *Kroyher Ferencz*, helytartósági szám-tiszt; *Stettner József*, *Konszky István* és *Gahy Ferencz*, helytartósági fogalmazók; *Nisnyánszky György* és *Tiszta-pataký Károly*, ügyvédek; *Susterschütz Alajos*, vámhivatalnok; *Gausé Lajos*, primási konyha-felügyelő; *Roller Kajeán*, primási lovászmester; s *Kischanez*, szolgáló testvér.

Az említett napon tartott gyűlésükben *Kroyher* felvette a kalapácsot, kijelentvén, hogy rendi főlebbvalóitól megbízást kapott arra, hogy új páholyt alakítson s ehhez képest, nyert jogánál és hatalmánál fogva a jelen páholyt az *Első ártatlansághoz* cízzel felavatja és constituálja.

Kik voltak a rendi főlebbvalók, kik erre felhatalmazták, azt a testvérek nem kérdezték, a jegyzőkönyv erről legalább nem emlékszik meg. Valószínűleg a Biztonsághoz címzett páholytól, — mely akkor ügyis

remélte, hogy magyarországi nagypáholylyá leszen — kapta az új páholy úgy annak szertartásait, mint az ideiglenes alapítólevelet.

Nevének megfelelően a páholy pecsétje csaknem

mezitelen női alakot láttat, mel-
lén ragyogó nappal, és jobb
kezében szögmérővel, bal kezé-
ben körzővel: bal lábával hét
lépcső által képzett emelvé-
nyen áll, míg jobbjaival az égi
állatkör egy részével díszített
földgömbre támaszkodik, a mely
mögül oszlop emelkedik, fölötte

csillaggal; tőle balra bokor mellett halálfo fekszik.

Mindenek előtt a tisztviselőket választották meg a
testvérek, még pedig *Stettnert* és *Nisnyánszkyt* felügye-
lökké, *Konszkyt* titkárrá, *Gahyt* szónokká, *Susterschützet*
kincstárnokká és *Gausét* szertartásmesterré.

A következő munkát (aug. 28.) szintén még Pozsony-
ban tartották, még pedig az anyapáholy négy világos-
ságának jelenlétében, kikhez *Gahy* búcsúzó beszédet
intézett.

Végre nov. 7-én tartották Budán az első munkát,
mely alkalommal az alkotmány kérdésével foglalkoztak.
Ennek elnyerése végett *Kroyher* még Pozsonyból for-
dult egy bécsi testvérhez, de sikertelenül. Ekkor (okt. 6.)
a nagypáholyhoz írt fel a páholy, kérve az alkotmányt,
és csak, miután az elutasította, kérte azt a magyar
tartományi páholytól. Itt megígérték ugyan, de ki nem
állíthatták, mivel gróf *Pálffy* hosszabb időre Bécsből
elutazott. De miután 1785. márcz. 28-án menesztett
sürgetés is eredménytelen maradt, a páholy már nem
is tett ez irányban lépést, hanem alapító levél nélkül
folytatta munkáit.

Az alatt felmerült az a terv, hogy A Nagyszívűséghez címzett pesti páholylyal egyesülni kellene. Az e részben folytatott tárgyalások azonban nem vezettek célhoz.

Csakhamar jelentkezett új tag is, kit decz. 7-én vettek fel, ugyanis *Mayerhoffer Antal József*, kamarai számtiszt, kiért a páholy három mestere kezességet vállalt. A felvételt rendesen beszéd követte, ez alkalommal a főmestertől a testvérek kötelességeiről. E beszédek majdnem az egyedüli szellemi táplálékot képezték, ha fel nem kellene tételeznünk azt, hogy a jegyzőkönyvek szerkesztésénél a száraz tényekre szorítkoztak, s épen azt nem jegyezték fel, a mi bennünket leginkább érdekelne: az eszméket, melyekkel foglalkoztak. Mert a káték és az általános szki szabályok többszöri felolvasását alig tekinthetjük olyannak, a mi komoly férfiakat kielégíthetett volna.

De különben is stagnált a páholy. A császári reform-pátens messzire előre vetette árnyékát. S talán ennek tulajdonítható, hogy a tartományi páholy az alkotmány kérelmezését hallgatással mellőzte, és hogy a páholy újabb tagok után nem nézett. A legszánandóbb állapotban volt a páholy az 1785. évben, melynek folyamán, úgy mint az előző évben, mindössze 7 munka tartatott, melyekben azonban semmi nemű említésre méltó tárgy elő nem fordult. A kincstár állománya is szegényes volt. A *Kroyher* és *Nyírsnyánszky* által páholy szerelvények beszerzésére előlegezett 48 frt. 41 kr. kifizetése után 1785. végén, az alamizsna pénzek hozzáadásával 8 frt 32 kr. állt rendelkezésre.

A szkség elleni actióról szóló hírek lassankint alakot öltöttek. Már 1784. decz. 19-én tartott *Kroyher* felolvasást azon gáncsokról, melyekkel a szkséget általában illették, 1785. febr. 27-én pedig felolvastatott Bécsből írt levele,

melyben a páholyok teljes feloszlatásáról keringő híreket közli. Ez azonban csak az év végével volt részben teljesülendő.

Deczemberben végre megjelent a pátens. De a bomba felrobbanása nem bizonyult oly borzasztónak, mind a minő a bizonytalanság volt. Az első perczben megszeppentek ugyan a testvérek, de csakhamar magukhoz tértek ismét, és igyekeztek consolidálódni, a hogyan lehetett.

S e tekintetben több szerencsájuk volt, mint egy másik fővárosi páholy-nak, melyet herczeg *Murusi Sándor* alapított. Miután e t. magát Erdélyben lehetetlenné tette volna, Pestre ment azon reményben, hogy itt állást fog nyerni, addig pedig szki tudományából megélhet.

Szt Sándor
a 8 ezüst
horgony-
hoz Pesten

Pesten összeakadt kleefeldi *Strohmayer Ignác Antal*, nyug. kamarai kanczelistával, kit állítólag régóta ismervén, szánandó helyzetében az összes páholyok és tt. támogatásába ajánlott, miután őt mint a nagyszebeni páholy ősköt helyettes nagymestere, ebbeli hatalmánál fogva 1782. máj. 2-án a mesterfokba avatta volna.

Hálából megismertette őt *Strohmayer* különféle tt.-kel, kik magasabb fokok után sóvárogtak s azok elérése miatt némi áldozattól vissza nem riadtak. *Murusinak* pedig az ily „áldozatokra“ nagy szüksége volt. Nem jelentéktelen azok száma, kiket 1782—83-ban lovagokká avatott.

Erre nézve jó hasznát vette azon rendi iratoknak és szertartásoknak, melyeket még Szebenben másolgatott, valamint Visitator Provinciae-vé való kineveztetésének, melyben őt *Hesseni Károly* herczeg a lovagavatásra felhatalmazta. De ezzel be nem érte; bevételeit fokozandó, maga componált egy legmagasabb fokot, az *Eques professust*, melynek szertartását nem bírta.

Eleinte azonban úgy látszik, az üzlet Budapesten nem igen virágzott. *Murusi* ennélfogva elment Pozsonyba, az ország fővárosába, a hol több „áldozatot“ és több áldozatkészséget remélt találhatni. Talált is; mert már máj. 11-én avatta itt Josephus a Ciconia piscante: báró *Splényi*-t (?) lovaggá és professussá, egyszersmind aszeredi lovag-parancsnokságot ráruházván.

De Pozsonyban nem volt maradása; mert vagy nem ismerték s ez okból nem akadt számos aspiráns, vagy nagyon is jól ismerték, s ennélfogva nem bíztak benne; elég az ahhoz, csakhamar visszatért Pestre.

Itt ismét *Strohmayer* társaságában látjuk, a ki azalatt a titkos rendőrségnél nyert alkalmazást. Most skót mesterré avatta, hogy segítségével Pesten új templomos rendszerű páholyt alapíthasson, mivel az idevaló János-rendű páholy (a Nagyszívűséghez) állítólag banyatlásnak ndult és feloszló félben volt.

Ezt 1782. okt. 11-én határozták el; egyúttal kimondva, hogy a páholy alapítójára való örökmélekül a *Szt.-Sándor* nevet, czímerében pedig három ezüst horgonyt viseljen. Ehez képest pecsétje koronázott paizson három egymásba rakott horgonyt mutat; a koronán körző, vízmérő és szögmérő láthatók.

A két alapító fogadalmat tett arra, hogy a rendi törvényeket hiven követi, egyszersmind pedig a páholyt is a legbuzgóbban fogja gyarapítani. Ennek lehetővé tételül a felvételi díjakat leszállították, vagyis a tanoncz és mester 35—35 frtot, a legény pedig 20 frtot tartozott fizetni. Továbbá megállapodtak abban, hogy mihelyt a páholy 9 tagra felviszi, a constituálást azonnal fogják a tartományi nagymesternél kéreztetni. E 9 alapító tag élethossziglani páholy hivatalt kap.

Daczára e csábító kilátásnak 3 hétig tartott, míg egy tagot nyerni sikerült. Ez a volt bécsi titkos rendőrbiztos *Wieninger Tódé*, ki 1775-ben „a többi e hivatalbeliekkal együtt“ kenyerét elvesztette; áliútlag derék és képzett egyén, ki azonban a díjak leszállítását kérte, mire *Murusi* szívesen ráállt. Így vétetett fel az első tag 1782. nov. 18-án, még pedig — mi e páholy nál szokássá vált — nyomban legénynyé is, és mindjárt le is fizette a 25 frtnyi díjt.

Gyorsan egymásután felvétettek ezután: *Horváth Péter*, kír. táblai ügyvéd, *Friedenliebi Fritz Lipót*, kír. táblai juratus notarius és *Füzessy Péter*, gróf Gyulay tábornokné házi alkalmazottja, mint szolgáló testvér.

Ekkor *Murusi* elérkezettnek látta az időt arra, hogy a páholyt ideiglenesen megalakítsa. E czélra 1783. jan. 20-ára a páholyhelyiségben — melyet egy hónappal előbb 6 frtért havonként kivettek — gyűlést tartott, s itt kijelenté, hogy elkerülhetlenül szükséges a mellőzhetlen páholy tisztségek betöltése. Főmesternek *Strohmayer*t ajánlotta, kit időközben mint Eques a Monte trifolii lovaggá is avatott, — mibe a tt. belenyugodván, mindjárt be is igtatta. Felügyelőkké *Wieninger* és *Horváth* választattak. A titkári teendőket mint eddig úgy ezentúl is *Strohmayer* vitte, *Fritz* segédkezése mellett, ki a szertartásmesteri, kincstárnoki s alamizsnási tisztségeket is ideiglenesen ellátta; míg *Wieninger* a szónok teendőit végezte.

Ezzel a páholy megalakult, *Murusi* pedig háttérbe vonolt s a páholy tagjegyzékében nem is szerepel; megelégedvén azzal, hogy mint a páholy főlebbvalója a skót alapnak szánt járulékokat kézhez vehesse. Ez pedig nem épen megvetendő összegre rúgott. S nem érdektelen pillantást vetnünk a kincstár állapotára 1783. márcz. 25-ig, a meddig a tt. köre újabb két taggal

gyarapodott, t. i. gróf *Gyulay Ferencz*, cs. k. kamarás és tábornok és *Halbauer János* kereskedő által.

Befolyt addig: *Füzessy*-től 10 frt, *Gyulay*-tól 55 frt, *Wieninger*-től 40 frt, *Horváth*-tól 40 frt, *Fritz*-tól 90 frt, *Halbauer*-tól 90 frt, a havi járulékokból 10 frt, szegények részére 6 frt 4 kr., összesen 341 frt 4 kr. — Ebből fedeztettek a páholy felszerelései s egyéb kiadás és az alamizsnák; összesen 200 frt 59 kr. — A maradványból járt a skót alapnak minden fok után $1\frac{1}{2}$ arany forint (pr. $2\frac{1}{2}$ frt), vagyis 17 fok után, a mellékdijakkal együtt, 74 frt $22\frac{1}{2}$ kr.; azonkívül fizettek abba: *Fritz* 80 frtot, *Halbauer* 50 frtot és *Gyulay* 30 frt; úgy, hogy a skót alapba 204 frt $22\frac{1}{2}$ kr. folyt be.

Márcz. 15-től ápril 12-ig felvételen részesültek: *Riskovits János*, Pestmegye főorvosa; báró *Mednyánszky Rikel József*, kereskedő; báró *Feuller*, nyug. kapitány és *Körmöczy János*, ócsai postamester; — utóbb pedig *Wagner János* orvos és *Schmidt Ádám* kereskedő.

Midőn a tagok száma tizenkettőre felszaporodott, *Murusi* a páholyt — valószínűleg ápr. 12-én — végleg megalakította s az eddig mellékesen vitt tisztségeket is betöltötte, beigtatván *Halbauert* kincstárnokká, gróf *Gyulayt* gazdává, *Riskovicsot* beteglátogatóvá, báró *Mednyánszkyt* alamizsnássá, *Rikelt* titkárrá és *Feullert* szónokká.

A páholynek ilyenén megalakulását bejelentette *Murusi* a Három földgömbhöz cz. berlini nagypáholy-nak, melylyel előbb is levelezett, azon megjegyzéssel, hogy élethossziglani állást nyert s a rendi főlebbvalók jóváhagyásával páholyt alapított, melynek névjegyzékét mellékelvén, ennek viszonzását kérte. A páholy constituálását nem kérte, bárha ezt tt.-vel elhitette.

Ezt a bécsi vagy magyar tartományi páholytól nem merte kérni, állítólag előbb a felügyelők, majd *Stroh-*

mayer miatt, az utóbbinak, nyilván indokolt állítása szerint pedig saját maga miatt.

Strohmayerrel ugyanis ellenséges lábra helyezkedett s ez nagy eszélytelenség volt, mert előéletét, pozsonyi és pesti machinációit az annyira ismerte, hogy őt könnyen tönkre tehette. *Murusi* a páholy más tagjait is megsértette s azzal tapintatlanságát tetézte.

A tagok közt nemcsak vizsályt hintett és szított, hanem a páholyban oly eljárást is meghonosított, mely a rózsakereszteseknél és illuminatusoknál, sőt a Draskovich-rendszerben is szokásos volt, de bizonyára a legritkébb esetekben bizonyult üdvösnek, — azt t. i., hogy a főmester a tagokról, ezek pedig róla titkos conduit-jegyzéket tartoztak *Murusinál* benyújtani.

Egy ideig megfeleltek e kíváncsiaknak, midőn azonban *Murusi*, *Strohmayerrel* való meghasonlása után, a páholy tagjait rá akarta venni arra, hogy főmesterükről valótlán adatokat írjanak a conduit-jegyzékbe, — felmondta *Strohmayer* az engedelmességet és értekezleteket tartott, melyekre *Murusit* meg nem hívta. Ezt meg *Murusi* vette rossz néven és *Strohmayer* kikerülésével tartott gyűlésben amaz értekezleteket összeesküvéseknek nevezte, egyszersmind a távollevőt becsmérelte, becsületességét kétségbe vonta s őt a vizsály forrásának lenni mondta, a kinek nevével a páholy constituáltatását kérni nem merheti.

Erre *Strohmayer*, a két felügyelő *Wieninger* és *Horváth*, valamint *Fritz* szertartásmesterrel *Murusihoz* közös levelet intézett, melyben a herceget erélyesen rendreutasította s alighanem végképen elnémitotta. Ne felejtse — úgymond a többi közt — hogy meg volt halva és *Strohmayer* támasztá megint életre. És tudja meg, hogy újabban, a pozsonyi helytartóságnak a pesti városi tanácshoz érkezett átiratához képest ennek fel-

ügyelete alá van helyezve. Egyébként hálátlan, csalfa, igazságtalan embernek nevezi, a ki a rendi titkokat úton-útfélen kifecsegvén, esküjét lépten-nyomon megszegi stb.

Minthogy e levél eredetije a páholy iratai közt találtatott, feltehető, hogy azt *Murusi* megfelelő válaszzal visszautasította. Hogy az miként hangzott, nagyon kétes. Oly emberről, mint ez a herczeg, feltehető, hogy semmi megalázkodástól nem rettent vissza, csakhogy a felbőszült kedélyeket lecsendesítse. De hiába tehette. Sokkal érzékenyebben sértette *Strohmayer* önértetét és hiúságát, semhogy az megbocsáthatott volna, sőt inkább bosszút forralt s igyekezett *Murusit* mindenkorra ártalmatlanná tenni.

E célra ennek üzelmeiről beható jelentést küldött Bécsbe gróf *Bánffy György*-höz, ki azt gróf *Pálffy* tartományi nagymesternek átadta, biztosítván, hogy az a rend s igazsághoz képest intézkedni fog.

Gróf *Pálffy* azonnali vizsgálatot rendelt el s annak foganatosításával *Schaffrath* bárót, a Nagyszívűséghez cz. páholy főmesterét bizta meg. Ez nyomban (1783. máj. 16.) felkérte *Strohmayer*t, látogatná meg és hozná magával az összes iratokat, hogy a helytelen dolognak mielőbb véget lehessen vetni.

Minő véget vett az ügy, nem tudni; semmi esetre se *Murusi* előnyére, kire gróf *Pálffy* más okoknál fogva is neheztelt. *Murusi* ugyanis gróf *Széchenyi Ferenc*zet is hálójába kerítette, a ki azonban még jókor gyanakodván, a tartományi páholyhoz fordult tanácsért. Így jutottak az oláh herczeg üzelmei *Pálffy* tudomására, ki *Széchenyit* óvakodásra intette s egyúttal *Murusinak* ártalmatlanná tétele iránt intézkedett, vagyis annak hatósági felügyelet alá helyezését rendelte el.

A páholyra nézve is vészteljes volt a vizsgálat;

még 1783. május havában feloszlattott. De *Strohmayer* — „*Murusinál* egy hajszálnyival se jobb“ — mint egyik kortársa mondja — azért el nem riasztatta magát. Titokban újra megnyitotta a páholyt, sőt 1784-ben skót páholyt is alakított. Erről a Nagyszívűséghez cz. páholy tudomást szerezvén, a páholyt állítólag éjjel megszállotta s immár alaposan feloszlatta.

Murusi azonban, ki *Strohmayerrel* — par nobile fratrum — utólag megint kibékült, az üzletet újult erővel folytatta és számos férfit, kivált a főrendi karból, tetemes összeg erejéig rászedett, de elég liberális volt, hogy a középosztály kisebb járulékait sem vetette meg. Itt van gróf *Haller József*, kit 1783. tavaszán Eq. à Rectangulo név alatt lovaggá, majd Eques professussá avatott s a lubló-i lovagparancsnokság commendatorának kinevezett.

Itt van *Nicolides a Pinto*, görög orvos, kit szkszé és lovaggá avatott; itt *Cseh-Szombathy* főorvos (Eq. à Salute) és *Máriássy* alispán (Eq. a Leone), kiket lovagokká tett; s itt van végre saját inquisitora is, *Schaffrath* báró, kit 1786-ban „a Rota“ név alatt Eques professussá avatott s a nagyszombati klerikus-ház parancsnokának kinevezett.

Utóvégre mégis csak megszűnt e kereseti forrása is s 1790-ben Szt-Péterváradra utazott, a hol két leánya a czárné udvarhölgye volt. Azóta nyoma veszett. Ez alatt a pozsonyi páholyokon kívül a többi vidéki páholyok nagyobb része is szépen prosperált.

Az önálló osztrák nagypáholy létesítésére való bécsi felhívás az eperjesi páholyra igen jó hatással volt, a mennyiben a tt-et újult munkakedvvel töltötte el és nagyon is elhanyagolt munkáik buzgóbb folytatására ösztönözte.

Az erényes
utazóhoz
Eperjesen.

Az egyesülési tervet magukévá téve, a tt. *Heinzei*

főmestert bízták meg a páholy képviselőjével, a ki 1782-ben az abbeli tárgyalásokban Bécsben résztvevőn visszatérve, az odavaló tt. példájára páholyában a skót fok helyében a salamoni fokot hozta be.

E közben a páholy Miskolczon új páholyt constituált. Ennek egyik tagjának neje ráakadt férje szki irataira és fenyegetődzött, hogy azokat a hatóságoknak fogja kiszolgáltatni. Ez esetben az eperjesi páholyt és kört is baj érhetne volna, mivel az iratok *Heinzeli* főmester, *Pottornyay Imre* 1. felügyelő és *Kraczneck* titkár aláírásaival voltak ellátva, ennél fogva ezélszerűnek mutatkozott, a páholy és kör irományait egy időre elrejtetni, a munkákkal pedig egyelőre szünetelni.

A bécsi megegyezéseket a tt. helyeselvén, legsürgősebb volt a bécsi tartományi páholy részére kiállítandó reversalis aláírása. Ez pedig nem volt oly könnyű, mivel Eperjesen alig 2—3 t. lakott, a többi pedig Sáros- és Zemplén-megye távolabb helyein. Egy tag, gróf *Sztáray Mihály*, szabolcsi főispán, megtagadta aláírását. A reversalist *Heinzeli* Bécsbe küldte és kérte a szer-tartások kiszolgáltatását, az értük járó 18 aranyat is utalványozván.

Alighanem ez volt *Heinzelinek* utolsó főmesteri functiója. Hogy tovább is vezethesse a páholyt és kört, kénytelen volt 1781-ben patrónusának, id. *Pottornyay* unokáinak, *Szirmay Péter* fiainak nevelését elvállalni. Ámde ezek 1783-ban szüleikhez, zemplénmegyei Rákócza mentek és *Heinzeli* kötelességszerűleg velők tartott. Elhagyta Eperjes tájékát s a páholy és kör vezetését *Glosz Jakab* barátjának adta át.

Ez időtől fogva a páholy rohamosan hanyatlásnak indult. *Heinzeli* már huzamosb idő óta csupan a salamoni fokot művelte s a három szkóművesi fokot csak mellékesen megtartotta. A páholy egyébiránt igen sze-

gényes állapotban volt: csakis a legislegsükségesebb diszítésekkel és szerelvényekkel volt ellátva és még pénztárról sem rendelkezett.

A testvérek közt nagy elégedetlenség uralkodott. A bécsiekhez való csatlakozás által magasabb fokokat reméltek nyerni, és mivel ezek elmaradtak, duzzogtak. Egyéb iránt évenként négyszernél többször össze se jöhettek, t. i. a megyei gyűlések alkalmával, s akkor is csupán a sárosmegyeiek. A Zemplén megyében lakóknak fáradságos utat kellvén tenni, alig jelentek meg.

Ez oknál fogva 1783. elején *Heinzeli* azt tanácsolta nekik, hogy saját megyéjükben, S.-A.-Ujhelyen, alapítanak páholyt. Ez eszme viszhangra talált s a zempléni testvérek komolyan hozzá fogtak ennek megvalósításához, mely célra nekik *Glosz* az összes erre vonatkozó iratokat átengedte. Mindazonáltal a terv dugába dőlt.

Glosz különbön valóságos ellenségévé lett a szkségnek, mióta az alchemiába egészen elmerült, különösen pedig, midőn többen, kik a német nyelvet nem birták, latin szertartás behozatalát sürgették. Ezt ő határozottan ellenezte s azon látszott lenni, hogy a páholyt egészen megszüntesse. Némi elégtétellel mondhatta 1783. július végén, hogy „itt alszik az egész szkség!”

Még *Heinzeli* kalapács vezetése alatt — 1783. elején — vette a páholy egy testvér levelét, ki a szkségben bizonyos hirre vergődött. Ez az eperjesi születésű *Gertinger János*, ki hosszú évek során át főleg az észak németországi páholyokat bejárta, s azokat rendszeresen megsarczolta, mindazáltal négy röpiratban féktelenül megtámadta az összes szki rendszereket s azok vezérférfiait, sőt még a nagy *Lessinget* is. A hóbortos ember utolsó pamphletje (1784) világosan mutatja, hogy szerzője a tébolyhoz közel állt. 1783-ban levélben felkereste a szülő városában levő páholyt is,

azzal fenyegetődzvén, hogy azts az egész Rendet a császárnál fel fogja jelenteni. Nyilván azt hitte, hogy a megijedt testvérek pénzzel fogják elnémitani. Ebben azonban csalatkozott. A páholy nem is válaszolt neki. *Gertinger* pedig, látván, hogy honfitársai egykönnyen meg nem ijednek, tartózkodott attól, hogy fenyegetését ismétlje vagy épen végrehajtsa. A páholyt már nem nyugtalanította.

Az különben aludt, nem is volt többé felébredendő. *Heinzeli* távozása halálos álomba merítette. Ő volt annak lelke. Két évtizednél tovább állt élén, és dacára alárendelt társadalmi állásának — mint nevelő — tapintatánál és rendi ismereteinél fogva a jó részt aristokrata és nemes tagok körében, tisztelt helyet foglalt el, sőt bizonyos tekintélyt élvezett, mely őt arra képesítette, hogy a páholyt összetartsa.

E tekintetek megszűntek utóda iránt, ki cholerikus természeténél és folytonos betegeskedésénél fogva egyáltalában nem képezhetett összetartó elemet. Azonkívül alighanem nagyon is éreztette rózsakeresztesi irányzatait.

A páholy jobb elemei, melyek e törekvéseket elleneztek, hátat fordítottak a páholynak, s úgy helyben mint S.-A.-Ujhelyen új műhelyt nyitottak. Az Erényes utazóhoz címzett páholy megszűnt létezni. *Heinzeli* és gróf *Török* sürgették ugyan felélesztését, de *Glosznak* ahhoz nem volt semmi kedve. Az egyedüli ember, ki azt véghez vihette volna, *Heinzeli* volt. Annak viszatértére pedig még csak gondolni sem lehetett. Az 1786. év őszén *Szirmay Pál* és *Szirmay András* két-két fiával Kassára ment, ahol azok a gymnasiumot, illetve az akadémiát látogatták, és ahol *Heinzeli* szabad ellátás és évi 300 frt mellett igen jól érezte magát. A következő évben barátja és pártfogója *Török* gróf révén a kassai akadémia tanárává és prorektorává neveztetett ki.

Midőn az Erényes utazóhoz címzett páholy főmestere azt a halálnak szánta, — azok a tt., kik nem rajongtak a Rózsakeresztes-rendért, elhatározták, hogy a szkségnek Eperjesen új otthont létesítenek. Elhatározásukra kétségtelenül döntő befolyással volt az, hogy 1784-ben Eperjesre jött báró *Splény János*, még az előző évben a pesti páholy helyettes főmesterre.

Az Alvó
oroszlánhoz
Eperjesen.

Őt választották vezetőnek, s ez ő kalapácsvezetése alatt még az év folyamában lépett az *Alvó oroszlánhoz* címzett új páholy életbe, és csakhamar nagy virágzásnak indult.

A páholy neve után következtetve, a páholy skót-templomos lehetett volna; de valószínűleg nem követte a templomos rendszert, hanem a Draskovich-felét, melyet *Splény* magával hozott, és melynek testvérei előnyt adtak az eddigivel szemben.

A páholy fejlődéséről és beléletéről nem szól adat. Tagjai közül is csak igen kevés ismeretes. Ezek: gróf *Barkóczy Ferencz* (rendi néven Barabás, cs. k. kamarás és helytartósági tanácsos, a szabadkőművesnő gróf *Hudik-Barkóczy Ilona* nagyatyja; *Styrman Márton*, evang. főfelügyelő; és gróf *Csáky Ferencz*.

Valószínűleg tagjai voltak a páholynak továbbá: gróf *Barkóczy János* (Joannes); *Desserffy András*, cs. k. kamarás; *Ladomérszky István* (Innocentius) kir. tanácsos, tanfelügyelő, utóbb az eperjesi, majd a közszegi kerületi tábla ülnöke; *Schröd Erasmus*, festőművész; és *Desserffy Gáspár*, ki magasabb fokokat bírt, mint azt bizonyítják: hátrahagyott fekete köténye (piros selyemkezttyűje, és fekete szalagja, az ezüsttel rá himzett felírással: „Vaincre ou mourir,” — alatta piros rózsa, alul függő tör.

A reform-pátens folytán a páholy néhány évig pihent.

Az Erényes utazóhoz címzett eperjesi páholyból kirajzott második páholynak még nevét sem tudjuk. Az eperjesi páholyhoz tartozó zempléni testvéreknek ugyanis *Heinzeli* 1783-ban azt a tanácsot adta, hogy a maguk körében páholyt alakítsanak. E tanácssal ama testvérek éltek és habár szándékuk némi akadályokba ütközött is, azt úgylátszik még 1783-ban végrehajtották. és S.-A.-Ujhelyen páholyt alapítottak, a hol állítólag a páholy pecsétje is előkerült.

Az Erényes S.-
A.-Ujhelyen.

Az Erényes utazóhoz cz. eperjesi páholy által constituált fentemlített miskolczy páholy alapítója, Szendrői *Török Lajos*, utóbb gróf s a kassai tanulmányi kerület főigazgatója, *Kazinczy Ferencz* apósa, kit ez a legnemesebb és legjobb emberek egyikének nevez, buzgó híve volt a szabadkőművességnek és minden kinövéseinek, kivált a rózsakeresztesi Rendnek és alchemiai tendenciáinak, melyeket mint annyi kortársa a szabadkőművesség magvának és velejének tartott.

Az Erényes
világpolgár-
hoz Miskolczon.

Szabadkőművessé 1773-ban Bécsben a Szarvashoz cz. szállodában lőn avatva valószínűleg Rózsakeresztesek által, kiknek rendjébe néhány nappal később felvették.

Már 1780. május havában szándékozott Miskolczon rózsakeresztesi kört, s ennek előkészítőjéül és palástolójául páholyt is alapítani, még pedig az eperjesi páholy borsodi, abaúji és zempléni tagjaiból.

Rózsakeresztesi főbbje, *Heinzeli*, ama páholy hely. főmestere, helyeselte ezt a tervet, de azt tanácsolta, hogy a szabadkőművességgel ne foglalkozzék túlságossan. Erre *Török* szándéka megvalósításához fogott, mely célra Eperjesről megkapta az 1—3., a skót és salamoni fok szertartásait, mely utóbbi fokot az új páholyban ab ovo be akarta hozni. A páholyt azonban nem alakította meg, míg az iránt tisztában nem volt, vajon a rózsakeresztesi kör részére megfelelő 9 tagot tud-e megnyerni.

Első sorban tehát ez irányban kezdett puhatolódzni, és csakhamar meggyőződött arról, hogy úgy a rózsakeresztesi kör mint a páholy részére elegendő férfi nyerhető meg.

Erre haladéktalanul kérte Eperjesről az alapító levelet az új kör s a latin nyelven dolgozó páholy részére, mely utóbbit *az Erényes világpolgárhoz* czim alatt Miskolczon kívánt létesíteni.

Mind a kettőt megígérték s a páholy alapító levelét azonnal meg is küldték, melyet azonban *Török* — valószínűleg formahiba miatt — visszamenesztvén új javított alapító levelet kért, annál inkább, mert a páholy nevét is meg kívánta változtatni. Mint megszűnt kassai páholyát, *az Égő bokorhoz* akarta címeztetni, a melynek pecsétnyomója még meg volt.

Ennek a kívánságnak nyomban megfelelték Eperjesen, megküldvén úgy a páholy mint a kör alapító oklevelét. A páholyé azonban az első kérelemhez képest az Erényes világpolgárhoz címzetre volt kiállítva, s így szólt a javított oklevél is. A pecsét ellen sem volt kifogás, nem is volt baj, hogy az utóbb kívánt névhez volt alkalmazva. Hiszen — úgymond *Heinzeli* — lehet a páholyt a skót vagy salamoni fokban úgy elnevezni.

Ez intézkedésbe gr. *Török*, s utóbb a páholy is belenyugodott, és használta végig a nem egészen rája illő pecsétet. A páholyt azonban magasabb fokban sem nevezte az Égő bokorhoz. A pecséten Mózes az égő csipkebokor előtt térdel. Körirata: SOLVE. CALCEAMENTA. TUAQUIA. TERRA. QUAM. CALCAS. SANCTA. EST. EXOD. 3. V. 5.

Ha már a páholy nevén nem lehetett is változ-

tatni, úgy gróf *Török* mégis — minden eshetőségre — a varsói nagypáholynak gróf *Moszyński* nagymester által aláírt eredeti francia alapító levelét legalább hiteles másolatban kívánta bírni, a mely szerint az eperjesi páholy más páholyok alapítására fel van jogosítva. Ezt utóbb a páholyban felolvastatva, az összes testvérek aláírásával hitelesítették, az eredetit pedig Eperjesre visszaszármaztatták.

Mihelyt a javított alapító levél megérkezett, 1781. máj. 18-án a páholyt Miskolczon, a Baksay-féle házban ünnepélyesen megnyitották. Gróf *Török* elnöksége alatt jelen voltak: vavai *Vay József*, szasolcsi alispán, utóbb a Tiszán inneni kerületi tábla ülnöke, majd helytartósági tanácsos és kanczelláriai udvari tanácsos; kiscsoltói *Ragályi István*, borsodi alispán; *Fáy Barna*, borsodi főjegyző, a debreczeni kerületi tábla ülnöke, majd királyi táblai bíró, utóbb szabolcsi és unghi főispán; *Óváry László*, földbirtokos; *Török József*, Lajos bátyja, a debreczeni kerületi tábla ülnöke; Bekényi *Beck Pál*, utóbb cs. k. kamarás, gróf *Degenfeld Imre* apósa, és *Tisza Kálmán* miniszterelnök nejének nagyatyja; Bizáki *Puky András*, ki ifjúságában rendkívül vitéz katona volt; *Major Zsigmond*, zempléni főjegyző, majd főispán; és *Kail János*, miskolczi gyógyszerész, kitűnő vegyész. Mindnyájan tagjai voltak az eperjesi páholynek, és részen már a salamoni fokban álltak.

A megnyitás, s az alapító levél, a törvények stb. felolvasása után a főmester gróf *Török Lajos* ki-nevezte *Vayt* és *Ragályit* felügyelőkké, *Óváryt* szónokká és kincstárnokká, *Fáy*t pedig titkárrá.

Legelső és legsürgősebb feladatuknak tekintették a testvérek azt, hogy körüket lehetőleg kiterjesszék, mely célra *Török*-nek két candidátusa volt, kiket a másnapon (május 19.) tartott munkában bejelentett. Itt

Király Józsefet és Melczér Lászlót nyomban megszavazták. Felvételük két hétre volt megejtendő.

E két hétből azonban lett húsz is. Az alig keletkezett páholy fejlődése ugyanis oly akadályokba ütközött, amelyek eleinte igen fenyegető alakot öltöttek. Nem a nagy tűzvészt értjük, mely 1781. június havában Miskolczon pusztított és *Kail* és *Vay* testvéreket érzékenyen megkárosította, hanem *Vay* nejének gyűlöletét a szabadkőművesség és a Rózsakeresztes rend ellen. Már előbb is szokta férjének leveleit felbontogatni s abból gyanította, hogy férje szabadkőműves; egyszerre azonban egészen neki dühösödött és feltörte férjének íróasztalát. Több szabadkőművesi iratra akadván, böszülten elhagyta férjének házát és fenyegette a hatósági feljelentéssel.

Ebben *Heinzeli*, kinek az esetet azonnal bejelentették, nem látott veszedelmet, mert a páholy jogosítvánnyal bírt. Mindazáltal a legnagyobb óvatosságra intett. Egyébiránt — úgymond — az illető iratok tartalma inkább dicsérendő, mint gáncsolandó.

Vayné azonban folytatta rút játékát s az iratokat mindenkinek mutogatta, és végül, mivel németül nem tudott, id. *Pukynak* adta azokat lefordítás végett. Ez pedig azáltal oly jó véleményt kapott a szabadkőművesség felől, hogy az iratokat szorgosan őrizte. S ezzel a vészszel fenyegető ügy be volt fejezve.

Annak tartama alatt természetesen nem volt tanácsos formális munkákat tartani, miben akadályozott az a körülmény is, hogy a páholy még nem volt teljesen felszerelve. Kisebb gyűlésezések mindazáltal tartattak s azokban a hiányzó szerelvények beszerzése határozottatott. A tulajdonkép való páholy-berendezésre szükséges tárgyakat a Nagyszívűséghez cz. feloszlott pesti páholy engedte át a miskolczyiaknak.

Oly főmester, mint gróf *Török* azonban meg nem

nyugodhatott ily külsőségek megkerítésével; a testvérek szellemi képzésére szolgáló eszközöket is bírnia kellett, mert miként minden művészetet, úgy a királyi művészetet is tanulni kell, hogy tökéletesen megérthessük. Ennélfogva páholy-könyvtár alapját vetette meg.

Az említett gyülekezésekben egyébiránt felvételeket is eszközöltek a testvérek, és járulékaikat ilyenkor szokták leróni. Gróf *Török* kimutatása szerint — a ki *Óváry* távollétében jun. 20-tól szeptember 13-ig a pénztárt is kezelte, ez alatt 56 frt 16 kr. folyt be, mely összeget azonban a kiadások tetemesen meghaladtak. Ezek a szerelvények beszerzésével és Pestről hozatásával stb. 147 frt 50 kr-ra rugtak, de még csak részben voltak kifizetve, úgy hogy a pénztár csak 8 frt 26 krral rendelkezett.

Csak őszkor mert *Török* újból szertartásos munkát tartani, még pedig 1781. okt. 15-én, a midőn a megyei választásokra a nemesség nagy számban összesereglett, úgy, hogy a testvérek észrevétlenül találkozhattak; mert a Vay-féle epizod akkor még nem volt véglegesen befejezve. Ez alkalommal bejelentette *Török*, hogy a nyár folyamán minden szertartás nélkül felvett három tagot. Ezek: Szatmári *Király József*, szabolcsi főadószedő, majd alispán, utóbb unghi főispán; gróf *Aspremont János*, ki utóbb a Ludoviceumra 10,000 frtot, a nemzeti muzeumnak pedig 24,000 frtot adományozott, és *Bernáth László*, ügyvéd, utóbb zempléni főjegyző.

Ezt a jelentést a testvérek tudomásul vették, s egyúttal felavattak egy régebben megszavazott férfit. Ez kellemesi *Melzer László*, Borsodmegye aljegyzője, majd főjegyzője s országgyűlési képviselője, utóbb a királyi tábla bírása és hétszemélynök. A felvételi munka díszét emelte két látogató testvér jelenléte, ú. m. Ócsai *Balogh Péter* alispán és báró *Orczy József*, a Nagy-

szívőséghez cz. pesti páholy főmestere. Ugyanaz nap átvette *Puky* a kincstár kezelését is.

Midőn a testvérek, újabb öthavi megszakítás után, 1782. márczius 20-án újra páholyba gyűltek, figyelmöket fontos ügy vette igénybe.

Napirendre került az osztrák nagypáholy alakításának terve, melyet Bécsből közöltek e páholylyal is. A testvérek elhatározták, hogy szívesen csatlakoznak, de csak azon feltétel alatt, hogy a páholy törvényes előjogai meghagyatnak és biztosítatnak. E célra a Bécsbe való utazásra felkérték főmesterüket, kit külön utasítással láttak el, a mely a következő öt pontból állt: 1. Minthogy a csak most megerősödő páholynek annyi kiadása van, hogy a nagypáholynek járó esetleges járulék fizetésére nem kötelezheti magát, mivel különben saját szükségleteit nem fedezhetné; minthogy továbbá a páholy jogositványát anyapáholyától díjtalanul nyerte, a képviselő a járulék megszavazását ellenezze s ahelyett a testvérek önkéntes adományait hozza javaslatba. 2. Az egyesülés csupán a 3 szabadkőművesi fokra nézve fogadható el, olyanformán, hogy 3. az eddig elnyert magasabb fokok vagy előjogokról való lemondás egyáltalában nem követelhető. 4. Az esetre, ha a remélt egyesülés létre nem jöhetne, igyekezzék a kiküldött főmester a páholy jogosultságát kellően kimutatni. Végül 5. mindenben ragaszkodjék a szóbeli eszmecsere alkalomával felmerült nézetekhez.

Minthogy azonban a képviseltetés a szükségelt pénzbeli eszközök nélkül nem látszott lehetőnek, az utazási költségekre a testvérek mintegy 200 frtot adtak össze.

Az 1782. július 2-iki munkában bécsi utazásáról számot adott gróf *Török* s örömmel jelentheté, hogy a páholy kívánságai semmiféle ellenzésre nem találtak.

Ennélfogva a páholy, habár a megszavazott évi járulékba most sem tudott beienyugodni, az osztrák tartományi páholyhoz csatlakozott, s az erre vonatkozó reversalist beküldte.

Minden alkalommal hangsúlyozta a páholy előjogait, azaz a jogot, hogy magasabb fokokban dolgozhassek, még pedig remek nélkül. Eddig az anyapáholytól nyert skót és salamoni fokot is művelte. 1782-ben gróf *Török*, Bécsből jövet, még egy fokot honosított meg, t. i. a keleti építészek fokát, melyet a rózsakeresztesi főbbek melegen ajánlottak volt.

De az alsó fokokat illetőleg is, a páholy úgy látszik, a bécsi szertartás elfogadása által még nem érezte magát azok szolgái követésére kötelezve. Latin szertartásának másolata — *Kazinczy Ferencz* kezétől — tanúskodik e mellett. A ritualistika egyik avatott ismerője — *Széky Péter* t. — szerint: azok alapos tanulmány önálló eredményét képezik, korántsem pedig valamely akkori szertartás fordítását.

A magas fokokkal s az alchemiai kísérletekkel való foglalkozás, sem *Török* grófot, sem testvéreit nem akadályozták abban, hogy a páholy érdekében élénk buzgalmat fejtsenek ki, még pedig főleg új tagok toborzása által. E tekintetben a páholy 1782-ben virágjában állt. Ez évi július elsejéig 8 kereső vétetett fel, 11 pedig bejelentetett, részben meg is szavaztatott.

Az új tagok — egynek kivételével — régibb testvéreikhez méltók valának; úgymint: *Kőji Komáromy György*, előbb kapitány, utóbb abaúji főjegyző, törvényszéki elnök, végre országgyűlési képviselő; *Péczely István*, a gróf Rhédey-féle jószágok kasznárja, utóbb Sarkad város jegyzője; kicsoltói *Ragályi József*, borsodi alispán, utóbb a tiszántúli kerületi tábla ülnöke és királyi tanácsos; *Fráter István*, debreczeni szenator; *Radvánszky*

Ferencz, kapitány, utóbb a borsodi insurrectionális sereg parancsnoka s a Szt.-István rend lovagja; *Fáy Ábrahám*, abaúji főszolgabíró, utóbb a tiszántúli kerületi tábla ülnöke és kir. tanácsos; Markusfalvai *Máriássy István*, Gömörmegye alispánja, majd országgyűlési képviselője; és gróf *Nugent Ferencz*, Alvinczy ezredbeli kapitány, ki a szki névhez nem méltó módon viselkedett. Nehány évvel utóbb — már mint a kassai páholy tagja — úri nő iránt oly botrányosan viselte magát, hogy a kassai tt. nevében *Kazinczy* felszólította, hogy a dolgot tegye jóvá, mert különben a tt. nem fogják őt magukhoz méltónak tekinteni. Erre hajlandó nem lévén, kizáratott.

Bejelentve, részben meg is szavazva voltak: *Fejérváry Károly*, értékes művészeti gyűjtemény tulajdonosa, *Pulszky Ferencz* utóbbi nagymester nagybátyja; *Fáy Bertalan*, hevesi alispán, utóbb tornai főispán és kir. tanácsos; *Platthy Imre*, *Görgey János*, *Okoruczky*, *Szakácsy*, *Reindl*, *Kozma*, *Domancsics*; a tornai plebános; és *Fontani*, a rozsnyói püspök ceremoniaríusa. Vajon felvétettek-e mindnyájan, az meg nem állapítható, mivel bennünket a jegyzőkönyv itt cserben hagy.

Ellenben a kincstári kimutatásból constatálható néhány új tagnak 1783-ban való felvétele. Ezek: *Eggsteini Egger József*, dragonyos kapitány, báró *Henninger János*, bizonyára szintén katonatiszt; *Szulyovszky László*, földbirtokos, és *Csebi Pogány Lajos*, Máramaros megye főjegyzője, majd alispánja, utóbb országgyűlési képviselője, beregi főispán stb.

A választásnál, — melyet megelőzőleg *Török* szívreható serkentő beszédet intézett a tthez — egyhangúlag választattak: gróf *Török Lajos* főmesterré; *Vay* hely. főmesterré, *Ragályi István* és *Radvánszky* felügyelők; *Király József* pedig kincstárnokká. Az

özvegypersely eredménye 17 frt, nagy szerencsétlenség által sújtott testvérnek adatott. A más alkalmakkor gyűjtött tekintélyes alamizsna (a legkisebb gyűjtés 8 frt, a legnagyobb 21 frt. hováfordításáról nincsen tudomásunk.

Daczára a gyorsan egymást követő felvételeknek, a kincstárban mindig apály uralkodott, úgy hogy a főmester kénytelen volt a tt.-et járulékaik beszolgáltatására komolyan felhívni. Ennek folytán több hátralékot törlesztettek, úgy hogy 1781. szept. 10-től 1782. jun. 24-ig 351 frt 52 kr. folyt be, s a páholy a kétévi házbért (311 frt 53 krt) kifizethette. Egyéb kisebb kiadás után maradt 14 frt 41 kr. készpénz. Ezt az eddigi kincstárnoktól az új vette át, valamint 11 frt 28 kr. maradványt *Ónody*tól a régibb kincstárnoktól. Ez összegeket beleértve két év alatt, az az 1784. aug. 25-ig 429 frt 25 kr folyt be, ellenben kiadatott 183 frt 9 kr, beletudva 50 frtot, melyeket *Ónody* a gróf *Török Lajos* laboratiuma felszerelésének — mely valószínűleg a páholy tulajdonába ment át — Ónodról Miskolcra való szállításaért kapott. Azonkívül találatott a kincstárban gróf *Török Lajosnak* 100 frtról szóló nyugtája, alighanem a laboratium fejében, valamint gróf *Török József* kötelezvénye 100 frtról, melyeket kötelezte magát, kamatostul megtéríteni.

E néma számok eléggé hangosan hirdetik, hogy a páholy szép virágzásnak, és kivált a tagokra nézve nagy gyarapodásnak örvendett. Ezáltal, miután a kezdet nehézségeit leküzdötték, abba a helyzetbe jutottak a tt., hogy oly „világot teremtenek Miskolczon, mely az egész tájra, mely az egész hazára kilövelé sugárait.”

Hiányzanak az okiratok annak bebizonyítására, hogy *Kazinczy* ez állítása nem túlozott dicséret. A páholy rövid fénykorát (1784—85) tárgyzó jegyzőkönyvek nem állnak rendelkezésünkre.

Már 1784. újévkor jelenthette gróf *Török* eperjesi barátainak nagy elégtétellel, sőt bizonyos büszkeséggel, páholyának felvirágzását, s abbeli reményét, hogy annak fényét néhány kiváló zempléni t.-nek odavonása által még emelni fogja. Az eperjesiek ennek igen örvendtek, de figyelmeztették, hogy a zempleniekre ne számítson, mivel azok külön páholyt szándékoznak alakítani.

E hír nem nyert megerősítést, és *Török* öröme részben talán épen onnan eredt, mert sikerült, a zempléni férfiak egyik legjelentékenyebbikét páholya részére megnyernie.

Ez *Kazinczy Ferencz* volt, a költő és nyelvünk reformátora. Az 1783. év tavaszán Pesten tartózkodott és mint író már jó hírnévnek örvendett. „Egy estve — úgymond — egy barátomnál gyűlénk össze, tiszta és tisztátalan lelkek mint a szent Péter leplée, s a beszéd a köművességre fordult.“ „Mily bolondság, monda az egyik, oly társaságba, oly titkos társaságba lépni, melynek czélját, törvényeit, tagjait egyen-kettőn kívül nem ismerjük, s csak azért, hogy ez által pillonghassunk, csak azért, hogy azt mondhassuk magunknak, hogy mi jobbak vagyunk mint mások.“

„Én pedig, mondám nagy tüzzel, nem ismerek nagyobb szerencsét, mint azt, ha valaki köművessé lehetett. És, hogy valaki közületek azt ne gondolja, hogy én magamat köművesnek akarom vétetni, kimondom, hogy az nem vagyok, de hogy meg nem szünök mindent elkövetni a mi szükséges, mind addig, míg azzá nem lehetek. Nem elég-e az a biztatás, hogy ott minden vallás tisztelőben van? s mindenki azt követheti e részben, a mit lelkiismerete javall? Nem elég, hogy az uralkodás ellen munkájokban semmi sincs? és hogy ők új tisztet s kötelességet senkire nem tesznek, de azt, a mire minden köteles, még szentebbül kívánják?

Rosz és érdemetlen tagot semmi társaság nem óhajt, semmi nem tűr. A köművesség tehát jókat keres, jókat vesz fel. És aztán az a szép egység, mely nem születést, nem fényt, hanem érdemet tekint! *Ferencz* császár, a Mária-Terézia férje, egy lózsiban egy consiliariussal, egy concipistával, egy hadnagygyal, egy franciscánussal, egy kálvinista vagy egy rácz pappal, s ott feltett süveggel mindenike, s ott mint barát és barát, mint testvér és testvér! Képzelhettek-e istenibb pillantást, mint az volna, ha őket látnátok a virtus nevében egyesítve?“

Ketten hárman ellenem kiáltának. „Én meghagyom, mondám, kinek-kinek a maga vélekedését, s elégnek nézem, ha a magamét elmondhatom. — De még egyszer: meg nem szünök mindaddig zörgetni, mihelyt megtudhatom, hol kell, míg azzá nem leszek. Gyönyörűség annak a társaságnak lenni tagjává, melyben *Kelemen* pápa a XIII. és XIV. s *Fridrich* porosz király, *Ferencz* császár és *Swieten* miniszterelnök voltak.“

„Késő éjjel eloszlánk — folytatja *Kazinczy* — kiki szállására. *Fráter István* megszólít, maga maradván velem, ha igazán szándékom-e köműves lenni?“ De hogy kételkedhetel szavaim felől?“ mondám, s ismét előbbi tüzemmel.“

„Tehát barátom, én vagyok az, a ki neked ki mutatom az utat.“

„S te az vagy-e? kiálték, s nyakába borultam; imhol már köművesi csókkal csókollak meg.“

„Most, mondá *Fráter*, nem mondhatok többet; de imhol a köművesi tilalom: soha többé szándékoдрól senkinek nem szólasz; én elindítom dolgodat, s mikor ideje lesz, neked hirt adok.

A dolog azonban húzódott. Azon évi (1783.) sz. István törvényszakára *Kazinczy* ismét Pesten jelenvén meg,

Berzeviczy Gergelytől, kivel a Fehér-Farkas éttermében találkozték érte meg, hogy az itt megszállott gróf *Török József*, szabadkőműves; hogy a legközelebbi „lőzsi“ b *Orczy József* elnöklete alatt szeptember 1. tartatik meg, s *Berzeviczy* buzdította, nyerné meg *Török* pártfogását, s ha czélt ér, emlékezzék meg ő róla is.

Kazinczynak több sem kelle, legott ebéd után felment a grófhhoz, ki megígérte, hogy kérelmét beadja, s őt türelemre inté. De csak újév táján érkezett levél, mely őt január közepére Miskolczra rendelte.

1784. január hó 16-án történt meg felvétele. A főmester gróf *Török Lajos* volt. Elmondá a hitet, s az első szki csókot neki ez adá, a másodikat az első felügyelő *Vay József*, és sorban a többi testvérek.

Hogy *Kazinczyban* mily erőt nyert, illetve nyert volna a páholy, azt annak utóbb kifejtett működése fényesen tanúsítja.

Ugyancsak 1784-ben léphetett be a páholyba tolcsvai *Bónis Menyhért* is, ki *Lajos* fia vallomása szerint szk. volt, és mint *Ragályi István* veje, bizonyára e páholyhoz tartozott. Ez idétt csatlakozhatott *Zombory László*, abaúji főjegyző, majd alispán is; hogy a páholy tagja volt, kétséget nem szenved. Rajtuk kívül kik vétettek még fel 1784-ben, nem tudni. A következő évből csak egy férfiről tudjuk, hogy a páholyhoz befogadtatott, s ez gróf *Barkóczy Ferencz*, az eperjesi páholyból.

További felvételeknek, valamint a páholy egész működésének hirtelen véget vetett a reform-páten-s. Ennek folytán gróf *Pálffy* nagymester értesítette a páholyt. hogy munkáival egyelőre szüneteljen, míg további utasítás érkezne. De biz az nem érkezett soha!

A tt. meghajoltak és nem tartottak többé formászerinti páholy-munkákat. De ez ki nem zárja annak

lehetőségét, hogy egyik-másik t. házánál találkozhattak, remélve, hogy a szigorú tilalom vissza fog vonatni, vagy legalább úgy módosíttatni, hogy lehetséges lesz a páholyt újból megnyitni.

Néhány évig hiában várták a jobbrafordulást, midőn 1788-ban a páholyt végleg feloszlatták s a szerelvényeket több részre osztva, ugyanannyi t. kastélyában helyezték el úgy, hogy ott esetleg munkát, sőt felvételt is lehessen tartani. Az egyik részt *Ragályi István*, gömörmegyei alsó-szuha kastélyába vitette, a hol bizonyosan tartattak munkák, még pedig pinczeszerű, boltozott földszinti szobában, melyhez a rendkívül vastag falban, az első emeletről titkos lépcső vezetett. Ennek felső ajtaja mellett 1864-ben titkos fali szekrényre akadtak, a melyben egyéb szki tárgyak s iratok közt a páholy pecsétnyomója és jegyzőkönyvi töredéke is találtatott.

Megszűnván a páholy, annak a ki szabadkőművesi szellemben akart működni azontúl is, más útról kelle gondoskodnia.

Kazinczy egy pillanatig sem tétozott: világosan állott előtte, hogy jövőben mit kelljen tennie. E részben már páholyának neve is irányadóul szolgált neki. Sajátos véletlen, hogy épen e páholy tagjává lett *Kazinczy*, kinek egész élete a kosmopolitismusnak volt szentelve.

A kosmopolitismust sokan úgy értelmezik ugyan, hogy az annyit teszen, mint a kisebb népeknek, nemzeti sajátságaikból kivetkőztetésével s nyelvük megtagadásával a nagyobb, hatalmasabb nemzetek, vagy idővel egy nemzethez szítása, hogy beteljesedjék az írás azon mondása, mely szerint „csak egy akol és egy pásztor lézen!”

Kazinczy ez elméletet nem helyeselhetette, a kosmopolitismust, a világpolgárságot, a demokratia esz-

méjét megtestesülve látta a szki szövetségben, minden páholyban, sőt minden páholy-munkán. Ugy mint itt különféle rangú s állású férfiak vannak, kik individualitásuk fel nem adása mellett, mégis egyenjogúak, és lényegben és azon céljukban egyek, hogy az emberiség haladását individualis hajlamaikkal és meggyőződéseinkkel egyezően egy közös terv szerint és vállvetett erővel mozdítsák elé: úgy a kosmopolitismus eszményképét is abban látta, hogy a kisebb számú népek nem nemzetiségök feladásával, hanem épen fokozásával és lehetőleg kiművelésével emeltessenek a cultura azon magaslatára, hogy e tekintetben a leghatalmasabb nemzetekkel egyenjogúak lehessenek, és az emberiség nagy eszméinek harczoisaival egyenlő fényes fegyverekkel vítezkedhessenek.

Kazinczy tehát ily értelemben kosmopolitikus irányt követett, midőn a legmagasabb humanismusnak szép, jó, nemes hármasságából kiindulva, nemzetét nemesíteni, művelni igyekezett s a demokratikus olveknek az irodalomban, életben és páholyban való megszilárdítására s terjesztésére törekedett.

Irodalmi működésében bámulatos éleslátással már mint ifjú választá a korában leghelyesebb utat az által, hogy a külföldi jelesebb írók műveit lefordította, az emberiség nagy eszméinek élvezetes alakban számos hívet nyert meg, és a mellett lépésenkint a magyar nyelv csinosítását, tökéletesbítését eszközölte. De ez nem volt elég; nemzetének kivált műveltjei az idegen német és franczia, valamint az eredő bűnként örökölt latin nyelv és művelődésben annyira el voltak fogulva, hogy neki még azt is be kelle bizonyítania, hogy a magyar nyelv nem csupán a jobbágysággal érintkezésre való egyedül; hogy a magyar irodalom nem egyes tüzes ifjak rögeszméje, hanem, hogy az százados jogosult-

sággal bír; és azonkívül a történetből fel kelle idéznie a rettenthetlen vitézségü s önfeláldozó hazafiság példáit.

Ő tehát, míg egyrészt a magasabb eszmék diadalra-jutásában fáradozott, másrészt a régibb magyar irodalom jeleseit a százados feledésből feltámasztotta s közkincsekké s közbecsülés tárgyaivá tette, a mellett pedig a magyar történelem kiváló alakjai s eseményei leírásával hatott a hazafias érzelmre. Mindezt pedig oly mesteri tollal eszközölte, hogy nemzete egy szép napon arra a meggyőződésre ébredt, hogy az a megvetett, lenézett parasztnyelv minden eszméket és fogalmakat megbíró erővel bír.

Nagyon messze vezetne, ha *Kazinczynak* irodalmi munkásságát bővebben ecsetelni igyekeznők. Itt csak egyik vállalatára utalunk. *Kazinczyra* ugyanis páholyának szokása szerint, felvételénél az „Orpheus” nevet ruházták. S ő e névre büszke volt, sőt azt irodalmilag is megerőkitette. Folyóiratot indított 1790-ben, és midőn annak czímeül felvette szabadkőművesi nevét „Orpheust,” már hallgatólag is kimondta, hogy az sajátkép szabadkőművesi czéloknak fog szolgálni, ha azt bevezető programjában eléggé világosan ki nem fejtette volna is, — már a mennyire az az akkori viszonyok közt tanácsos volt.

Munkatársai közt is szép számmal vannak a szabadkőművesek, mint pl. gróf *Ráday Gedeon*, *Bacsányi János*, *Horváth Ádám*, *Földi János*, *Aranka György*, *Darvas Ferencz*, sőt, az utóbbi szabadkőművesi neve alatt is: „Epanimondas.”

A jeles, és az ízlés nemesbítésére is jótékonyan ható „Orpheus” azonban alig egy évi pályafutás után megszűnt, az irodalomnak és szabadkőművességnek egyaránt nagy kárára.

Az Erényes emberbarátok páholya Selmezbányán Az Erényes emberbarátok Selmezbányán.
— mint láttuk — üdvös működés kifejtésében, kívülről

jövő kellemetlenségek által folyton gátoltatott. 1781-ben sem hiányzott ily akadály. Nehány év előtt ugyanis *Hudelst* Bécsben engedélyt nyert arra, hogy Selmezbányán páholyt alapíthasson. E tervről azonban le kellett mondania, mivel annak részére csupán két férfit tudott toborozni, t. i. *Rehbach* bárót és *Neuber* gyógyszerészt, kiket mint arra nem méltókat, az Erényes emberbarátok páholyába be nem bocsátottak. *Rehbach* nemsokára ez után megtévelyodott, de Bécsben kigyógyíttatván, itt előkelő rózsakeresztessel ismerkedett meg, kinek ajánlatára mégis csak felvették páholyba. Daczára annak *Neuber*hez tartott, ki őt közös laborálás által sok pénztől fosztotta meg, minek folytán újra tévelybe esett. Inasa, ki mindezekről tudott, bejelentette a dolgot gyóntatójának, s ennek tanácsára a bányagrófnak, a ki *Rehbach* távollétében annak szekrényét feltörette, s az előkerült szabadkőművesi iratokat és jelvényeket lefoglaltatta.

Abbeli aggodalmában, hogy mint a páholy főmestere hatósági vizsgálat alá vonattatnék, *Tonheuser* az összes iratokat stb. jól elrejtette. Sejtelve nem csalt: bíróság elé idézték és vallatták, egyéb baja nem lett; de *Neuber* közel volt ahhoz, hogy kenyerét elveszítse, de a kamarai elnök, *Kolowrat* gróf, ki maga is szabadkőműves volt, kimentette a csávából. Ezzel az ügy a feledésnek volt átadva s a testvérek 1781. augusztus havában újra megkezdték a munkákat.

Hogy jövőre, hasonló esetekben nagyobb biztonságban legyen, *Tonheuser* a páholy és kör helyiségeit házából, a hol eddig voltak, eltávolíttatta.

Azalatt a testvérek örömére Nógrádmegyében fiók-páholy alakult.

Ezáltal a testvérekben az érdeklődés a szkség iránt ismét felébredt, és 1781. őszén elhatározták, hogy az

osztrák-magyar páholyok egyesülésében részt vesznek. Az abbeli tárgyalásokban *Matolay* képviselte a páholyt.

Az 1782. év nyarán újabb kellemetlenségeket okozott nekik két fiatal bécsi testvér, kik a bányászakadémiahoz kerülvén, meglátogatták *Frendl*t, kivel szkszi dolgokról is beszélgettek. *Frendl* neje, ki a szkség miatt férjére úgyis neheztelt, megleste az egész beszélgetést s arról úgy a papi, mint világi hatóságnál jelentést tett. A plebános mint okos ember, nem igen törődött az ügygyel. A városi hatóság azonban megvizsgáltatta a postán érkező leveleket, nem tartalmaznak-e valami gyanusát. S ezzel a dolog szerencsésen véget ért.

Fenyegetőbbé mutatkozott egy más eset, melyet 1782. végén szintén testvér idézett fel. Selmeczbányán ugyanis régesrégől fogva fennállt az időnkint ismétlődő tilalom a fémtartalmú ásványok beolvasztását illetőleg, amely által az állami kincstár megkárosodhatott. Ennek daczára *Fősz János* pékmester alchemiai úton igyekezett aranyat készíteni. A bécsi udvari kamaránál történt feljelentés folytán, vizsgálatot indítottak ellene s annak eszközlésével a városi hatóságot bízták meg. Ez *Fősz*t elfogatta és 12 órára elcsukatta, iratait és edényeit lefoglaltatta, kályháit pedig széthányatta. Egyéb baja azonban nem lett, mert főztjében az aranynak vagy ezüstnek még csak nyoma sem találtatott.

Vajon *Fősz* tagja volt-e a páholynek, az nem bizonyos, de valószínű, szintűgy mint két más testvérről, t. i. *Trencsenszky Ferencz*, evang. lelkészről és *Geramb Theofil*, zólyommegyei főadószedőről, kik ezidétt rózsakeresztesekké ajántattak. Alighanem *Vadász Imre*, utóbb Selmeczbánya város országgyűlési képviselője is tagja volt a páholynek. Ellenben *Trencsenszky Dániel*, vaske-reskedőről s az evang. község gondnokáról bizonyos, hogy a páholyhoz tartozott.

A testvérek köre különben nem lehetett valami tág soha, s ezeknek is az említett esetek elrontották kedvét az alchemiai kísérletekhez, melyek legtöbbször a páholyhoz bilincseltek. Ennélfogva nem is igen rendíthette meg őket, midőn a magyar tartományi páholy — melynél páholyuk be volt ugyan írva, de még bekebelezve nem — a reform-pátens következtében felhívta, hogy munkáikat függeszszék fel és várják a további utasítást.

Ez utasítás azonban nem érkezett meg soha. A páholy megszűnt.

Az érényes
zarándok-
hoz B.-Gyar-
maton

Fentebb említettük, hogy a selmeczbányai páholy-
nak fiókja támadt.

Tagja, *Hamaliár Márton*, ev. lelkész 1781. márcz. havában Selmeczbányáról Nógrád-megyei Kürtöstre hivatott s itt a vidéken szándékozott rózsakeresztesi kört alakítani, mely célra egyelőre több alkalmas férfit szkekké avatott s azután ama rend részére hozta javaslatba, ugyanis a következőket: Ócsai *Balogh Péter*, nógrádi alispán, majd királyi táblai bíró, hétszemélynök, utóbb torontáli, végül zólyomi főispán; *Szontagh Mihály*, a gróf Amadé-féle véghlesi uradalom ügyésze, utóbb a herczeg Eszterházy-féle jószágok igazgatója; Ebeczki *Tihanyi Tamás*, Pestmegye alispánja, utóbb királyi táblai bíró, hétszemélynök, és tolnai főispán; *Michalicsku János*, evang. lelkész Tamásiban; *Szubszky István*, nógrádi táblabíró, utóbb a Zichy-grófok, majd a Balassa-barók jószágigazgatója; és *Sembery Mihály*, földbirtokos.

E testvérek alakították meg a páholyt, mely 1781. jun. 18-án a selmeczbányai páholytól nyerte az alapító levelet, s eszerint az eperjesi páholy szertartását követte.

1784-ben, midőn *Sembery* és *Michalicska* már fedeztek volna, a páholyhoz a többi nevezetten kívül, még a következők tartoztak: *Balogh Antal* törvényszéki elnök; *Cseh-Szombathy József*, pestmegyei orvos, majd

főorvos, ki a debreczeni collégiumnak 100,000 frtot hagyományozott; *Csonka József*, megyei mérnök; *Gyürky István*, szolgabíró, majd alispán, s utóbb országgyűlési képviselő és torontáli főispán; *Hudy György*; *Kántor Gábor*, főszolgabíró; *Knauer Károly*, katonatiszt; alsósztrigovai *Madách Sándor*, megyei főügyész; *Madács Péter*, orvos, majd gömöri főorvos; *Mayr István*; *Mocsáry Antal*, főszolgabíró, a megye monographiájának szerzője; Borosjenői *Muslay Antal*, alispán, majd országgyűlési képviselő, csongrádi főispán és alnádor; *Müller Mór*, megyei főorvos; *Pákozdy János*; *Porpáczy Ádám*, világi pap; Bizáki *Puky Ferencz*, megyei főjegyző, majd alispán; *Reitmann László*, primási kasznár; báró *Ritterstein József Ignác*, hadnagy; *Szerémy Gábor*, megyei főadószedő, majd főjegyző; *Szilassy József*, főszolgabíró, utóbb királyi táblai bíró, tornai főispán és koronaőr; szügyi *Trajtler Gábor*, táblabíró; és *Vinczenty János*, királyi táblai jegyző, kikhez utóbb *Beniczky Tamás*, nógrádi táblabíró csatlakozott.

A páholy tisztikara 1785-ben így alakult: *Szubszky* főmester, *Szontagh* hely. főmester, *Balogh* és *Muslay* felügyelők, *Szilassy* titkár, *Puky* kincstárnok és *Gyürky* szertartásmester.

A páholy működésére nézve nem bírnak semmiféle adattal; ily kiváló férfiak nagy számánál fogva azonban feltehető, hogy a szép-jó- és nemesnek cultusát buzgóan űzték. De rózsakeresztesi irányzatok rútitották azt. A páholy több tagja e rendhez is tartozott, és *Tihanyi* alatt annak ebeczki jószágán külön kört is létesítettek.

A Draskovich-féle páholyok egyesülési törekvéseiben a páholy minden valószínűség szerint ép oly kevéssé vett részt, mint az osztrák nagy páholy létrejötte után a magyar tartományi páholy kebelébe való felvétel után nem igen járt.

Midőn a reform-pátens kibocsátása után gróf *Pálffy* felkérte Nagymester-helyettesét, hogy arról e páholyt is értesítse, csak névleg ismerte, még pedig mint szügyi páholy, a miből következtethető, hogy a páholy többnyire itt dolgozott, *Szontagh* lakóhelyén, de felváltva Balassa-Gyarmaton is, valamint *Tihanyi* jószágain Ebeczken és Kis-Csalomján is. 1786. elején minden esetre feloszlott.

A Koronázott trón-
menny-
hez Beszter-
czébányán.

Nem kevésbé prosperált a *Koronázott reményhez* címzett páholy a szomszédos Beszterczébányán, mely a 70-es évek elején keletkezvén, csak most lép ismét a szintérre.

Az osztrák nagy páholy alapításában nem vett részt, de annak létre jötte után alighanem közvetlenül a magyar tartományi páholy oltalmába helyezkedett, habár annak hivatalos jegyzékében nem fordult elő.

Pecsétjén horgonyt látunk urnához támasztva, fölötte felhőkben korona; az előtérben jobbra világító tornyot, mely tengeren lévő hajónak szövetségül szolgál. A körirat: ZUDER GEKROENTEN HOFFNUNG ZU NEUSOHL.

Csak 1785-ben találkozunk a páholylyal, midőn a beszterczébányai püspök gróf *Berchtold Ferencz*, miután a testvéreknek már huzamosb ideig nagyobb figyelmet szentelt, mint nekik kellemes volt volna, — határozottan ellenséges állást kezdett ellenük elfoglalni.

Saját vallomása szerint eleinte volt ugyan tudomása arról, hogy a szabadkőművesség létezik és számos városban terjeszkedik; azt is tudta, hogy a szabadkőművesek egészen titokban működnek oly annyira, hogy szabad-

közműveseknek fel sem lehet ismerni; mindazonáltal — ismervén nyájának gondolkodás módját — a már 3 év előtt hallott hírt nem akarta elhinni, hogy t. i. a szabadkőművesség Besztercebányán is szervezkedett volna.

Ekkor azonban megesett, hogy egy szabadkőműves halálos ágyán gyóntató atyjának bevallotta, hogy szabadkőműves, e miatt nagy lelkismereti furdalást érez és ez okból kéri, hogy egyéb bűnein kívül ez alul is oldja fel. A pápai bullákra való tekintettel azonban az nem merte a kérést teljesíteni és tanácsot kért a püspöktől, aki azonnal utasította, hogy a betegnek adja meg a feloldást, — úgy állítja ő, kinek előadását — más forrás hián — követnünk kell.

Ez eset által figyelmessé téve, igyekezett a püspök, a besztercebányai szabadkőművesek nevét és működését kifürkészni, és sikerült megtudnia, hogy néhány idegen terjeszti a városban a szabadkőművességet; hogy a mindenféle vallásfelekezetekből összehozott szabadkőművesek ismert házban részint nappal, részint éjjel gyülekeznek, hogy magukat felvilágosodottaknak, a nemtagokat pedig profánoknak nevezik, hogy azok kik a társaságba belépnek kötelesek esküt tenni és nemcsak a felvételnél, hanem azután is bizonyos összeget fizetni; hogy a szabadkőművesek minden képzelhető betegségek ellen való orvosságot készítenek s azt felebaráti szeretetből — drága pénzen árusítják, hogy a tagok, kivált a nemesek, a város lakóit ily formán két ellenséges táborra szakítják, ennél fogva az előbb uralkodott nyugalmat és egyetértést zavarják. — Így tudja a püspök.

A szabadkőműveseknek ezen Besztercebányán már általánosan ismert működése felkelté a lelkipásztorok figyelmét és hogyne ébredt volna fel — úgy mond a püspök — ő benne is a főpásztori gond, benne, ki első-

sorban hivatott arra, hogy a botrányokat és viszályokat, valamint az embertársak megvetését és üldözését megszüntesse s a különben is mindenek felett óhajtott szeretetet és egyetértést ismét helyreállítsa.

Hiszen — így érvel a püspök — minden törvényekkel ellenkező dolog, ha a törvényes hatóságokon kívül mások is követelnek esküt; az önkéntes és magános pénzgyűjtések pedig ellentétben állanak Ő felsége rendeleteivel, kinek leggyöngédebb érzelmeit a csendháborítók sértik.

A szabadkőművesek azt állítják ugyan — úgy folytatja állítólag a püspök (vagy interpretatora?) — hogy cselekedeteikben nem foglaltatik semmi, a mi istent, vallást, fejedelmet és embertársakat sérthetne. Minthogy ez azonban már a szabadkőművesek előtt amúgy is minden keresztény és jó polgár kötelessége volt: mely szükség követeli tehát, hogy a fennálló törvények mellett szabadkőműves-társaság képeztessek, és hogy azok, kik abba be nem lépnek, mint profánok megvetessenek? De éppen azért, mert a szabadkőművesek szükség nélkül esküsznek, mint testsvéri szövetség külön társaságot, külön községet képeznek, s az által nyilvános megbotránkoztatást idéznek fel, éppen ők azok, kik isten, vallás, fejedelem és embertársak ellen cselekesznek.

A besztercebányai szabadkőműves-társaság által okozott sok kellemetlenség utóvégre is kényszerítette a püspököt, hogy a megbotránkoztatás megszüntetésére, az egyetértés helyreállítására, s a legfelsőbb rendeletek további érvényesítésére biztos módokról gondoskodjék. Ennélfogva 1785. febr. 3-án gróf *Eszterházy Ferencz*, magyar udvari kanczellárnak jelentést adott a fentecsetelt tényállásról s a besztercebányai szabadkőműves-társulat által okozott bajokról, azzal a kére-

lemmel, hogy azt Ő felsége tudomására juttassa. Erre azonban öszig semmiféle értesítést nem vett.

De a püspök szükségesnek látta más irányban is intézkedni, nevezetesen egyházmegyéje papságát egységes eljárásra utasítani. A gyóntatók ugyanis az emített pápai bullákra való tekintettel ama nézetben voltak, hogy a szabadkőműveseket fel nem oldhatják. S habár a püspöknek az érintett eseten kívül, — mely egyébkint, mivel halálos ágyon történt, nem lehetett mérvadó — nem volt tudomása arról, hogy szabadkőműves gyónt volna, 1785. febr. 1-én mégis consistoriumot tartott, hogy a jövőre nézve egységes utasítást állapítson meg. Itt a gyóntatók megnyugtatóként határozottan kijelentette, hogy ama pápai bullák Magyarországon nem érvényesek, mivel törvényesen ki nem hirdettek; hogy a gyónók nem kérdezendők, vajon szabadkőművesek-e, ha azonban valaki önként annak vallja magát, a gyóntató figyelmeztesse, hogy vétkes állapotban van (tehát mégis!) s ennél fogva csak úgy oldhatja fel, ha megígéri, hogy megjavul s istent többé nem sérti.

Igy állítja a püspök. Tényleg azonban épen ellenkező utasítást bocsátott ki, mely szerint szabadkőművesek, ha a szövetségből ki nem lépnek, a szentséghez nem bocsáthatók. Azonkívül intézkedett, vagy legalább tűrte, hogy öt vasárnapon a plebánia templomban a szabadkőművességről predikációk tartattak, a melyek elítélő kifejezésektől és bántó hazugságoktól hemzsegték.

Ezzel a nyílt ellenségeskedéssel szemben a szabadkőművesek oly gondolatra jöttek, mely mindenkor tévesnek bizonyult: siketeknek akartak predikálni és vakokat a látásra tanítani. A püspököt a szabadkőművesség lényege iránt felvilágosítandók, könyvet adtak neki át, egy-szersmind szóval és írásban felkérték, hogy a szentségektől való kizáratásukat tartalmazó pástor-levelét vonja vissza.

Miután ez, mint előrelátható volt, sikertelen maradt, a páholy néhány tagja 1785. nov. 3-án mint „a besztercebányai szk. páholy katolikus tagjai“ panaszt emeltek II. József előtt, hogy *Berchtold* püspök rendelete folytán az annyira óhajtott szentségektől ki vannak zárva, hacsak a szk. szövetségből ki nem lépnek; hogy a templomban a szkség ellen öt predikáció tartatott, telve a legsértőbb és legigaztalanabb kifejezésekkel; és végül, hogy ők, kik a szentségek nélkül nem lehetnek el, ismételt írásbeli és szóbeli kérelmeiknek daczára sem voltak képesek, a püspököt az ellenök kibocsátott pásztorlevél visszavonására rábírní. Ezeknél fogva könyörögnek, hogy Ő felsége ez ügyben nemcsak az ők, hanem a közjó érdekében is intézkedni kegyeskedjék.

Ha azonban Ő felsége azt látná, hogy vagy a lelkiismereti ügy, vagy az állam érdeke tekintetében, habár teljesen akaratlanul tévedtek volna, — mint jó polgárok és hű alattvalók Ő felsége intésére készek gyűléseiket beszüntetni; ha ellenben — mint biztosan reménylik — a legfelsőbb oltalomra méltóknak és érdekeseknek találtnak, mint jó katolikusok kérik, hogy Ő felsége őket a szentségek élvezetébe visszahelyeztesse.

E vádiratot a testvérek Bécsben személyesen, vagy igen befolyásos testvér útján nyújthatták be, mert már ötöd napra megvolt a resolútió. A császár az ily irányú panaszokat szívesesen fogadta, mivel alkalmul szolgáltak a katolikus clerus túlkapásait mérsékelnie.

Az 1785. nov. 8-iki resolútió értelmében a vádirat azonnal a primással közlendő volt, azzal, hogy nyomban intézkedjék, a besztercebányai püspököt a nyilvános botrány megszüntetésére utasítsa s az eredményről jelentést adjon.

E meghagyásnak *Batthyány* primás pontosan meg-

felelt. Mindenek előtt kiadta a vádlevelet ismeretlennek, ki a fölött a következő véleményt adta be: Minthogy *XIV. Benedek* pápa rendelkezéséhez képest a szabadkőművesek excommunicatio alatt állnak, e szerint az erre különben feljogosított püspököknek sem szabad őket büneik, de a bűn büntetése alól sem feloldozni, hacsak az illető vétkes lépésétől bűnbánólag el nem áll; az előterjesztés szerint azonban a besztercebányai szk. társaság a maga létében fenmaradni, egyszersmind pedig a szentségekben is részesülni kíván. Ezt a püspök meg nem engedheti. Alázatos véleményem tehát oda terjed, hogy a besztercebányai püspök előzetesen az előterjesztés valóságára iránt meghallgatandó és véleménye kikérendő lenne.

Ezt a véleményt mint helytelent félretéve, a primás a vádlevelet haladéktalanul — már november hó 17-én — Besztercebányára küldte és kísérő levelében nagy nyomtatékkal hangsúlyozta, hogy a pápai bullák Magyarországon nem érvényesek, mivel nem publicáltattak. Ennélfogva azt tanácsolja a püspököknek, hogy a szentségeket csak oly szksektől vonja meg, a kik a gyónásnál vétkes körülményként vallják, hogy szkse, egyébként igyekezzék a békét lehetőleg fentartani, esetleg helyreállítani, nyilatkozatát pedig mielőbb beterjeszteni.

A püspököknek igazolására több idő kellett, mint a császárnak a resolútióra s a primásnak az intézkedésre. Csak nov. 24-én írta meg a vádlevél fölötti nyilatkozatát, mindenek előtt igyekeztén a viszonyokat s azok közepett saját álláspontját a szkszekre nézve lehetőleg előnytelen, ránézve pedig előnyös világításban feltűnteti.

Ezen, előttünk ismeretes előzmények után áttér a vád egyes pontjaira.

A szkségellenes predikációkat illetően — úgy mond — nem panaszkodott nála senki, mert különben

az illető hitszónokot ily idomtalan eljárása miatt bizonyára rendre utasította volna.

Csak utólag tudta meg, hogy egy előbb itt alkalmazott, de már elhelyezett káplán a szksek ellen predikált, de hogy mit mondott, azt nem tudja. Mindazáltal e körülmény azon intézkedésre bírta őt, hogy az újdonsült káplánok predikációikat néhány nappal azok elmondása előtt plebánosaiknak tartoznak bemutatni. A besztercebányai hitszónokoknak pedig azonkívül határozottan meghagyta, hogy a szabadkőműves nevet a szószékről ne említsék, és minden czélzást a szabadkőművesekre kerüljenek.

Bölcsen elhallgatta a püspök, *mikor* tette ezt; szeretné elhíttetni, hogy ez irányban saját iniciatívájából már a primási levél vétele előtt intézkedett; pedig mindenesetre azután, s annak elintézése előtt történt.

A mi azt illeti, hogy a szksek, őt felvilágosítandók, könyvet nyújtottak neki át, sőt szóval s írásban felkérték, hogy ismét a szentségekhez bocsássa, a nélkül, hogy feleletre érdemesítették volna, — arra nézve azt jegyzi meg a püspök, hogy a könyvet neki nem szk., hanem egy káplán hozta, és hogy még most is sajnálja az időt, melyet a könyv átolvasására fordított. Hogy a szksek írásbeli beadványára nem felelt, annak oka részben az, hogy a szkség nem törvényes testület, s ő, mint püspök, ilyennel nem levelezhet, részben pedig az okból nem felelt, mert szent-kereszti nyári lakásáról, a hol a szksek beadványát kézhez vette, amúgy is nem sokára Besztercebányára visszatérni és véleményét szóval kijelenteni szándékozott; hogy ez nem történt meg, annak okai egyedül a szabadkőművesek, kik közül egyik sem tartotta érdemesnek őt személyesen felkeresni.

Sajátszerű logika az, hogy mivel valaki levélre

szóval akar felelni, ezt nem teszi, mert a végett senki sem jelentkezett.

Jó oktatásra mutat, hogy azt az indokolást, melyet a pápai bullák érvénytelenségére nézve a primás szájába rágott, állítólag már hónapokkal azelőtt consistoriális ülésben alkalmazta, — kár, hogy az illető ülés jegyzőkönyvét nem csatolta! — Ily kijelentésről a tt. nem értesültek soha, de igenis, merő ellentétéről, arról t. i., hogy a szentségektől ki vannak rekesztve. Ez képezte panaszuk magvát, a mely nélkül amaz teljesen tartalmatlan lett volna. S épen e cardinális pontot tudja a püspök a szóáradatban kerülni, vagy elfelejtteni. Nem arról volt szó, vajon, s miként utasította a gyóntatókat, és vajon a tt.-nek felelt-e; hanem, vajon e panasz indokolt-e, vajon ehhez képest a püspök csakugyan oly értelmű pásztorlevelet bocsátott-e ki, s igenlő esetben mikor, hogyan vontá azt vissza, vagy fogja visszavonni, s az által ép oly törvénytelen, mint embertelen eljárását jóvátenni.

Vajon a primás ezt a teljesen elégtelen, mert a főpontot érintetlenül hagyó nyilatkozatot tudomásul vette-e, vagy épen a fővádra nézve pótló nyilatkozatot követelt, azt nem tudni. Ha nem tette volna, bizonyára megtették Bécsből, mert ott *Berchtold* püspök igazolását semmi esetre sem tekintették kielégítőnek.

De tekintsük azokat a férfiakat, kik a püspöknek annyi boszúságot okoztak és neki császári rendreutastást szereztek.

1785-ben a páholy tisztikara a következő volt: *Radvánszky Lajos*, főmester; *Kollmann József*, főhadibiztos, helyettes főmester; *Barczér Mihály*, hadipénztár ellenőre, 1. felügyelő; *Stercz János*, magánzó, 2. felügyelő; báró *Rottern József*, őrnagy, titkár; *Molnár János*, radványi evang. lelkész, szónok; *Beniczky Tamás*, Zólyom

megye táblabírája, kincstárnok; és *Zimmermann János Keresztély*, kereskedő, szertartásmester.

A páholy mestertagjai voltak: *Bobok Mihály*, vértess kapitány; *Bohuss János*, kapitány; *Bohuss Illés*, magánzó; *Buchta János*, hadbiztosi hivatalnok; *Eiserth Jakab*, mérnök; *Fiedler József*, tábori pap; *Fleischacker J. Bernát*, ezred-sebész; *Fluk József*, sőtárnok; *Justh Sándor*, Túrócz megye exactora; *Justh György*, Túrócz megye főadószedője; báró *Kalisch János*, magánzó; *Kipferling K. Furkas*, alhadnagy; *Klaniczay János*, iskola-igazgatósági actuariusz, utóbb tanfelügyelő; *Lakner J. Jakab*, kereskedő; *Lissoviny Sámuel*, Túrócz megye főorvosa; *Liszy György*, besztercebányai kerületi titkár; *Okolicsányi Elek*, magánzó; *Okolicsányi János*, Árva megyei szolgabíró; *Parniczky Mihály*, besztercebányai kerületi igazgató, utóbb gömöri főjegyző, majd kamarai titkár és királyi tanácsos, *Pelczel József*, Zólyom megye sebésze; *Plathy Pál*, Túrócz megye táblabírája; *Pongrácz Imre*, magánzó; báró *Prónay Gábor*, tanulmányi igazgató; *Prónay Pál*, Zólyom megye adószedője; *Reinisch J. György*, főhadnagy; *Remenius Sándor*, magánzó; *Szerencsy József*, magánzó; *Szinovicz Mihály*, evang. superintendens; *Sztehlo András*, evang. lelkész Petrováczon; *Troll Mihály*, alhadnagy; *Willberg Frigyes*, őrnagy; *Zolnay Zsigmond*, Zólyom megye táblabírája; és *Zorkovszky Simon*, Túrócz megye ügyésze.

A legényfokban álltak: gróf *Berényi Tádé*, huszár főhadnagy; *Dvornikovics Miklós*, Liptó megye táblabírája; *Hoffmann Ferencz*, abbé; *Kubinyi Sándor*, Liptó megye jegyzője; *Lehoczky Dániel*, evang. lelkész Micsinán; és *Rombauer Mihály*, evang. lelkész Körmöczbányán.

Az inasfokot bírták: *Dobay Dániel*, magánzó; *Grosz Sámuel*, rimaszombati gyógyszerész; *Hirschberg József*, besztercebányai sebész; *Pongrácz János*, ungvári erdő-

mester; *Terray János*, evang. lelkész Osztralukán; és két szolgáló testvér.

Ez 54, illetve — a szolgáló testvéreket nem számítva — 52 férfi, részint a főnemességhez tartozva, részint pedig állami vagy megyei szolgálatban állva vagy egyébként tisztos polgári állásban lévén, igen tekintélyes társaságot képezett, mely bizonyára nem adott okot a megbotránkoztatásra, arról különben az a szigorú disciplina is kezeskedik, mely a páholyokban épen erkölcsi tekintetben uralkodott.

Megbotránkoztató, még pedig nagyon megbotránkoztató lehetett azonban *Berchtold* püspök szemében az, hogy a páholyban néhány mágnás, katonatiszt, hivatalnok, polgár és 5 *evangelikus* lelkész mellett 2 *katholikus* pap is békésen nyújtott egymásnak kezét oly humanitarius működésre, mely a püspökével valószínűleg ellentétben állván, szemében szálla lehetett s az ő megbotránkoztatását oly magas fokban idézte elő, hogy oly állításokra is ragadtatta magát, a melyek merőben légből voltak kapva. Mert a fentemlitetteken kívül az a denunciáló megjegyzése is, hogy a szkséget Besztercebányán *külföldiek* terjesztik, — mint a névjegyzékből kitűnik — az igazságnak egyáltalában nem felel meg.

Miután a páholy, a reform-pátens folytán, kénytelen volt feloszolni, 1786-ban összes tagjai a Nagyszívűséghez címzett pesti páholyba léptek be, még pedig kettő munkás, a többi látogató gyanánt.

Nevezett páholynek 1786. április 5-iki munkájában ugyanis bejelenté a főmester, hogy a besztercebányai testvérek nála bekebelezésért folyamodtak, minek folytán határozatilag kimondatik, hogy azoktól semminemű díj e czímen ne szedessék. A besztercebányai páholy jelen volt főmestere a páholy e jóindulatát meghatottan megköszönvén, viszonzásul felajánlotta páholyának teljes

felszerelését, mely a nyár folyamán le is szállítottak Pestre. Sajnos, hogy a tárgyak közül hiányzottak a páholy irományai, melyek működéséről bővebb felvilágosítást nyújthattak volna.

Szép virágzásnak indultak a dunántúli páholyok is.

Midőn a berlini nagypáholy ez osztrák tartományi páholyt 1783. okt. 20-án feloszlottnak jelentette ki, egyszersmind annak páholyait nyilatkozatra hívta fel, vajon az iránta elvállalt kötelezettséghez hívek fognak-e maradni. Az *Arany kerék*hez címzett monyorókeréki páholy e kérdésre nem felelvén, 1784. jan. 28-án újra felhivatott Berlinből, hogy 12 hét lefolyása alatt nyilatkozzék; mert különben a nagypáholynak azt kellene hinnie, hogy e páholy sem oltalma alatt megmaradni, sem az alkotmányt és szertartást visszaküldeni nem hajlandó.

Az arany kerékhez
Monyorókeréken.

Erre végre 1784. április 19-én felelt a páholy, melynek élén akkor gróf *Erdődy* főmester, *Kossola*, hely. főmester, főhadnagy *Paoli Lipót*, 1. felügyelő, gróf *Inkey Károly*, 2. felügyelő és mérnök *Eisert Jakab* titkár állottak.

Mindenek előtt igyekeznek a késedelmet kimenteni, de az első felhívást igen elkésve vették kézhez, tagtársaik pedig többnyire igen távol lakván, nagyon nehezen és ritkán hozhatók össze. A sürgető levél folytán azonban nyomban közgyűlést hívtak egybe, melynek határozatához képest nyilatkozhatnak.

A nagypáholy székhelyétől való nagy távolság s egyéb nehézségeknél fogva a testvérek pártolták ugyan az osztrák tartományi páholynak abbeli törekvését, hogy az összes monarchiabeli páholyok egyesítése által osztrák nagypáholy alakitassék, forrón óhajtották azonban, hogy ez a berlini nagypáholy beleegyezésével és közreműködésével eszközöltessék. E mellett mint igaz

szksek kénytelenek meghódolni a fejedelem abbeli rendeletének, mely a külföldi függést és külföldre való pénzbeli járulékokat szigorúan tiltja. Mindazáltal hiszik és reménylik, hogy daczára e körülményeknek a nagypáholyhoz való viszonyuk nem fog változni. Ez oknál fogva, az eddigi díjak elengedését megköszönve, ígérik, hogy a nagypáholy iránt való kötelezettségükhöz hívek maradnak, és soha más mint annak szertartása szerint nem fognak dolgozni.

Erre a loyalis nyilatkozatra, a nagypáholy 1784. ápr. 19-én felelt, kifejezván hogy azt örömmel vette és a testvérek jelzett óhajtasát kész teljesíteni, azaz elengedi a felvételi és díjmelési díjak harmadát, és megígéri, hogy az Ausztriában hozzá hű maradópáholyok részére közelebb külön rendszabályt fog kidolgozni. Erre azonban nem volt szükség, mert az idétt, hosszú vajúdas után, létesült végre az osztrák nagypáholy, ez pedig páholyainak semminemű külföldi függését nem tűrte, hanem egyszerűen az illető országok tartományi páholyai alá rendelte. Így került e páholy is a magyar tartományi páholy főhatósága alá, és Berlinben tett iménti ígéreteit a legjobb akarattal sem teljesítette, sőt ebbeli összeköttetését hallgatag felbontotta.

Az új viszonyok, melyek közzé a páholy került, még inkább pedig az általános lendület, melynek a szkség ez idétt örvendett, rendkívül jótékony hatással voltak a páholy fejlődésére, a mely egy év lefolyása alatt szerfelett megerősödött. Alapítása 10. évfordulóján, 1785. jul. 10-án ugyanis 58 tagot számlált, e szerint igen virágzó állapotban volt.

Az ekkor tartott tisztújításnál, úgylátszik, az előző évi tisztikart megerősítették. Megválasztattak: főmesterré gróf *Erdődy*; hely. főmesterré *Kessola*: felügyelőkké *Paoli* és báró *Jukey*; titkárrá *Eisert*; szónokká Szent-

péteri *Málik Ferencz*, községi kerületi táblai ülnök; kincstárnokká *Kiss Lőrincz*, gróf Erdödy sebésze; szertartásmesterré: *Pejacsevics Ferencz Károly*, utóbb cs. k. kamarás és gróf.

Ezekon kívül mesterek voltak: *Antreich Mihály*, soproni gyógyszerész; báró *Calisch Frigyes*; báró *Calisch Miksa*; *Chernel Dávid*, a községi kerületi tábla ülnöke; *Ödensteini Eder Ferencz*, nyug. theresianumi tanár; báró *Einsiedel Konrád*, vértés ezredes; gróf *Festetics József*; *Försch István*, gróf Erdödy komornikja; gróf *Herberstein Lipót*, karabélyos hadaagy; *Herzog József*, gróf Erdödy kasznárja; gróf *Hoditz Ferencz* karabélyos ezredes; báró *Hojer Károly*, karabélyos kapitány; gróf *Kavanagh Mór*, vértés őrnagy, utóbb tábornok; *Kenedits József*, Vasmegye mérnöke; gróf *Klebelberg József*, karabélyos kapitány; báró *Kospóth Siegfried*, karabélyos, ezredes; *Kretschmayer János*, mérnök; *Kugler Ferencz*, gróf Erdödy udvarmestere; gróf *Laurencin d'Ormont Nándor*, karabélyos kapitány; báró *Lengyel Antal*; *Mack Károly* hadnagy, utóbb tábornok és báró; *Marsfeldt János Boldizsár*, karabélyos kapitány; *Mestrino Miklós* és *Mikus Antal*, zenészek gróf Erdödynél; gróf *Niczky György*, cs. k. kamarás és Verőczemegye főispánja; gróf *Nimptsch József*, karabélyos kapitány, utóbb lovassági tábornok s a Mária Terézia rend lovagja; *Pöcz Ignác*, orvos; báró *Rehbach Kajetán*, vértés kapitány; báró *Rehbach Károly* vértés ezredes; *Schlesinger Márton*, zenész, gróf Erdödynél; báró *Schmerzing G. Frigyes* vértés ezredes, utóbb tábornok; gróf *Serbelloni Fabritius*, vértés kapitány, utóbb tábornok; *Sperger János*, zenész gróf Erdödynél; gróf *Starhemberg Fülöp*, vértés kapitány, utóbb alezredes; báró *Stillfried Munó*; *Szaka István*, soproni ügyvéd; gróf *Széchenyi Ferencz*, a nemzeti múzeum alapítója;

mezőszegedi *Szegedy János*, szombathelyi prépost és kanonok; *Szelestey János*, a kőszegi kerületi tábla ülnöke; gróf *Szluha Alajos*; *Takács Miksa*, gróf Erdődy titkára; gróf *Trauttmannsdorff W. Konrád*; gróf *Waldstein Ottó*, őrnagy; és *Zöller Ferencz*, soproni órás; — legények: gróf *Batthyány Antal József*, helytartósági tanácsos; báró *Ott József*; és *Zar'ka Mihály*, a kőszegi kerületi tábla jegyzője, utóbb országgyűlési képviselő; — tanoncok: *Annibal Antal*, gróf Festetics titkára; *Legrath Mihály*, zenész gróf Erdődynél; *Melani János*, gróf Festetics komornyikja; *Pleyel Ignác*, zeneszerző gróf Erdődynél; *Stradler János*, Kőszeg város tanácsosa; *Szaniszló István*, gróf Erdődy ügyésze; és *Vajda Antal*, Vasmegye alispánja. A testvérek e szép koszorúját két szolgáló testvér egészíti ki.

Ily tagokkal dicsekedve, a páholy kétségkívül szép jövőnek nézett elibe, midőn a reform-pátens véget vetett működésének, melynek irányára, és hatására csupán tagjainak állása és jelleme után lehet következtetni.

Kevésbé ismerjük a horvát-szlovén páholyok fejlődését. Az előbbi korszak végén a berlini nagypáholy a *Barátság*hoz címzet varasdi páholyt egy időre felmentette a járulékok beszolgáltatása alul, abban a reményben, hogy azontúl pontosan fog fizetni. Ebben csalatkozott: a páholy nem küldött pénzt. 1783. okt. 20-án felhívta a nagypáholy a mulasztás pótlására, illetve nyilatkozatra, vajon hozzá hű akar-e maradni.

A Barátság-
hoz Va-
rasdon.

Ezt 1784. jan. 20-án a varasdi testvérek a legloyalisabb kifejezésekben megígérték, feltételezván, hogy a járulékok beszolgáltatása alul fel lesznek mentve, a melyet az uralkodó rendelete tilt. Ennek következtében a berlini nagypáholy 1784. márcz. 4-én a felvételi és fokozási díj harmadáról lemondott.

E nagylelkűséget, valamint a varasdi testvérek ígéretét a viszonyok hatalma azonban tárgytalanná tették.

1784. ápril havában létrejött az osztrák nagypáholy s a varasdi páholyt a magyar tartományi páholy alá rendelte. Ez által a varasdi testvérek azon alternativa elé voltak állítva, hogy Berlinhez való hűségükben megmaradván, működésüket megszüntessék, vagy ezt folytatva, amarról mondjanak le. Az utóbbit választották és midőn 1785. ápr. 14-én a berlini nagypáholy arra szólította fel a testvéreket, hogy páholyukat oszlassák fel, — arra nem is válaszoltak. Nyugodtan tovább munkálkodtak, míg a reformpátens folytán működésük és páholyuk létezése megszakadt.

A Szabad-
sághoz
Varasdon.

Szépen gyarapodott a *Szabadsághoz* címzet varasdi páholy, az egyedüli Draskovich-féle páholy, mely autonom rendszeréhez szívós következetességgel ragaszkodott, és testvér-páholyait óva intette az elől, hogy arról lemondva, az osztrák páholyokkal egyesüljenek. Későn látták át azok, hogy e páholy a jövőendő viszonyokat helyesen ítélte meg, illetve előrelátta, s ennél fogva a *Jótanács*hoz nevezettel tisztelték meg, melyet a páholy el is fogadott és már 1784-ben használt.

A Jó tanács-
hoz Va-
rasdon.

Működéséről e korszakban sem adhatunk hírt; mert csupán tagjainak gyarapodásáról bírunk némi adatokkal.

1781—84-ig ugyanis felvétettek: *Brunner József* (Zápolya), gróf Erdődy László titkára; *Szent-Mártonyi Aquinas* (Simeon Stilita), pálos s a matematika tanára; *Stephanecz József* (Socrates), varasdi senator s az elemi iskolák igazgatója; *Jurinich János* (Uriel), Varasd megye táblabírája; gróf *Althann János* (Barclajus), cs. k. kamarás; *Japrai Spissich János* (Terentius), Zala megye exactora; *Hertelendy Mihály* (Vespasianus), ügyvéd; *Keszthelyi László* (Titus), a kőszegi kegyesrendi iskola rectora; *Kozich István* (Zacharus), ügyvéd: *Inkey Imre*

(Herminegildus), ügyvéd és Zala megye ügyésze; és *Laky István* (Ingenui), zalavári plebános.

Az utóbbi 1784. ápril 20 án avattatott fel. Kik követték 1785. végéig, azt nem tudni. Ekkor pedig a reform-pátens értelmében a páholynak fel kellett oszlnia. Ámde valamint minden páholy örökidőkre alapíttatik és beigtattatik, úgy — jobb jövőben vetett biztos reményben — e páholy sem oszlott fel teljesen, hanem csak munkáit függesztette fel.

Az *Éberséghez* címzett páholy Eszéken 1781-ben ismét működésben állt. Regeneratora és bizonyára örökös főmestere volt gróf *Niczký György*, cs. kir. kamarás és 1783 óta Verőcze megye főispánja, a ki előbb — talán ameddig az eszéki páholy szunnyadt — a monyorókeréki páholy tagja volt; a mi azonban ki nem zárja azt, hogy egyúttal az eszéki páholyhoz is ne tartozhatott volna. Tény, hogy a monyorókeréki páholyt 1785-ben fedezte s az időben az eszéki páholy főmestere volt.

Az Éberséghez Eszéken.

Lehet különben, hogy már 1781-ben is az volt, midőn a páholy abbeli véleményét, vajon az egyesülés mellett vagy ellen van, elkésve küldte be, s ennél fogva 1784-ben végleges nyilatkozatát annál inkább sietve tette meg.

Midőn az osztrák nagypáholy nagysokára végre megalakult, s e páholy a magyar tartományi páholy alá került, munkáinak szervezéséül *Niczký* kalapácsvezetése alatt házszabályt dolgozott ki, mely 1785. június 29-én lépett életbe.

Ez a házszabály, úgy látszik, ugyanabból a tollból folyt, mint a Draskovich-rendszer alapszabálya, a melynek szellemét is leheli. Valószínűleg a páholy keletkezésével egykorú és most csak némi módosulást nyert. Nincs szakaszokra osztva, és tanácsok és sentenciák alakjában, inkább tanácsoló, mint parancsoló. 18 feje-

zetben szól a vallásról, az uralkodóról, az államról, a szövetségről, a testvérekről stb. Igen bölcsen cselekszünk — úgy mond a többi közt — ha vallási vitákba nem bocsátkozunk. Szentelt rendünk a felvilágosítás s igazság iskolája, s a biztos út a tökéletességhez. A törvények szigorú követésében s az uralkodó iránti hűségből — melyre a szk. kettősen kötelezve van — világosan következik, hogy minden törvényellenességet a rend főbbjeinek vagy — ha veszély fenforog — a hatóságnak, sőt magának az uralkodónak bejelentsük. Ismereteket gyűjteni, hogy az államnak hasznos szolgálatokat tehessen, minden szk. kötelessége; nem kevésbé feladata és célja, hogy gyermekeit jó polgárokká, embertársait pedig az állam javára nevelje. Az a szoros egyesülés s az a felbonthatatlan kötelék, mely bennünket összefűz, mindenkor állhatatos testvéri szeretetre emlékeztessen. A ki inséges testvérét szomorú helyzetből kisegíti, az jótékony; aki azonban őt ért sértést feledéssel büntet, az nagylelkű: mindkettő a szk. legszebb kötelességgel közé tartozik. Az erény darócban ép annyira tisztelendő, mint a bűn biboros palástban megvetendő. A profán kötelességek teljesítésében legyen tőlünk távo minden önzés, önérdék vagy részrehajlás; legyünk igazságosak, szeressük embertársainkat különbség nélkül; szóval: legyünk szabadkőművesek, stb.

Szinte megfoghatatlan, miként lehetett ily alapon dolgozó, ily elveket követő páholyt az illuminatizmusról vádolni. Pedig úgy volt, igaz, hogy rózsakeresztes részéről, aki minden szabadabb mozzanatot államveszélyesnek tartott. A temesvári rózsakeresztesi kör igazgatója ugyanis 1786-ban azt jelenti főbbjeinek, hogy az észéki páholy az illuminatizmusra inclinálni látszik.

A páholy azonban nem vette házszabályainak soká hasznát. A reform-pátens kényszeríté a testvéreket,

szerszámaikat félretenni. Az 1786. János-ünnepet még az Eszékre jött katonai térképészeti osztály azon tagjaival ülték meg, kik a temesvári páholyhoz tartoztak. Ez alkalommal ismerkedett meg ezek egyike, *Aigner* hadnagy, *Acicanus* testvérrel, s utóbb *Kollmann* K. C. testvérrel, kik az eszéki páholy tagjai voltak, mint valószínűleg *Ristmeister* és *Koch* katonatisztek és *Künstlern* ezredorvos is, kiket *Aigner* a rózsarend részére megnyerni igyekezett.

Az említett ünnepig a testvérek alighanem abban a reményben ringatták magukat, hogy a kiválóbb tagok fáradozásának sikerülni fog a páholy fennállhatásához az engedélyt kieszközölni. Utóvégre is csalatkozva, feloszlatták a páholyt. Szerelvényeit 1787-ben báró *Splény József* Pécssett létesítendő páholy részére szándékozott megszerezni; míg *Lipthay* kapitány 1787-ben a „hajdani” eszéki páholy pecsétjét beküldte a Nagyszívűséghez címzett páholyhoz.

A pecsét szép tájékban kőcsagot mutat, felemelt jobb lábában golyót tartva; balra obelisk halálfélével; elől földgömb, kalapács, szögmérő stb. Körirata: S. JOH. LOGE ZUR VIGILANZ ORIENT ZU ESSEK CVDCCCLXXXV. A kőcsag fölött

ez a jelenmondat áll: STUDIIS VIGILARE SEVERIS.

A *Három fehér liliomhoz* címzett páholy Temesvárott, a jelen korszak elején huzamosabb ideig szünetelt. *Sauvaigue* és *Pötting* gróf garázda gazdálkodása, s a viszály, mely annak folytán a testvérek közt lábra kapott, valamint a csaknem nyilvánosan üzött alchemiai kísérletek, melyek a hatóság figyelmét is kihívták, — mindez a páholy fejlődésére hátrányos befolyással volt. A test-

A Három
fehér liliom-
hoz Temes-
várott.

véreknem volt se kedvük, se bátorságuk a találkozásra és csak 1782-ben fogtak ismét a páholy munkához s ez alkalommal visszatértek a Draskovich-féle szertartáshoz, melyet mindvégig követtek is, s egyúttal új rendi neveket vettek fel, melyeket a profán nevek mellé igtatunk.

A páholy helyreállítása érdekében ügylátszik *Eckhard* (Anselmus), kanizsai kasznár szerezte a legtöbb érdemeket, a kinek felhívására az előbbi testvérek legnagyobb része ismét sorakozott s a kit mint főmestert vezérükül megválasztottak. Mellette *Barth* (Pluto) és *Heigl* felügyelői, *Kirchgeher* szertartásmesteri, *Wreden* (Augustus) szónoki és *Müller* (Laurentius) kincstárnoki minőségben működtek.

Újabban csatlakoztak a páholyhoz, mely ezeit 38 tagot számlált, a következők: *Sergenfrey Jakab*, kanonok s a csanádi káptalan fővicarius; *D'Elleveaux Fülöp Károly*, az udvari kamara actuarius; *Barzellini Jakab*, a Starhemberg-féle rizstermelési vállalat ügyvezetője, utóbb temesvári városi könyvelő; *Festenberg János*, huszárkapitány; *Todt András*, őrmester és *Veigl Ignác*, sebész Bogsánban.

Az a körülmény, hogy úgy a főmester, mint azt l. felügyelő vidéken, még pedig elég távol (Kanizsán és Oraviczán) laktak, arra mutat, hogy a páholy havonkint legfeljebb egyszer ült össze. A testvérek feléledt munkakedvének ez azonban nem felelt meg, különösen mióta 1783-ban a katonai térképészeti osztály az országrész felmérése végett Temesvárra jött s annak több tagja a páholyba belépett. Ezzel újabb, élénkebb életre kelt a páholy és miután *Eckhard* lakhelyét még távolabbra, Szabadkára tette át, eleinte 1784-ben helyben lakó testvért, *Wredent*, neveztek ki melléje helyettes főmesterré s ugyanazt 1785. közepén főmesterré, *Eckhardot* pedig helyettesévé; hivatalt viseltek akkor azon kívül:

Gross és *Walbrunn* (Milton) felügyelők, *Swoboda* (Romulus) titkár, *Müller* kincstárnok és *Pehacker Lipót* (Elias), számvevőségi tanácsos, szertartásmester.

Az addig csatlakozott s a páholyhoz ragaszkodó testvérek a következők: *Wegler Károly* (Confucius), alezredes a nagy tábornokban; *Atzél István* (Junius), Temesmegye főjegyzője; *Benkhard János* (Socrates), számvevőségi igató, mesterek; — *Urik János* (Diderot), Temesmegye s a csanádi káptalan ügyésze; *Larenz József* (Hilarius), és Lerchenthali *Thuma János* (Placidus), kamarai mérnökök; *Mehlan József* (Hypocrates), tábori gyógszertár provisor; *Nicoletti Ferencz Gundacker* (Xenophon), alezredes; *Veit Marton Jakab* (Seneca), számvevőségi tanácsos, legények; — *Orsati Péter* (Livius), magánzó; *Buttaglio Márton Péter* és *Franz Antal* (Sulpitius), kamarai mérnökök; *Tököly Péter* (Cicero), Csanádmegye főperceptora; *Keresztúry József* (Plutarchus), udvari ágens és *Zierer Ernő* (Spinoza), cs. k. keleti tolmács, tanulók; — és *Kostial Venczel* (Huss), szolgáló testvér; — valamint a távollevők: gróf *Barkóczy Ferencz* (Barnabas) és gróf *Illésházy István* (Sophronius), udvari bizottság tagjai; *Seipp Keresztély Lajos* (Vespasianus), színésztársulat igazgatója Pozsonyban; valamint *Villius Károly* (Democritus), alezredes és *Gayer Ferencz* (Anaxagoras), főhadnagy a nagy tábornokban és *Aigner Ferencz X. Ádám* (Ethelred), főhadnagy Eszterházy M. ezredében, mind a három a térképészeti osztályból Eszéken; végül *Winhard Vilmos* (Hannibal), alhadnagy Pozsonyban. Az 1785. év második felében még néhány férfiú lépett be, köztük báró *Pichler Dávid Tivadar* (Lycurgus), helytartósági tanácsos, ki mint királyi biztos Délmagyarországra jött, hogy a pestis terjedésének gátat vessen.

Mily irányban működött a páholy és minő tárgyakkal foglalkozott leginkább ez időt, arra

nézve nem áll adat rendelkezésre. Ha azonban fontolóra vesszük, hogy alapítója és kiválóbb tagjai többje buzgó rózsakeresztesek voltak, könnyű arra következtetnünk, hogy a magasabb fokokban alchémiával foglalkoztak a testvérek s az alsó fokokat a rózsakeresztes rend előkészítő iskolájának tekintették. Ez pedig nem volt rossz iskola; tanuskodnak arról nemcsak az előttünk fekvő és valódi humanitást lehellő alapelvek, melyeket a páholy követett, hanem az a körülmény is, hogy a kamara elnöke, báró *Orczy László* (Osmanus) a páholy protectora volt és hogy azt oly előkelő testvérek, minők pl. *Lovász* (Tullius), alispán, báró *Hohenhausen* őrnagy, báró *Diez d'Aux* (Diocletianus), *Frankenbusch* (Plinius), kapitány, sőt a tartományi nagymester, gróf *Pálffy Károly* (Hugo) is sűrűbben felkeresték. Mindazonáltal a páholy, daczára annak, hogy a tartományi páholynál jelentkezett, annak részéről még nem volt hivatalosan felavatva s újra constituálva.

Midőn azután 1785. végén a reformpátens megjelent, meghagyta gróf Pálffy a helyettesének, kérje fel nevében *Orczy* bárót, hogy a páholynak mindennemű szabadkőművesi munkálkodását függeszsze fel, a míg további utasítást küldene.

Miután ez az utasítás azonban két hónap múlva sem érkezett meg, a páholy pedig méltán abban a nézetben volt, hogy további fennállását a reformpátens nem veszélyeztetheti, mivel Temesvár tartományi főhivatal székhelye, — főmestere 1786. márczius havában Bécsbe utazott, hogy a páholymunkák újból való megkezdéséhez az engedélyt eszközölje ki. Azonban kárba veszett személyes közbenjárása úgy mint utóbb az írásbeli folyamodványok: az engedély meg nem adatott s ennél fogva a páholy 1786. július havában végleg feloszlott.

A többi Draskovich-féle páholyról alig van mit említenünk.

Az *Eszélyességhez* címzett zágrábi páholy az osztrák nagypáholy létrejöttével az újjáalakított magyar tartományi páholy alá helyeztetett, a mely azonban két évnek lefolyása alatt nem talált időt arra, hogy e páholyt, mint sok mást is, kebelébe ünnepélyesen felvegye, s azt az új viszonyoknak megfelelő alapító oklevéllel lássa el. Még nem volt constituálva 1786-ban sem, midőn a reform-pátenst túlélve, a Nagyszívűséghez címzett pesti páholylyal érintkezésbe lépett.

Az Eszélyességhez Zágrában.

A *Vitézséghez* címzett páholy Károlyvárosban, melynek tagjai kétségkívül többnyire katonatisztek voltak, 1780 körül keletkezhettek, bizonyosan 1778 után, a midőn a Draskovich-féle páholyok közt nem említették, és 1782 előtt, a mikor az egyesülő pályok sorában helyet foglalt. De vajon az osztrák nagypáholy létrejöttét elérte-e, az kérdéses. Az 1785-ik évet semmi esetre sem élte túl; a reformpátens már tétlenül találta.

A Vitézséghez Károlyvárosban.

Még egy páholy említendő, mely Magyarországon fennállt ugyan, de még névleg sem tartozott a magyar tartományi páholy kötelékéhez.

Mint több más ezredben, a Kinsky-cheveaux legers ezredében is állt fenn páholy, mely a *Szép csillaghoz* (A la belle étoile) czímen alighanem már 1778-ban keletkezett, midőn az ezred Csehországban állomásozott. Törzse 1781-ben Báltaszéken, Tolnamegyében volt.

A Szép csillaghoz Báltaszéken.

Ugyanaz időben gróf *Thun Venczel József* tábornok, prágai helyettes nagymester is Magyarországon állomásozván, igyekezett ezt a páholyt a templomos rendszernek s egyszersmind a prágai praefecturának megnyerni, mely célra onnan a szertartáskönyveket kérte, megjegyezvén, hogy mihelyt célja a megvalósuláshoz közeledik, a páholy részére az alapító levelet fogja

kérni. Minthogy ily kérvény nem érkezett Prágába, feltehető, hogy e terv meghiúsult.

A szép csillag azonban tovább is ragyogott, s élénken részt vett az önálló osztrák nagypáholy létesítésében. Még 1781-ben jelentkezett e célra az osztrák tartományi páholynál, mely által csakhamar rectifikáltatott és bekebeleztetett. A nagypáholy létrejöttével ez egyedüli páholynak, melynek biztos székhelye nem volt, tetszésére bízott, mely tartományi páholyhoz akar tartozni. Az ausztriai választotta, nem pedig a magyart, mely alá területileg tartozott volna.

Ki volt 1781-ben főmestere, nem tudni. 1783-ban azonban helyettes főmestere volt báró *Gaisberg*, kapitány; két felügyelője *Spiegelberg* József, főhadnagy és gróf *Falkenheim*, kapitány, míg báró *Hohberg* kapitány a tollat vezette.

E testvérek 1783 aug. 6-án bizonyítványt állítottak ki sombereg *Sauska Ferencz*, baranyamegyei főjegyző részére, mely szerint az e páholyban felvétetett. A bizonyítványon látható a páholy pecsétje: trophaeákkal gazdagon díszített sátor fölött a ragyogó hexagramm a G betűvel; a sátor előtt halálfő és vértezett őr; jobbra és balra egy-egy fa, melynek ágain gyümölcsök és csillagok csüggnek, fölül szalagon: A. La. BELLE. ETOILE.

Hogy a páholy a reform-pátenst túlélte, a következők mutatni.

A felsoroltakon kívül létezett az országban kétségkívül még több páholy, melynek emlékét az idők viszontagsága végkép elenyésztette. Csak az ingatag szájhagyomány tud róluk. Csak egy-egy néma terem vagy pecsét tanuskodik egykori életükről.

Ilyen volt a *nagyváradi páholy*, mely egy évtizeddel utóbb Biharban a Becsületesség (Probitate) cím alatt lép fel, és melynek csupán pecsétjét ismerjük.

A hagyomány szerint Zalamegyében a Balaton ^{Zalai páholy} mellékén is volt páholy, melynek feloszlatásakor tagjai, — kiknek lakóházai szeggel voltak volna jelezve — titkos alapszabályait Kéménd várában elásták, egyéb irományaikat pedig titkon Tátika alá vitték s elégették.

Tétény falu ódon kastélyában pedig még ma is ^{Tétényi páholy.} látható kápolna alakú terem, mely a szabadkőművesi jelképeket viseli, s a mely a hagyomány szerint szabadkőművesi kápolna volt. E kastélyt az időben szentgyörgyi *Horváth Zsigmond*, testőr, utóbb udvari tanácsos és kir. asztalnok bírta, ki budai páholynak tagja lévén, nem lehetetlen, hogy otthon, hozzá kiránduló testvérekkel páholy munkát tartott. Hiszen úgy látszik, *II. József* korában hazánkban divat volt, hogy az aristokraták, kik szabadkőműveseknek kívántak tartatni, kastélyaikban az addig szokásos kápolnák helyett, a humanismusnak szenteltek templomot.

II. Az erdélyi tartományi páholy.

Midőn 1781-ben az osztrák nagypáholy létesítése s a különböző szertartások egyesítése elvben kimondott, az egy országban levő páholyokból tartományi páholy alakíttatott. Erdélyben ez a káptalant pótolta, a melynek vezérférfiai a tartományi páholy élére álltak. Így lett a subprior gróf *Bánffy György* tartományi nagymesterré; helyettese báró *Bánffy Farkas* helyettes tartományi nagymesterré; decan báró *Rall* és senior *Bausznern* tartományi felügyelőkké, a cancellarius *Hauenschild* pedig tartományi titkárrá.

Ez ideiglenes tartományi páholy hatásköréhez tartoztak a nagyszebeni, brassói és csikszeredai páholyok. Nevezetes, hogy ez utóbbit, mely addig a Draskovich-féle magyar tartományi páholyhoz tartozott, ennek nagymestere gróf *Pálffy*, 1782. május 5-én mi módon bocsá-

totta ki kötelékéből, s egyúttal ajánlotta az erdélyi tartományi páholy nagymesterének, gróf *Bánffy*nak gondjaiba. Megküldvén ennek a páholyhoz intézett levelét, felkéri, hogy azt biztosan juttassa a páholyhoz, annak tagjait pedig a körültekintő mesternek mindenkor tanusított szeretetével és gondosságával karolja magához. Egyúttal barátságosan felkéri *Bánffy*: vegyen részt abbeli törekvéseiben és terveiben, hogy a két tartományt egyezségek útján szorosabban egymáshoz csatolják és vele együtt minden erőt felhasználjon arra, hogy kiváló tehetőségű ifjak az erények ez iskolájában úgy képezteszenek, hogy nemes erkölcsök és hasznos ismeretek által tökéletesbített tehetséggel e szentségből a nyilvánosságba lépve, az állam szolgálatában úgy az uralkodó, mint polgártársaik meglegedésére működni képesek legyenek. Mert — úgymond — egyedül e tekintetben tartom a szabadkőművességet figyelmünkre méltónak, a mire különben minden szabadkőművesi törekvésemben szorítkoztam eddig és fogok szorítkozni ezután is.

Midőn az osztrák nagypáholy végre életbe lépett, az erdélyi tartományi páholy véglegesítettett, s a nagy-szebeni, brassói, kézdivásárhelyi (előbb csikszeredai) s a bukovinabeli filippoli páholyok helyeztetek hatósága alá. Egyúttal gróf *Bánffy György* és báró *Bánffy Farkas* eddigi méltóságukban megerősítettetek. Minthogy azonban a két nagymester többnyire nem tartózkodott Nagyszebenben, az ügyek gyorsabb menete kedvéért báró *Rallt* nevezték ki helyettesítő nagymesternek.

E minőségükben kifejtett működésükről igen keveset tudunk, s azt a Szent-András páholyról szólunkban említjük fel.

A Szent-
András pá-
holy Nagy-
Szebenben.

A Szent-András a 3 tengeri levélhez címzett páholyt Nagyszebenben a múlt korszak végén teljes virágjában hagytuk el. Bécsben és Prágában azonban az a

BÁRÓ BRUKENTHAL SÁMUEL.
erdélyi kormányzó.

vélemény volt elterjedve, hogy az, káptalanával együtt, teljes pangásnak indult, sőt már meg is szűnt. A páholy helyreállítására, esetleg új páholy létesítésére nézve 1781-ben a kellő intézkedések megtörténtek.

E célra a prágai praefectura gróf *Kolowrat Vincze* kapitányt átengedte a bécsi nagy-comthurságnak, mely őt a nagyszebeni páholynál leendő biztosává kinevezé és részére a VIII. tartomány nagymesterének, *Károly* hesszeni herczegnek 1781. január 27-én kelt felhatalmazványát megszenzé, a melylyel a nagyszebeni páholy és káptalan megvizsgálásával s az azokra nézve netán teendő intézkedésekkel megbízott.

Csak ez irat vétele után érezte magát *Kolowrat* hivatva missiójának megfelelni. Felhatalmazását 1781. február 14-én kézhez vevén, másnap megküldte annak másolatát *Bánffynak*, s értesítette, hogy február 26-án Nagyszebenbe érkezik. Pontosan odaérkezve, ott találta *Bánffyt* is, kivel a javítandókat megállapította; kíváncsúnak látszott főleg a szigorúbb disciplina és nagyobb kezelési rend.

Ennek érdekében és tekintettel arra, hogy a páholy mintegy 100 tagot számlált, kik ha mindnyájan megakartak volna jelenni, el sem fértek volna, szándékoztak a páholyt kétfelé osztani s a két páholy kormányzásául skót páholyt létesíteni.

Minthogy azonban akkor merült fel az osztrák nagypáholy alapításának terve, s annak létrejöttével sokféle változás volt várható, a páholy kettéosztását akkorra halasztották; a skót páholy azonban megnyílt s 1781-ben *Ahlefeld* állt az élén.

A káptalanban alig történt változás, *Murusi* azonban 1782-ben a szentgyörgyi commendator czímét viselte, míg *Philadelphi Máté*, a Leone juvene, tiszteletbeli commendatorrá neveztetett ki.

Az 1781—84-ik években még a következők lőnek lovaggá avatva: *Szalkay Antal*, a *Tribus montibus*; gróf *Kemény Farkas*, ab *Unicornu*; *Soterius János G.*, a *Bastia*; *Caballini János*, ab *Equo albo clypeato*; *Martini Lipót*, a *Stella oriente*; *Gleissner András*, a *Tribus stellis*; *Brukner J. József*, a *Monte sancto*; *Dachauer Károly*, a *Turri*; *Zieglmayer Ferencz*, a *Stellis in ponte*; és *Ahlefeld J. Mihály*, ab *Angvila*, ház-comthur; valamint *Bulya János*, frater ab *Anima taciturna*, armigerré és servussá. Feltételezhető, hogy a káptalan ily jeles férfiak összműködése folytán élénk s üdvös tevékenységet fejtett ki. Minthogy azonban jegyzőkönyvei s egyéb iratai fenn nem maradtak, a káptalan e tevékenységére csak abból következtethetünk, miként fejlődött a páholy.

Ez pedig folytonosan gyarapodott munkakörben és munkakedvben. Élén álltak 1781-ben: *Ekhart János György*, főmester, *Brukenthal Károly* és *Adami István* felügyelők és *Hauenschild Máté* titkár.

Kétségtől kivül foglalkozott a páholy ez időben az osztrák nagypáholyt tervező bécsi felhívással, a mely azonban a Németország felé gravitáló nagyszebeni testvérek körében valami élénk visszhangra nem talált. Csak midőn a wilhelmsbadi convent is kimondotta, hogy monarchiánk külön rendi tartományt képezzen, csak ekkor látjuk őket e terv mellett buzgólkodni.

Az említett conventre nézve a nagyszebeni káptalan megkérdeztek, vajon szándékozik-e abban résztvenni. Igenlő felelete után a braunschweigi herczeg 1782. márczius 30-án felhívta hogy a július 18-án megnyitandó conventben képviseltesse magát.

E felhívást a káptalan azonban csak június 18-án vette kézhez, még pedig a Bécsben lakó subprior gróf *Bánffy* levelének kíséretében, a mely javasolja, hogy az esetre, ha más képviselő nem akadna, a bécsi káptalan

képviselőit lehetne a nagyszebeni káptalan képviselőivel is megbízni. Úgy is történt, mert az idő rövidsége s egyéb körülménynél fogva nem vállalkozott szebeni testvér a nagy útra. Ennélfogva Wilhelmsbadban a szebeni káptalant gróf *Salm-Reifferscheid Károly* és gróf *Kolowrat Ferencz József* képviselték, kik egy ízben jelentést is küldtek a convent tárgyalásairól.

Említettük, hogy a convent határozatilag kimondotta, hogy az osztrák-magyar államok ezentúl külön tartományt képezzenek.

Ennek folytán *Károly* hesszeni herczeg a VIII. tartomány nagymestere, a tartományából kiváló nagyszebeni testvérektől gróf *Bánffy*hoz 1782. szept. 3-án intézett levélben igen érzékenyen búcsút vett, mit testvérei nevében *Bánffy* szívélyesen viszonzván, a herczeg 1782 december 30-án *Bánffy* előtt ismétlé sajnálkozását, s abbeli óhajását, hogy vele személyesen megismerkedhessék — nevezetes rendi titkok közlését helyezvén kilátásba.

Azalatt Bécsben nagy tüzzel láttak a rég tervezett osztrák nagypáholy létesítéséhez. Már 1782. szeptember 17-én Bécsből felhívja gróf *Bánffy* a szebeni káptalant, mely ezentúl csak ő-skót páholy neve alatt szerepel, hogy az erdélyi három páholy nyilatkozatát küldje be, a melyben azok ünnepélyesen kijelentik, hogy az egyesüléshez csatlakoznak.

Ennek megtörténtével és tudomásulvételével gróf *Bánffy* 1782. november végén újabb lépésre hívta fel a testvéreket. Ugyanis okvetlen és sürgös szükség lévén arra, hogy a nagypáholyban való képviseltetéssel rajta kívül még egy Bécsben lakó testvér bízassék meg, kéri ennek kinevezését, vagy esetleg a felhatalmazásnak nélkül küldését. Ez utóbbi történnén, utólag *Loibel* számtanácsos nevét írta be, a ki valamikor a szebeni

páholy tagja volt. Daczára a sürgetésnek a nagypáholy csak 1784-ben jött létre.

Ez alatt a páholy tagjainak száma folyton növekedett. 1781-ben ugyanis beléptek: Belényesi *Kosztu István*, guberniumi jegyző; *Podivinsky József*, az aranymosó hivatal provisorja; báró *Szentkereszti András*, huszár kapitány, utóbb tábornok; gróf *Bethlen Gergely*, főhadnagy, majd guberniumi titkár; *Geyer János*, főhadnagy; *Fábián Dániel*, guberniumi kanczelista; báró, *Buccow Adolf*, kapitány; *Koch Frigyes*, kapitány; *Veszprémi István*, guberniumi kanczelista; *Libloyi Schuler János Lajos*, kereskedő; *Seidl Antal*, kamarai jegyző; *Reissinger József*, hadnagy; *Baranyai Sámuel*, alhadnagy; *Kolosi László*, alhadnagy; *Inczédi Zsigmond*, huszár hadnagy; *Filtsch János*, evang. theologus, utóbb szebeni lelkész, s a Siebenbürgische Quartalschrift szerkesztője; *Cserey Lőrincz*, udvari fogalmazó; *Müllersheimi Molnár János*, szemorvos; *Buló László*, Küküllő megye adószedője, utóbb Fehér megye alispánja; *Philadelphai Máté* orvos; és *Szalkay Antal*, főhadnagy, utóbb Sándor Lipót nádor kamarása.

Ezeket követték 1782-ben: *Mattusch Venczel*, elemi tanító; *Lénárd Sámuel*, guberniumi kanczelista; *Vajasdi Ajtai András*, szegények ügyvédje; *Klapka Károly*, tábori gyógyszerár ellenőre; gróf *Bethlen Ádám*, magánzó; *Péchy József*, huszár főhadnagy, utóbb alezredes; *Beyschlag Károly Ignác*, kincstári tanácsos.

Az 1783. év folyamán beléptek: *Zalányi Péter*, vizaknai ref. lelkész; báró *Domokos Antal*, hadnagy; *Klebes Ignác*, hadipénztári kanczelista; gróf *Bethlen Sándor*, guberniumi tanácsos; *Lucca János Péter*, kereskedő; *Neumányi Péter*, kereskedő; báró *Möringer Lambert Mária*, mérnökkari hadnagy; gróf *Bethlen Ferencz*, magánzó; *Rüger Károly Frigyes*, huszár kapitány;

báró *Rouvroy Károly*, tüzér kapitány, utóbb tábornok s a tüzérség főparancsnoka; *Speth Jakab*, vizaknai orvos; báró *Bornemisza József*; *Sombori Lajos*, kir. adószedő; *Szentpáli Elek*, Küküllő megye jegyzője; báró *Bánffy László*, magánzó, utóbb Kraszna megye főispánja; *Seip Keresztély Lajos*, színigazgató; gróf *Kálnoky Sándor*, alezredes, utóbb tábornok; gróf *Teleki Ádám*, Doboka megye főispánja; gróf *Teleki Mihály*, a marosvásárhelyi kerületi tábla ülnöke; *Burucz László*, Hunyad megyei kerületi orvos; *Ott Péter Károly*, huszár ezredes; *Zieglmayer Ferencz*, bányász-kamarai jegyző; *Günther J. Bálint*, udvari hadi fogalmazó; *Pernet János Henrik*, hadnagy; *Gleiszner András Antal*, hadbiztosi kanczelista.

Aránylag sokkal kevesebben csatlakoztak 1784. első felében; ugyanis: *Hochmeister Márton*, nyomdász és könyvkereskedő; *Lipták Mihály*, evang. lelkész jelölt; és *Vizi Ferencz*, károlyvári kanonok.

Az 1782—83-ki évben a páholy élén álltak: *Ahlefeld főmester*; *Brukenthal Károly* és *Adami* felügyelők; *Láng kincstárnok* és *Savigny* titkár.

Vezetőségük alatt a többi közt *Murusi* herezeg is fedezte a páholyt, miután különféle sorscsapás folytán minden jövedelem nélkül maradván, titokban pénzért páholyon és káptalanon kívül lovagokat creált és ennél fogva a páholyból kizáratott volna.

Rajta kívül ez években kik fedeztek még, az meg nem állapítható; pedig 1784-ben, az oláhok vérengző felkelése miatt, többen fedezhettek, míg a katonatisztek a páholy látogatásában bizonyára akadályozva voltak, s a zendülés elnyomtatása után, más állomásba vezényeltetve, a páholytól szabadságolást vagy fedezést kérhettek.

1784. sept. 14-én értesítette a nagypáholy a szebeni állályt, hogy létrejöttekor a monarchia négy tarto-

mányra osztatván, Erdélynek külön tartományi páholya lesz, melynek nagymesteréül gróf *Bánffy György* választott meg.

A páholy e hírt meglelégedéssel vette tudomásul s egyhangúlag elhatározta, hogy e választást nemcsak a legbensőbb örömmel erősíti meg, hanem boldognak erzi magát, hogy *Bánffy* kitünő vezetése alatt állhat.

Az alapító levélnek s az új törvényeknek a páholy már júniusban birtokában volt. Ez oknál fogva júl. 27-én tartatott a János-ünnep s egyszersmind az új alkotmány kihirdetése s új tisztikar beiktatása, a mely megelőzőleg következőképalakítottatott: gróf *Kemény Larkas* főmester, *Günther* és *Duchauer* felügyelők, báró *Buccow* titkár, *Brukner* szónok, *Kászony* kincstárnok, *Straussenburg* szertartásmester, *Zieglmeyer* alamizsnás, és *Bedeus* gazda.

Az új szervezet alapján és *Kemény* vezetése alatt a testvérek minden irányban élénkebb és fokozottabb munkásságot fejtettek ki, szintűgy mint a skót páholy is, mely az új szervezetnek és szertartásoknak megfelelő néhány intézkedést tett s egyúttal kijelentette, hogy a páholy kettéválasztásának tervéről végképen lemondott, mivel a legtöbb testvér az országban elszórtan lakik, a szebeniek pedig csekély számban jelennek meg a páholyban.

Hasonlag a páholy is igyekezett az új viszonyokhoz képest szervezkedni, s a Bécsből kapott törvénykönyv javaslatát is tárgyalta; 1784. aug. 30-án pedig kimondta, hogy kissé távol eső helyiségét *Thiseo* házában megtartja ugyan, de a zordabb évszakra nézve 100 frtért kibérel *Günther* lakását. A munkák ezentúl 1785 végéig hol itt, hol ott tartattak.

A tt. újra feléledt buzgalmról tanuskodik az a körülmény, hogy az újjá szervezkedést követő első mun-

kában (1784. aug. 13.) nem kevesebb mint 17 keresőt jelentettek be, melyek nagyobb részt fel is vétettek.

Az említett új tt, valamint azok, kik őket 1784. végéig követték, a következők: *Austel Antal*, kincstári kanczelista; *Auerweck Alajos*, alhadnagy; *Vernicourt Lajos*, főhadnagy; *Reissenfels András*, guberniumi kanczelista, utóbb senator; *Stojanich Ignác*, őrnagy, utóbb tábornok; *Diotallevi Fülöp*, kapitány, utóbb alezredes; *Baranyai János*, kuszár kapitány, utóbb ezredes; *Gallerati János*, kapitány, az erdélyi selyemtenyészítés kezdeményezője; *Reichensteini Müller Ferenc*, kincstári tanácsos, a Tellur felfedezője; *Dreyhausen József*, kincstári kanczelista; *Binder M. Gottlieb*, tartományi biztosi kanczelista; *Thurnfeldi Szervácsek Venczel*, kapitány, utóbb alezredes; és *Schimmert Péter*, orvos.

A következő 1785. év első felében pedig felvétettek: gróf *Kun Gergely*, alhadnagy; *Fischer Mátyás*, kamarai mérnök; *Mráz Mátyás*, országos mérnök; *Heydendorf András Tivadar*, tartományi biztosi kanczelista; *Fichtel János Imre*, vámhivatalnok, utóbb guberniumi tanácsos, jeles mineralogus; *Schuster János György*, Szeben megyei Judex nobilium; *Sücs Lajos*, herczeg Eszterházy ügyvivője; *Ruhedorff Ferdinánd József*, hadügyi kanczelista, jeles mineralogus és botanikus; *Josephi Ferenc József*, hadbíró; *Fronius György*, főhadnagy; *Honnamonn Károly*, kincstári accessista; *Lichtenberg G. Vilmos*, üzletvezető; *Ernst Keresztély*, huszár főhadnagy; *Königshuldeni Frendel Ferencz*, zalathnai bányahivatalnok és *Huber Károly Ferdinánd*, deésaknai sópénztárnok. A páholy tagjainak száma ezek által 149-re emelkedett, tekintetbe véve néhány fedezést és 6 elhunyt t-t, kikért 1785. márc. 26-án gyászmunkát tartottak.

Mennyiben hatott a tartományi páholy a páholy életére fejlődőleg, annak nyoma nem mutatkozik: ellen-

ben látjuk a skót páholy különféle intézkedését. Ő határozta meg a páholy munkanapját; közvetíté a levelezést a tartományi páholylyal; megadta a kért dispensatiókat; hozzá voltak a páholy számlái felterjesztendők stb. Szóval a rend fentartásáról s a törvények megtartásáról gondoskodott.

1784-ben *Löffler* volt helyettes főmestere, *Brukenenthal Károly* második felügyelője, és *Reissenfels M. G.* titkára. A következő év' jun. havában pedig gróf *Kemény Farkas* lön főmesterévé, és *Brukenenthal* helyettes főmesterévé beigtatva.

Ennek folytán kénytelen volt *Kemény* a páholy kalapácsát letenni. Az 1785. jul. 4-én megejtett tisztújításon a következő tisztikar választatott meg: *Caballini* kapitány, főmester; *Buccow*, szónok; *Sztraussenburg*, titkár; *Kászony*, kincstárnok; *Heymann*, alamizsnás; *Femger*, szertartásmester; és *Schuler*, gazda. A 3 évre választott felügyelők nem estek új választás alá. Minthogy azonban a tagok folyton növekvő számánál fogva a tisztviselők teendői nagyon felszaporodtak, mindegyiküknek helyettest rendelt a főmester.

Mindjárt az újjáalakítás után – 1784. sept. 30-án *Löffler* indítványt terjesztett be, mely a páholyt mindvégig foglalkoztatta. Ugyanis szóba hozta, hogy a páholy erdélyi termények gyűjteményét alapítson és könyvtárt szerezzen. Ez indítványt a tt. köztetszéssel fogadták s egyúttal elhatározták, hogy e célra nemcsak a helybeli tt. buzgó közreműködése kéresek ki, hanem arra a vidékiek is felhivassanak, azzal a megjegyzéssel, hogy minden beküldendő ásvány, kőzet stb. pontos lelőhelyét jegyezzék fel.

De hónapok teltek el, anélkül, hogy az ügy érdekében újabb lépés történt volna, és már-már attól lehetett tartani, hogy az egészből nem lesz semmi. Ekkor

felvételre *Fichtel*, s ő volt az, ki az ügyet a helyes kerékvágásba terelte, igaz, hogy némi módosítással, a mennyiben a gyűjtemény majdnem kizárólagosan ásványokra szorítkozott, melyek részére *Fichtel* szekrényt is ajándékozott. Most felhivattak a tt., hogy a gyűjteményhez lehetőleg járuljanak hozzá, sőt meg lőn engedve, hogy a felvételi és fokozási díjakat részben ásványokban törleszthessék. Ezt többen igénybe is vették. míg mások igen értékes ásványokat ajándékba adtak. A gyűjtemény ily módon gyorsan felszaporodott úgy, hogy már augusztus hó végén felkérte *Dreyhausen* annak rendezésére és felállítására.

Míg némelyek a gyűjtemény körül buzgólkodtak, addig mások egyébként igyekeztek érdemeket szerezni: így p. o. *Martini* két évi postabérnek (17 frt), melyet ő fedezett, odaajándékozása által, *Auerweck* pedig több rendbeli felolvasásával, és *Löffler* egy buzdító beszédével, *Hochmeister* pedig a páholy nyomtatványainak ingyenes elkészítése által.

Nem éréktelen egy pillantás a páholy pénzügyi állásába, a mennyiben azt a kissé zilált és pontatlan számadás megengedi.

A gazdasági alapra 1784. augusztus 1-től 1785. végéig befolyt 633 frt 37 kr.; ebből fedeztetett a két páholyhelyiség házbére (100—100 frt), a nagypáholyi járulék (80 frt), a szolgáló testvér havi 2, majd 3 frtja. a bécsi szabadkőművesi lap előfizetési díja (102 frt), a közös vakolás költsége (91 frt 10 kr.), a látogató testvérek vacsorája stb. A járulékok, dacára többszöri sürgetésnek, pontatlanul folyván be, néhány érdemes vagy vagyontalan testvér azok fizetése alul felmentetett, míg mások a hátralékról kötelezvényt adtak; ezek összege 195 frtra rugott.

A díj-alapban volt 1785. ápril 9-én 360 frt készpénz

és 485 frtnyi kötelezvény, mely összegek augusztus 13-ig 1016 frtra, illetve 905 frtra emelkedtek. Eleinte nem követeltetett a felvételi stb. díjak azonnali fizetése, miáltal némely testvér erősen hátralékban maradt. Ez összegek 1784. augusztus 30-án elengedtetek, egyúttal azonban kimondatott, hogy a díjak azontúl előre fizetendők. Ez alaphból a testvérek mérsékelt (5%) kamat és kötelezvény mellett kölcsönöket kaptak, így p. o. *Löffler* 2—3 óra 400 forintot, *Lupini* szolgáló testvér 200 frtot, *Brukner* 130 frtot és *Hauenschild* 100 frtot. 1784. október havában csak egy 49 frtos kötelezvény volt kifizetetlen; ez összeg 1785. július végéig 905 frtra, 1786 november végéig pedig 2765 frtra rugott.

Az alamizsna-alap mindig a leggyöngébben állt, mert az igények irányában mindig a legnagyobbak voltak, s évről évre fokozódtak; 1785-ben sohasem volt több 65 frtnál, de volt eset, hogy csupán 4 frt állt rendelkezésre. Az e pénztárból nyújtott támogatások kétfélék voltak: olyanok, melyek egyszersmindenkorra adattak, s olyanok, melyek időnkint ismétlődtek, a miben testvérek és profánok, nemzetiségek és felekezetek közt különbség nem tétetett.

Egyszeri támogatásban részesültek a kórházi betegek, a rabok, egy az oláh zendülésben tönkrement borbereki család, egy szegény asszony fára stb.

Állandó támogatást nyertek: egy sziléziai család havi 3 frtial, a beteg *Savigny* testvér havi 4 frtial s azonkívül a gyógyszerekkel.

Azonkívül dicséretesen folytatta a páholy azon intézkedéseit, mely szerint szegény betegek gyógyszerekkel ingyen láttattak el, s e czímen 1784-ben 34 frt szerepel, megjegyeztetvén, hogy a páholy áldozatkész hospitalier-ja, *Neustädter* orvos, mind e beteg testvéreket és szegényeket díjtalanul kezelte.

Áldásos működésében a páholy 1785. év végén váratlanul megakasztatott. A helyettes nagymester, báró *Bánffy* ugyanis felhívta a páholyt, hogy tekintettel a közelebb kibocsátott pátensre, s a nagypáholy határozatára, munkáit egyelőre függeszsze fel s várja be a közelebb remélhető további utasítást.

Habár a páholy ez ellen teljes joggal tiltakozhatott volna, mivel az ország fővárosában és kormány székhelyén lévén, fennállása egyáltalában veszélyeztetve nem volt — még is szó nélkül teljesítette a meghagyást. Ehhez képest felfüggesztette munkáit, zár és pecsét alá helyezte pénzeit, iratait és szerelvényeit, páholyhelyiségeit pedig felmondotta, bizonytalan lévén, mikor fogja munkáit újból megkezdhetni.

A Három
oszlophoz
Brassóban

Folytonos virágzásnak örvendett a szebeni páholylyal szorosabb összeköttetésben álló s a *Három oszlophoz* címzett páholy Brassóban. Miként a monarchiának majdnem minden páholyában, úgy a brassóiiban is élénk visszhangra talált a független nagypáholy létesítésének terve. A páholy azonnal kész volt az egyesülésben részt venni, de a mellett önállóságát lehetőleg óvni kívánta. És midőn gróf *Bánffy*, tartományi nagymester, a páholyt 1782. november 9-én az erdélyi tartományi páholy létrejöttéről értesítette, a még mindig *Dranth* kalapács vezetése alatt álló páholy e tudósítást megköszönte, s egyúttal Bécsben lakó volt főmesterét, *Sulzer* testvért, felhatalmazta, hogy az erdélyi tartományi páholylyal tárgyaljon és végezzen. de oly kikötéssel, hogy a páholy az 1—4. fokban való avatási jogát megtartsa; hogy pénzeit, mint eddig, autonom kezelhesse; és ha járulék egyáltalában szükséges lenne, egyébre, mint a fejenkénti János-arany fizetésére kötelezve ne legyen: oly feltételek. melyek egyszerűen nem voltak teljesíthetők, mivel a tartományi páholy több mint 3 fokról tudomást

nem vett és nem János-aranyat, hanem sokkal csekélyebb évi járulékot követelt, melyet a páholy le is fizetett.

Időközben a páholy bár gyéreb, de folytonos szaporulatnak örvendett; ugyanis felvétettek: *Schobeln Károly Frigyes*, hadnagy, utóbb alezredes; *Ypsilanti Szilárd*, az oláh vajda idősb fia; br. *Beckers József Henrik*, dragonyos hadnagy; gr. *Klenau Venczel* és *Maueri György*, alighanem katonatisztek. — Rectificálás útján csatlakoztak: *Tartler János*, guberniumi jegyző, utóbb a szász nemzet grófja; *Langendorf János Lajos*, senator és telekkönyvi igazgató; és *Frantz János György*, kereskedő.

Továbbá tartoztak a páholyhoz: *Tartler Sámuel*, senator; *Seidl Antal*, vámhivatalnok; *Hermann János Tivadar*, guberniumi titkár; *Kleinkauf András Gottlieb*, kerületi titkár; *Éder János*, vámhivatalnok; *Lang Márton*, orvos; és *Ernst Keresztély*, huszárkapitány.

Aránylag rendkívüli megerősödést nyert a páholy 1784-ben a kézdivásárhelyi páholy feloszlása folytán, a melyből hozzá átléptek: *Betzmann*, *Burckhardt*, *Czakó*, *Horváth*, *Kovács*, *Kray*, *Martini*, *Molitor*, *Riehmabauer*, *Seyferitz*, *Székely*, *Tankó* és *Weinbrecht*.

A tagszám e növekedése által a páholy nem került kitünő, de mégis „közepes” helyzetbe, úgy hogy 500 frtnyi kis tőkét helyezhetett el, a melynek kamataiból a folyó kiadásokat fedezte. Ehhez képest, midőn 1784. szeptember havában a szebeni skót páholy e páholyt a tartományi páholy nevében arról értesítette, hogy a nagypáholy megalakult és *Bánffy* mint tartományi nagymester megerősített — mit örömmel üdvözölt — s egyúttal tudatta vele, hogy a tartományi páholynek a nagypáholy szükségleteire évi 80 frttal hozzájárulnia kell: késznek nyilatkozott a páholy bizonyos járulék fizetésére, csak azt kérte, hogy tekintettel arra, hogy

bevétele a szebeni páholyéhoz úgy viszonylik, mint 1 a 6-hoz, — a kvóta aránylagosan kiméressék.

Mennyire rugott e kvóta, ki nem vehető. Egyébiránt sokáig úgy sem fizette azt a páholy. Az 1785-ik év végén közölte vele a helyettes tartományi nagymester a reform-pátenst, melynek következtében a páholy 1786 elején munkáit megszüntette. Tagjainak legnagyobb része a szebeni páholyba lépett, nehánya pedig végkép visszavonult.

Az Igaz
Egyetértés-
hoz
K.-Vásár-
hely

Az imént említett kézdi-vásárhelyi páholyt gróf *Draskovich János* alapította. A mily kedvetlenül hagyta oda Magyarországot, hogy az első székely határőr ezred ezredeseként Erdélybe menjen, oly annyira tudta itt, változott viszonyok közt is, humanus gondolkozásánál fogva alárendeltjeinek s egyéb környezetének szeretetét magának meghódítani, s e körülményt rendszerének további fejlesztésére felhasználni.

Alig hogy „exilumában” — a hogy Erdélyt nevezte — némileg tájékozva volt, nemcsak egy nagyszebeni páholyt nyert meg rendszerének, hanem a két székely határőrezred körében 1780-ban Csik-Szeredán az *Igaz egyetértéshez* cím alatt új páholyt is alapított.

Távozásakor *Mayersheim* bárónak, az egyik ezred törzstisztének, adta át vezetését a páholynek, mely egyúttal — 1781. végén, vagy 1782. elején Kézdi-Vásárhelyre tétetett át. A páholy elejétől fogva a *Draskovich*-féle magyar tartományi páholyhoz tartozott; midőn azonban nagypáholy létesítésének terve felmerült, s ennek folytán erdélyi tartományi páholy is alakult, a páholy az előbbinek kebeléből el lett szakítva s az utóbbinak kötelékébe beosztva. A páholy ebbe bele-nyugodott, de búcsúzóul megköszönte az eddigi főhatóság gondozását.

Erre adott válaszában 1782. márcz. 28-án gróf

Pálffy a tte-t igen hizelgő módon mentette fel a magyar tartományi páholy iránt való kötelességeik alul. „Az a vélemény — úgymond — melyet kitünő derekasságtokról s a szki erények felé való komoly törekvéstekről eddig tápláltam, megerősödést nyert közelebbi leveletek által, melyben jelentettétek: eddig miként működtek és jövőre mit szándékoztok tenni. Azon igyekezetekben, melyekkel a szkség ügyét felkaroltátok, felismerem a férfias bátorságnak ama magvát, a melyet *Draskovich* t. belétek oltott. Mert míg egyrészt minden közép-szerűt gyűlöltek, másrészt igazi szkseknek bizonyultatok azáltal, hogy a szki erények legmagasabb csúcsa felé törekedtetek, azaz, hogy az állampolgár és alattvaló, az apa és szív kötelességének kitünő módon megfeleltetek.

Szerfölött sajnálom ügyünk olybá alakulását, hogy a magyar tartománytól, szerető anyátoktól, kinek leg-hívebb fiai voltatok, elszakítva, az erdélyi tartomány kebelébe átlépnetek kell. A mi azonban engem s az egész magyar tartományt ennél leginkább vigasztal, az, hogy *Bánffy* tartományi nagymester vezetése alá kerültek, a ki úgy sokféle profán erényeinél, mint a rend körüli buzgalmánál fogva tartománya testvérei közt tündököl.

Nyugodt szívvel és minden aggodalom nélkül elbocsátunk tehát körünből, látván, hogy ezen, a rend s a tte. érdekében nagy érdemeket szerzett férfiú vezetésére bízva vagytok, és benneteket előre is biztosíthatunk, hogy az sem a hozzátok való szeretetben, sem a közös szent ügy iránti törekvésben nem fog kívánni valót hagyni.

Midőn a magyar tartomány nevében utoljára megölellek benneteket, kérlek s intelek titeket, hogy a haza iránti szeretetben, az uralkodó iránti hűségben, a

gyermekük és barátaitok iránti gondoskodásban s a rend iránti rendíthetlen engedelmisségben mindenkor olyanokká bizonyuljatok, miként azt a magyar tartomány joggal követeli.”

Ezzel a páholy az erdélyi tartományi páholy kötelekébe lépett. A csatlakozásra nézve az összes páholytagok által aláírt kötelező reversalis volt kiállítandó, melyet a tartományi nagymester több ízben sürgetett is. Ezt a mulasztást 1782. decz. 12-én a páholy főmestere, báró *Muyersheim* a tagok szétszórt voltával mentegette, a melynél fogva ritkán volt páholy-munka tartható.

A tagok szétszórtsága azonban ennél sokkalta gyászosabb consequentiára vezetett, arra t. i., hogy a páholy az 1784. év nyarán feloszlott.

Tagjainak egy része azonban belépett a brassói páholyba, még pedig a következők: *Betzmann József Gottlieb*, főhadnagy; *Burckhardt Lajos*; *Czakó*, kapitány; *Ernst Frigyes*, huszárfőhadnagy; Széplaki *Horváth-Petri-tyevith Kázmér*, ezredes, utóbb tábornok; *Kovács Dániel*, hadnagy-hadbíró; *Kray Pál*, ezredes, utóbb báró és tábornok; *Martini József*; *Molitor Ferdinánd*, tábori pap; *Riehmbauer Ferencz József*; báró *Seyfertitz Henrik Károly*, alezredes; *Székely Antal*, huszárkapitány. *Tankó Mátyás*, szt.-domokosi plebános és *Weinbrecht Lipót*, kapitány.

A szentelt
buzgalom-
hoz Nagy-
Szébenben

Az előbbinél is gyorsabb véget ért a *Szentelt Buzgalom*hoz címzett páholy Nagyszebenben.

E páholyban, melyet gróf *Draskovich János*, át-helyeztetése után itt előtalált és rendszere részére megnyert — alighanem ő vezette a kalapácsot. És személyesen vehette fel — több előtünk ismeretlenül — *Rosenfeldi Czakó Ferencz György*, első székely gyalog ezredbeli hadnagyot, ki a páholytól kölcsönt

kapott, de vissza nem fizetett, — és *Zieglmayer Ferencz*, bányászati igazgatót, ki 1783. elején a Szt.-András páholyba lépett.

Gróf *Draskovich* távozása után (1781. vége felé) e páholy valószínűleg feloszlott. Miként rendszerének minden páholya, úgy bizonyára ez is hozzájárult az osztrák nagypáholy létesítéséhez, de annak létrejötte előtt megszűnt, s ez oknál fogva nem foglaltatik ama páholyok sorában, melyek 1784-ben participálnak azon 80 frtban, melylyel az erdélyi tartományi páholy évenként járult a nagypáholy költségeihez.

Anomáliának tűnnék fel, ha Kolozsvárott, az ország tulajdonképeni fővárosában s a magyar intelligenciának székhelyén páholylyal nem találkoznánk. S csakugyan látunk is itt páholyt keletkezni, bár aránylag igen későn, azaz: két évvel *Mária Terézia* halála után.

Az erdélyi tartományi nagymester, gróf *Bánffy György*, ez időben alkanczellári méltósága által Bécshez volt kötve. Oda ellátogatott az 1782. év nyarán *Fricsi Fekete Ferencz* erdélyi birtokos is, a Szt.-Józsefhez címzett bécsi páholynak 1777. óta tagja.

Vajon Bécsben kapta-e az impulsust arra, hogy Kolozsvárt páholyt nyisson, vagy már azzal a szándékkal utazott fel — elég az hozzá, 1782. aug. 15-én írásban fordult *Bánffy* grófhhoz azzal a kéréssel, hogy „a hazánkban minden körülményt tekintve oly hasznos és szükséges természet-tudomány előmozdításául“ Kolozsvárott páholyt alapíthasson. Ennélfogva felkéri, hogy ezt legmagasabb helyen bejelentse, és kieszközölje, hogy az engedélyt egy havi itt tartózkodása alatt megkaphassa.

Kérelmét gróf *Bánffy* a szebeni káptalanhoz juttatta, *Feketét* a testvérek figyelmébe ajánlván s őket felkérvén, hogy részére alapító levelet kiállítva, azt

A kolozsvári páholy

aláírás végett hozzá Bécsbe küldjék fel. E felhívásnak kétségkívül meg is feleltek.

A páholy létrejött, de nevét nem tudjuk, úgy látszik nagyon félrevonult, a nagypáholy létesítésében részt nem vett, s annak páholy-jegyzékében nem fordul elő.

A reform-pátens a páholy létét veszélyeztette. Annak pótrendeletében ugyanis világosan mondatott, hogy Erdélyben csupán Nagyszebenben létezhetnek *páholyok*. Ez ellen gróf *Bánffy* kormányzó alighanem remonstrált, még pedig oly értelemben, hogy Szeben részére csak egy, de Kolozsvár, mint immár az ország fővárosa részére is, egy páholy engedélyeztessék. A kérelem első része teljesült: Szebennek csak egy páholy jutott; a kérelem második része azonban megtagadtatott: a kolozsvári páholynak fel kelle oszlania.

Tagjai közül csak igen keveset ismerünk. *Feketén* kívül, ki kalapácsát is vezette, csak *Pákei József*ről, az unitarius collegium philosophia tanáráról bizonyos, hogy a páholyhoz tartozott; Bécsben felvétetvén, itt nyerte el 1786. ápril havában a 2. és 3. fokot. A kolozsvári orvos, *Szőcs György* is alighanem tagja volt e páholynak, melynek feloszlata után az előbbivel együtt a szebeni páholyba lépett be.

Minden valószínűség szerint Segesvárott is állott fenn páholy, melyről azonban semmi bizonyost nem tudni: még azt az időt sem lehet hozzávetőleg megállapítani, mikor működhetett.

Végül felemlítendő a filippoli páholy, mely a papiron az erdélyi tartományi páholyhoz tartozott ugyan, de tényleg azzal még csak nem is érintkezett. Filippolban, Bukovinában, ugyanis alighanem már akkor, midőn még Moldvához tartozott, az *Erényes világpolgárokhoz* czim alatt páholy keletkezett, mely — neve után

Am erényes
világ-
polgárok-
hoz
Filippol-
ban

ítélve — valószínűleg a varsói nagypáholy alapító levelével dicsekedett.

Létezésének első nyomával 1782-ben találkozunk, a midőn a nagypáholy alakításában részt vevén, annak létrejöttével az erdélyi tartományi páholyhoz csatoltatott.

Egyebet e páholyról nem tudunk. A reform-pátens következtében 1786. elején kétség kívül megszűnt.

V. KORSZAK 1786—1790.

I. A magyarországi tartományi páholy.

Az 1785. év végén kibocsátott reform-pátens a bécsi testvérek körében nagy vihart idézett elő. A rendelet értelmében ugyanis Bécsben ezentúl csak három páholy állhatott fenn, a melyekbe a többinek beleolvadni kellett. Minthogy azonban az ebbeli tárgyalásoknál erős ellenzék mutatkozott, mely gróf *Dietrichstein* nagymesternek, és meghitt tanácsadója *Born*, nagypáholyi titkárnak mindenhatóságát veszélyeztette, a nagymester kijelenté, hogy csak két páholyt engedélyez, ezeket is úgy, hogy tagjaik száma a 180-at meg nem haladhatja, és hogy minden azokban helyet foglalni óhajtó testvér fölött szavazás ejtendő meg. Ez elől kitérendő, az önzértes testvérek nagyobb része egyszerűen félrevonult, a többit a mesterségesen kiesztelt szavazási mód úgy megrostálta, hogy számos jeles és buzgó testvér, kik azonban a mérvadó testvérek kegyeit nem bírták, künn rekedtek.

Ezek pedig, kiket elnémíthatni véltek, oly vihart zúdítottak a nagypáholy vezetői, gróf *Dietrichstein* és *Born* nyakába, hogy azok utóvégre teljesen visszavonultak, a mi a nagypáholy s az osztrák tartományi

A reform-
pátens
hatása
Bécsben

Dietrich-
stein fedez

páholy feloszlásához vezetett. *Dietrichstein* pedig, a ki időközben a rózsakeresztesek rendjéhez belépett, de abba beleunt, most az ázsiai testvérek rendjéhez csatlakozott, a mely csakhamar bécsi *óskót igazgatóság* czím alatt új főhatóságot létesített.

Bornnak fedezése folytán az Igazsághoz címzett páholya is csakhamar megszűnt; míg az Ujonkoronázott reményhez címzett páholyból, melynek tagjai közt újabban *Török Nep. János*, számtanácsos; gróf *Szapáry János*, helytartósági tanácsos, utóbb nádori főudvarmester; *Majthényi Ferencz*, magánzó; *Kéler Gottfried*, kir. táblai igató; és gróf *Pálffy Károly*, huszárfőhadnagy, hazánkfiaival találkozunk — a Hallgatagsághoz címzett új páholy keletkezett, mely az óskót igazgatóság alatt állván 1788-ban új tartományi páholyt alakított, még pedig az összes monarchiabeli páholyok belevonása által, melyek közül azonban, úgylátszik, kevesen jelentkeztek. Élén álltak báró *Kalisch Miksa*, mint nagymester, és *Bohuss János*, mint helyettes nagymester. Az új koresszületett azonban már 1789 elején feloszlott és most ismét központ nélkül maradtak a régi osztrák tartományi páholy alá sorozott páholyok, u. m. a fentiekén kívül: Linzben a Hét bölcshez (magyar tagja: *Badány Illés*, hadnagy); Grácban az Egyesült szívekhez; Innsbruckban a Symbolikus hegyekhez; Freiburgban a Nemes kilátáshoz; Triesztben az Általános összhang és egyetértéshez címzett páholyok, valamint a báttaszéki katonai páholy, melylyel még találkozni fogunk.

Valamint Bécsben, úgy Prágában is vizsály keletkezett a reform-pátens folytán, melynek vétele után az eddigi nagymester, gróf *Stampach* azonnal lemondott, mit helyettese gróf *Kinigl* is kilátásba helyezett. Ebbeli nyilatkozatát ellenfelei felhasználták arra, hogy mellözésével gróf *Lazanskyt* nagymesterré, *Ungar* apátot

Új osztrák
tartományi
páholy

A cseh
tartományi
páholy

pedig helyettes nagymesterré megválasztották. Ez utóbbit azonban a nagypáholy, a választás helytelen voltánál fogva, még nem erősítette, a miért *Lažansky* is lemondván, a tartományi páholy fej nélkül maradt, s ez oknál fogva a nagypáholy által feloszlattott.

Ekkor *Kinigl* oly rendi igazgatóság létesítését kezdeményezte, mely az összes szabadkőművesi rendszereket egyesíteni volt hivatva, és mely látható czélként siketnémák intézetének alapítását tűzte ki feladatául. Ez oknál fogva, úgy a rendi főbbek, mint a császár is az egész tervet helyeselvén, az intézet, melyre a lovagfokú káptalan 18,000 frtot szavazott meg, még 1786-ban megnyílt.

Uj rendi
igazgató-
ság

Most *Kinigl* a káptalant is újabb működésbe hozta; az 1788-ban lovagfokot értek közt látjuk *Brigido Mihály*, laibachi, volt szepesi püspököt is, ki mint Eq. a Cruce archiepiscopali lovaggá avattatott. Egy évvel előbb *Kinigl* a Kilencz csillaghoz címzett páholyt is alapította.

A tartományi páholy alatt a páholyok összevonása folytán, két páholy állt, úgymint: 1. a Három koronázott csillaghoz és becsületességhez címzett páholy, melynek helyettes főmestere *Mikoviny* volt, és melynek tagjai közt báró *Vécsey Gyula* kapitány és Csehfalvai *Pulszky Dániel Ferdinánd*, főhadnagy, szerepelnek; 2. az Igazság és egyesség a három koronázott oszlophoz címzett páholy, mely 6 magyar tagot számolt, u. m. *Rosty Ignác*, tűzér ezredes, majd tábornok; báró *Révay Miklós*, huszár alezredes; *Barbaczy József*, huszár alezredes, majd tábornok; *Bernáth János György*, huszár kapitány; *Golcs Antal*, huszár főhadnagy és *Tomeczy Imre*, huszárezredbeli tábori pap. Végül Prágához tartozott még az Egyesült barátok napjához címzett brünni páholy.

A magyar
tartományi
páholy

A magyarországi tartományi páholy, valami élénk tevékenységet nem fejtett ki soha. A reform-pátens kibocsátása után, személyeit illetőleg, 1786. közepéig változatlanul fennállt. Vajon azontúl is, és meddig állt fenn és miként működött, arra nézve semmi adatunk.

A területebeli páholyok mindazáltal több-kevesebb eredménnyel folytatták munkáikat.

Az Első
ártatlanság
hoz Budán

A reform-pátens, mely annyi páhólnak adta meg a halálfordést, másokat pedig megrendített és megnéptelenített, az *Első ártatlansághoz* címzett budai páholy-
nak ép oly váratlan, mint gazdag gyarapodását eredményezte. Miután ugyanis a pátens gyakorlati alkalmazása szerint Budán csupán egy páholy állhatott fenn, a Hallgatagsághoz címzett páholy beszüntette munkáit, tagjai pedig e páholyba léptek be.

Már 1786. február 6-án történt meg a következők csatlakozása, u. m.: *Aczél István*, kir. táblai bíró; *Aigner Tóbiás*, törvényszéki igatató; *Balogh Péter*, kir. táblai bíró; *Darvas Ferencz*, helytartósági tanácsos; *Farkas Antal*, magánzó; *Fodor József*, helytartósági titkár; gróf *Haller József*, helytartósági tanácsos; *Heckelmann Ferencz*, helytartósági számtanácsos; *Holzmann Antal*, helytartósági titkár; *Jetteur Jákim*, orvos; *Jeszenovszky József*, kapitány; *Kende János*, kir. táblai jegyző; *Király Mihály*, helytartósági számtanácsos; *Kolmayer Sámuel*, ügyvéd; *Konstantnovics Sándor*, uradalmi kasznár; *Kovachich Márton*, helytartósági hivatalnok; *Magyari György*, uradalmi igazgató; *Mahlern József*, hadügyi fogalmazó; *Metzner Károly*, helytartósági titkár; *Mitterpacher Dániel*, helytartósági tanácsos és kanonok; *Perczel Imre*, rendőri igazgató; báró *Podmaniczky József*, helytartósági tanácsos; báró *Ráday Gedeon*, kuriai bíró; *Semsey Andor*, kir. táblai bíró; *Skerlecz Miklós*, kir. táblai alelnök; gróf *Splény József*, helytartósági tanácsos; *Széchen Sándor*, helytartósági

alelnök; *Szeccsenácz Jakab*, helytartósági titkár; *Szontagh Mihály*, uradalmi ügyész; és *Ziggan József*, kapitány; valamint utóbb *Beöthy János*, bihari alispán; *Rátonyi Gábor*, uradalmi ügyész; és *Vincenty János*, kir. táblai jegyző.

Az egybegyűlt testvérek legelőször is a következő határozatot hozták: „Az a fájdalom, melyet minden szabadkőműves testvér érzett, megértvén a közelebb kibocsátott legmagasabb rendeletről, hogy ő felsége nem viseltetik irántunk azzal a bizalommal, mely rendünk legtisztább szándékainak megfelelne, csak azon fájdalommal hasonlítható össze, mely az ártatlanul vádoltnak szívét önként elfogja. A miénket még növelte ama szomorú következményekre való tekintet, a melyek rendünkre jövőre háramolhatnak a kerlatozott terjesztés és bizonyos rendőri felügyelet folytán. Kétkedve állottunk tanácskozva, mily áldozatot hozunk a megszeghetlen hűségnek, melylyel mint szabadkőművesek kétszeresen tartozunk legkegyelmesebb királyunk iránt. Végre győzött bennünk a szabadkőművesség szelleme; szemünk előtt lebegett a feloldhatlan kötelesség: a jót, habár kisebb körben is, cselekedni; egyúttal pedig eltölt az a meggyőződés, hogy legkegyelmesebb fejedelmünknek, szünetlen bizalmunk és alázatosságunk világosabb tanúságát nem adhatjuk annál, ha azt a cs. k. kegyet: szabadkőművesi munkáinkat az állam oltalma alatt folytathatni, hódolatteljes hálával elfogadjuk, és az elrendelt legmagasabb rendszabályoknak magunkat alávetjük.“

Ezt a határozatot, felirat alakjában, a tagok névjegyzékével együtt beküldték a helytartóság elnökének.

Ezután a tisztújítás megejtétvén, megválasztottak: *Kroyher* főmesterré, *Haller* helyettes főmesterré, *Darvas* és *Aczél* felügyelőkké, *Stettner* titkárrá, *Podmaniczky*

szónokká, *Király* kincstárnokká, és *Mahlern* szertartásmesterré.

Befejezett választás után *Kroyher* beszédet tartott a szabadkőművesség valódi céljáról, s az ellene felhozott téves fogalmakról. Egyúttal azt határozta a páholy, hogy jövőre minden hó első szombatján, esti 6 órakor tartassék munka, és hogy oly belföldi testvér, ki nem tagja valamely a reform-pátens által engedélyezett páholynak, a páholyba mint látogató be ne bocsáttassék, tagként azonban minden testvér befogadható. Végül a függő ügyek elintézéseül bizottság küldetett ki, mely a tisztikarból, valamint *Bulogh*, *Ráday* és *Skerlec* testvérekből állt.

E bizottság márczius 11-én terjeszté be javaslatait, melyek közül a következők emeltettek határozattá: 1. A felvételi és díjmelési díj továbbra is elmarad; a helyett 2. minden tag köteles 30 krnyi havi járulékot fizetni; minthogy ez azonban a költségek fedezésére elégtelen, tehát 3. az alamizsna fele is arra fordítandó, másik fele pedig valóban inségeseknek juttassék. 4. A páholy készpénze a pénztári ládában őrizendő, a melyhez az egyik kulcs a kincstárnoknál, a másik a főmesternél van. 5. A kincstárnoknak naplót kell vezetnie, s azt a gazdasági bizottságnak negyedévenként bemutatnia, a mely a számlákat és pénzt megvizsgálva, a páholynak jelentést tesz. 6. *Splény* testvér felkérendő hogy ígéretéhez képest, néhány testvér (a volt pozsonyi páholy iránt volt) hátralékát hajtsa be; egyúttal emlékeztetendők *Viczay*, *Széchenyi*, *Erdődy*, *Splény Pál* és *Splény József* testvérek abbeli ígéretükre, hogy a páholy felszereléséhez hozzá fognak járulni. 7. *Pálffy* testvérhez levél intézendő a tagjegyzék kíséretében. 8. A páholy jelen állapotáról szóló körlevél a birodalombeli páholyoknak csak akkor küldendő, ha „consistentiájukról” tudó-

sítás érkezik. 9. A testvérek a szabadkőműves munkákban az előírt ornatusban jelenjenek meg. 10. Rendi s páholy ügyekben hallgatagság ajánltatik; ellene cselekvők első esetben suspendálandók, második esetben pedig kizárandók. 11. A titkár a Hallgatagsághoz címzett páholy volt titkárával írja ki a régi jegyzőkönyvekből a megállapított házszabályokat; végül 12. a páholy számára kényelmes és biztos helyiség keresendő.

E pontok képezték tehát jövőre nézve a páholy eljárásának alapját, s annak új korszakát látszották inauguralni. De daczára a tagok jelentékenyen szaporodott számának és azok kiváló társadalmi állásának, valamint szellemi kapacitásának, nem tapasztalható, hogy a páholy megfelelő szellemi tevékenységet kifejtett volna, ha ugyan — mi valószínű — a jegyzőkönyv épen erre nézve szándékosan el nem hallgatta a felvilágosítást. Eszerint szellemi élvezetül — a felvételeknél és díj-emeléseknél tartott beszédeket nem számítva — csupán *Splénynek* a szabadkőműves munkák és kötelességek iránt való serkentő beszéde kínálkozott volna.

Épen oly gyéren gyakorolták a jótékonyságot; csupán szűkölködő idegent támogattak 3 arannyal; daczára annak, hogy a kincstár, a többihez képest elég jól állt: febr. 1-től ápr. 30-ig befolyt 125 frt 33 kr., melyből 69 frt 59 kr. kiadatott. Megfelelő helyiség akadt a várbeli 167. sz. házban, melynek második emeletében a páholy 1786. ápr. 24-től mindvégig dolgozott; az évi bér 170 frt volt.

A tisztújításig a páholy újabb 6 taggal gyarapodott; ugyanis felvétettek: *Klobusiczky József*, helytartósági titkár; *Skerlecz Ádám*, kuriai tanácsjegyző; *Lányi Sámuel*, helytartósági fogalmazó; és *Panzer J. Péter*, parókakészítő, mint szolgáló testvér; befogadtattak: *Hoyneck Gáspár*, kapitány; és *Beliczay János*, arad-megyei aljegyző.

Junius hó 10-én tartatott a tisztválasztó munka. *Kroyher*, huzamosb időre elutazván, letette a kalapácsot. A választás a következő eredményhez vezetett: *Haller*, főmester; *Splény* helyettes főmester; *Metzner* és *Gahy*, felügyelők; *Stettner*, titkár; *Podmaniczky*, szónok; *Király*, kincstárnok; és *Mahlern*, szertartásmester.

Ezáltal a páholy addigi physiognomiája alig változott. Előadások gyanánt csupán *Haller* beszéde, a hallgatagságról mint szabadkőműves erényről, és *Susterschütz*nek „igen tanulmányos beszéde“ említettnek. A kincstár állapota ellenben javult: május 1-től az év végéig 369 frt 37 kr. folyt be és 298 frt 10 kr. adatott ki, beletudva 15 frt 22 krt, melylyel szegény testvéreket, özvegyeket stb. támogattak. A jövőre nézve azonban, úgy látszik nagyobb mérvű jótékonytságot terveztek; mert egyik ily adakozásnál elhatározták, hogy a vidéki tagok, kik eddigelé semmiféle díjt nem fizettek, ezentúl 7 aranyat fizessenek felvételnél.

A munkák jó részét a felvételek vették igénybe. Felvétettek ugyanis: *Ambrózy Gábor*, a kassai kerület kir. ügyésze; *Gosztonyi László*, alhadnagy; *Bokenheim Ferencz*, vámhivatalnok; — befogadtatott: *Paulev Antal*, helytartósági számtiszt, a Biztonsághoz címzett pozsonyi páholyból. Együttal (decz. 2.) hely adatott a megszűnt varasdi páholy tagjai azon kérelmének, hogy tiszteletbeli tagokként befogadtassanak, de azzal a kikötéssel, hogy ennek fejében évi 6 frtot fizessenek. A befogadás azonban tényleg be nem következett.

Néhány nappal ezután a pécsi kir. biztossá kinevezett *Splény József*, s az udvari fogalmazónak Bécsbe menő *Gahy* helyébe, helyettes főmesterré az időközben visszaérkezett *Kroyher*, második felügyelővé pedig *Nyírsnyánszky* választattak meg.

Ez azonban csupán előjátéka volt újabb, a páholy

életébe sokkal mélyebbre ható változásnak. A Hallgatósághoz címzett páholyból átjött testvérek ugyanis sokkalta inkább hívei voltak eddig követett Draskovich-féle rendszerüknek, semhogy az Első ártatlansághoz címzett páholyban otthonosnak érezhették volna magukat, eltekintve attól, hogy ily tömeges egyesülésnél a szorosán egymáshoz simulás szinte lehetetlen. Elhatározták tehát; hogy i mért kilépnek és külön páholyt alakítanak; de — mivel Budán csak egy páholy volt engedélyezve — olyformán, hogy a két páholy a hatósággal szemben egy testnek tüntetessék fel.

Ez 1786. decz. 30-án ment véghez, a nélkül, hogy a jegyzőkönyv az előzményekre nézve bármilyen felvilágosítást nyújtana. A munkában előadta a főmester, hogy úgy a tagok gyarapodott száma, mint számos testvérek még folyton tartó ragaszkodása a Draskovich-féle rendszer iránt, annál inkább kívánatosá teszik a páholy kettéválasztását, mivel a szent templom közös építése, a munkások hasonló nézetét ez irányban feltételezi.

Hogy ez a kölcsönös testvéri egyetértés megzavarása nélkül véghez mehessen, a következő javaslatot terjeszti elő:

1. Nyilatkoztassa ki minden testvér, mely rendszerben kíván tovább dolgozni. A hátralékok behajtandók, a számlák lezárandók, s a pénz egyenlő részekben megosztandó, a páholy felszerelése azonban közös tulajdon marad.

2. A 3 alsó fok munkáira nézve: a) meghatározandók bizonyos napok, u. m. hétfő, kedd és szerda a berlini rendszer; a csütörtök, péntek és szombat pedig a braunschweigi (Drachovich-féle) rendszer számára; a vásárnap szabad marad tetszés szerinti használatra, előzetes bejelentés szerint; b) a kölcsönös látogatás felvételkor meg van engedve, máskor nem; c) a keresők kölcsö-

nős közlése nem kötelező; *d*) a kit az egyik páholy elutasított, az a másikban fel nem vehető; *e*) a suspendált testvérek a munkákba be nem bocsáthatók, ezek iránt tehát szükséges a közlés; *f*) az egyik páholyból a másikba való átlépés, előzetes fedezés után, meg van engedve; *g*) a két páholy közt uralkodjék testvéri szeretet és bizalom; *h*) házbér, fűtés stb. közösen fizetendő; közös érdekek.

3. Az igazgatóság elé tartoznak: *a*) ezt képezik a két páholy főmestere, helyettes főmestere, felügyelői és volt főmesterei; *b*) feladata a jó egyetértés fenntartása; *c*) az a főmester, a ki — évenként felváltva — az igazgatóságot vezeti, a helytartóság elnökénél *mindkét* páholy tagjait jelenti be; *d*) ő vezeti a páholy leltárát; *e*) közös kiadások egyenlő részben fedezendő; *f*) határozatait a páholyokkal közli.

E javaslat egyhangúlag elfogadtatott.

Miután ugyanazon munkában még báró *Pichler Dávid Tivadar* helytartósági tanácsos befogadást nyert volna, 1787. január 5-én véghez ment az utolsó közös munka. A következők jelentették be kilépésüket: *Haller, Metzner, Király, Skerlecz Miklós, Perczel, Darvas, Ziggan, Aigner, Rátonyi, Kolmayer, Farkas, Ráday, Holzmunn, Mitterpacher, Skerlecz Ádám, Klobusiczky, Hoyneck, Gasztonyi, Széchen, Konstantinovics, Szecsencz és Mugyary*, valamint utólag *Splény* és *Ambrózy*. Eszerint a Hallgatsághoz címzett páholyból átjöttek közül néhány megmaradt az Első ártatlansághoz címzett páholyban, míg néhány itt felavatott testvér amahoz lépett át. Ugyanaz időben fedeztek *Jetteur* és *Jeszenovszky*, kik a pesti páholyhoz csatlakoztak.

Végül a 102 frt 12 krnyi készpénz felében az új páholytak adatott át. S így békésen elváltak a két rendszerbeli testvérek, a kölcsönös testvéri szeretet és mindenkor táplálendő jó egyetértés biztosításával.

Megfogyva bár, de törve nem folytatá munkáit az Első ártatlansághoz címzett páholy.

Első gondja volt a tisztikar újjáalakítása. 1787. január hó 9-én megválasztattak: *Kroyher* főmesterré, *Földmaniczky* helyettes főmesterré, *Stettner* és *Nyírs-nyánszky* felügyelőkké, *Pauler* titkárrá, *Aczél* szónokká, *Kovachich* kincstárnokká, és *Mahlern* szertartásmesterré.

A kilépett tagok helyébe ápril hó 18-ig felvétettek: *Hiltcher Ferencz*, ellenőr a Bánságban; *John Antal*, helytartósági titkár; *Diószeghy József*, helytartósági fogalmazó; *Ghesquier József*, helytartósági kancellista; és *Mayer Lipót*, biztosí tisztvisele.

Alighogy a páholy némileg consolidálódott, házszabályait állapította meg, a következő pontokban: Munkanapul a kedd határoztatik; átutazó testvérek látogatókként megjelenhetnek; a három fok díja 5, 1 és 3 arany; minden testvér jelentse ki, mily havi díjat fizet; a szegények pénztára a páholyétól elkülönítendő; a kincstárnok rendes számadást vezet s azt negyedévenként a gazdasági bizottságnak mutatja be; a testvérek a szabadkőműves munkákban a szabályszerű jelvényekkel jelenjenek meg; a vidéki testvérek nyilatkozzanak a havi díjak iránt.

Néhány hónapig rendesen folytak a munkák, s a két páholy békésen megfért egymással. Ámde *Kroyher*, a Draskovich-féle rendszer határozott ellensége, az azt követőkkel egy fedél alatt sem akart lenni. Ennélfogva a Biztonsághoz címzett feloszlott pozsonyi páholy tagjaival tárgyalásokba bocsátkozott ama páholy felszerelésének megvétele iránt. 120 forintot követeltek. A páholy a tárgyakat az 1787. év nyarán átvette. Ráadásul a pozsonyi páholy néhány tagjának 80 frtnyi kötelezvényét kapta, de a melyek csak részben folytak be.

Ezzel a Hallgatagsághoz címzett páholytól való teljes

szétválás a megvalósulás stadiumába lépett; de sokáig tartott, míg az megfelelő helyiséget talált, a hová 1788. márczius havában átköltözött. Az Első ártatlansághoz címzett páholy immár az eddig közösen használt helyiségnek egyedüli ura volt.

Kincstárának állapota megengedte függetlenségi hajlamának teljesítését. Az 1787. év végéig összesen befolyt 624 frt 1 kr., melylyel 350 frt 9 kr. állt szemben, beleértve 57 frt 5 krt, mely szegény testvérek és profánok támogatására fordított. 1788—89. években újabban befolyt 719 frt 31 kr., ellenben kiadatott 549 frt 38 kr., beletudva 127 frt 42 krt., mely szükölködők közt kiosztatott, és 100 frtot, melyet *Mahlern* kölcsön kapott. Szintügy *Bezerédy Ignác* főhadnagy is 37 rénes forintnyi kölcsönt vett igénybe.

Ellenben akadtak testvérek, kik nemcsak az özvegyperselyben bőven adakoztak, hanem még külön is adományoztak. Így *Semsey* távozásakor 50 frtot adott a szegények számára; *Hilscher* ugyan e célra 20 frtot, *Reitmann* pedig 5 frtot küldött. Az utóbbi egy öl fát is ajándékozott a páholynak. Gróf *Haller* 1786-ban székek beszerzésére 60 frtot előlegezett, s ez összeget utóbb odaajándékozta.

Szellemi tekintetben is mutatkozott némi tevékenység; így p. o. *Kroyher* előadást tartott az ember igazi felvilágosításáról; *Aczél* pedig a testvéri szeretetről medített.

1787. ápr. 18-án újra más physiognomiát öltött a páholy. Bécsbe áthelyeztetése miatt letette *Kroyher* a kalapácsot, *Stettner* pedig bokros profán ügyei miatt lemondott az első felügyelői tisztségről. Ennek folytán megválasztattak: *Podmaniczky* főmesterré, *Balogh* hely. főmesterré, *Semsey* pedig első felügyelővé. A távozó főmesterhez, ki a páholy körül oly nagy érdemeket

szerezett, *Aczél* érzékeny búcsú- és köszönő beszédet intézett.

A nagyműveltségű *Podmaniczky* és helyettese az országgyűlési protestáns párt fejének vezetése alatt határozott lendületet nyert a páholy. Igazgatásuk két éve alatt előadásokat tartottak: *Aczél* a szövetség keletkeztéről; *Lányi* a rendi tanok titokbantartásának okairól; *Mahlern* a testvéri szeretetről; *Podmaniczky* pedig a szabadkőművesi ismeretekről, a szertartások czéljáról, a jelképekről stb.

A külföldi páholyokkal való érintkezés is kezdett élénkülni, így p. o. érkeztek levelek hamburgi, brünni és prágai páholyoktól; de osztrák-magyar páholyok levelezésének nyomát sem látjuk.

Szintűgy szaporodnak a jótékony adakozások arányban a tagszám emelkedésével. 1787—1789-ig ugyanis beléptek: *Majthényi László*, honti alispán; *Karg Kristóf*, számtiszt; *Madarász József*, kanczellista; *Hell Ferencz*, csákvári esperes; *Mártonffy István*, honti ügyész; *Tallán Ignác*, segéd-protocollista; *Homberger János*, pénzügyi tisztviselő; *Ley János*, világi pap; *Reitmann László*, primási kasznár; *Haliczky András*, tanár; *Szigethy János*, kasznár; *Tessényi F.*, baranyai főszolgabíró; *Miskei Pál*, komárommegyei táblabíró; *Madách Sándor*, nógrádi ügyész; *Széplaky György*, losonczy orvos; és *Berzeviczy*, valószínűleg *Imre*, testőr, a 3 sas-hoz czímezett bécsi páholyból.

Ezzel a szaporulattal több fedezés és haláleset áll szemben, sőt egy törlés is; ugyanis *Podmaniczky* előadása folytán, mely szerint az imént felfelt *Karg*, előtte a páholy jogosultságát kétségbe vonta s a szabadkőművesség felől is sértő módon nyilatkozott, -- nevezett testvér a tagok sorából kitörültetik.

A tisztikarban az 1787. június 19-én történt tiszt-

újításnál nem esett semmi változás; az 1788. júl. 5-én is csak annyiban, hogy szónokká *Lányi* választott, a távozott *Semsey*; *Pauler* és *Mahlern* helyébe pedig *Szontagh* első felügyelővé, *Fodor* titkárrá és *Vincenty* szertartásmesterré.

Az a látszatja van tehát, mintha a páholy munkái — tagjainak teljes egyetértése mellett — rendben és háborítatlanul folytak volna. A török háború azonban a páholyéletre is gátlólag hatott. Ez okból már 1788. június 14-én azt határozták a testvérek, hogy a rendes munkákat felfüggesztik és csak havonként kétszer tartanak oktató munkát. Más körülmények azonban, úgy látszik még sokkal zsidbasztóbban hatottak. A János-ünnep alkalmával 1789. július 16-án ugyanis *Podmaniczky* egyszerre csak érzékeny beszéd után leteszi a kalapácsot és kijelenti, hogy ideiglenesen fedez. Egyszersmind indítványozza, hogy „a mostani szomorú helyzetnél fogva a páholy egy időre pihentessék”. Vajon a „szomorú helyzet” háborúskodásra vagy a mind fenyegetőbbé nyilatkozó politikai elkeseredésre vonatkozik-e, vagy más, a szabadkőművességre nézve hátrányos áramlat kerekedett-e felül, — elég az hozzá, a „mostani körülményekre” való tekintettel fedeznek még *Aczél*, *Szontagh* és *Nyizsnyanczky* is. Sőt miután a testvérek a fedezés szükséges volta felől meggyőzettek, egyhangulag elhatározták, hogy a „páholyt jobb időnkig nyugodni hagyják”. Kimondják azonban egyuttal, hogy néhány testvér még díjmelésben részesüljön, s időközben a számadás lezárassék.

Ehhez képest a díjmeléseket 1789. július 18. és 21-én eszközlik, s az utóbbi, egyszersmind utolsó munkában a 188 frt 41 krnyi készpénzt *Nyizsnyanczky*, *Pauler* és *Homberger* testvérek kezelésére bízják. A páholy felszerelése pedig — a páholy pecsétjével ellátva —

Aszódra *Podmaniczky*hoz viendő. Az utolsó özvegy-persely tartalmát 3 forint 3 krt, 5 forinttal megtoldva, a szegény Kákonyi leánynak juttatják. S e jótékony-sági ténykedéssel zárul az Első ártatlansághoz címzett páholy működése egyszerismindenkorra; mert a „jobb idők“ bekövetkeztek ugyan, de nem e páholyra nézve.

A *Hallgatagsághoz* címzett páholy *Budán*, — mint tudjuk — a császári rendelet folytán feloszlott, 30 tagja pedig az 1786. év elején az Első ártatlansághoz címzett helybeli páholyba belépett. A frigy azonban nem volt boldog: válás volt a vége. Ennek oka véleményeltérés volt, vagyis a két pártnak saját szertartásaihoz való ragaszkodása. Az Első ártatlansághoz címzett páholy tagjai ugyanis a berlini nagy páholy szertartását követték s úgy nem kedvelték a Draskovich-féle rendszert, melyet a jövevények követtek, mint ezek amazzal nem tudtak megbarátkozni.

A
Hallgatag-
sághoz
Budán

E kölcsönös antagonizmus szakadáshoz vezetett. 1787. jan. 5-én az újabb testvérek zöme, az Első ártatlansághoz címzett páholy néhány tagjával a páholyból kilépett, s a *Hallgatagsághoz* címzett páholyt reaktiválta, a mely ismét a Draskovich-féle szertartás szerint dolgozott.

A páholy felelevenítése oly módon történt, hogy az Első ártatlansághoz címzett páholylyal közös helyiségben dolgozott, és — *Budán* csak egy páholy lévén engedélyezve — a két páholy a hatósággal szemben csak *egy* páholynak tüntettetett fel, a tagállományban esett változások is *egy* iratban nyújtattak be a helytartósághoz.

A páholy ujjaalakítói voltak a régi tagok közül: *Aigner Tóbiás*, törvényszéki igató; *Darvas Ferencz*, helytartósági tanácsos; Hügyei *Farkas Antal*, magánzó; gróf *Haller József*, helytartósági tanácsos; *Holzmann*

Antal, helytartósági titkár; *Király Mihály*, helytartósági számtanácsos; *Kolmayer Sámuel*, ügyvéd; *Konstantinovicz Sándor*, uradalmi kasznár; *Magyari György*, jószágigazgató; *Metzner Károly*, helytartósági titkár; *Mitterpacher Dániel*, kanonok és helytartósági tanácsos; *Perczel Imre*, rendőrségi igazgató; báró *Ráday Gedeon*, kuriai bíró; *Ráttonyi Gábor*, uradalmi ügyész; *Skerlecz Miklós*, királyi táblai alelnök; báró *Splény József*, helytartósági tanácsos; *Széchen Sándor*, helytartósági alelnök; *Szeccsenicz Jakab*, helytartósági titkár; és *Ziggen József*, kapitány. Továbbá a következő új tagok: *Klobusiczky József*, helytartósági titkár; *Skerlecz Ádám*, kuriai tanács-jegyző; *Ambrózy Gábor*, kassai kerületi ügyész; *Gosztonyi László*, alhadnagy és *Hoyneck Gáspár*, kapitány.

Az új páholy a tagokat illetőleg, úgylátszik, éppen úgy prosperált, mint társa, mert 1787. végéig úgy mint az, négy új taggal gyarapodott; ezek: báró *Warberg József*, *Szén Antal*, *Greiner Lajos* és *Czirják Mihály*, az író, előbb testőr, majd a székely huszárok kapitánya. 1789-ben a páholyhoz tartoztak báró *Orczy László* és gróf *Szapáry József* is.

Még ugyanaz évben végleg feloszlott a páholy. Utolsó főmestere *Metzner* volt, ki a páholy iratait megőrzés végett gróf *Haller József*-nek adta át.

A Nagyszívűséghez Pesten.

Jobban mint a budai páholyok prosperált a Nagyszívűséghez címzett pesti páholy.

Az előző korszak vége felé — mint láttuk — feloszlott az, és Pest páholy nélkül maradt. A reformpátens kibocsátása után a helytartóság mindazáltal értesítette a pesti munczipiumot (1786. febr. 9.), hogy a területén levő páholyok munkáikban semmi tekintetben nem háborítandók.

Ez a rendelet néhány buzgó szabadkőműves tudomására jutván, elhatározták a Nagyszívűséghez címzett

páholynek haladektalanul való felélesztését, hogy a hatósággal szemben a jogfolytonosságot fentartsák, illetve legalább egy pesti páholy fennállását biztosítsák. A közelebb átalakított és germanizált egyetem néhány tanára és hivatalnoka a mozgalom élére állt, a mely rendkívül gyorsan célhoz vezetett. Sikerült a volt Nagyszívűség több tagját, s egyéb hajléktalan testvéreket tervüknek megnyerniök. S így néhány előzetes tanácskozás után, már 1786. márcz. 16-án határozhattak a fölött, kívánatos-e új páholy alakítása vagy sem.

E célra a mondott napon *Pongrácz Boldizsár* lakásán a testvérek nagyobb számban gyűltek egybe, kiknek egyik része azonban páholy alapításában nem kívánván részt venni, visszalépett; de nagyobb részük a mellett volt. Ezek a következők, még pedig a megszűnt Nagyszívűségből: *Barics Béla*, egyetemi tanár; *Doloviczenyi Sándor*, városi tanácsos; *Laczkovics György*, Pest megye h. alispánja; *Magyari György*, jószágigazgató; *Millivoin György*, görög lelkész; báró *Schaffrath Lipót*, a kegyesrendi gymnasium igazgatója; *Szemere Ferencz*, helytartósági ágens; *Szily József*, Pest megye alispánja. Továbbá bécsi páholyokból *Kreil Antal* és *Hoffmann Lipót Alajos*, egyetemi tanárok; kikhez csatlakoztak: *Glosius Samu*, pestmegyei főorvos; *Cornides Dániel* és *Koppi Károly*, egyetemi tanárok; *Lipthay Antal*, gránátos kapitány, utóbb báró és tábornok; *Majthény Ferdinánd*, gránátos főhadnagy; *Muslay István*, Pest megye főügyésze; *Pongrácz Gábor*, őrnagy; *Pongrácz Boldizsár*, táblabíró, utóbb országgyűlési képviselő; *Preuninger Antal*, *Szathmáry Andor*, egyetemi actuarius; *Cseh-Szombathy József*, pestmegyei főorvos; és báró *Villers Ursman*, gránátos kapitány.

E 23 testvér kimondta, hogy páholylyá alakul, még pedig a nem rég feloszlott, s a Nagyívűséghez

ezímezett páholy neve alatt; hogy minden tag havonként 30 krt fizet; hogy minden hónap első szerdáján munka tartatik. Addig míg megfelelő helyiség kapható, rendelkezésre bocsátotta *Pongrácz* lakását ezentúl is. A páholy hivatalos nyelve a német volt.

A tisztség betöltésénél megválasztottak: *Kreil* főmesterré, *Lipthay* helyettes főmesterré, *Villers* és *Doloviczenyi* felügyelőkké, *Hoffmann* titkárrá, *Schaffrath* szónokká, *Barics* kincstárnokká, és *Cornides* szertartásmesterré — mindnyájan azon kikötéssel, hogy a János-ünnepen új választás ejtendő meg.

A páholy ünnepélyes megnyitását ápr. 5-én ülték meg, mely alkalommal *Hoffmann* a szabadkőművesség valódi céljairól felolvasást tartott, mely több testvér kíváncsatára kinyomatott, e szerint a páholy hivatalos programjaként tekinthető.

A szövetség — úgy mond — oly intézmény, mely helyesen értelmezve a legfelségesebb gyümölcsöket termi; félreértve pedig a hígeszsűség, az álmodozás s dőreség labirintusává válhatik. Főcélja a szövetségnek a jótékonyság, minthogy pedig az ember nemcsak kenyérből él, ennél fogva a belső ember művelése felé is fordul. De a mellett ama másik jótékonyságot sem hanyagolja el, mely a testi szükségletek kielégítésével foglalkozik. Ennek gyakorlásával szép feladatot teljesít a szabadkőművesség: a szerencsétlenséget, a nyomort, az inséget enyhíti; a jutalmazatlan szorgalmat, a félreismert tehetséget buzdítja; az elnyomott és sanyargatott ártatlanságot oltalmazza; a hamisan vádoltat, az igazságtalanul elítéltet hatalmas ellenségei ellen védelmezi; a hatalmaskodó gonosztságot lefegyverzi; az igazság szózatával küzd a gáncsolás kígyónyelve ellen; a meghasonlott barátságot kibékíti és megszelidíti az elkcsredett szíveket.

Ha nem kérkedő hazugság az, — így folytatja — hogy tagjait a szabadkőművesség az erény mintáivá képezi a profánok számára, akkor a szabadkőművesnek kiváló buzgalommal kell az erkölcs s a polgári társaság kötelességeit teljesítenie. Az egyes ember mindig tehetetlen, csak az egyesült erő képes nagyot létesíteni. Ennélfogva mindenekelőtt szükséges a páholyban az egyetértés szellemét táplálni, hogy az humanus céljait elérhesse. Szükséges továbbá a felvételeknél nagy szigorral eljárni, mert egyetlenegy rakoncátlan tes vér képes a páholy belső nyugalmit megzavarni s a profán világ megvetését a szövetségre vonni.

Eddig *Hoffmann*, majd megválnak, mennyiben követte saját szabályait.

A politikai hatóság irányában teljesen autorizálva érezvén magát, a páholy szabadkőművesi főhatósága részéről is óhajtott a jogosultságot bírni. Ennélfogva (márcz. 28) *Pálffy* grófhhoz fordult, előadván, hogy habár a testvérek egy része a páholyt a régi hasoncíműnek örököseül tekintvén, újabb alapító-levél szükségét nem érzi, mégis a többség a nagypáholyhoz, illetve tartományi páholyhoz való szoros csatlakozást kívánja s annak törvényeit és szertartásait feltétlenül elfogadni kész. Kéri tehát az alkotmányt.

E kérelem, valamint sürgős ismétlése (május 9.) válasz nélkül hagyatván, a páholy kimondta, hogy ez érdeken további lépéseket nem tesz. Ehhez képest továbbra is a Draskovich-féle szertartást követte, melynek 1. és 2. fokát *Hoffmann* némileg átídomította.

A páholy egyik első gondja volt pecsét készíttetése, a mely nélkül hiteles iratot ki nem bocsáthatott. A pecsétet kétféle alakban ismerjük. A nagyobbikon pompás templom látható, melynek lépcsőin oroszlán.

mint a nagyszívűség jelképe lépdel fel; elől négyszögű kő, melyre genius halálát vés; előtte körző s szögmerő fekszik; fölül nap és hold, köztük pentagramm.

alul: MAGNANIMITAS RESTITUTA A. MDCCLXXXVI.

A kisebb pecséten a keresztbe rakott körző és szögmerő közt halálfa van, fölötté szalagon MAGNANIMITAS. 57-86. Az egész láncz veszi körül.

Legsürgősebb és legfontosabb volt a fiatal páholyra nézve, hogy: új elemek által lehetőleg megcrösödjék. Már az alakuló gyűlésben be volt jelentve, hogy gróf *Pestetics Lajos*, kir. tanácsos és

alispán, a déghi kastélyban őrzött fölöttébb fontos szabadkőművesi levéltár birtokosának szépatyja, az előbbi Nagyszívűséghez tagja, csatlakozni óhajt, s ehhez képest még márczius havában be is fogadtatott. 1786. végéig követték őt: *Degen Dániel*, könyvkereskedő és *Liedemann János Sámuel*, kereskedő (bécsi páholyokból); *Prónay Mihály*, Nógrádmegye aljegyzője; *Demetrich Péter*, al-

hadnagy; *Mucher András*, kereskedő; *Biankovics János*, kapitány és *Ročnik Ignác*, az egyetemi könyvtár szolgája, mint szolgáló testvér.

Nem kevésbé örvendetes volt az 1787-iki szaporulat; ugyanis felvételtek: *Majthányi Dániel*, kapitány, utóbb ezredes; *Beniczky Tamás*, nógrádmegyei táblabíró; *Nemes Zsigmond*, földbirtokos; *Hirsch Antal*, alhadnagy; *Szokolovich Péter*, főhadnagy és *Ónody Zsigmond*, Pest megye aljegyzője.

Ennyire megerősödve felmerült szüksége annak, hogy a testvérek páholy-helyiségről gondoskodjanak; a munkák eredményes folytatásához megfelelő házi-rendet szerkesztszenek és páholy-alapot teremtsenek.

Eleinte *Pongrácz* testvérnél gyülekeztek, majd külön lakást szándékoztak kibérelni, a melyben *Hoffmann* laknék, de a páholynak évi 100 frtért termet és mellékszobát átengedne. Ez meghiúsulván, egyelőre a *Majthányi* testvérek egyikénél tartották az üléseket, míg 1787. június havában profán akadt (*Nemes*), ki felvétele eseteére kész volt, Pesten lakást fogadni s azt a páholynak a házbér feléért átengedni. Így jutott a páholy 1787. szeptember havában külön helyiséghez, melyben az addig elhalasztott János-ünnepet s a tisztikar választását tartották meg. Kétséggkívül nagy hiba volt, hogy a testvérek a különben igen derék *Nemest*, ígérete folytán azonnal felvették, holott e tekintetben különben eléggé szigorúan jártak el.

Bútorokban és szerelvényekben is hiányt szenvedett a páholy. Ezt azonban váratlanul jött ajánlat megszüntette. Az első munkák egyikében (1786. április 5.) ugyanis *Rudvánszky*, a megszűnt beszterczebányai páholy volt főmestere, annak szerelvényeit ingyen felajánlotta viszonzásul azon határozatért, mely szerint ama páholy tagjai díjtalanul befogadtatnak. Ez által a páholy

nemcsak megfelelő felszerelést, hanem némi megerőődést is nyert. a mennyiben a besztercebányai páholy két tagja, *Purniczky Mihály*, besztercebányai kerületi igató, és ifj. *Prónay Pál*, Zólyom megye adószedője a páholyba beléptek, míg ama páholy többi 52 tagja csupán látogatónak iratkozott be, és miután a szabad látogatáson kívül semmi joguk, de kötelezettségük sem volt, nem számíthatók a páholy tagjai közé.

A régi Nagyszivűséghez címzett páholy a maga felszereléseit még az új páholy keletkezése előtt a miskolci páholyoknak juttatta, különben bizonyára örökösének engedte volna át; mert annak tekintette az új páholyt, melynek ügylátszik a Draskovich-féle nagypáholy levéltárának egy részét át is adta. Csakis így magyarázható, miként követelhetette az új páholy oly kölcsönök megfizetését, melyeket egyes testvérek (*Peharnik* 50 aranyat, *Persz* 116 frtot és *Czakó* 85 frtot) 1781. és 1782-ben különböző Draskovics-páholyoktól kötelezvény mellett felvettek. Ez összegek, befolyásuk esetében, a páholy-alaphoz voltak csatolandók, a melyet mindjárt kezdetben létesítettek a testvérek önkéntes adakozás útján; így p. o. adott *Glosius* 12 forintot, *Barics* 10 forintot, *Muslay* 8 forintot, mások 3, 4, sőt 2 forintot is.

A házsabályokra nézve a testvérek már márcziusban felkérettek, hogy javaslatokat terjesszenek be; ennek azonban egyedül *Hoffmann* felelt meg, ki május 3-án beadta javaslatát, mely egyhangúlag elfogadtatott. Ez által kétségkívül újabb érdemet szerzett a páholy körül, mely immár biztos kalauzt nyert belső ügyeinek elintézésében, a mint hogy munkái rendes mederben folytak is.

A szellemi tevékenység egyes testvérek előadásai-
ban nyilvánult. Így alkalmilag beszédben *Kreil* buzdította

a testvéreket, hogy a szövetség érdekében eddig tanusított buzgalmukban ne lankadjanak: míg *Liedemann* kifejtette nézeteit ama szempontról, melyből a testvérnek a szabadkőművességet tekintenie kell, hogy annak valódi céljait el ne téveszsze.

Humanitárius irányban sem vesztegeltek a testvérek. Az inségesek tekintélyes támogatásban részesültek; a szegény betegek iránt pedig főleg *Glosius* és *Cseh-Szombathy* orvos testvérek nagy áldozatkészséget tanusítottak.

Annál gyászosabban álltak a „külsőgyek“. Az alapítólevél elmaradása és még inkább a tartományi nagymester sértő hallgatása, épen nem szolgáltak a testvérek sarkalására. A testvér-páholyokkal való érintkezés is eleinte arra szorítkozott, hogy a budai páholyt a jelentkező keresőkről értesítették. 1786. november havában azonban levelezésbe bocsátkoztak egyes osztrák páholyokkal, 1787. augusztus 1-én pedig a külföldi páholyokkal is igyekeztek érintkezésbe lépni.

Időközben felkeresték a páholyt vidékről, legelőször a zágrábi páholy, mely *Draskovich* volt nagymester halálát jelentette be. A páholy kötelességének ismerte. e nagyérdemű testvér emlékének áldozni. 1787. márcz. 23-án tartotta a gyászmunkát, egyszersmind megülvén az alapítás évfordulóját is.

Ez alkalommal *Jeszenovszky* kapitány, kevésbbé formailag szép, mint mélyen érzett emlékbeszédet tartott az elhunyt nagymester felett, kinek nemes jellemét szépen ecsetelte; végül a *Draskovichra* készített epitaphiumnak 50 példányát osztotta szét.

Erre *Kreil* főmester tartotta az ünnepi beszédet, a páholy egy éves működésére való visszapillantás alakjában. E beszéd a páholy meghasonlására vezetett. illetve a viszálynak csendben izzó szikráját lánggá

lobbantotta. *Hoffmann* volt annak okozója. Mióta az általa szerkesztett házszabályok egyhangúlag elfogadtak, az amúgy is hiú, rátartó s igen önérzetes férfi epenséggel csalhatatlannak tartotta magát és más véleményt nem hagyott érvényre jutni. A szigorú rend és disciplina pedig, melyet házszabálya inangurálni akart, a testvéreknek ép oly kevésbé volt inyére, mint az a feltoló, nyers modor, melyben *Hoffmann* azok megtartását követelte. A háttérbe szorult testvérek megsértődtek és kezdtek neki opponálni még akkor is, ha igaza volt, ha a főmester önhatalmú eljárását roszalta, ha törvénytelenégeket ellenzett, ha a felvételi formalitások elhanyagolását türni nem akarta, ha óvást emelt oly szabályellenes felvétel ellen, minő a *Nemesé*, ki a *haszon* szempontjából minden szokás ellenére azonnal felvételt, vagy ha nézete szerint czélszerűt indítványozott, mint p. o. azt, hogy az egyetemi hallgatókat a páholyba bele kellene venni: kisebbségben hagyták, s indítványait elejtették. E miatt *Hoffmann* neheztelt. Viszály volt támadóban, s ennek akarta *Kreil* elejét venni.

Beszédét, — miután a páholy gyermekkorát vázolta volna — komoly intéssel fejezte be. „A profán világ zajából — úgymond — szent kötelekek által egyesítve e templomba vonulunk vissza, hogy a fárasztó feszélytől, melyet polgári viszonyainkban a becsvágy ránk erőszakol, kipihenjünk s a szabadság és egyenlőség kebelében csendben és testvériesen a bizalmasságnak örvendhessünk. Ne felejtkezzünk meg soha e czélről. Szomorú lenne, ha a becsvágy vagy a hiúság, melyektől menekülnő e csarnokba zárkóztunk, módot találtak volna, velünk besompolyogni. Nem! Itt valóban nincs az a hely, a hol hiúk lehetünk, vagy kiváltságot áhítozhatunk. Az alárendeltség, a tisztelet, melyet itt valaki iránt tanusítunk, önkéntes és attól megtagadjuk, a ki kierőszakolni akarja.

Ne felejtjük, hogy mindnyájan tiszteleti czímek nélkül, csak mint emberek és testvérek lépünk ide be, hogy ennél fogva az, a ki önszeretet által elvakítva, a többinél külön akarna lenni, a bölcsesség és emberiség utolsó menhelyét megbocsáthatlan módon megszenstelenítené. Minden embernek megvan a saját véleménye, a melyet, épen mivel az övé, legjobbnak tart, s a mely szerint dönt és cselekszik; de a mellett legyen türelmes, s engedje meg, hogy mások a maguk véleményét ép oly helyesnek tartsák és hogy bármely társaság tagjának kötelessége, a többség ítéletében megnyugodni és nem zsémbelni a felett, hogy okait a többiek nem találták elegendő nyomósaknak. Mondjunk le saját csallhatatlanságunkról — a testvériség érdekében!”

Ez intés éle *Hoffmann* viselkedése ellen volt irányítva, de nem sértési, hanem javítási szándékkal. Ámde *Hoffmann* mélyen találva és sértve érezte magát. Zsémbelve vonult vissza és kezdte titkári teendőit elhanyagolni. Már 1787. márczius 9-én felkérte, hogy a jegyzőkönyvet a páholy keletkezésének történetével lássa el, de előbb mutassa be; a jegyzőkönyv pedig ettől fogva mindig a munka után volt volna hitelesítendő. *Hoffmann* azonban sem az egyiknek, sem a másiknak nem felelt meg, sőt a külön jegyzőkönyveket az e célra szerzett bekötött könyvbe sem írta be. Végül egészen elmaradt.

Egy ideig (1787. február óta) helyettesítették, aztán pedig (aug. 17.) nyilatkozatra s a kezében levő jegyzőkönyvek s egyéb iratok beszolgáltatására hívták fel.

És *Hoffmann* nyomban nyilatkozott. Magasfokú önérettel és hosszasan előadja, hogy a bécsi szabadkőművességben egyáltalában azt, a mit kereset nem találván, feltette magában, hogy — Pestre jövéen — semmiféle szabadkőművesi munkában nem fog már részt venni. Minthogy azonban a Nagyszívűséghez

ezimzett páholy alapításakor felkeresték és meghívták, belesodortatta magát, úgy okoskodván, hogy Pesten jól szervezett, észszerű czélt követő és lelkes buzgalomtól eltelt páholy igen hasznossá válhat. A szoros baráti frigygyé egyesült jó fejek és nemes szívek vállvetett fáradozása folytán polgártársaik feje és szíve részére sok üdvös dolgot lehetne létesíteni. A szabadkőművés-ség itt abban a helyzetben volna, hogy minden tekintetben jótékony munkásságát idővel egész Magyarországra kiterjeszthetné. Szapora anyjává lehet minden társadalmi erénynek, a tiszta erkölcsnek, a népszerű tudománynak és hasznos irodalmi ismereteknek. Példájává emelkedhetik a jóra valósnak, a szorgalomnak és a tudományos haladásnak, kivált az egyetemi hallgatóságra nézve. Nevelő iskolájává válhatik ez ifjúságnak, a hol szelleme és szíve tökéletesbítéséül megadható az, a mit a nyilvános iskolában nem nyerhet. Végül észrevétlenül, de igen hathatósan hozzájárulhat az erkölcsök nemesítéséhez, — a tudomány kedvelés felkeltéséhez, — az érdem jutalmazásához, s a hasznos munkálkodásra való serkentéshez.

Ez eszmék lelkesítették, s ezek érvényesítése érdekében nagy buzgalmat, talán kissé túlságos buzgalmat fejtett ki. S ezt a testvérek félreértették s őt még ünnepélyes díszmunkában is az uralomvágyról vádolták. És minthogy eszméit a páholyban sem látta megvalósíthatóknak, saját s a páholy nyugalma érdekében czélszerűnek látta visszavonulni, s ideiglenesen fedezni.

A páholy iratait egyébként bármikor kész átadni, sőt kötelességének ismeri, a jegyzőkönyvi jegyzeteket kidolgozni.

Invectiváktól és recriminációktól duzzadó levele a szept. 3-iki páholy-munkában a következmény után ítélve nagy vihart idézett elő. A testvérek némelyike talán

bizonyos tekintetben igazat adott *Hoffmann*nak, mások azonban példás megbüntetését követelhatték. A többség végül kimondta, hogy jellemét még sokkalta éretlennek tartja, semhogy vele tovább feleljen, s örömeire szolgálja a páholyt, ha végsőképpen fedezze.

Ez csakugyan érzékeny csapás volt *Hoffmann* önéretteltjes hiúságára nézve. Visszavonult, de úgy mint a megsebzett tigris, a bosszú perczét lesve.

A határozat azonban a páholy kisebbségét — túlszigorú vagy túlenyhe voltánál fogva? — ki nem elégitette, kivált őt testvért, élükön a főmester, a ki a vizsály megszüntetésére nagyon is radikális orvoslatozt hozott szóba, midőn ugyancsak szept. 3-án, tekintettel a hadikészületekre, melyek a páholyt több tagjától fenyegettek megfosztani, azt a kérdést vetette fel: vajon a mostani nyugtalan körülmények közt folytassák-e a munkákat, vagy fedezzenek? Miután ez ellen *Liedemann* kifejté, hogy szabadkőművesi törvények szerint a páholy elaltatására a testvérek teljes egyértelműsége szükséges, — kimondatott, hogy a munkák folytatandók.

Erre a kisebbség, t. i. *Kreil*, *Barics*, *Jeszenovszky*, *Glosius* és *Doloviczenyi* testvérek kijelentették, hogy a páholyt ideiglenesen fedezik. Így a páholy egy csapásra 6 buzgó és érdemes tagját veszítette el, — talán előnyére; mert egykorú beavatott testvér szerint a páholy kalapácsa 1786-ban az illuminatusok (*Kreil*) kezében volt, a kik azonban itt nem tudtak sok hívet szerezni és rendszerükkel gyökeret verni.

Ifjúi erővel állta ki a páholy e nehéz krízist.

A legközelebbi munkát (1787. szept. 12.) *Lipthay* helyettes főmester nyitotta meg, megelégedését fejezván ki a fölött, hogy a testvérek minap, távollétében, a munkák folytatását határozták el. Kitartásra buzdítja őket, kimutatván, hogy a páholy mostani helyzetében

is, helyreállított rend mellett fennállhat Mindenekelőtt a költségek fedezéséről kell gondoskodni s e czélra havi járulékát 1 forintra emeli fel. E példát többen követték s egyúttal a hátralékok szorgos behajtását határozták el.

Ezután a választást ejtették meg, következő eredményen: *Koppi* főmester, báró *Schaffrath* hely. főmester, *Cseh-Szombathy* és *Szathmáry* felügyelők, *Liedemann* titkár, *Laszkovics* kincstárnok, *Macher* szertartásmester és *Millivoin* szónok.

Egyszersmind bejelentette *Lipthay*, hogy a legtöbb katonatiszt testvérrel háborúba kell mennie; a távozók: *Biunkovics*, *Majthány* és *Villers* kapitányok, *Demetrovich*, *Majthány* és *Szokolovich* főhadnagyk, és *Hirsch* alhadnagy. A távozó testvéreknek *Cseh-Szombathy* tanácsokat ad, miként óvják magukat a tábori betegségek ellen, kijelentvén, hogy ha ők vagy hátrahagyott családjaik betegségbe esnének, szívesen fog tanácsosal és tettel szolgálni. A kivonulók egyike — *Demetrovich* — már előbb betegeskedvén csakhamar elhunyt, szintúgy mint az érdemes történész *Cornides*. Végül *Degen* Bécsbe költözött s ott megtelepedett.

Mind e veszteségek által a ténylegesen működő tagok száma alig egy tuczatra apadt le. Ennélfogva igyekezni kellett, a réseket kitölteni s új tagokat szerezni. Ez szépen sikerült is: egy év folyamán 9 testvérrel gyarapodott a testvéri kör. A sort megkezdte *Linz József Benedek*, dragonyos főhadnagy, ki tekintettel arra, hogy a haza ellenségei ellen harcra vonul, kivételesen 9 nap alatt mesterré avattatván, kötelezte magát, hogy 3 hó lefolyása alatt a páholynak 100 frtot ajándékoz s egy értekezést küld be, minek híven meg is felelt. A búcsúbeszédet *Liedemann* tartotta a szabadkőművesi köteleességek hű teljesítéséről,

buzdítván a harcra készülőt, hogy a hazáért bátran küzdjön s ha kell, haljon is meg és intvén, hogy a háborúban is gyakorolja az emberi szeretetet s a jótékonyt.

A páholy e testvért megnyerte, hogy nyomban el is veszítse. Hasonlóan járt gróf *Festetics Lajos* fiával, gróf *Festetics Kristóf*, sümegmegyei aljegyzővel, ki 1788. május elején felvétetvén, az év őszén 25 éves korában elhunyt. *Molnár János* tartott fölötte gyászbeszédet.

Az elhaltak öcsese, gróf *Festetics Antal*, röviddel az előtt lépett be és nagy buzgalmat fejtett ki. Hozzá. a magasrangúhoz, felvételekor az egyszerű kereskedő *Liedemann* intézett talpraesett beszédet, kifejtvén, hogy a szabadkőművesség a bölcsesség s az erény iskolája.

Még előbb (1788. újév tájt) felvétettek: *Nagy Pál*, a herczeg Eszterházy-féle bujádi uradalom igazgatója és *Margarics János*, pestmegyei főszolgabíró; az év vége felé pedig *Sárváry Ferencz*, kegyesrendi tanár és *Gabelhofer János Gyula*, linzi egyházmegyei pap, a pesti egyetemen a pastoraltheologia tanára, a ki felvétele után „köszönő ódát” intézett a páholyhoz.

Befogadást nyertek: gróf *Haller Antal* és *Molnár János*, pesti evang. lelkész, a besztercebányai páholyból, ki csakhamar szónokká választatott.

Daczára e szaporulatnak a páholy még gyöngén állott. Igyekeznie kellett, anyagi helyzetét javítani. Erre nézve határoztatott, hogy a hátralékok s egyéb követelések befizetése erélyesen szorgalmaztassék. A hátralékok ügyében körlevél intéztetett az illetőkhöz, még ha azok már kiléptek is, sőt még az elhunyt tagok tartozását is igyekeztek behajtani, mint a *Cornides* bátyja annak hátralékát törlesztette is.

Követelésekként tekintettek az előbbi páholytól örökölt kötelezvényei *Peharnik*, *Persz* és *Czakó* testvérek.

nek. *Peharnik* 50 arannyal tartozott, melyeket állítólag id. gróf *Gyulay*nak kifizetett; mivel azonban a páholy a pénzt nem kapta meg, az adóst sürgették, az pedig nem mozgott. Hasonlóan állt *Czakó* 85 frtnyi adóssága. A kötelezvényt, melyet *Fridericus* név alatt a Szentelt buzgalomhoz címzett páholy „romjain” írt, gróf *Draskovich*nek kellett volna kiváltania; de ez elmaradván, *Czakótól* követelték a pénzt, mit az meg is ígért. Szintügy felhivatott *Persz* az előlegezett 116 frt megtérítésére. Mind e követelések csak szórványosan és késve folytak be, úgy hogy a testvérek kénytelenek voltak a költségek fedezéseül havi $\frac{1}{2}$ – 1 frtot adni.

Sokkal lényegesebb volt az a körülmény, hogy *Nemes*, kinek lakásán a páholy eddig dolgozott, megnősült, s ennél fogva más páholy-helyiség után kellett nézni. E célra a Szervita-tér azon házában, a hol *Macher* az első emeleten lakott, a második emeletet 1787. nov. 1-étől évi 150 frtéért kivették. Együttal a bútorzat egy részét újjal pótolták. A levéltár részére szekrényt szereztek s az iratok rendezésével *Liedemann*t bízták meg, szintügy a jegyzőkönyv pótlásával is. Ez alkalommal kitűnt, hogy az 1786. juniustól 1787. februárig terjedő jegyzőkönyvek teljesen hiányzanak, a továbbiak magán jegyzetek nyomán, bár hézagosan pótolhattak.

A páholy tulajdonképen való működése nem volt latbaeső. Annak szellemi része — a jegyzőkönyv szerint — néhány beszédre szorítkozott. Így p. o. még *Kreil* igyekezett kifejteni, hogy a szabadkőművesség oly nemes célt követ, hogy az semmi által meg nem ingatható, még ha annak symbolikus lényege megszűnnék is.

A táborban levő testvérektől is érkezett némi ösztönzés. Legbuzgóbbnak bizonyult *Lipthay*, ki a háború tartamára hirlap kiadását hozta javaslatba, a melyet az ellenség előtt álló testvérek tollából egészen meg-

GRÓF BÁNFFY GYÖRGY

erdélyi kormányzó.

bízható hírekkel lehetne ellátni. A páholy azonban e terv foganatosításáról lemondott, mert attól tartott, hogy azáltal a hatósággal összeütközésbe juthatna, és mert a szigorú cenzura az igazságnak megfelelő hírek közlését előreláthatólag úgysem engedné meg.

Ugyancsak *Lipthay* javaslatba hozta kiadását a harczter térképének is, melyet *Kovács* t., szabadkai mérnök rajzolt s a páholynak felajánlott. E vállalat is meghiúsult.

Nem kevésbbé buzgó t. volt *Szokolovits*, aki Mitroviczán állomásozván, itt több t. körében, akik alighanem rögtönzött páholyt képeztek, szabadkőművesi beszédet is tartott.

A tt. odahaza folytatták működésüket és humanitarius tekintetben sem voltak tétlenek. Meg nem nevezett férfi a páholytól 200 frtnyi kölcsönt kért, és mint-hogy helyzete igen válságos volt, úgy hogy ezen összeg nélkül hivatalát elvesztené és nejével és 9 gyermekével nyomorba jutna, a páholy a segélyt megszavazta, de annyi pénzkészlete nem lévén, néhány tehetősb t. előlegezte a pénzt, mely nem térült meg soha.

Úgyszintén *Watzelhann J. Mihály* t.-t útiköltséggel látták el a tt., hogy családjához hazatérhessen Újpecsre, a hol 30 krnyi napi díj mellett mint dijnok volt alkalmazva. A következő 1787. évben arra kérte a tt.-et, hogy Budán állást szerezzenek neki, a miért hálás lesz. Állítólag értett a bölcsek kövének elkészítéséhez és bírta a hermetico-magikus tüzet, melylyel Mózes az arany borjut elégette. Az ezek útján nyerendő kincset a páholynak szánta. Vajon a kívánt állást megkapta-e, az kérdéses, de hogy páholy a „kincset” sohasem látta, az bizonyos.

Más páholylyal alig érintkezett a páholy: olykor

érkezett ugyan egy-egy Jánosünnepi levél, de szorosabb kapcsolatot valamely páholy vagy főhatósággal nem látunk. Annál örömebb volt a páholy tudomásul, hogy Bécsben újabb tartományi páholyt terveznek, a melyben *Bohuss* képviselné a magyar páholyokat. Azonnal kértek is tőle felvilágosítást, de kétes, vajon a páholy a nyert értesítés után csatlakozott-e a tartományi páholyhoz.

Külső ösztönzés nélkül állva, s a rendőrség által — melynél hétfőn és pénteken tartott munkája mindig bejelentendő volt — szorgosan szemmel tartva, voltaképen csak tengődés volt a páholy élete. A legtöbb munkát felvételek és díjemelések vagy gazdasági ügyek vették igénybe. E pangásnak kétségtelenül a páholy vezetői voltak okai; a buzgóbb tagok ennél fogva az egész tisztikar újjáalakítására törekedtek s ezt az 1788. dec. 20-án tartott tisztújításnál véghez is vitték. Megjegyzendő, hogy azt megelőzve *Liedemann* kijelenté, hogy hivatalt tovább nem vállal.

A tisztikar következőleg alakult: *Schaffrath* főmester, *Laczkovics* hely. főmester, *Muslay* és *Margarićs* felügyelők, gróf *Festetics Antal* titkár, *Molnár* szónok, *Koppi* kincstárnok, gróf *Haller Antal* szertartásmester.

A legkiválóbb mozzanat e tisztikar rövid kormányzása alatt az 1789. febr. 8-ki budapesti árvíz által inségre jutottak támogatása volt. A páholy erre a célra 100 frtot szavazott meg és kinyomatta *Gabelhofernek* adakozásra buzdító német felhívását, mely szintén 100 frtot eredményezett.

Egy fontos indítvány: a német nyelv helyébe a latint a páholy hivatalos nyelvévé tenni — elnapoltattott. Tehát még e csöndes körben is már mutatkoztak nyomai a reakciónak a Józsefi önkényes rendszabályok ellen, a mely csakhamar teljes erővel kitörendő volt.

Egyébként a páholy szellemi élete néhány beszédben

nyilatkozik, melyek főleg felvételek alkalmával, de más-kor is tartattak. Így a táborból hazalátogatott *Lintz* a szabadkőművesség alphája s omegájáról olvasván, a tt. kötelességévé tette, hogy mindinkább törekedjenek a világosság felé.

A páholy anyagi helyzete igen kielégítő volt. 1788. végén, a költségek törlesztése után, 215 frt 15 kr. állt rendelkezésre ; azonkívül volt a páholynak 552 frtja részint kötelezvényekre kikölcsönözve, részint tőkekint elhelyezve ; végül járulék hátralékokból származó 404 frtnyi követelése volt.

A külső érintkezés egyes tt.-nek a budai, pozsonyi stb. páholyok látogatására szorítkozott. Ennek ápolására a páholy nem helyezett különös súlyt. Figyelme leginkább új tagok nyerésére irányult, s ehhez képest a legtöbb idő felvételi munkákkal telt el. Az 1789. közepéig felvettek száma elég tekintélyes volt. A sort megkezdte *Csapody Gábor*, Sümeg megyei főszolgabíró, majd alispán, kit *Gabelhofer* beszéddel üdvözölt, a melyben őt a szabadkőművesség lényegébe és céljaiba beavatta.

Ezt követte a külföldi egyetemre készülő *Nagyváthy János*, nevelő, majd katona, ki mint kapitány nyugalomba lépven, a gazdaságra adta magát, az első nevezetes magyar gazdasági művet írta (1791) s utóbb mint gróf *Festetics György* jószágigazgatója, azt a keszthelyi Georgicon s egyéb intézetek létesítésére buzdította.

Utána felavattattak : *Dendeli Ignác* és *Dendeli Mihály*, papirgyár tulajdonosai ; majd báró *Doblhofen Henrik*, dragonyos hadnagy, kit *Gabelhofer* beszéddel üdvözölt, kifejtvén, hogy a szabadkőművesség célja katona tagjait nemcsak a bátorságra és kitartásra, hanem a tevékeny felebaráti szeretetre is buzdítani ; egyszersmind — a tt. nagy tetszése közt — rámutatván oly testvérekre

(kivált *Lipthayra* és *Biankovichra*), kik a még dühöngő török háborúban vitézség és felebaráti szeretet által tündökölnek.

Csakhamar ezután felvettetett *Ronyier Ferencz*, dragonyos főhadnagy, kihez *Lintz* a szabadkőművesség történetéről és céljáról, nagy olvasottságról és szónoki tehetségről tanuskodó beszédet intézett.

Ezt követte *Kandó József*, Pestmegyei táblabíró, kit *Gabelhofer* üdvözölt. Örvendjen — úgymond — hogy szabadkőművessé lett, mert ezentúl biztos menhelye van, ha a világ üldözné; ezentúl az emberiség iránt kettős kötelessége van, mivel oly szoros baráti szövetségbe lép, mely előtt szent az emberiség, és melynek kebelében bárki az élet minden szenvedéseieért kárpótlást nyer.

Végül befogadtatott *Sturman Márton*, gömöri főadószedő, az Alvó oroszlánhoz cz. eperjesi páholy tagja.

Gabelhofert, ki buzgalmának annyi tanuságát adta, a tt. elismerésül csakhamar a legényfokba avattak. Ezt megköszönve, beszédet tartott a felett, „miként művelődik a szabadkőműves.” Eddig — úgymond — csak derengett előtte, most már látja a ragyogó csillagot, még északi fényként ugyan, de igyekezni fog, azt megközelíteni. Erre vázolja a törekvést, s azon fogalmakat, melyeket a szabadkőműves önműveléséről magának alkotott. A tudvágy, a bűvárló szellem nézete szerint a valódi szakműves első tulajdonsága; minden, amit maga körül lát, gondolkodásra ösztönzi. S ez az ember nemesbülésének helyes útja. A gyermeket vezetni, az ifjút fékezni kell, a férfinak csupán gondolkozási anyagot, csupán újjmutatást kell adni. S ez oknál fogva a szövetségbe csak férfiak vétetnek fel. Ezután a történetre, főleg a vallás történetére, a vakhitre, az emberismeretre kitérvén, az ember becséről való fejtegetéssel fejezi be beszédét.

Ennek folytán gyorsan emelték a mesterfokba is, s azt egy költeménynyel köszönte meg, a melyben a szabadkőművességről táplált nézeteit hexameterekben fejezte ki.

A tagállomány folytonos szaporodása közt közelgett a János-ünnep (1789. jun. 29.), mely a tisztikar újabb felforgatásához vezetett, *Schaffrath* helyében *Laczkovics* lett a főmester, *Gabelhofer* pedig helyettese; felügyelőkké *Cseh-Szombathy* és *Margarics*, titkárrá *Onody*, szónokká *Liedemann*, kincstárnokká *Macher*, és szertartásmesterré *Muslay* választottak.

Ez a tisztikar is első sorban a testvéri láncz erősítésére törekedett, még pedig szép sikerrel. Az 1790. év végéig felavattattak: *Knoll Ignác*, regale-bérlő, kit *Gabelhofer* üdvözölt, fejtegetvén azt a kérdést: Mi jót tehet és tegyen a nemesebb gazda, hogy szabadkőművesi esküjének megfeleljen? — Őt követték: *Blodig Ferencz* nyug. főhadnagy; *Foglár János*, magánzó; *Darvas János*; *Darvas József*; *Fülöp János*, kassai szenator; *Tomka László*, ügyvéd, *Sárközy István*, Sümeg megyei adószedő; *Horváth Ádám*, ügyvéd és mérnök, az ismert költő; *Markhot Fülöp*, Heves megyei ügyész; *Lázár János*, magánzó; gróf *Gyulay Albert*, kapitány, utóbb ezredes s a Mária Terézia-rend lovagja; és *Marton István*, Pest-megyei főorvos, kikhez többnyire üdvözlő beszédet intéztek, többi közt *Schaffrath* is, kinek lakásában, a kegyesrendiek épületében, egyik felvétel is eszközöltetett.

Daczára e szaporulatnak a páholy látogatottsága elég gyöngye volt. A feléledő politikai élet szerfölött igénybe vette a tt.-et. Erről a jegyzőkönyv azonban szót sem említ, s a tények száraz felsorolására szorítkozik. A páholyt éltető szellemet, mely az egyes tagok nyilvános szereplésére nem maradhatott befolyás nélkül, — annak nyomát csak elvétve látjuk.

Erre nézve egy példát hozunk fel. Midőn veszé-

lyes betegsége híre érkezett II. Józsefnek, kinek a szabadkőművesség annyit köszönhetett, és kinek jelenlegi állását köszönte Gabelhofer is. ez készíve érzé magát 1789. aug. 27-ikén a páholyban szabadkőművesi imát elmondani a szenvedő fejedelemért.

Ámde ekkoron a politikai izgalom árja már sokkalta magasabban hullámozott; a magyarok évek óta elfojtott haragja II. József és alkotmányellenes kormánya, főleg pedig az általa elrendelt erőszakos germanizáció ellen, mind hangosabb kifejezésre jutott, s e mellett általában minden németiség ellen sokkalta hevesebben nyilvánult, semhogy Gabelhofernek, a páholy legtöbb tagjának nézete szerint — tapintatlan hódolatát hallgatag tűrték volna. Gabelhofer, röviddel ezelőtt még a páholy kedvence, kénytelen volt védekezni, de elhagyatva látta magát, s egyedül állt Liedemannel, ki pártját fogta. Célszerűbbnek is látták a többség elől kitérni: hivatalukról lemondván fedeztek. Helyükbe léptek Schaffrath mint hely. főmester, gróf Haller pedig mint szónok.

A németiség oszlopai valamint az egész hazában úgy a páholyban is ledőltek. 1790. márcz. 2-án a német helyébe a páholy hivatalos nyelveként a latin nyelv lépett. Ez is jelzi a hazafias párt felülkerekedését.

Szt. Borbálához Pesten

ANagyszívúséghez cz. páholyon kívül volt Pesten még egy, Szt. Borbálához cz. páholy is, a melynek azonban csupán nevét s egyik tagját ismerjük.

Midőn t. i. Huttern Károly, dragonyos kapitány 1790. elején a nagyszebeni páholyba befogadtatott, azt vallotta, hogy az első fokot a Szt. Borbálához cz. pesti páholyban nyerte el.

Miután Szt. Borbála főleg a tüzerek patronájának tartatik, igen letegségés, sőt valószínű, hogy e páholy egyike volt azon katonai páholyoknak, melyek különböző ezredekben fennálltak, melyek azonban az ezreden kívül álló tiszteket, sőt civilbéli férfiakat is felvettek.

Vajon a páholy 1790-ban, midőn *Huttern* róla megemlékezett, fennállt-e még, — vajon az 1786—90-iki korszakban egyáltalában létezett-e, — vagy vajon, a reform-pátens előtt megalakulván annak folytán feloszolni kényszerült, mindez el nem dönthető.

Meglehet, e páholyhoz tartozott *Lorenzo Jakab*, őrnagy, a Hét mennyhez cz. luxemburgi páholy tagja is, aki 1789-ben talán előbb is, Pesten tartózkodott, itt többeket felavatott a herczeg *De Ligne Károly*, ezredes magasfokú rendszerébe, melynek igazgatósága Luxemburgban volt. Nevezetesen felvette *Gabelhofer* tanárt a Szt. András skót fokába s a lovagfokba. Magasabb fokokat nyertek tőle: *Madách Sándor*, *Nagyváthy János* és *Szilassy József* is kik azonban, midőn utóbb a templomos rendszert felvették, mint nem valódi lovagok *rectificatio* alá estek.

A vidéken, vagyis Budapesten kívül a reform-pátens értelmében csupán Zágrábon, Károlyvároson és Péterváradon voltak páholyok tűrendők.

Az *Eszélyességhez* cz. zágrábi páholy ez időbeli belétéről nem áll rendelkezésre semminemű adat; csupán 1786. decz. 16-án összeállított névjegyzékét bírjuk, a mely a páholyt előbbhez képest teljesen megváltozott physiognomiában mutatja, elannyira, hogy régibb tagjai közül csupán három maradt meg, a miből következtethető, hogy a bécsi tt.-kel való egyesülési tárgyalások, a reform-pátens, s a magyar tartományi páholy lanyhasága a legtöbb t.-re igen lehangolólag hatott s azokat a páholy kötelékéből való kilépésre készítette.

Az Eszé-
lyességhez
Zágrábon.

A páholy élén állottak: *Kukucz Antal*, főmester; *Dolovác*, *Ferencz*, helyettes főmester, *Galyuff József*, kanonok, 1. felügyelő; *Lukavsky Donát*, kerületi táblai ülnök, 2. felügyelő; *Lehnan Ferenc*, akadémiai tanár, titkár; *Wohlgemuth Fülöp*, kanonok s az összes horvátországi elemi iskolák kir. felügyelője, szónok; *Hor-*

mayr *Ferencz*, káptalani orvos, szertartásmester; és *Galyuff Ignác*z, akadémiai tanár, kincstárnok.

További mester tagjai a páholynak: gróf *Draskovich Nep. János*, cs. k. kamarás, a nagymester fia; gróf *Orsich Nep. János*, magánzó; *Verbega Ignác*z, az előbbi főmester; *Stadler Lipót*, főhadnagy; — legények: *Balasko György*, főhadnagy; *Hoffmann Fákim*, nyug. kapitány; *Koretics István*, kerületi táblai titkár; *Lukavsky Lajos*, főhadnagy; *Luketich György*, kerületi táblai titkár; *Noveszel Antal*, ügyvéd; *Noveszel József*, Zágráb megye ügyésze; *Pénzes Ferencz*, Zágráb megye jegyzője; *Sebastianovich Ferencz*, kanonok; *Sissich Illés*, kerületi táblai igdató; *Wiese Károly*, kapitány; — tanonczok: *Bissich Jęftim*, kapitány; *Csacskovits János*, Körös megye alispánja; *Fantha Ferencz*, főhadnagy; *Felder Ferencz*, ezredorvos; báró *Mikassinovich Sándor*, kapitány; és *Bogdanovich Saka*, alezredes.

A legények és tanonczok aránytalan nagy száma arra enged következtetni, hogy a páholy csak a legújabb időben örvendett ismét némi lendületnek. A régibb tagok közül bizonyára — habár csak ideiglenesen — sokkal fedeztek, hogy nevük a hatóságnál benyújtandó névjegyzékben elő ne forduljon.

A kilépettek közt kétségkívül több kanonok, sőt maga a püspök *Galyuff József* is volt: csupa szabad-
elvű, felvilágosodott férfi, kiket e miatt nyilvánosan denúnciáltak is. Egy bécsi röpiratban (1785.) ugyanis megjegyeztetik, hogy a zágrábi püspökre és kanonokokra különös szemügygyel kell lenni. E denúnciáció *Rautenstraneh* abbé jelentésén alapszik, a melyben a császárnak előadta, hogy magyarországi vizsgáló útjában a papság közt kevés oly felvilágosodott és hasznos férfira akadt, mint a zágrábi püspök és kanonokai. A püspök hirtelen halála (1786. feb. 3.) általános gyászt idézett elő.

Az említett kanonokok legkiválóbba kétségkívül rakitoveczy *Verhovác Miksa*, ki 1784-ben a pesti papnövelde rectorává, majd pedig a pesti egyetem theologiai facultás igazgatójává neveztetett ki. Páholyát — mint *Pálffy* grófnak megvallja — csak azért fedezte rövid időre, hogy Pesten, a püspöki residentiában nyugta legyen, s oly esetleges emóciónak elejét vegye, mely a szövetségre nézve talán kellemetlen lehetne. Mihelyt azonban *Pálffy* s a többiek kívánják, örvendeni fog, ha nevét szintén a király elé terjesztik.

A páholy alapítója, a volt nagymester gróf *Draskovich János* ez időben nem tartozott a páholy kötelékébe; mindazáltal az mindenkor az övéi közé számítá őt, és midőn 1787. feb. 21-én elhunyt, kötelezve érezte magát arra, hogy „mindenkoron kiolthatatlan emlékezetének“ nemcsak ünnepélyes gyászmunkában áldozon, hanem hogy a szomorító hírt a többi páholyokkal közölve, azokat is felszólítsa, hogy az elhunyt nagy t.-nek „tartozó hálával“ hasonló módon az utolsó tiszteletet adják meg.

Néhány hónappal ezután, 1787. jun. 8-án tisztújítás tartatott, mely alkalommal a tt. *Galyuff József* kanonokot főmesterré, *Kukeczet* hely. főmesterré, *Lukavsky Donátot* és *Hormayrt* felügyelőkké, *Sebastianovichot* pedig szertartásmesterré választották, s a többi tisztviselőt helyükön meghagyták.

Ugyanaz év aug. 21-én *Verhovác* zágrábi püspökké neveztetett ki, mely alkalommal *Hoffmann L. A.* tanár megénekelte, hogy néhány évvel utóbb szintűgy mint többi „testvéreit“ államveszélyesként gyanúsítja.

Verhovác át volt hatva missiója magasztossága által: püspökök tükrének nevezték őt a horvát főurak az 1790—92. országgyűlésen. Gondoskodott klérusának tudományos s erkölcsi művelődéséről, beutazta és vizsgálta kiterjedt egyházmegyéjét, saját költségén építtetett

templomokat és papnövelvét, alapított árvaházakat, valamint menházat elaggott lelkészek részére; Zágrábra hozta az irgalmas barátokat s azok kórházára 10,000 frtos alapítványt tett, nem említve ama rendkívüli áldozatokat, melyeket nehéz időkben a megszorult államnak hozott. Vajon mint püspök visszalépett-e a páholyhoz, az nem bizonyos, de valószínű.

Mindazáltal csakhamar erős stagnáció uralkodott a páholyban, mi abban mutatkozik, hogy az 1789. év folyamán, a midőn még mindig *Galyuff József* vezette kalapácsát, egyetlenegy új tag sem lépett be.

Az Erőhez
Károlyvá-
roson.

A reform-pátens pótrendeleében különösen említettett, hogy Károlyvároson, mint katonai főparancsnokság székhelyén, páholy fennállhat. Minthogy azonban az előbb itt létezett, a Vitézséghez cz. páholy fel volt oszlatva, — siettek buzgó tt. — nehogy az engedély, tárgy hián megszűnjék, a páholyt feléleszteni, mely alkalommal kevésbbé exclusiv nevet adtak neki, azaz: az *Erőhez* czímeztek.

A páholy élén alighanem gróf *Gyulay Ferenc* tábornok (előbb bécsi és pozsonyi páholy tagja) állt, a mi abból következtethető, hogy a páholy levelei az ő címére jöttek.

Egyéb tagjai közül a páholynak, csupán egy említetik, t. i. gróf *Szapáry János* cs. k. kamarás, 1783 óta a fiumei gubernium ülnöke, 1787-től kezdve helytartósági tanácsos Budán. Abból a körülményből, hogy a gróf 1787-ben a vidéket elhagyván bécsi páholy tagja lett, talán következtethető, hogy a károlyvárosi páholy az évben megszűnt. Hosszú életnek azonban semmiesetre sem örvendett.

E helytt megemlítendő egy határőrvidékbeli páholy-alapítási szándék.

A reform-pátens pótrendelete ugyanis megengedte, hogy *Péterváro*tt is állhat fenn páholy, a hol pedig addig

páholy nem létezett. Ez engedélyt igénybe kívánta venni a katonai térképészeti osztály néhány tagja, kik huzamosan Temesvárott állomásozván az odavaló páholyhoz tartoztak, jelenleg pedig Pétervárott és Eszéken tartózkodván, az előnyös körülményt felhasználva új páholyt kívántak alapítani. Nevükben *Wegler* ezredes a haditanácshoz páholy-nyitási engedélyért folyamodott. Ez azonban 1786. máj. 13-án megtagadtatott, még pedig azzal az indoklással, hogy csak esetleg Pétervárott létező páholy állhatott volna fenn tovább is, újat azonban semmi szín alatt nem szabad alapítani. S ezzel a terv dugába dőlt.

Ellenben működésben látjuk a *Szép csillaghoz* címzett báttaszéki katonai páholyt, pedig az ugyancsak nem felelt meg a reform-pátens követelményeinek. Ennélfogva kétségtől a császár jóváhagyásával állt fenn: mert különben nem mertek volna katonatisztek a hadúr parancsa ellenében páholyt tartani. A császár tehát e pontban is dédelgetett katonáival szemben kivételt tett.

Az 1788. évben *Bubenhoven* ezredes vezette a páholy alapítását, kit alezredese gróf *Sternberg* első felügyelő támogatott. A páholy tagja volt akkor a wittenbergi származású *Brigeli* ezredorvos, kinek ajánlata folytán vétetett fel farádi *Vörös Ferencz*, fehér- és tolnamegyei táblabíró. Felvételénél a nevezettekén kívül még több civilista és néhány különböző ezredbeli katonatiszt volt jelen. Ezek közül *Vörös* utóbb csupán *Brigeli* hontársát *Weissenfels* t.-t. látta, ezt is csak halálos ágyán, mi-nekutána szabadkőművesi papirjait már a lángoknak átszolgáltatta volna. Haldokolva intette ez *Vöröst* a legnagyobb óvatosságra, mivel mindenfelől nagy forradalmak fognak kitörni, melyeket az ilyféle társulatoknak fognak tulajdonítani s azok lépteit erősen nyomozni. A haldokló t. jóvendölése szószerint beteljesedett. Meddig élte túl páholya, nem tudni.

A szép csillaghoz
laghoz Bált-
taszéken.

Egyébiránt a sokat emlegetett pápens, amely drakonikus rendszabályokkal fenyegetett is, gyakorlati alkalmazásában úgylátszik egyáltalában nem kezeltetett a várt szigorral. Ennek tulajdonítható, hogy már 1787-ben észlelünk kísérleteket újabb páholyok alakítására és régibbek felélesztésére. Így gróf *Splény József* helytartó Pécsei páholytőssági tanácsos, kormánybiztosi minőségben Pécsre kinevezetvén, kijelentette abbeli szándékát, hogy ott páholyt kíván alapítani s annak részére az eszéki páholy szerelvényeit megszerezni akarja. S alig lehet kétség, hogy ebbeli szándékát meg is valósította. Különben mutatnak némi jelek arra, hogy Pécsen már 1783-ban is létezett páholy.

Az Égő bokorhoz Kassán.

Ugyanez évben alighanem újra megkezdte munkálkodását az *Égő bokorhoz* cz. kassai páholy is. Positív adat erre nincsen; de több körülmény a mellett szól. Így p. o. hogy *d'Este Viktor* a kassai akadémia tanára (előbb bécsi páholy tagja) 1787. márczius havában *Fried Sámuel* kassai kereskedőt a Nagyszívűséghez cz. pesti páholytól felvételre ajánlotta, aki daczára annak, hogy a jelentések róla a legkedvezőbbek voltak s a szavazás teljes világosságot eredményezett — a pesti páholyban fel nem avattatott, — valószínűleg azon okból, mert időközben a kassai páholyt reaktiválták. *Fried* felvétele tehát alighanem már itt eszközöltetett. 1793-ban a második felügyelői tisztséget viselte s ennél fogva akkor már tapasztaltabb t-nek kellett lennie.

További, tán nyomósabb bizonyítékát annak, hogy a kassai páholy ez időben fennállt, képezi az az élénk irodalmi élet, mely a *Kazinczy Ferencz*, *Bacsányi János* és *Baróti Szabó Dávid*-ből álló triumviratus buzgólkodása folytán a 80-as évek vége felé Kassán uralkodott.

Vajon *Baróti Szabó Dávid*, világi pap s a kassai akadémia tanára, az ismert költő, szabadkőműves

volt-e, nem bizonyos, de igen valószínű. Ellenben *Kazinczy* tudjuk, hogy előbb a miskolci páholyhoz tartozott, s állásánál fogva mint tanfelügyelő leginkább Kassához volt kötve. Épen oly bizonyos, hogy *Bacsányi János*, a költő, szabadkőműves volt.

E három férfi magvát képezte egy irodalmi társaságnak, mely az 1788-ban megindított Magyar Muzeum kibocsátása által nagy érdemeket szerzett. E folyóirat munkatársainak legnagyobb része szabadkőműves volt, ami azonban egészen bizonyosan csak egyesekről mondható, mint p. o. *Dudás Antal* kassai minoritáról, *Spilenberg Pál* pesti ügyvédéről, és *Horváth Ádám*ról a költőről.

Igen valószínű, hogy a páholy főleg a lelkes *Kazinczy* buzditásai folytán éledt fel, és hogy ahhoz rajta s a nevezett kassaiakon kívül még a következő férfiak is tartoztak, kikről részint bizonyos, részint pedig különféle czélzásokból következtethető, hogy szabadkőművesek voltak. Ilyenek a költő *Dayka Gábor*, lőcsei gimnásiumi tanár; a szellemes író és költő gróf *Dessewffy József* országgyűlési képviselő; Lessing meséinek fordítója *Aszalay János* elemi tanító; *Bárczay Ferencs*, *Kazinczy* gyermekkori barátja és *Horváth*, premontrai kanonok Jászón.

A páholynak ez idétt való aktivitásának legnagyobb bizonyítékát azonban egy bizonyítvány képezi, melyben gróf *Török Lajos*, mint e páholy főmestere 1792-ben elismeri, hogy egy t. t. négyszemközt szabadkőművesnek avatott, a mit alig tett volna, ha páholya már 1785 óta, tehát majdnem hét év óta pihent volna.

Amily valószínű, hogy a páholy lelke *Kazinczy* volt, ép oly valószínűnek látszik, hogy *Bacsányi* és *Szabóval* való meghasonlása nemcsak a páholy mintegy hivatalos közlönyének tekinthető Magyar Muzeumnak, hanem a páholynak is megszüntetéséhez vezetett.

Az Alvó
oroszlánhoz
Eperjesen.

Nemkülönben az *Alvó oroszlánhoz* cz. páholy Eperjesen a 80-as évek derekán kétségkívül aktivitásban volt. Vajon szertartásos munkáit titkon folytatta-e, az nem bizonyos, sőt nagyon valószínűtlen: semmiesetre azonban nem szüntette meg szabadkőművesi működését. Sőt a tt. 1786-ban nagyobb vállalatot terveztek, melynek keresztülvitele érdekében szükségesnek látszott, egy t-t. Németországba meneszteni oly célból, hogy az ottani tt. figyelmét s érdeklődését a vállalat iránt felkeltse, s azok anyagi hozzájárulását személyesen kérje.

Erre *Schröd* festő ajánlkozott. Testvérei igazolványával és felhatalmazásával ellátva, Prágába utazott, ahol gróf *Kinigl* nagymester ajánlólevelet adott neki a braunschweigi herceg *Ferdinánd* rendi nagymesterhez. Ez a t-t nemcsak barátságosan fogadta, hanem jó tanácsokkal, sőt ajánlólevelekkel látta el, a melyek nem maradtak sikertelenek. Azonkívül az adakozások átvételére és továbbszállítására is vállalkozott.

Már 1786. aug. 4-én abban a helyzetben volt a herceg, hogy a jelzett célra hozzá hamburgi páholytól érkezett 147 frtról utalványt küldhetett gróf *Kinigl*hez azzal a kéréssel, hogy azt *Schröd* t. kívánatahoz képest Budára, gróf *Haller József*-hez juttassa.

Aközben folytatta *Schröd* németországi útját s az adományok egyrészét személyesen vette át.

Látván pedig a herceg, hogy hozzá újabb összegek nem igen érkeznek, nemes szíve által készítve, a célnak sajátjától 1000 tallért juttatott. Az erről szóló utalványt ismét *Kinigl*-nek küldte, hogy azt prágai bankár t.-nél egy Budára vagy Bécsre szóló váltóra cserélje ki s azt juttassa gróf *Haller* kezéhez.

Az adományok többi részét *Schröd* alighanem személyesen vette át a hercegtől, ki az utóbb érkezettet közvetlenül gróf *Haller*hez vagy Eperjesre küld-

hette. Hogy további és bizonyára nem jelentéktelen összegek tényleg befolytak, azt a saját adományát elismerő értesítésre adott válasza kétségtelenné teszi. *Schröd* t. 1. úgymond 1786. dec. 22-én — Magyarországra visszatért s utazásának célját ha nem is tökéletesen, de mégis legnagyobbbrészt a saját és testverei megelégedésére elérte.

A vállalat pedig, melynek kivitelére ez adományok befolytak, kétségkívül ipariskola létesítése volt, mely ezeit *Sennowitz Mátyás* vezetése alatt — ki bizonyára szintén tagja volt a páholynak — Eperjésen létrejött és melyet 1794-ben leány nevelő intézettel kötött össze, a mely igen áldásos működést fejtett ki és még 1820-ban is fennállt.

Vajon a páholy mint olyan utóbb — talán 1790-ben — tényleg újra feléledt-e, az nincsen bebizonyítva.

II. Az erdélyi tartományi páholy

Az erdélyi tartományi páholy hatáskörét, mely azelőtt se volt tág, a reform-pátens igen szűkre szorította. Élén még most is gróf *Bánffy György* nagymester, és báró *Bánffy Farkas* helyettes nagymester áll. Csak ritkán látjuk cselekvőleg fellépni, s egyedüli páholyuk sorsába avatkozni. E kevésről a Szt.-András páholynál fogunk megemlékezni. Vajon az erdélyi tartományi páholy területén, Filippolban, Bukovinában, felmerülő katonai páholy valaha tartozott-e annak hatáskörébe, az igen kétes.

A *Szt. András a három tengeri levélhez* cz. páholy *Nagyszébenben* a reform-pátens, s illetve az erdélyi tartományi páholy intézkedése folytán az 1785. év végén munkáit ideiglenesen felfüggesztette, daczára annak,

A
Szt.-András
Nagy-
szébenben.

hogy ama rendelet minden feltételeinek megfelelően, működését nyugodtan folytathatta volna.

A pátenst 1785. dec. 15-én Bécsből leküldték báró *Brukenenthal* kormányzóhoz, s 1786. jan. 12-én arról értesítették, hogy Erdélyben csakis Nagyszebenben állhatnak fenn *páholyok*, melyek névjegyzékeit — a hivatalos út kikerülésével — személyesen vegye át és titkon tartva küldje közvetlenül a kabinetiroda elnökségéhez.

Hogy ennek daczára a páholy mégsem reactiváltatott azonnal, annak — ügylátszik — egyedüli okozója *Bánffy* nagymester volt, a ki Bécsből csak öt hónap lefolyása után értesítette a páholyt, hogy Erdélyben ezentúl csak *egy páholy* állhat fenn, felhíván egyszersmind a Szt.-András páholyt, hogy munkáit újjult ernyedetlen buzgalommal folytassa.

Ehhez képest felhivattak a tt., hogy jul. 4-én jelenjenek meg a tisztújításra, mely következő eredményre vezetett: *Caballini*, főmester; *Bedeus* és *Fábián* felügyelők; *Heymann*, titkár; *Brukner*, szónok; *Femger*, szertartásmester; *Kászonny*, kincstárnok; *Harsányi*, alamizsnás; és *Schuler*, gazda.

Egyúttal meghivattak a tt. a jul. 9-én az új páholyhelyiségben, a Hochmeister-féle házban, a réten 261. sz. a. (most Tél-utca 9. sz.) tartandó János-ünnepre, mely azonban magánkörben folyhatott le, mert a páholy tán az új helyiség átalakítása miatt csak aug. 27-én nyílt meg újra, a midőn *Caballini* az új tisztviselőket beigtatta.

Ez ünnepélyes alkalommal az új első felügyelő *Bedeus*, a páholy felvirágoztatására célzó nézeteit adta elő. A tt. közt — úgymond — elégedetlenség s oly lanyhaság kapott lábra, a mely mind általánosabbá kezd válni. Ennek oka a komoly foglalkozás hiánya. Időnként felvették új tt., még pedig szigorúan a szertartás szerint,

azaz: a jelenlevők mindig ugyanazt hallották ismételni. A tt. díjakat fizetnek, és nem látják, hogy a begyűlt pénz méltóan használtatik-e fel.

Ennél fogva a legbuzgóbb tt.-et is, kik a páholyban szellemi táplálékot reméltek nyerni, unalom, — a pénz gyarló kezelése miatt pedig gyanakodás fogta el.

A szertartásban, mely magában véve nem fontos, a leglényegesebbre kellene szorítkozni. A tt. szorosabb érintkezése s eszméik kicserélése kedvéért pedig czélszerű lenne oktató üléseket tartani, a melyeken szabadkőművesi, erkölcsstani és természettudományi művek, melyeket a páholy megszerezne, — felolvastatnának és megbeszéltenének. Ásványgyűjteménye van a páholynak, ezt hozzáértő tt. ismertethetnék. Az alamizsnapénz most is özvegyek és árvák támogatására fordítatik, de szükséges lenne, első sorban a tt. árváiról s özvegyeiről gondoskodni s erre nézve külön alapot teremteni.

Az előadás tetszéssel találkozván, a tisztikar annak alapján tervet dolgozott ki, melyet a páholy elfogadva, 1787. jan. 14-én a skót páholy elé terjesztett. E szerint a páholy munkáit oly tartalmassá kell tenni, hogy azok az egész világ előtt becsülettel megállhassanak. E magas cél elérésére az egyedül biztos mód, ha a tt. az országra nézve hasznos ismereteket és tudományokat művelnek. E tekintetben vállvetett erővel sokkal többet tehetnének, mint bármely egyes ember. Erdély alapos földrajza még nem létezik, és Erdélynek pragmatikai, physikai, politikai, statistikai és gazdasági tekintetben helyes és általánosan használható története nem lehet soha egyes ember műve. Ez irányban idővel valami kiváló művet előállítandó, a tt.-et Erdélynek minden részeiben fel kellene hívni, hogy a mi idevágót nyilvános és magán levéltárakban találjanak, s a mit az ország természeti mivoltáról tapasztalnak, küldjék be, úgy hogy néhány év

mulva e töredékekből rendszeres egészset lehessen összeállítani s mint igazi szabadkőművesi munkát a világ elé terjeszteni.

Ennek előkészítésére azonban czélszerű lenne, ha a tt. minden este a páholy helyiségében fesztelenül találkozhatnának. Itt olvashatnák a leghasznosabb és legértelmesebb folyóiratokat, tanulmányozhatnák az ásványgyűjteményt, s egymással közölhetnék hazai és külföldi levelezésük közérdekű részeit. Azonkívül pedig hetenkint háromszor érdekes művek kivonatai felolvastatnának és megvitatnának.

E munkaprogramban megvannak egy erdélyi országismeii egyesület csirái, és ha a páholy élete hosszabbra nyúlt volna, bizonyára e téren is megkísérlette s érvényesítette volna erejét.

A fentebbi terv kiegészítő részét képezte a páholy jövedelmének czélszerű hováfordítására vonatkozó javaslat, melyet a páholy csakhamar azután a skót páholy elé vitt. Ebben a sorban tárgyaltnak a páholy alapjai:

1. A felvételi díjak alapja, mely a felavatási, díj-emelési és befogadási díjakból képződik. E díjak jövőre előre fizetendők, esetleg mérséklendők. A begyűlendő pénz kellő kamat és teljes biztosság mellett elhelyezendő, még pedig tt. közt, míg a tervezett zálogház létrejön, a mikor azután annak lehetne odaadni. E pénzek állandó alapítványt képeznének, melynek csak kamatait lehetne jótékony célokra fordítani, még pedig tt. özvegyei s árvái támogatására.

2. Az alamizsna alap, mely a szertartásos munkákban gyűjtött adományokból létesül. Ennek gyarapításául a ritkábban megjelenő és vidéken lakó tt.-kel meg kell értetni, hogy évenként bizonyos összeggel járuljanak hozzá. Ez alaphól profánok is támogathatók.

3. A gazdasági alap, mely a tagok havi járulékaival

ból s a felvételi díjak bizonyos részéből gyarapszik. S minthogy a legszükségesebb kiadások fedezésére szolgál, a járulékok fizetése alul senki fel nem menthető. Ezek jövőre leszállíthatók, vagy oly tt.-nek, kik 10 év óta szabadkőművesek elengedhetők, vagy pedig a tt. hasznára fordíthatók lennének. Az utóbbi tekintetben czélszerű lenne, jelesebb műveket beszerezni. A tt. hetenkint kétszer délutáni 2 órától esti 9 óráig a páholy helyiségében fesztele nélkül találkozónának, ama művek olvasásával foglalkozhatnának, az ásványgyűjteményt szakértő tt. vezérlete mellett tanulmányozhatnák, és levelezéseik érdekesebb részeit felolvashatnák és megbeszélhetnék. Egyéb, bármilyen ártatlan szórakozást kerülni kellene, mert azok a profán világ részéről félremagyarázásokra adhatnának okot.

E bizonyára üdvös javaslat azonban egyelőre nem volt foganatosítható. Háttérbe szorította azt az alapszabályok kérdése. A skót páholy már 1785 szept. havában ajánlotta a Kortum-féle törvénykönyv elfogadását, a melyen kívül még egy törvény-javaslat feküdt, Bécsből küldve, a páholy előtt, a mely azonban nem tudta magát elhatározni. Midőn 1786. márcz. 10-én a nagymester a páholyt meglátogatta, sürgetve felkérte, határozzon, melyik törvénykönyvet választja szabályul. A páholyt azonban egyik sem elégítette ki, s ennélfogva felkérte *Bedeust*, hogy a helyi viszonyoknak megfelelő törvényjavaslatot dolgozzon ki. A buzgó t. ennek oly tapintattal felelt meg, hogy midőn 1786. dec. 16-án javaslata felolvasztatott volna, senki az ellen kifogást nem emelt.

Mindazáltal eltelt egy álló év, míg az elfogadott törvénykönyv a nagymester által aláírva, a páholy elé terjeszthető volt. Ez 1788. január havában történt meg, s ettől fogva érvénybe lépett.

Az új törvénykönyv igen szavadelvű, de a felvételek s díjmelésekre nézve ép oly szigorú volt.

Igy szavazás alá csak oly kereső boesátható, a ki nemes szívről tanuskodó szép cselekedeteket felmutathat. A szavazásnál legalább 18 t. legyen jelen, s a főmester három fekete golyót megsemmisíthet. A tanonc csak úgy részesülhet díjmelésben, ha erényeinek, melyeknek felvételét köszönhette, újabb próbáit adta, a rend iránti buzgalmát, s a tt. iránti szeretetét pedig teljesen tanusította. Ugyszintén köteles a legény, a szabadkőművészségről táplált nézeteit és gondolatait a főmesternak évenként egyszer írásban átadni, s csak ez után válhatik mesterré. A felvételi díj az 1. fokban 50 frt, a másodikban 20 frt., a harmadikban 40 frt. rénes, a befogadás díja az illető fok díjának egy negyede.

Ha a páholy nem is volt képes, a jótékonyságot önerejéből nagyobb mérvben gyakorolni, azon volt, hogy ezt a profán körök bevonásával cselekedhesse. S ennélfogva a szegényeket ingyen gyógyszerrel ellátó intézménye mellett újabb humanitarius intézetet hozott létre. Ez a szegényekháza, mely 1786. december 3-án alapítottott, a mely napon a gubernium és városi tanács előkelő hivatalokai mise után az összes templomok ajtaján az első adományokat gyűjtötték. A páholy azonban megelégedett azzal, hogy az intézetet kezdeményezte, s azt évenként bizonyos összeggel támogatta.

Jelentékeny nem volt ez összeg soha, bárha a páholy folytonos gyarapodásnak örvendett, és kincstára jó állapotban volt.

A tagok száma az 1786. év folyamán a következők által növekedett, ú. m.: *Gedő József*, abrudbányai tanácsos, utóbb országgyűlési képviselő; báró *Gabelkoven L. K. József*, dragonyos főhadnagy, utóbb tábornok; *Agner Lajos*, postai ellenőr; *Schatt Máté*, könyvezető a Hochmeister-féle könyvkereskedésben;

Kraus T. András, kerületi bizottsági igatató; *Krempels János*, festő (szolgáló t.); *Sárpataki György*, Fehérmegye levéltárnoka és *Lászlóffy Péter*, vámhivatalnok.

Ugyancsak 1786. végén, vagy 1787. elején csatlakozhattak a brassói, kézdi-vásárhelyi és kolozsvári feloszlott páholyok következő tagjai; még pedig a brassói páholyból: *Sulzer* kapitány, *Riemer* plebános, *Rauss* magánzó, *Schobeln* titkár, *Maricnberger* rector, *Bekers* báró, *Tartler* jegyző, *Langendorf* gyógyszerész, *Frantz* kereskedő és *Closius* senator; valamint *Barbenius* orvos, *Plecker J.* és *Plecker P.* senator, kik a hivatalos névjegyzékben elő nem fordulnak; továbbá a kézdi-vásárhelyi páholyból: *Horváth* és *Kray* ezredek, *Székely*, *Chevalier* és *Kisling* kapitányok, *Czakó*, *Weinbrecht*, *Ernst* és *Betzmann* főhadnagyk, *Kovács* auditor, *Molitor* tábori pap és *Tankó* plebános; végül a kolozsvári páholyból: *Fricsi Fekete Ferencz* fogalmazó, *Szőöts* orvos és *Pákei* tanár.

A felavatottak száma is jelentékeny volt 1787-ben; ugyanis beléptek: *Schatzberg János*, országos könyvelő; *Etienne András*, zalathnai orvos; *Hertelendy Gábor*, huszárkapitány, utóbb tábornok, a legvitézesebb katonák egyike; *Kabos István*, Kolosmegye aljegyzője; *Holló Ferencz*, kincstári kanczelista; *Glaser N. János*, számtiszt; *Baldacci József*, dragonos főhadnagy; *Cserei Farkas*, guberniumi fogalmazó, író és Kazinczy barátja; *Kladni J. Jakab*, gyógyszerész; *Issekutz A. Ferencz*, tábori gyógyszerész; *Radványi Pál*, huszárfőhadnagy; *Szegedy József*, guberniumi tanácsos, utóbb udvari kancellariaudvari tanácsos; *Montag Szilárd*, főhadnagy; *Wieland M. András*, kapitány; *Seraphim János*, evang. papjelölt; *Kleinkauf A. Gottlieb*, kerületi biztosi titkár; *Schreyer N. János*, kegyesrendi, philosophia tanára Kolozsvárrt; *Turatti József*, alezredes;

sternheimi *Schech M. Gottlieb*, segesvári aljegyző, jeles tudós; *Eder József Károly*, az erdélyi elemi iskolák igazgatója, kiváló mineralógus és történész; *Dorfeller Ferencz*, főhadnagy, *Gyarmathi Sámuel*, orvos és nevezetes nyelvész; *Henne Ferencz*, kanonok és zalathnai plebános; végül báró *Seyfertitz Henrik Károly*, ezredes.

Az 1787. év vége felé a főmester *Caballini* elutazván, ideiglenesen az 1. felügyelő vezette a kalapácsot, míg az 1788. márcz. 26-án megejtett választás által a tisztikar a következő alakot nyerte: *Szegedy*, főmester; *Bedeus* és *Günther*, felügyelők; *Tartler*, titkár; *Brukner*, szónok; *Bethlen Ferencz*, szertartásmester; *Kászony*, kincstárnok; *Hochmeister*, alámíznás; és *Schuler*, gazda.

E tt.-et 1788. jul. 5-én báró *Bánffy Farkas*, helyettes nagymester jelenlétében gróf *Kemény*, a skót páholy főmestere igtatta be, a szabadkőművesi kötelesség s a szabadkőművesség céljáról eszmedüs beszédet tartván, indítványára, miután *Szegedy* és *Bedeus* profán ügyekkel nagyon el vannak foglalva, *Buccon* választatik meg helyettes főmesterré.

Az új főmester -- az imént Bécsből jöven -- azonban nem volt megelégedve a páholyának szertartásbeli eljárásával, s ennél fogva e tekintetben végleges megállapodásra akart jutni. Ez óhajta valószínűleg nem teljesült. A kitörő török háború a katona tt.-et zászló alá szólította, a hivatalnokokat sok munkával terhelte, mindenkinek okozott bajt és gondot, a mellet az országban oly nyomott hangulatot idézett elő, hogy ily munkálatokra hiányzott a kedv s idő.

Ennél fogva a tt. 1788. jul. havától 1789. jan. végéig szüneteltek a páholy-munkákban s alighanem ugyanaz okból az 1789. év nyarán és telén két-két havi szünetet tartottak.

A réseket, melyeket a táborba vonuló tt. hagytak,

új ut. bőven kitöltöttek; 1788-ban ugyanis a következők jutottak a páholy kötelékébe, u. m.: *Laiber György*, kataszteri hivatalnok; *Lang Márton*, háromszéki főorvos; *Tetzely József Bálint*, hadbiztosi hivatalnok; gróf *Quabeck Károly*, dragonyos főhadnagy; stollenbergi *Bukovsky Nándor*, dragonyos főhadnagy; *Vizkeleti Ferencz*, zalathnai uradalmi jegyző; *Floch József*, hadbiztosi hivatalnok; *Papp József*, fogarasi kerületi táblai levéltárnok, neves tudós; *Schatzberg Tádé*, országos könyvelő hivatalnok; hubersfeldi *Huber István*, kapitány; *Vill J. Manó*, bányászati hivatalnok; és *Drauth Márk Antonin*, a brassói páholyból.

Sokkal nagyobb mérvben gyarapodott a testvéri kör 1789-ben t. i. a következők által: *Herberth J. Mihály*, evang. papjelölt; *Törös László*, főhadnagy; *Brausch Mihály*, Szebenmegye alispánja; *Huttern J. György*, főtörvényszéki tanácsos; *Keller Lipót*, főhadnagy; *Brukenthal Mihály*, titkos tanácsos, Fogarasmegye főispánja, utóbb báró, s a szász nemzet grófja; *Hermann János Tivadar*, guberniumi titkár; *Türi István*, guberniumi jegyző; *Lerchenfeld József*, az elemi iskolák főfelügyelője, jeles fűvész; *Seivert János Frigyes*, guberniumi fogalmazó, nevezetes tudós; *Desser Károly*, számtiszt; *Straub J. Péter*, hadbiztosi kanczelista; *Wüstefeld Vilmos*, kapitány s a nagyszebeni árvaház igazgatója; *Potsch József*, hadbiztos; *Mohr Fr. Sámuel*, könyvvezető a Hochmeister-féle könyvkereskedésben; *Hertel János*, károlyfehérvári kamarai főorvos, *Eder János*, vámhivatalnok; *Csikány József*, országos főbiztosi kanczelista; *Werner J. Károly*, orvos; gróf *Bethlen Miklós*, magánzó; gróf *Kornis Gáspár*, magánzó; *Hochmeister Márton*, könyvkereskedő és nyomdász, utóbb szebeni polgármester; *Heinrich Dániel*, kerületi titkár; *Kovács János*, nevelő; *Wünsch*

K. Ferencz, kamarai ingrossista; *Tartler Sámuel*, brassói senator; *Borbély Gábor*, huszár alhadnagy; *Herzmann Lukács*; és néhány szolgáló t.

Ezek után a páholy, beleértve a 7 szolgáló t.-t, 198 tagot számlált, daczára annak, hogy az előző években a tt. egész serege fedezett, köztük bizonyára számosan a pátens folytán, sokan a háború miatt is. Érzékenyek voltak azon veszteségek is, melyeket a páholy halál által szenvedett. Az elhunytak közt volt a vitéz *Turatti*, és gróf *Kún*, a jótékony *Hochmeister*, a derék orvos *Hertel* és *Femger*, a hűséges tisztviselő. Emlékezetöknek a tt. gyász munkákban áldoztak.

A három évre választott főmester *Szegedy* tanácsos azonban annyira túl volt terhelve profán teendőikkel, hogy ritkán vezethette a kalapácsot, *Buccow* helyettes főmesterrel pedig a tt., ügylátszik nem voltak megelégedve, mert midőn 1790. márcz. 1-én mindketten lemondtak, nagy szótöbbséggel *Löffler* választatott meg főmesterré.

Beigtatását azonban nem érte meg. Az a fergeg, mely ez ünnepélyt meggátolta, füledtté tette a levegőt jó eleve.

A páholy mindazáltal folyton növekedett; az 1790. év első negyedében a következők léptek be: *Bekers János Dániel*, brassói gyógyszerész; *Kein Sámuel*, kamarai számtiszt; *Struppi József*, dragonyos főhadnagy; *Huttern Károly*, dragonyos kapitány; scharbergi *Bedens József*, őrnagy; és *Rusch János*, mérnökkari főhadnagy.

Látogató tt. sűrűn keresték fel a páholyt, alighanem vonzatra ama számos előadás által melyeket a páholy buzgóbb és tehetségesebb tagjai tartottak, s a melyek leginkább az szabadkőművesség elveire és céljaira vonatkoztak. Így 1786-ban *Auerneck* a szabadkőművesség céljáról beható értekezést olvasott fel. Az 1787. évet *Caballini* fő-

mester beszéddel nyitotta meg, a melyben a tt.-nek a hallgatagság erényét igen hathatósan ajánlotta figyelmébe. A szónok tt. is, kivált felvételek alkalmával, untalan hangoztattak a kötelességeket, melyeket a tt. mint szabadkőművesek elvállaltak. *Brukner* szónok t. külön beszédben is fejtegette a szabadkőművesi kötelességeket, míg *Bedeus* a szabadkőművesség alapelveit tárgyalta, *Schatzberg* pedig francziából fordított hasonirányú értekezést olvasott fel. Az 1788. évet *Fübián* vezette be a szabadkőművesi alapszabályokról tartott felolvasásával; őt követte *Bedeus* a szabadkőművesség általános szabályait tárgyzó értekezésével; míg *Detter* egyik újoncznak a szabadkőművesre váró kötelességeket magyarázta. A következő évben *Eder* mint szónok a rend iránt tartozó tiszteletről s annak az emberiség javára való fontos befolyásáról tartott beszédet s a régi s új szabadkőművesség méltóságáról felolvasást; *Buccow* helyettes főmester igen érzékenyen beszélt általában a szabadkőművesek kötelességeiről, s a tt. és embertársak, valamint a nyomorultak s inségesek iránt való szeretetről és gyakorlandó jótékonyaságról; *Brukner* szónok a szabadkőműves méltóságáról és kötelességéről, erkölcsi magaviseletét illetőleg, tartott beszédet; *Löffler* a rend iránt nyakvókkal való bánásmódról értekezett; más t. pedig egyik újonnan felvett t. előtt fejtegette felvétele titkait s az első fok jelvényeit.

Általánosabb érdekű, főleg természettudományi előadásokban sem volt hiány; így *Eder* jelentést adott a hondolbányai hegycsuszamlásról, majd ismertette rendszerét, melyhez képest a páholy gyűjteménye rendezendő lenne; *Schatzberg* pedig az Erdélyben található ásványok jegyzékét terjeszti elő, s azt indítványozza, hogy a márvány és kövesült fa-fajok csiszoltassanak, mely célra csiszoló gépet ajánl fel ajándékba, a melyet a páholy azonban helyszűke miatt el nem fogadott. Ellenben köszönettel fogadta a *Bekers* által ajándékozott platinát, s

egyéb tt. küldeményeit, a kiknek tájékoztatásául *Eder* az erdélyi követek jegyzékét készítette el, s ugyanaz a botanikai gyűjtemény gyarapítására és rendezésére is vállalkozott. Az egész gyűjtemény gondozása *Schatzberg* és *Ederre*, főfelügyelete pedig *Brüknerre* bízott. A gyűjtemény hasznosítása, illetve behatóbb tanulmányozhatása céljából több szakmunka szereztetett meg.

E beszerzések a tt.-nek egy másik kedvencz tervének megvalósításához vezettek, t. i. olvasó-terem létesítéséhez, mely 1784. és 1786-ban ismételtelen el volt határozva. 1787. derekán *Caballini* főmester, *Bedeus* javaslatára visszatérve, felemlítette, hogy czélszerű lenne, ha a tt. télen páholyon kívül is beszélgetés és lapokból való felolvasgatás céljából találkozónának, de ez a kíváncsi csak 1788. jan. havában teljesült, a midőn kimondatott, hogy vasárnapon találkoznak, röpiratokat stb. olvasni s az ásványokkal foglalkozni. E célra újabban szereztetett be néhány encyclopedikus és természet-tudományi mű, egyes tt. is ajándékoztak könyveket.

Ezekkel a könyvtár alapja meg volt vetve. Az ügy csak szószólóra várt. Ez *Günther* második felügyelőben támadt. 1789. márcz. 6-án hathatós beszédben emlékeztette a tt.-et, hogy könyvtár alapítását több ízben elhatározták, de nem foganatosították, és hogy voltaképen szegény valamibe bele fogni és be nem fejezni.

Beszéde gyűjtött; felkérték őt, hogy a legközelebbi munkában terjesztszen elő részletes javaslatot. Ez meg lőn s a javaslat csekély változással el is fogadtatott. E szerint vasárnaponként délelőtti 11—12 órakor *Eder* minerologai felolvasásokat fog tartani, minden kedden és csütörtökön délutáni 5 órakor pedig találkoznak a tt. a megfelelően berendezendő olvasóteremben, melyben $1/27$ — $1/28$ óráig érdekes hirlapczikkek stb. lesznek felolvasandók. A felügyeletet hetenkint felváltva 2—2

tag vitte volna, de csakhamar állandó könyvtárnokul kinevezték *Seraphim* t-t. évi 12 arany díj mellett. Az énnel folytán gyorsan beszerezett és berendezett könyvtár s olvasóterem képezte ezentúl a tt. legkedveltebb találkozó helyét.

A könyvtár ügyét *Buccow* helyettes főmester határozottan támogatta és felkarolta, s ő volt az, ki a páholy zilált számadásait és pénztárát rendbe hozta.

Példája hatott. Más tt. más irányban törekedtek rendet teremteni. Így *Ruhendorf*, helyettes titkár, saját jószántából elvégezte azt, mit a páholy már 1784-ben elhatározott, de papíron hagyott. Ugyanis összegyűjtötte az egyes ívekre írt jegyzőkönyveket s azokat egy könyvbe beírta, egyszersmind az 1784-től folyó jegyzőkönyvek tárgymutatóját készítette el s e két könyvet 1789. elején a páholynak bemutatta, késznek nyilatkozván a levéltárnak rendezésére is, ha e tekintetben előterjesztett kívánalmait teljesíttetnek. Ezek üdvös volta pedig annyira szembeszökő volt, hogy a tt. örömmel hozzájárultak. Ehhez képest kimondatott: 1.) A páholyban s egyes tt. kezei közt levő összes iratok a levéltárba adandók; 2.) Jövőben minden beszéd, reverzális, felvételi kérvény, számla, névjegyzék és más páholy átirata a levéltárba teendő; 3.) A levéltár részére megszerzett szekrény a páholy-szobába vitetendő; 4.) A díjakra stb. vonatkozók a jegyzőkönyvben pontosan feltüntetendők; 5.) Fizetés csak utalványozás mellett teljesíthető; 6.) A felszerelésről leltár készítenendő; és 7.) A javaslattevők a jegyzőkönyvben megnevezendők.

Ezeket a határozatokat a jövőndőt illetőleg, pontosan teljesítették, s ennek köszönhető a páholynak a nagyszebeni Brukenthal-muzeumban őrzött levéltárának aránylag gazdag volta. A multa nézve azonban a határozatok igen csekély sikerre vezettek, úgy hogy a páholynak a régibb jegyzőkönyvei,

levelezései s egyéb iratai egyes tt. kezében maradván, elkallódtak vagy még lappanganak.

Nem sokkal nagyobb rend uralkodott addig a pénztár kezelésében sem. 1786. nov. 30-án 165 frt 18 kr. készpénz és 2765 frt 57 krnyi kötelezvény találtatott a pénztárban. Ez összeg, daczára a tetemes kiadásnak, évről-évre emelkedett, s 1787. május végéig 3027 frt 15 kr-ra, 1789. febr. végéig pedig 4139 frt 15 kr-ra rúgott, ebből 476 frt 48 kr. készpénzben, a többi kötelezvényekben, melyekből 346 frt 33 kr. leiratott, a többi azonban érvényben hagyatott, u. m. *Kolowrat* 800 frtról, *Ahlefeld* 210 frt, *Lénárt* 60 frt, *Miniscalchi* 21 frt 20 kr, *La Tour* 66 frt 43 kr, *Raymundi* 21 frt 20 kr, *Löffler* 400 frt, *Lupini* 150 frt, *Hauenschild* 100 frt. *Günther* 40 frt, *Bedeus* 500 frt, *Caballini* 26 frt és 100 frt 30 kr, *Femger* 500 frt, *Solerius* 300 frt és *Hochmeister* 450 frtról szóló kötelezvényei.

A készpénzkészlet 1789. jul. végéig 526 frt 48 kr-ra növekedett, daczára annak, hogy *Seipp* 300 frtnyi, *Eder* 200 frtnyi és *Eckhart* 135 frtnyi kölcsönöket, *Schatzberg* pedig 60 frtnyi kölcsönnyt és 40 frtnyi ajándékot kaptak volt, s a díj-hátralékok 447 frtra rugtak. 1790. ápr. 7-én pedig 563 frt 48 kr. találtatott a kincstárban, ámbár újabb tetemesebb összegek lettek kikölcsönözve; így p. o. kaptak: *Herberth* 200 frtot, *Reissenfeld* M. G. 426 frtot, *Bausznern* 400 frtot, stb., miáltal a kötelezvények összege felment 4255 frt 53 kr-ra.

A pénzkezelés sokáig nem volt teljesen rendszeres. Eleinte különböző összegek eltűntek. Utóbb szigorúbb szabályokat állapítottak meg, de végre nem hajtották. Kimondatott p. o. 1786. nov. 7-én, hogy a kötelezvények váltókkal kicserélendők: írott malaszt maradt. A következő év elején elrendeltetett, hogy a vidéki tt.

alamizsna beküldésére kéressenek fel, a helybeliek közül pedig az egész hónapig elmaradt tt.-hez a szolgáló t. a perselyvel küldessék: nem történt meg.

Csak 1788-ban kezdtek a kincstárra kellő gondot fordítani. Az összes számlák és kötelezvények alaposan átvizsgáltattak, s a díj-alapra nézve kimondatott, hogy azt nem szabad megcsonkítani, s csupán kamatait lehet jótékony czélokra fordítani, mint p. o. elszegényedett tt. s azok özvegyei s árvái támogatására, valamint arra, hogy tehetséges szegény ifjaknak hasznos művészetek s iparágak tanulására mód nyujtassék.

Egy részét az említett kötelezvényeknek, kivált az előbbi évekből származókat, mint értéktelenné váltakat, félretették, más részét igyekeztek behajtani; így *Kolowrat* 800 frtját Bécsben sürgették; *Günther* 40 frtos írását egyik t. vette át behajtás végett, de eredménytelenül. A többit új írással cserélték ki; így *Löffler* 1781-ben váltóra 210 frtot vett fel, de még kamatot sem fizetvén a követelést be kellett tábláztatnia; *Bauszner* 1785-ben néhány hónapra 400 frtot kapott, és most kötelezvényt kínált, a mi elfogadtatott, azon kikötéssel, hogy hypothekát vagy zálogot adjon; *Lupini* szolgáló t.-nek, ki 200 frtot kapott, s 50 frtot lefizetett, a kamat elengedtetett. *Hauenschild*, ki 1787-ben 100 frtot vett fel, de nem tudott fizetni, új írást adott; *Wielandt* 225 frtnyi adóssága házbérbe tudatott be stb.

A páholy jövedelmének nagy része jótékony czélokra fordítatott. Támogatást nyertek: *Eckhart* és *Sonneberg* tt.; a volt subprior báró *Schmidburg*, *Schimmert*, *Lang* és *Offner* tt. özvegyei és több más özvegy; egy Chersonba utazó tanár, kórházból kikerült inas, beteg tanuló, szegény iskolás gyermekek, egy beteg gróf, beteg színész, szegény vak leány, főhadnagy neje, elszegényedett harisnyakötő, szegény ember neje temetkezésére

stb. stb. Egyesek állandó vagy huzamosabb havi támogatásban részesültek: így a beteg *Savigny* t. és egy zsidó t., *Kuhn* rabbi, a ki Bulgariába igyekezett, de úgy látszik Nagyszébenben rekedt; egy zalathnai megvakult napidíjas; egy 75 éves iparos, és különös előszeretettel egy szerencsétlenül járt sóhivatalnoknak a nagyszébeni apáczáknál nevelésben levő igen szegény leánya, kinek nemcsak havonként adtak olykor 10—18 frtot, de azonkívül is ruhára, újévre stb. és kiről még a legutolsó munkában is megemlékeztek.

Azonkívül folytatta a páholy abbeli intézkedését, mely szerint orvos tagjai a szegény betegeket ingyen gyógykezelték, s azokat a páholy költségén gyógyszerekkel is ellátták.

A páholy, e sokoldalú humanitarius működésének közepette, 1790. márcz. 4-ki munkájában hírét vette II. József halálának, s ennek következtében márcz. 8-án tartandó beigtató diszmunkája helyett egy héttel utóbb gyászmunkát tartott.

Márcz. 15-én *Szegedy* kalapácsvezetése mellett ülték meg a nagyszámban megjelent tt. a nagy halottnak „dicsőséges“ emlékezetét Bevezetésül gyászdal énekeltetett, mire a szónok, *Eder* a „felejtethetlen uralkodó“ fölött megható beszédet mondott, megemlékezvén egyzersmind a közelebb elhunyt gróf *Bethlen Ádám* és *Kászony* tt.-ről is, kik fölött még külön beszédet tartani ígért. Erre azonban már nem kínálkozott alkalom, mert egy héttel utóbb bezárult a páholy ajtaja.

Megelőzőtt értekezlet után 1789. márcz. 25-én a következő határozatokat mondotta ki a páholy:

1. Miután a világegyetem mindenható örök építő mesterének isteni gondviselése, a felejtethetlen legkegyesebb uralkodót II. József ő felségét, dicsteljes földi uralkodásától elszólította, s ennél fogva az az oltalom, melyben

uralkodásának tartama alatt a szövetséget részesítette, magától megszűnt, határoztatott, hogy szintűgy mint az *Mária Terézia* ő felségének halálakor történt, a páholy egyelőre fedezendő, és minden munka teljesen felfüggesztendő, mindaddig, míg a szent rend a trónra lépett legkegyesebb uralkodó oltalmának nem fog örvesteni.

2. Az összes iratok és jegyzőkönyvek pecsét alatt ládába zárandók, és báró *Brukenthal Sámuel* t. küldött-ségileg felkérendő, hogy a ládát könyvtárában meg-öriztesse.

3. Az öltözetek (kötény, szallag stb.) a páholy ol-vasótermében fognak megöriztetni, de minden t. jo-gában áll, sajátját odahaza megörizni.

4. A könyvtárnok továbbra is megkapja évi 12 arany díját.

5. *Theseo* t., a ki 1784. óta évi 100 frt házbért kapott, ezt jövőre is kérte, de elutasított.

6. A kötelezvényekre nézve 8 tagú bizottság küldetik ki.

7. A könyvek és folyóiratok folytatandók, ezeket *Hochmeistertől Reissenfels* fogja átvenni, a hirlapok azonban visszaadás mellett, a casino-nak adandók át.

8. Az ásv.nyok a szekrenyekben ma-radnak, úgy a hogy vannak, *Éder* pedig felkératik, hogy azok jegyzékét folytassa.

9. A tt. a páholy külső ajtajának kulcsát visszaadják.

10. A szegények havi s évi támoga-tása folytatandó.

11. A szolgáló tt. díja beszüntetik.

12. Az utóbb gyűjtött alamizsna inségesek közt szétosztandó, egy szegény özvegynek a havi 2 frt 5 hóra kiutalványoz-tatik. Erre a páholy a világegyetem nagy építőmesterének oltalma alatt bezáratott s egyelőre fedeztetett, miután ezt megelőzőleg *Lerchenfeld* az új uralkodóról, II. *Lipótról* beszédet tartott volna, a mely a páholy működésének méltó befejezését képezi. Meleg és lágy hangulattal és figyelemre méltó szeretettel ecseteli a szellemes szónok *Lipótnak*, mint toskanai nagyherczegnek nemes működé-sét, szeretettel és lelkesedéssel mutat rá ama számos alkotásra, melyek a fejedelem emberszerető szellemének

köszönik létüket, s a humanitarius és világpolgárius irányzatokat, melyekkel a szabadkőművesség eltelve van, mindenütt a legnemesebb módon hangoztatja. Kétszer is hangsúlyozták a tt., hogy a páholyt *egyelőre* fedezik. S ez szószerint veendő; mert eltekintve attól, hogy miután minden páholy „örök időre” nyitattik meg, tehát végleg be sem zárulhat, — mutatják a tt. összes végrendelkezései, hogy a páholy munkáit hosszabb időre, talán csak néhány hónapra, talán néhány évre is feltüggesztették, de abbeli reményükről egyáltalában le nem mondtak, hogy a munkákat újból megkezdik, mihelyt megszűntek voltakép való okai annak, hogy a páholyt fedezték.

S ez okok nem voltak lényegtelenek. *II. József* halálával nagy fordulat következett be. Az oly sokáig elnyomott magyar elem hatalmasan emelte fel fejét. A visszahelyezett alkotmányával az egy évtized óta elhagyatott megyei termekbe új élet vonult be, s az országgyűlése is legőzelebb volt összeülendő, még pedig Erdélynek ősi fővárosában, Kolozsvárott, a hová a kormányzóság s az összes főhivatalok már át is vitettek.

A megyékben a rég vissza fojtott harag máris átörte a zsilipeket, s előre volt látható, hogy az országgyűlés nem kevésbbé viharosan fog lefolyni. Az országgyűlés gravaminái pedig nem lehettek előnyösek a szászokra, nevezetesen Nagyszebenre nézve, mert a kormány széke törvény ellenére volt ide áthelyeztetve.

A szebenieknek ennélfogva a dolgok fordulatától nem volt mit remélniök, de igenis attól tartaniok, hogy sok új vívmánytól ismét megfognak foszthatni.

„Tekintettel a mostanában uralkodó politikai hangtúlra szükségesnek láttuk — úgymond egy beavatott t. — szabadkőművesi munkáinkat bizonytalan időre, tán örökre beszüntetni, mivel imitt-amott gyűlést tartottak,

melyeket nem szerettünk volna a szabadkőművesség palástjával burkoltatni.“

Ezen, nyilván politikai conspiratiókon kívül még egy körülmény merült fel, mely a tt-et szándékukban megerősítette s annak gyors foganatosítására döntőleg hatott. Fehérmegye gyűlésén ugyanis a páholy névjegyzéke bemutatvatván és felolvastatván azonnal határozatott, hogy ezen, gyaníthatólag az országban az ötödik vallásfelekezetet alapítani szándékozó társulatot az országgyűlés útján örökre fel kell oszlatni.

Ennyire, kiváló tt. befolyásánál fogva vagy mivel az országgyűlés előtt fontosabb ügy elég volt, — nem jutott a dolog, sőt a szabadkőműves kérdés meg sem pendítettett többé. De ettől az országgyűlés tartama alatt mindig tartani lehetett.

Tanácsosnak látszott ennél fogva, mindenek előtt az országgyűlés befejeztét csendben megvárni, és csak azután esetleg az uralkodótól engedélyt a páholy munkák folytatásához kérni, a mi bizonyára könnyen el volt volna érhető, mivel *II. József* gátló rendelete vissza volt vonva. Ezt azonban újabb tünetek messze távolba toltak.

Az országgyűlésen ugyanis a nemzetiségek erősen tusakodtak, s ennél fogva kikerülhetetlen volt, hogy a politika a különböző nemzetiségű tt-et, kik eddig békén vállvetve működtek — két ellenséges táborra szakítsa.

Hogy a tt. daczára mind ezen akadályoknak le nem mondtak abbeli reményükről, hogy a páholyt újra megfogják nyithatni, arról eléggé tanuskodik az a körülmény, hogy a páholy helyiségét a Hochmeister-féle házban 1796-ig megtartották.

A Szt. András páholyának ugyancsak Szébenben volt egy fiók-páholya is, mely kifelé nem szerepelt s a melyről az anyapáholyban is csak igen elvétve történt emlékezés. Így midőn az 1788. decz. 16-án szabad-

Nagy-
szebeni
fiók-páholy

közművessé lett *Will János Manó*, bányahivatalnok, a következő év febr. 9-én a Szt. András páholyban legénynyé avattatott, említé *Eder*, hogy a testvér-páholyt értesítette arról, miszerint *Will* az abban nyert felvételért járó díjat ásványokban neki megfizette.

Ugyanez időtájt mondatik, hogy *Wielundt*-nak a Szt. András páholynál levő 225 ftnyi adóssága a gróf Bethlen József-féle házbérrel lőn kiegyenlítve. Ebből az következik, hogy a fiók-páholy a Bethlen-féle házban tartotta helyiségét, mert a Szt. András páholy helyisége a Hochmeister-féle hazban volt.

Végül megemlítendő a filippoli páholy, mely névleg az erdélyi tartományi páholyhoz tartozott.

Az előző korszakban e bukovinai városcában levő, az erdélyi tartományi páholy alá helyezett s az Erényes világpolgárokhoz cz. páholy 1786 elején mindenestre megszűnt. Miután azonban egy-két év multán észleltetett, hogy a páholyok tilalmát nem veszik túlszigorúan, ama páholy vagy változott néven reaktiváltatott, vagy — a mi valószínűbb — katonai páholy került oda, mely, miután nem volt helyhez kötve, a reform-pátens által magát találva nem érezvén munkáit nyugton folytatta. Elég az ahhoz, 1789 elején Pesten, a Nagyszívűséghez cz. páholynál befogadás végett jelentkezett *Martinovics*, Barco-huszárezredbeli főhadnagy a Három ágyúhoz cz. filippoli páholyból.

Ez az egész, mi e páholyról mondható. Hogy katonai páholy volt, kétséget sem szenved; de nem lehetet a szó szoros értelmében ezredbeli páholy, mert huszárok bizonyára más jelzöt választottak volna mint három ágyút.

VI. korszak 1790—1794.

I. A magyarországi tartományi páholybelli páholyok.

II. Lipót

Midőn *II. Lipót* 1790. febr. 20-án trónra lépett, bölcs uralkodó híre előzte meg. Mint Toscana nagyhercege minden tekintetben szabadelvű s igazságos uralkodónak bizonyult. A monarchiabeli nemzetek azonban csatlakoztak várakozásaikban. A visszavont Józsefi rendeletek helyébe nemcsak nem teremtett újabb szabadelvű intézményeket, hanem minden irányban a reactiót inaugurálta. Abbeli félelmében, hogy a francia forradalom szelleme birodalmát is érinthetné, nagy mérvben fejlesztette a titkos kémiai rendszert, egyúttal kedvezvén oly íróknak, kik mint *Hoffmann A. L.* a magyar alkotmányt irodalmilag igyekeztek sarkaiból kiforgatni.

Leginkább csatlakoztak benne a szabadkőművesek, kik tőle — a szabadkőművestől és rózsakereszttestől — az intézmény fejlesztését várták volna. De nemcsak, hogy ez irányban kedvezményben nem részesítette, hanem még azt is megengedte, hogy a sajtó, és nevezetesen az említett *Hoffmann* őket megtámadta, sőt ellenök valóságos üldöző harczot kezdett, melyet váratlan halála (1792. márcz. 1.) után *I. Ferencz* uralkodása alatt féktelen módon folytatott *Hoffmann* s ez által az ifjú király eleinte táplált jóindulatát a szabadkőművesség iránt, — utóbb valóságos ellenszenvvé változtatta, s általában reactionarius kormányzati rendszabályok alkalmazását sürgette.

Ezt a politikai események nagyban mozdítoták elő. A Franciaország ellen kezdett és igen szerencsét-

lenül folytatot háború valamint a francia hirály és nejének, osztrák főherczegnőnek, kivégeztetése megfélemlítette a királyt, kit, ezek láttára, könnyű volt rábírní arra, hogy az a kevéske szabadság, melyet népei, kivált Magyarországon, még élveztek, eleinte lehetőleg megmegnyirbáltassék, utóbb pedig teljesen elkoboztassék.

Ezt a kormány politikai szempontból szükségesnek tartotta. A francia háború annyi ember- és pénzbeli áldozatot követelt, hogy se a Lajtán túl, se a Lajtán innen rendes úton további újonczokat és pénzt várni nem lehetett. Erőszak volt alkalmazandó. De ahhoz indok nélkül nem lehetett folyamodni. A legjobb indoknak mutatkozott az, ha az állam s a király veszélyben forogni mondatik. Ürügy akadt. Összefogdostak egy sereg szabadelvűség hírében álló férfit, és rájok fogták, hogy az állam felforgatására s a király életére törtek, pedig szegény fantasták voltak egytől-egyig. Ez „összeesküvőket“ hallatlan módon perbe fogták, néhányukat kivégeztették, a többit 2—10—30, sőt 60 évi börtönre ítélték; de midőn a veszélyen túl voltak, a még életben levőket szépen haza küldték. Azalatt pedig „kormányoztak.“ Tetszés szerint szedtek újonczot, „önkéntes“, és kényszer-hadi adót, devalválták a pénzt, szóval a tönk szélére vitték a monarchiát. Ezzel karöltve járt, hogy az elejétől fogva szigorított cenzurát, még szigorúbbá tették, 1794-ben a szabadkőművesi művek megjelenését megszorították és megnehezítették, 1795-ben újabbak megjelenését lehetetlenné tették, s egyúttal mindennemű titkos színezetű társulatot végkép feloszlatták és eltiltották.

Ily körülmények közt nagy bátorság és önfeláldozás kellett ahhoz, hogy a szabadkőművesek az emberi ség jóvoltáért folytatták munkáikat a meddig csak lehe-

tett. A két bécsi páholy, a Szt. Józsefhez (újabb magyar tagjai: *Almásy János*, testőr, és *Milloradovich Dániel*, őrnagy) és az Ujonnán koronázott reményhez (újabb magyar tagjai: herczeg *Eszterházy Miklós*, főmester: *Török Károly*, főhadnagy; *Szacs vay Sándor* hírlapíró; *Patrubány Márton*, kamarai számtanácsos; *Kuketz András*, belovári plebános; *Geley Mihály*, és *Németh János Sámuel*, orvosok; valamint *Balogh József*, győri, és *Kolbani Pál*, pozsonyi orvosok) legelőször unta meg az örökös rágalmazást és gyanúsítást, és küzdelme meddő voltát átlátva, 1792. végén megszüntette munkáit, mit ő felsége igen kegyesen tudomásul vett.

Példáját csakhamar követte a *II. Lipót* alatt megalakult, a Szeretet s igazsághoz cz. rózsakeresztes irányzatú bécsi páholy, valamint a linzi, grácz, innsbrucki, freiburgi, triesti, s az 1792-ben létesült laibachi páholy.

Egy évvel tovább, t. i. 1793 végéig húzták ki tengődésüket a prágai káptalan és 3 páholy, valamint a brünni páholy. Még további másfél évig tartották magukat egyes magyarországi páholyok.

A gyűlölt Józsefi rendeletek visszavonása magyar alkotmány helyreállítása a magyar nemzeti érzület felébredésével járt, a mely a társadalom minden rétegeit olyannyira áthatotta, hogy annak fellángolása idejében csendes, nyugodt páholy-munkálkodásra alig lehetett gondolni.

Csak a midőn a kedélyek kissé lecsendesedtek, midőn a szalmatűz némileg lelohadt, — gondoltak a tt. a páholyok felélesztésére, a mi — a reformpátens is felfüggesztettnek tekinthető lévén — semmi nehézséggel nem járhatott.

S így hát azon kevés páholy mellett, mely 1785.

után is szakadatlanul folytathatta működését, a vidéken egész sorát a régibb páholyoknak látjuk feléledni, sőt néhány egészen újjal is találkozunk. Élénk szabadkőművesi élet fejlődött ki különösen a fővárosban, Buda és Pest testvérvárosban, a hol a templomos rendszer meghonosításával két új páholy keletkezett, mely az egyedül még létező régibb páholyt is magához vonzotta.

Sokat ígérőleg virult az új vetés, de a politikai események jeges lehellete megsemmisítette.

A reform-pátens s annak póttrendelete értelmében — mint tudjuk — csupán Pesten, Budán, Nagyszombatban, Károlyvárosban, Zágrábon és Péterváradon állhattak fenn páholyok 1785-ön túl. Az utóbbi városban páholy nem lévén, nem is alakulhatott: a többi páholy rövidebb-hosszabb vergődés után megszűnt és fel se éledt többé. Csupán két páholy maradt fenn: a zágrábi és a pesti.

Az Eszé-
lyességhez
Zágrábon.

Az *Eszélyességhez* cz. páholy Zágrábon állítólag még 1792-ben is munkálkodott, de hogyan s miként, mily elemekkel? mind ez tudva nincs. Semmi adatunk róla. *Verhovác* püspök szeme alatt, talán közreműködésével is, bizonyára a legnemesebb irányt követte.

A Nagy-
szívűséghez
Pesten.

A *Nagyszívűséghez* cz. pesti páholyban a politikai átalakulás csakis azon egy tényben nyilatkozik, hogy az eddig németül folyt munkák ezentúl latin nyelven folytak, mely célra *Szalmáry* és *Nagyváthy* a szertartásokat latin nyelvre lefordították. Az első latin munka 1790. május 10-én tartott gróf *Forgách Miklós* tiszteletére, a ki a legközelebbi napokban a pozsonyi országgyűlésre volt utazandó. *Schaffliath* üdvözölte őt ékes beszéddel.

Két hónappal ez után, július 12-én ejtetett meg a tisztújítás, mely alkalommal *Laczkovics* kijelentette, hogy bokros profán teendői miatt a főmesteri tisztséges

tovább nem viheti, annak helyettesítésére azonban vállalkozik. Ennek folytán *Schaffrath* választatott meg főmesterré, *Laczkovics* pedig helyettes főmesterré, míg a többi tisztségben nem esett változás.

A jegyzőkönyv szerint a páholy tevékenysége az új kormányzat alatt, mely két évig tartott, majdnem kizárólag felvételekre és díjemelésekre szorítkozott volna. 1790-ben felvételtek: *Metzner Sámuel*, ügyvéd; *Hertelendy József*, Torontálmegye alispánja; *Bacsinszky Tivadar*, görög kath. kanonok, utóbb püspök; *Calovino József*, primási könyvtárnok; gróf *Rhédey Fános*, udvari kanceláriai kancalista; gróf *Szapáry Péter*; gróf *Forgách Antal*; *Olah Mihály*; gróf *Andrássy Lipót*, kit a vendégként megjelent *Somssich Lázár* kitünő beszéddel üdvözölt, melyért a főmester különösen köszönetet mondott; végül ifj. gróf *Festetics Lajos*, ki mint id. gróf *Festetics Lajos* fia, luftonnak és mert *Schaffrath* nevelte, 17 éves korában lőn felavatva s a szónok. *Haller* gróf által magyar beszéddel (az első e páholyban) üdvözölve.

Ezeket követték 1791-ben: *Szepessy Ferencz*; *Csepány István*, ügyvéd; *Sártory József*, kamarai bánya-gyakornok; *Stáhlly György*, egyetemi sebészet-tanár; *Almássy János*, királyi táblai juratus; *Paulovits János*, helytartósági fogalmazó; *Széplaky Pál*, a logika tanára; és *Plettrik Imre*; továbbá befogadtattak: gróf *Csáky Ferencz*; *Szent-iványi József*, *Marich Tamás* és *Nagy Ignác*.

1792-ben felvételtek: *Bikkesy Károly*, kamarai tanácsos, a nádor fiainak magyar tanítója; *Stocker Frigyes*, glogováczi plebános, a kit *Fekete* tábornok felvett, s itt mesterré avatott; és *Deltrich Károly*, kit *Laczkovics* négy szemközt szabadkőművessé avatott, midőn a páholy már pihent.

Tagjainak folytonos gyarapodása mellett a páholy szellemi tekintetben is szépen haladt, bárha a jegyzőkönyv csak néhány szónoklatról emlékszik is meg. Így a látogató *Glosius* a szabadkőműves kötelességeiről tartott beszédet. A legszorgalmasabb volí e tekintetben *Nagyváthy*. Gróf *Forgáchot*, *Horváth* Ádámot, a költőt ő üdvözölte, és *Szepessyhez* is beszédet intézett a szabadkőműves feladatairól és kötelességeiről.

Sokkal nagyobb jelentőségű volt azonban *Nagyváthy* működése irodalmi téren. Az 1790. év folyamán nem kevesebbet mint négy művecskét bocsátott szárnyra, a mely páholyának címe alatt megjelenvén, annak mintegy hivatalos nyilatkozatainak tekinthetők. Ezek elseje *Friedrich* bécsi költő egyik versének fordítása. (A verses barátinak egy elpusztult templom omlása mellett való szomorú képzelési, ford. *De la Plume*. A Nagyszívűség-nél 1790. 8.-r. 32 l.), melyet eredeti befejezéssel megtold. Ebben azt jósolja, hogy az egyenlőség, a szabadság, s az egész emberiséget testvériesen felölelő szeretet hazánkban 24 év múlva fog diadalmaskodni, a mi azonban csak még további 34 év múlva következett be — elvben, mert az egyenlőség dolgában még ma is igen gyöngén állunk.

Hogy nem az igazság győz mindenkor, hanem elégszer a hatalom, az ármány, melyeket a saját tehetetlenség s egyenetlenség támogat; azzal foglalkozik második röpirata, melynek címe: Tsillagok forgásibul való polgári jövendölés Lengyelországra stb. A Nagyszívűség-nél 1790. 8.-r. 88 l.

E művecskében, mely a „L'horoscope de la Pologne” című híres s annak idején nagy feltűnést keltett röpirat nyomán készült, — Lengyelország sorsát tűkorként tárja a magyarok elé, hogy csak saját erejükben bízva, külföldi hatalmaktól óvakodjanak s

azok oltalmára vagy támogatására ne számítsanak. S e részben is *Nagyváthy* nemcsak saját véleményének, hanem az egész hazai szövetség nézetének adott kifejezést.

Még egy tér volt, melyet az akkori szabadkőművesség előszeretettel művelt, s ez a vallások egyenjóságára s a vallási türelem meddőnek látszó, de valójában igen háladatos mezeje volt. Ez eszmék népszerűsítéséhez hozzájárult *Nagyváthy* következő című művecskéjével: „Vallás-tserélés, avagy egy Világi böltsnek, egy Jésuitának és egy Hazafinak arról való beszélgetések: ha vallyon szabad-e az embernek vallását, a melyben született, meghányi-vetni, és van-e szabad választása, azt, ha hibás, jobbal feltserélni?” Nyomatott Gondolatfalván, Elmélkedő János betűivel, MDCCXL. (helyesen 1790). Természetes, hogy a szerző a felvetett kérdésekre igenlőleg felel.

Negyedik művecskéjében (A tizen-kilentzedik százban élt igaz magyar hazafinak öröm órái. A Nagyszívűségnél MDCCC — nyilván elődatálva) ecseteli az emberi társadalmat, mennyire kellene a 19. század végéig fejlődnie. Ez eszményképben, a legtisztább, legnemesebb humanismustól áthatva, oly eszméket hirdet, melyek még a felvilágosodás korszakában is szokatlannak voltak. Az emberek közt levő egyenlőség kívánalmában culminálnak azok, s élénk, megható vonásokban vázolják a társadalmat, miként alakította azt át az egyenlőség. Urak és pórok mindig voltak és lesznek, de a pór már nem rabszolgája földesurának, hanem munkatársa és barátja. A katolikus klerus lemondott a coelibatusról és túlpazar javadalmairól, és hozzájárul a közterhekhez, áthatva lévén a más hitűek iránti türelmességtől. Szintúgy lemondott a nemesség adómentességéről, a zsidó ellenben fel van mentve a türelmességi

adó alul. A büntetőtörvény a javítás alapján változott át. Az oktatás, az állam kezében, általános. A nép nyomorán enyhítenek árvaházak, kórházak, tébolydák stb. Érdekes jövődőlés ez, mely némi részben beteljesedett, egyes pontokban túl is szárnyaltatott, más tekintetben azonban *Nagyváthy* egy további század múlva ismét tudakozódhatik.

Azon tanácskozmányokban is résztvett *Nagyváthy*, a melyek ekkortájt magyar tudós társaság létesítése érdekében tartattak, nevezetesen 1790. okt. 3-án gróf *Széchenyi Ferencz* házánál: gróf *Berényi*, báró *Orczy*, báró *Podmaniczky*, báró *Vay*, gróf *Eszterházy Károly*, *Vay József*, *Balogh Péter*, *Máriássy István*, *Kazinczy*, *Horváth Ádám*, *Bárány* és *Nagyváthy*. — tehát csupa szabadkőműves jelenlétében, a mi talán egyik okát képezte annak, hogy a nemzetnek e rég táplált óhaját az udvar nem teljesítette.

A tömeges felvételek és díjmeléseknél fogva könnyen érthető, hogy a páholy kincstára elég fényes állapotban volt. Nem érdektelen, az utóbbi 3 évi pénztár-mozgalmat tekinteni. Díjakban (első fok 30 frt., második 15 frt., harmadik 30 frt.) 1789. jun. 29-től 1792. jun. 13-ig 1354 frt. 50 kr. folyt be, havi járulékokban 1786-ben 80 frt. 22 kr., alamizsna címén 1789-92-ig 285 frt. 10 kr., továbbá megtérítette *Liplhay* az annak idején kölcsön kért 125 frtot; összes bevétel tehát 1845 frt. 22 kr.

A kincstár állagához képest gyarapodtak a jótékony adakozások is, melyekben főleg tt. reszesültek, megjegyeztetvén, hogy a jegyzőkönyv az illetők nevét többnyire elhallgatja. Támogatásban reszesültek a következő tt.: gróf *Balogh Ferencz*, *Sevigni Ferencz*, *Szén*, *Bladig*, az utazó *Van Lier*, egy Keletindiából jövő t., egy más utazó t., *Wissemann János*, és a szerencsétlenül járt, bebörtönözött beteg és szegény *Essig Bernát*,

ki eleinte 12 aranyat, majd havi 7 frot kap. Profánok közül csak kevesen nyertek támogatást.

Ezen s egyéb kiadások (lakás évi 200 frt., a szolgáló t.-nek havi 2 frt., javítások stb.) levonásával maradt 1792 közepén 752 frt. 40 kr készpénz és 381 frtnyi kötelezvény *Persztől* (116 frt.) és *Pekarniktól* (225 frt), kik 1782 óta tartoztak, és *Szarmárytól*, ki 1790-ben 40 frtnyi kölcsönt kapott

A pénztár kedvező állásánál fogva, a tagok 1790 óta a havi díjak fizetése alól felmentették magukat s az e czímen levő elég tekintélyes hátralékokat törlesztbe helyezték. A munkákat 1790. ápr. 24-től Szt. Mihályig *Koppi* lakásán, a kegyesrendiek épületében, azután pedig gróf *Csáky Ferencz* házában tartották.

Más páholyokkal a páholy hivatalosan alig állt érintkezésben. Négy év alatt két levél érkezett (a szebeni s egyik bécsi páholytól), ez az egész.

Annál gyakrabban jelentkeztek vendég tt. az ország minden részéből.

Ámde a páholy fénykora nem volt tartós. Az ármány lesben állt. A kamarai hivatalnok, majd könyvkereskedő *Strohmayer*, annak idején a Három ezüst horgonyhoz címzett pesti páholy főmestere, kit a Nagyszívűséghez cz. páholy 1786-ban bekebelezési kérvényével elutasított, 1791-ben szándékozott ama páholyát feléleszteni. Az engedély kieszközlése végett Bécsbe ment, és *II. Lipótnál* kihallgatásra jelentkezett. Hogy ezt az engedély megadására annál könnyebben rávehesse, czélszerűnek látta a boszúálló férfi, hogy az útjában levő Nagyszívűség páholyt denunciólja, előadván, hogy e páholy nagyon eltévelygett, azaz politikailag szabad irányban működik, hogy legnemesebb tagjai; már fedeztek, s a páholy ennél fogva közel van feloszlásához.

Ennek kellemetlen következményei csakhamar mutatkoztak. A királynál volt kihallgatáson *Schaffrath* annak szájából kénytelen volt hallani, hogy a páholy iránya államellenes, és hogy az amerikai páholyokat ünnepelni szokta. Ártatlanságát kimutatandó s a királyt megnyugtató, a páholy *Pálffy* grófnál tudakozódott, mi lenne legjobb módja annak, hogy orvul rágalmazott jó hírnevét és becsületét helyreállíthassa, a rágalmazónak pedig betömhesse a száját.

Ha közbenjárt is a gróf, úgy látszik szószólamása a király gyanakodását el nem oszlathatta; mert midőn *Aigner* kapitány, alapelveinek fejtegetése mellett, a királytól *német* páholyok alapításához (a latinul dolgozóval ellentétben) engedélyt kért, azt nemcsak hogy megkapta, hanem arra is feljogosított, hogy a magyarországi páholyokat megvizsgálja s a nem szabályszerűen constituáltakat feloszlassa. *Aigner* kapitány a megbízásnak, mely minden valószínűség szerint különös vonatkozással a Nagyszívűséghez cz. páholyra adatott, — annál szívesebben felelt meg, mivel ily módon az általa képviselt templomos rendszernek szélesebb alapot teremthetett.

Ehhez képest 1792. jun. 3-án értesítette a Nagyszívűséghez cz. páholyt, hogy a főbbek engedélyével új páholyt alapítván, annak a régibb páholyhoz való viszonya iránt jun. 13-án értekezletet tart, melyre azt meghívja. A Nagyszívűség páholy képviselői résztvettek ez értekezletben, melyben *Aigner* felhatalmazását előmutatván, kérhette ama páholy jogosítványának bemutatását is, és miután az nem volt lehetséges, kereken kijelentette, mi sors várakozik rá.

Mindazonáltal elhatározta a páholy jun. 23-án, hogy legközelebb megtartja atisztújítást. Az alatt igyekeztek a tt. *Gabelhofer* egyetemi-tanárt, ki *Aigner* páholyának

alapításában részt vett, de azt csakhamar el is hagyta, — páholyuk főmesterévé megnyerni. *Gabelhofer* azonban attól tartott, hogy az által ferde világításba juthatna, mivel azt gondolhatták volna, hogy az új páholyt csak azért fedezte, hogy a réginek kalapácsát átvegye. Kérdést intézett tehát *Aignerhez*, vajon azon feltétel alatt, hogy a páholy a templomos rendszert elfogadja s az alapító levelet tőle kéri, a rendi törvények értelmében elfogadhatja-e a neki felajánlott tisztséget vagy sem.

A felelet nem szólt a Nagyszívűség páholy előnyére, s ennél fogva *Gabelhofer* nem is fogadván el a kalapácsot, a tisztújítást sem lehetett megtartani, mi az aug. 21-ki munkában tudomásul vétetvén, megjegyeztetett, hogy a választás közbejött súlyos események és körülményeknél fogva újabban és bizonytalan időre elhalasztatik. De biz arra már nem volt alkalom. A páholynak fel kellett oszolnia.

De ha *Aigner* a páholy megszüntetését előidézte is, annak tagjai ellen nem volt semmi kifogása, sőt szívesen látta, midőn 1793. márcz. 15-én azok huszonhárman az új páholyba beléptek. A megszünt páholy szerelvényeit sem vetette meg, s a Nagyszívűség páholy elég bőkezű volt, hogy azokat ne csak átengedje, hanem (1792. nov. 20-án) saját költségén az új páholy helyiségébe át is szállíttassa.

A Nagyszívűség páholy magasabb fokokban, legalább a skót fokban is dolgozott. Ebbeli működését azonban mély homály fedi. Csupán a skót páholy diplomáját bírjuk, melyen *Schaffrath* mint főmester és gróf *Haller Antal* mint titkár (1790. decz. 1.) bizonyítják, hogy báró *Beckers József* a „Provinciae Hungariae strictiori observantiae“ skót páholyban skót mesterré avattatott.

A vidéken mindenfelé újra kinyíltak a páholyok ajtai.

Az Egyesüléshez
Pozsonyban

Pozsonyban is újabb szabadkőművesi működés kezdődött 1790-ben még pedig az *Egyesüléshez* cz. páholy fellesztése folytán. Az egyedüli bizonyítékot ez idétt való fenállására a hason című budai páholy jegyzőkönyvének egyik pontja képezi. E szerint 1793-ban *Nagy Ignác* és *Marich Tamás* két évvel ezelőtt Pozsonyban testvéri körben a Draskovich-féle szertartás szerint szabadkőművesekké avattattak. Hogy a testvéri kör formális páholy volt, és hogy e páholy az Egyesüléshez címzett régibb páholy volt, alig szenved kétséget. 1792-ben még fennállott a páholy.

A Koronázott
reményhez
Besztercebányán.

A *Koronázott reményhez* cz. páholy *Besztercebányán* bizonyára még 1790-ben éledt fel. S élén ismét *Radvánszky Lajos* állt. Tagjai azonban változtak. A katonatiszt tt. elvonultak volt s a török háborúban vitézül helytt álltak. Hogy lényeges változások történtek, mutatja az a körülmény, hogy 1792-ben *Radvánszky* oldala mellett helyettes főmesterként most is *Kollmann*, titkárként pedig *Klaniczay* működött, míg az első felügyelő tisztségét *Panzer Mihály* vitte, ki előbb tagja se volt a páholynak.

Egyéb újabb tagok közül csak kettő ismeretes, t. i. *Zipser Keresztély András*, a jeles mineralógus, és *Kallinich Ágost*, a ki 1792-ben nyerte el a mesterfokot.

Meddig allt fenn a páholy, ki nem puhatható; a végzetes 1794. év azonban minden bizonyynyal eloltotta életét.

Az Erényes
emberbarátok
Selmeczbányán.

A szomszédos *Selmeczbányán* is, úgylátszik fellesztették a páholyt a tt., kik egyik bányatanácsosnál még 1796-ban is összejöttek, — de bizonyára már nem mint páholy.

Megvárta, míg eljutott az Ezeres-csúcsra, ahol a püspök várta. A püspök a püspök székére ült, és a püspök a püspök székére ült, és a püspök a püspök székére ült.

A püspök a püspök székére ült, és a püspök a püspök székére ült, és a püspök a püspök székére ült.

A püspök a püspök székére ült, és a püspök a püspök székére ült, és a püspök a püspök székére ült.

A püspök a püspök székére ült, és a püspök a püspök székére ült, és a püspök a püspök székére ült.

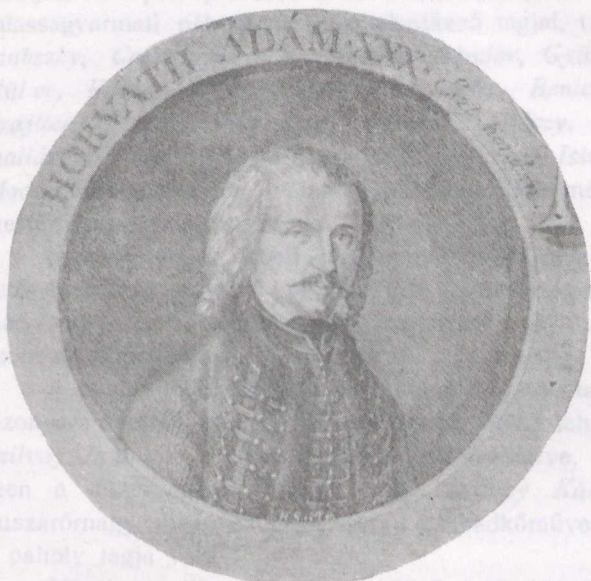
A püspök a püspök székére ült, és a püspök a püspök székére ült, és a püspök a püspök székére ült.

A püspök a püspök székére ült, és a püspök a püspök székére ült, és a püspök a püspök székére ült.

A püspök a püspök székére ült, és a püspök a püspök székére ült, és a püspök a püspök székére ült.

A püspök a püspök székére ült, és a püspök a püspök székére ült, és a püspök a püspök székére ült.

A püspök a püspök székére ült, és a püspök a püspök székére ült, és a püspök a püspök székére ült.

Magyarország újjászületésével az *Erényes zárán-* Az Erényes
dokokhoz című balassagyarmati páholy is új életre *zarán-*
kokhoz
Balassa-
Gyarmaton.
 kelt

A budai kamarai hivatalnok *Strohmayer* akkorában a Három ezüst horgonyhoz címzett hajdani pesti páholyt szándékozott halottiból feltámasztani, még pedig mindjárt fiók-páholy kíséretében. Ezt óhajtották a volt balassagyarmati páholynak nála jelentkező tagjai, t. i.: *Szubszky, Cseh-Szombathy, Madách Sándor, Gyürky, Müller, Kántor, Puky, Szilassy, Baloghy, Beniczky, Trajtler, Szerémy, Ritterstein, Knauer, Porpáczy, Hamaliár, Madács Péter, Muslay Antal, Muslay István, Mocsáry és Reitmann*, valamint néhányan, kik még a mesterfokot el nem érték.

Strohmayernek ebbeli közleményéből ki nem vehető, hogy e tt. az alvó páholyt már feltámasztották-e már, vagy csak szándékoztak azt tenni; az utóbbi azonban valószínűbb.

A páholy többi, *Strohmayer* által elhallgatott tagjai bizonyára szintén jeles férfiak voltak. Egyikök lehetett *Szilvay János*, ki külföldi egyeteméről hazatérve, egészen a gazdaságnak élt, és ki fia, *Szilvay Károly* huszárőrnagy meggyőződése szerint szabadkőműves s e páholy tagja volt.

Más hagyomány szerint Füssi *Baloghy János*, a híres országgyűlési szónok is e páholyhoz tartozott ugyszintén *Kubinyi András*, — *Kubinyi Ágost* és *Kubinyi Ferencz* tudósaink apja — evang. egyházak felügyelője. Ez ismételten említé *Szigyártó Sámuel* királyi tanácsos előtt (megh. 1895.), hogy Videfalván többször tartottak páholyt, és hogy rajta kívül annak idején kik voltak szabadkőművesek; de csak a következőkre emlékezett: *Szent-Iványi Márk*, táblabíró; *Pelargus Sándor*; *Sreter János*, kapitány; *Pongrácz Boldizsár*, táblabíró; és különösen *Schedius* tanár, a páholy alapítója.

Ez utóbbi megjegyzés némi fontosággal bír. *Strolmayer* ugyanis nem kapta meg az engedélyt páholy-nyitásra, ennélfogva fiók-páholyt se constituálhatott. De ha a balassagyarmati páholy e szerint — közvetett — hatósági engedéllyel meg nem nyílhatott újra, a *II. József* után az anarchiával határos szabad hangulatnál fogva, mely akkor a hazában uralkodott, egyáltalában nem valószínű, hogy a páholy talán még *II. Lipót* életében reaktiváltatott, még pedig *Schédius Lajos*, pesti egyetemi tanár által, kinek egész élete embertársai javának volt szentelve, és ki az irodalom terén is nagy munkásságot fejtett ki.

A göttingai egyetemről, a hol szabadkőművessé vált, 1791-ben hazatérve, valószínűleg Nógrádban tartózkodott, és talán Németországból szerzett alapítólevéllel, vagy a nélkül, megnyitotta és vezette a páholyt. Ennek utolsó főmestere állítólag *Szent-Iványi Márk* volt, kinek halála után összes iratait végrendelete végrehajtója *Muslay Albert* magához vette: családi levéltárában tán most is megvannak még.

Vajon a felélesztett páholy a régibbnek nevét használta-e, nem bizonyos, de valószínű. A Losonc környékén lakó tt. kedvéért — mint láttuk — többször tartották a páholyt *Kubinyi* jószágán Vidéfalván, a hol még ma is mutogatnak pinczeszerű szobát, melyben hagyomány szerint a szabadkőművesek gyülekeztek.

Kassán, ez idétt a magyar irodalom gócz pontján, az 1786-ban megszűnt, az *Égő* bokrchoz címzett páholy alighanem közvetlenül *II. Lipót* trónralépte után éledt fel. 1792. szept. havában mindenestre már működésben volt, s egy hónappal utóbb főmestere, *Török* gróf bizonyítványt állított ki, mely szerint akkorában, midőn a legtöbb hazai páholy pihent, *Endrődi János* piaristát, akkor Kassán, most Pesten, — négy-

szem közt szabadkőművessé avatta, — minek folytán nevezett egy pesti páholy tagja lett.

Ideje is volt, hogy a szabadkőművesek megint a haladás zászlaja alá sereglettek, mert a reakció mind merészebben lépett fel. Így feljegyzi *Kazinczy*, hogy midőn 1789-ben Kassán veszélyesen megbetegedett, egyik ismerőse Mihályi *Kovács István*, evang. lelkészt felkérte, foglalná a beteget jövő vasárnapi imádságába. Az megfelelt e kívátnak, imádkozván: Uram, van községünkben egy beteg férfi, a ki egészséges állapotban téged ismerni nem akart; add oh Uram, hogy mostan megismerjen stb. *Kazinczy* felépült, a lelkészt pedig *Szilágyi Sámuel* superintendens nyilvánosan megdorgálta megjegyezvén: adná Isten, hogy *Kovács* oly vallásos lenne mint *Kazinczy*. A lelkész magába tért s állítólag utóbb maga is tagja lett a szabadkőművességnek. Méltó utódot talált *Fekete György* kath. lelkészben, a ki ez időtől a szabadkőműveseket a szószékről támadni kezdte. Így *Bacsányi János* is megjegyzi, hogy Kassán „a francia szellemben gondolkozókra erős vigyázat van, és hogy minden okosan beszélőt mindjárt Jakobinusnak neveznek; kivált a papok üzik régi praktikájukat.“

A papság ellenségeskedése arra készthette a tt.-et, hogy a rágalmazások és ócsárlások ellen végre nyílánosan lépjenek fel, nem támadólag — mert az meg nem tűretett volna — hanem az által, hogy a közönséget a szabadkőművesség lényege és célja iránt felvilágosítsák.

E célra Paksi *Szokmáry Simon*, a sárospataki tanár fia, lefordított egy német művet, és fordítását 1791-ben a kassai censor elé terjesztette.

Ez, báró *Sahlhausen Mór*, ki alighanem szintén szabadkőműves volt, és ki a művet kiadhatónak vélte, de kinyomatását a helytartóság hozzájárultától tette

függővé. A kéziratot 1791. aug. 12-én Budára felküldvén, megjegyzé, hogy a fordítás némileg eltér az eredetitől. A helytartóság (aug. 19.) mindenen előtt ismerni akarta az eredetit és a fordító eltéréseit. Erre *Sahlhausen* közli az eredetinek címét s az eltérő helyeket. Ennek folytán az illető referens figyelmeztette a helytartóság elnökét *Mária Terézia* 1776.-ki rendeletére, melynél fogva minden szabadkőművesi művek eltiltandók. Az udvari kancellária azonban, mely elé az ügydöntés végett került, decz. 26-án elrendelte, hogy a munka kinyomatható. Így aztán a következő évben megjelent: „A Frey-Maurer, avagy Szabad-kőműves rendnek oltalmazása“.

Az alatt megjelent az előfizetési felhívás, mely szerint a munkára többi közt a következőknél lehetett előfizetni: *Sándor József*, egri mérnök; *Gelley Jászberényi* tanár; *Péczely József*, komáromi evang. superintendens; *Fuhrmann Pál*, késmárki jegyző; *Aranka György*, Marosvásárhelytt; *Konjálthy Ábrahám*, Miskolczon; *Szombathy János*, pataki tanár; *Strohmayer*, pesti könyvkereskedő; *Földi*, szatmári orvos; és *Szedliczky András*, tállyai postamester. Ezek legtöbbször bizonyos, hogy szabadkőművesek voltak, a többiről pedig gyanítható, mivel máskülönben ily mű terjesztésével nem foglalkoztak volna; mert azt természetesen főleg tt. útján terjesztették, mint p. o. *Dudási Antal*, e páholy tagja, elárúsítás végett négy példányát *Dayka Gábor* lőcsei tanárnak küldte.

Mennyiben áll összefüggésben a mű megjelenésével s az annak folytán a klerikális táborban kifejtett erősebb támadásokkal az a körülmény, hogy a páholy nemsokára rá nevét változtatta, az ki nem puhatolható.

A Rettent-
hatetlen
erényhez
Kassán.

Elég az ahhoz, hogy a páholy 1793-ban a *Rettenthetlen erényhez* (Intrepida Virtutis) címzetet vette fel.

É névnek kevéssé felelt meg a páholy pecsétje, melyen 7 lépcsőn látható magas oszlop a B betűvel, s egy tört oszlop az J betűvel. Az előbbtől jobbra a ragyogó istenszeme, balra földgömb, szögmérő, körző stb., kötélt által körülvéve. A lépcső előtt balra bokor, mely felé oroszlán ugrásra készül, előtte halálfe fekszik. Alatta: INTREPI. VIRTU. 5793. Felől szallagon: ET EXTITIT LVX. GEN. I.

Az alighanem már 1793. tavaszán átalakult páholy az év vége felé már 34 tagot számlált. Ezek a következők: gróf *Török Lajos*, tanulmányi főigazgató, főmester; Kisdobai *Dobay Dániel*, városi tanácsos, helyettes főmester; *Viczay József*, városi főorvos, első felügyelő; *Fried Sámuel*, kereskedő és senator, második felügyelő; báró *Eötvös Gábor*, kamarai ülnök, kinstárnok; *Fülöp János*, városi tanácsos, titkár; *Fucker Jakab Frigyes*, orvos, szónok; *Schröd Erazmus* építészeti, mérnöki és rajztanár, szertartásmester; *Neumáni Péter*, kereskedő, ellenőr; és *Heinzeli János*, bölcsésztudor, gazda; — továbbá: báró *Splényi Gábor*, tábornok; gróf *Csáky Antal*, cs. k. kamarás, utóbb szepesi főispán; *Fuletinczi Kelcz Antal*, királyi tanácsos; *Szluha Ignác*, kapitány; *Koji Komáromi György*, Abaujmegye táblabírája; *Bizáki Puky László*, Abaujmegye alispánja; *D'Esté Viktor*, akadémiai tanár, a ki a helybeli kritikus viszonyoknál fogva ideiglenesen fedezett; báró *Vécsey János*; *Darvas János*, Abaujmegye főszolgabírája; *Szent-Imrey Gábor*, Abaujmegye főszolgabírája; *Sterly Bonaventura*, minorita Budán; *Nyitraivánkai Vitéz Imre*, az elemi iskola igazgatója s a tanítóképezde tanára; *Koji Komáromi Lajos*, Abaujmegye táblabírája; *Dudási Antal*, minorita és Almásyék nevelője; *Vuchetich Mútyás*, akadémiai, utóbb egyetemi tanár; *Sellyehi Tiszta Ferencz*, Abaujmegye

főjegyzője; *Takács*, kapitány; *Palmano János*, főhadnagy; *Kroubiegel Pál*, főhadnagy; *Forberger Mihály*, magánzó Eperjesen; *Sándor József*, Hevesmegye mérnöke; és *Tasnádi István*, ref. lelkész Moldvában: — végül a szolgáló tt. *Panigarolla János*, polgári pároka készítő Kassán, és *Stetz Gáspár*, polgári lakatosmester Eperjesen, a miből bizton következtethető, hogy a páholy felváltva Eperjesen is dolgozott, mivel távollévő szolgáló t.-nek nem vehette volna semmi hasznát.

A tt. egyik legelső dolga volt, hogy egy közel megjelent német röpiratot lefordították és Kassán 1793-ban kiadták „A Szabadkőművesek nem Jakobiták” cím alatt; a füzetke azonban csakhamar eltiltatott.

Ettől szárva nőtt a fentebb említett *Fekete György* kath. lelkésznek, a ki a szabadkőműveseket ugyan már néhány év óta bántalmazta, most azonban oly dühvel támadta meg, hogy hírnevük és becsületük, sőt létük miatt való aggodalmukban 1794. jan. 3-án a pesti páholyhoz folyamodtak tanácsért.

Egyéb bántalmak közt — úgy mondták — melyeket a városban el kell tűrnünk, leginkább fáj s a legtöbb gondot okoz nekünk *Fekete György* lelkész rágalalmazása és mértéktelen szemtelensége, a ki m. e. 3 év óta mindenféle a néphez intézett beszédében tiszteletreméltó rndünket gúnyolja és üldözi.

Igy mostani újévi predikációjában — melyre mindenféle embereket már három héttel előbb összehozott — nem átalotta a szabadkőműveseket nyilvánosan királygyilkosoknak, istentagadóknak és a legroszabb jellemű embereknek nevezni, sőt azt is állítani, hogy titkos világosságuk főleg abból áll, hogy nevüket gyakran szokták változtatni a czélból, hogy annál biztosabban garázdálkodhassanak s az államokat annál könnyebben felforgathassák. Ennek megerősítésül felhozta,

hogy hajdan kőfaragóknak, utóbb szabadkőműveseknek nevezték, mostanában pedig Jakobinusoknak nevezik magukat. Hogy pedig a szabadkőművesek a királyok élete és trónja ellen törnek, azt világosan tanúsítanak irataik és tetteik.

Rendünknek ezen vádolásával meg nem elégedvén, egyúttal az 1790. türelmi törvényt ép oly mértékten effronteriával és szemtelenséggel támadta meg, kiváltván: Türelem! Türelem! Most mindenki a türelmen nyargal és mindenki türetik! A szabadkőművesek az elsők voltak, kik türelem után kiáltottak, s azt dicsőítvén, immár minden vallást felforgattak, Jézus Krisztust számos iratban csalónak állítják oda, s ezt tényleg állítják is.

Ily és hasonló vádakkal kivált a műveletlen népet izgatja a más hiten levők ellen, — a szabadkőművesek ellen azonban nemcsak rossz véleményre, hanem valószínűsítő gyűlöletre sarkalta azt.

E különben is nyughatatlan természetű ember köztilunk egyeseket, kikről gyanítja, hogy szabadkőművesek, a szószékről majdnem név szerint támadja meg és kevésbbé tanítja a keresztény vallás parancsait, mint inkább a különböző felekezetű emberek közti gyűlöletet szítja, és mindnyájukat a szabadkőművesek ellen felizgatja!

Míg ily módon igyekszik a hierarchiának kezére járni s annak támaszát képezni, — annál veszedelmesebbnek látszik előttük, minél bizonyosabb, hogy a Jezsuiták serege — kiknek hívei közé ő is tartozik — ismét nagy tekintélyhez jutott; másrészt pedig a Jezsuiták e hívei által — ha azok továbbra is büntetlenül garázdálkodhatnak — biztonságunk nyílt veszélylyel fenyegettetnék.

Eleinte ez embert mint egyszerű rabulistát meg-

vetéssel véltük mellőzhetni, most azonban, midőn be-
 estületünket és biztonságunkat veszélyeztetve látjuk,
 nem maradhatunk oly közönbösek, hogy biztonságunk
 megóvásáról ne tanácskoznánk. És mivel irántatok
 k. tt. ép annyi szeretettel mint bizalommal viseltetünk, cél-
 szerűnek láttuk benneteket megkérdezni, hogy ily kö-
 rülmények közt mitevők legyünk, és miképen lehetnénk
 képesek, ez ember szemtelenségének véget vetni, s
 amaz akadályokon, melyeket az emberiség javának
 szentelt működésünk elé gördít, diadalmaskodnunk.

Méltassatok tanácstokra és segítségtekre stb.

E jajkiáltást az Egyesüléshez cz. páholy főmestere
 1794. jan. 14-én vette kézhez, de a páholy jegyző-
 könyvében nincsen annak semmi nyoma, s ennél fogva
 alighanem káptalani ülésben intéztetett el, — miként,
 azt nem tudni. Valószínűleg azt tanácsolták a tt.-nek,
 hogy a mind inkább erősödő reactionárius áramlatban
 maradjanak nyugton, hagyják *Feketét* kiabálni, s igye-
 kezzenek a közvéleményt mint eddlig röpiratok útján
 felvilágosítani s a szabadkőművesség iránt jobban han-
 golni. E tanácsot a páholy azonban már nem követ-
 hette.

1794. jul. 17-én ejtette meg tisztújítóját, mely
 alkalommal *Török* mellett *Viczay* lett a helyettes fő-
 mester. Az újabban csatlakozott férfiak közt lehetett Li-
 póczy *Keczer András*, a ki 1792-ben a pesti páholyhoz
 felvételért folyamodott, de az által a kassaihoz utaltatott.
 Lehet, hogy azóta ennél belépett, ha egyáltalában sza-
 badkőművessé lett. Bizonyos tekintetben talán osztozott
Kazinczy véleményében, a ki e páholyhoz nem csatla-
 kozott, mivel ő minden rendszerbeli testvért t.-nek tekint,
 itt pedig — úgymond egy pesti t.-hez — minden ellen,
 ki nem úgy gondolkozik mint ők, szabadkőművesietlen
 gyűlöletet tapasztal.

A kihez ebbeli sorait intézte, a jól értesült *Aigner* kapitány utóbb azt állította, hogy főleg a kassai páholy miatt tiltatott volna el a szabadkőművesség, — oly megjegyzés, mely teljesen érthetetlen. Hiszen a türelmetlenség, melyről *Kazinczy* megemlékszik — alighanem csak befelé — más rendszerbeli tt. ellen volt irányulva; de még ha az természetes ellenhatásként a klerus támadására, az ellen fordult volna is, semmi esetre sem lehetett az oly támadó, hogy a kormány figyelmét felkeltse, vagy éppen az egész szabadkőművesség tilalmát okozza. Ennélfogva csak az a feltevés marad hátra, hogy a kassai páholy amaz irodalmi működése által, melyet a papi támadások ellenében a szabadkőművesség érdekében kifejtett, az udvar haragját felidézte, s így a szabadkőművesség tilalmát sietette volna. A reactió 1794-ben csakugyan elég erős volt már, hogy efféle rendszabályokat alkalma zhaszon. Egyelőre minden szabadkőművesség mellett vagy ellen írt mű eltiltatott; így 1794-ben *Szuhányi Ferencz* ex jezsuita szabadkőműves ellenes röpirata is. E füzetke (Fel-fedezett áll-ortca, melly nyilván ki-mutattya, hogy a szabadkőművesek valóságos Jakobínusok“ 1794.) a censura engedélye nélkül és névtelenül jelent meg. Ennélfogva perbe fogták, s az udvari kancelláriának 1794. márcz. 27., július 3. és aug. 4-iki leiratai folytán elrendeltetett annak lefoglalása, s egyúttal a vizsgálat annak kiderítésére, ki legyen annak szerzője, s kik voltak eddigi vevői, hogy azokat felelősségre lehessen vonni.

A nádor jelentése (aug. 22.) szerint kiderítette a vizsgálat, hogy az irat Kassán, *Landerernél* 1000 példányban nyomtatott, melyből *Bodenlosz Mihály* saecularizált pap 500 példányt átvett, ezekből 400-at Pestre küldött és 30-at Kassán szétosztott. A nála levő 69

példányt elkobozták, úgyszintén pesti könyvkereskedőknél 332 példányt.

A vallatásnál *Bodenlosz* a röpirat több vevőjét nevezte meg, de kijelenté, hogy nem ő a szerzője; ő csupán 500 példányt vett át eladásul, illetve szétosztásul. Hogyan került ki a vizsgálat alul, nem tudni; a művecske tilalmát azonban királyi resolutio megerősítette.

Midőn e tilalamat Abaújmegye közgyűlésén kihirdették volna, valaki *Kazinczyhoz* fordult, mondván: Hogyan, hát a szabadkőművesek mégis csak Jakobinusok? Mire *Kazinczy* bátran odafelelt: Az államügyekbe avatkozdi s a királyt orgyilkos módon eltávolítani, nem a szabadkőművesek, hanem a jezsuiták szokása.

Habár a hatóság nem tudta a szerző kilétét küldeni, a tt. csakhamar kitudták, hogy az nem más, mint *Szeitz Leó* egri pap, *Kazinczy* szerint *Szuhányi Ferencz*. Gyanúsításait daczára annak, hogy irata eltiltatott, — a budapesti tt. készültek alaposan megczáfolni. *Katona* írt egy czáfolatot s azt átnézés végett *Kovachichnak* adta át. Egyidőben *Gabelhofer* is elkészítette volt a *Szeitz* és *Hoffmann-féle* támadások összehasonlítását és czáfolatát, s midőn *Katona* iratáról értesült, azt is óhajtotta megismerni. Szintúgy *Kazinczy* is megírta a szabadkőművesség apologiáját s azt *Spilenberg Pállal* közölte. Mielőtt azonban ez irat vagy iratok napvilágot láthattak volna, el lőn tiltva az egész szabadkőművesség.

S ezzel bezárultak a páholy ajtai. Tagjai azonban még évek hosszú során barátilag találkoztak és sok jót tettek. E találkozások *Viczaynál* történtek, ki utóbb a tt. központját képezte, és kinek halála után (1810.) sírja fölött testvérei kápolnát emeltettek, melyre gróf *Csáky Manó*, szepesi főispán készítette a feliratot. Kertjében pedig utóda *Schihulszky Frigyes* orvos, kis

kápolnát emeltetett, melyben *Viczay* mellszobra állt, és melyet gróf *Desenffy József* magyar, latin és német felirattal látott el, míg *Kazinczy* az áldásos működésű férfi életrajzát megírta.

A *Viczay* kertjében levő házikó volt kétségkívül a kassai tt. találkozó helye, s a páholy helyisége. Erre enged következtetni az a példázgató mód, melylyel *Kazinczy* a Hernád balpartján, a malmok közelében levő kertet leírja. Itt — úgy mond — barátai szent és zárt körében töltötte élte legkellemesebb pillanatait. A kik nem tudták, mit jelentsen ez anachoretalak, e kápolna, e templomrom, e térdő alak kérő kezekkel, azok fennakadhattak azokon; de a kik tudták, megbocsátották a vétséget a kerti művészet törvényei ellen.

Viczay kétségkívül a páholy-iratok stb. depositáriusa is volt, miután a páholy feloszlott. Ezek a tárgyak *Schihulszkynál* — szintén t. — hagyattak s utóbb a veje *Meissel* kapitány birtokába jutottak, ki a páholy pecsétnyomóját 1870-ben a kassai muzeumnak ajánlódokozta.

A feléledt páholyok közt volt a *miskolczi* is, mely ^{Az erényes világpolgárhoz Miskolczon} hez 1794-ben tartoztak: *Máriássy, Eötvös, Kazinczy Ferencz, Ragályi, Kapczy, Rhédey Lajos, Töröss, Darvas Ferencz, Zsóry és Fáy Ferencz*. Legalább azt állította előttünk *Besze János* azzal a hozzáadással, hogy *Kazinczy Ferencznek* egy 50—60 lapra terjedő, és 5—6 rézmetszettel ellátott szabadkőművesi művecskéjét látta volna, mi azonban valószínűleg téves emlékezeten alapszik: mert ennek a művecskének sehol semmi nyoma nem észlelhető, még bizalmas levelezésében sem.

A *Jó tanács*hoz cz. varasdi páholy is feltámadt, ^{A jó tanács-hoz Zala-Egerszezen} még pedig főleg néhány zalamegyei buzgó tagjának sürgetése folytán. Minthogy azonban a felélesztésre

Varasdon semmi kilátás nem volt, Zala-Egerszegre helyezték át a páholy székhelyét.

E tt. a következők voltak: Japprai *Spissich János*, zalai alispán; gróf *Althan Mihály János*, cs. k. kamarás és zalai főispán; *Mlinarich Lajos*, zalai másod-alispán; Pallini *Inkey Imre*, zalai táblabíró, utóbb alispán; Sárdi *Somssich Lázár*, táblabíró; *Laky István*, csatári plebános; *Kozits István*, táblabíró és *Harit József*, varasdi gyógyszerész.

Hozzájuk csatlakoztak más páholyokból: Pálóczi *Horváth Ádám*, zalai táblabíró; Nádasdi *Sárközy István*, somogyi főadószedő; Mezőszegedy *Szegedi János*, felső-óri prépost és báró *Ghilányi János*, kapitány.

A legbuzgóbb egyike volt *Horváth Ádám*, a költő ki a páholy szerelvényeit éjnek idején Varasdról Zala-Egerszegre hozta; *Ilium in Italiam portans*.

Vajon ez még 1790-ben történt-e, az nem bizonyos, a következő évben azonban már működésben volt a páholy, melyhez 1792 derekáig a következők szegődtek: *Vásárhelyi Sámuel*, győri ref. lelkész; Tubolyszegi *Tuboly László*, zalai főszolgabíró; *Király József*, kamarai inspector Lepoglaván; Györgyfalvi *Csepán István*, ügyvéd; *Csernovics Ádám*, nyug. udvari titkár és Csányi *Csány Ferencz*, vasmegyei szolgabíró.

A tisztikart a következő tt. képezték: *Spissich*, főmester; gróf *Althan*, helyettes főmester; *Mlinarich* és *Inkey* felügyelők; *Horváth*, titkár; *Ghilányi*, szertartásmester; *Somssich*, szónok; és *Laky*, kincstárnok.

Egyik első feladatának ismerte a páholy, a valódi türelmetlenséget ellensúlyozni, mely a megyében oly erőt vett, hogy a közgyűlésekben nem mert senki szabadelvű irányban szót emelni, nehogy azonnal naturalismusról és indifferentismusról vádoltassék és szabadkőművesnek kikiáltassék.

E célra a páholy 1791-ben röpiratot bocsátott ki (A vallás dolga Zalavármegyében a mostani idő-fordulatban. Nyomatott az Okos Jámbozságnál 1791.) mely a protetáns nemességnek *Althan* főispánhoz intézett levelét, ennek beszédét és *Spissichnek* erre adott válaszát közli, a melyeket a türelmesség szelleme lengi át.

Ez év vége felé *Spissich* Pestre jöven itt megismerkedett *Aigner* kapitánynyal, és a templomos rendszerrel, mely annyira megtetszett neki, hogy feltette magában, azt páholyában meghonosítani, mely esetre *Aigner* az alapító oklevelet megadni ígérkezett. *Spissichnek* nem volt nehéz, testvéreit a templomos rendszernek megnyernie. 1792 nyarán ismét Pestre utazván jun. 26-án kérte az alkotmányt s a szertartásokat, melyeket két nappal később megis kapott, egyúttal főmesterré beigtattatván.

A páholy további sorsa és működése felől igen fogyatékos adatok állnak rendelkezésre. *Spissich* azt állítja ugyan — igaz, erős pressió alatt, — hogy a páholyt 1793-ban feloszlatta; de ez alig vehető szószserint, mert az 1794. év derekán azt vallja *Kazinczy*, hogy — valószínűleg szeretett barátja *Horváth* Ádám kívánatára — *Spissich* páholyához csatlakozott, és hogy a szerencsét, annak gyermekei közé tartozhatni oly nagyra becsüli, hogy e miatt nem óhajtott a kassai páholyba belépni.

De nemsokára ez után bizonyára megszűnt a páholy. *Spissich* nem törődött a pesti skót páhólnál elvállalt feltételekkel és többeket a kikötött előzetes bejelentés nélkül felavatott; abban is gyanúsak találta, hogy a jesuitismus felé hajlik, kijelentvén, hogy azt a szabalkömvességgel könnyen meglehetne egyeztetni. Utóbb talán még más okok is merültek fel, mert

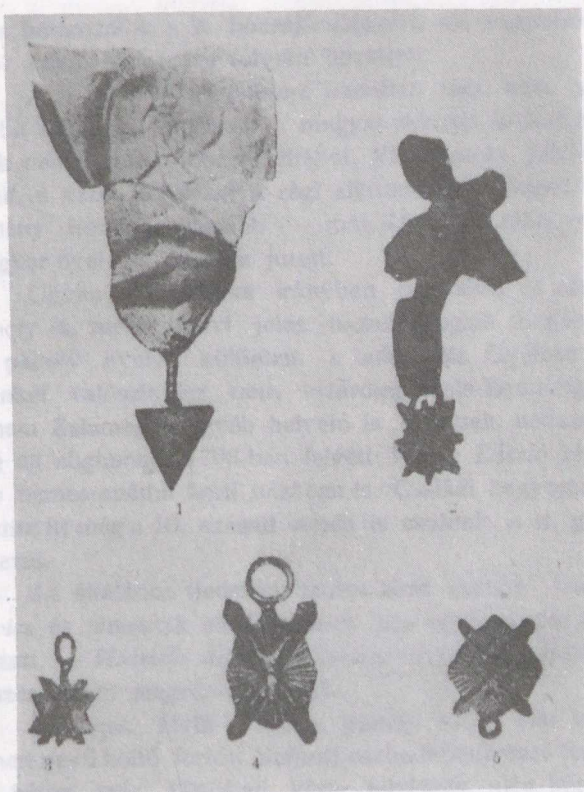
még 1794-ben visszakéretett tőle a páholy alapító levele, melylyel az legális alapját elveszítette.

Ez intézkedés talán kissé el volt hirtelenkedve; mert *Spissich* még néhány évvel utóbb is kijelenté, hogy mitsem fájlal annyira, mint azt a vádat, hogy nem őszintén járt volna el, a hatalmával visszaélt volna, s ennél fogva vizsgálatot kért, hogy magát tisztázhassa.

De ha a páholy a terhére rótt jezsuita iránytól ment volt is, alighanem politikai irányzatokat követett.

A mennyire a tt. II. *József* szabadelvűségét a szellemi haladás s a vallási tolerancia tekintetében helyeselték, oly annyira rosztalták azon intézkedéseit, melyek a nemzetiségek elnyomását czélozták s ezeket igyekeztek lehetőleg ellensúlyozni. Ez intézkedések viszsza vonása előtt, 1790. jan. havában figyelmeztette *Horváth Ádám* barátját *Kazinczyt*, igyekezzék testvéreivel egyetemben azon, hogy a magyar nyelv hivatalos nyelvvé tétessék. De csakhamar módosította e nézetét; mert több megyében tett útjában — úgy mond január hó végén — helyesen vetették ez ellen, hogy miután a régi jogok visszahelyeztetését sürgetik, melyek közé az is tartozott, hogy a latin legyen a hivatalos nyelv; — az ellen dolgoznának, ha most a magyar nyelv behozatalát követelnék. S ez ellenvetés alapos volt. A régi alkalmányos viszonyok tökéletes helyreállítása a latin nyelv nélkül nem volt képzelhető. Ennél fogva, nehogy a magyar nyelv sürgetésével magukat a régi institutiókat támadják, s azáltal veszélyes praecedens alkossanak Magyarországon liberális férfiak egyelőre lemondtak anyanyelvük behozataláról, csak hogy a régi institutiók teljes helyreállítását követelhessék.

E felfogás Somogy megye közgyűlésén érvényre is jutott. S *Horváth* sietett annak határozatait barátjával miheztartás végett közölni, megjegyezván, hogy

- 1 Páholytagsági jelvény : Kék selyemcsokorról aláfüggő vakolókanál sárgarézből. Mellre tűzendő.
- 2 Skót mesternek jelvénye : A keresztre feszített Szt.-András sárgarézből, keskeny zöld szalagon. Mellre tűzendő.
3. 4. 5. Ugyanaz, más rajzban, szalag nélkül.

ama határozatok a tt. hozzájárulásával, sőt nagyobbára azok kezdeményezése folytán hozattak.

A tt. ebbeli működésére azonban már nem volt többé szükség. II. József a magyar nemzet kíváncsimának nem tudott többé ellentállni. Visszavonta rendeleteit, s ezzel helyreállt a régi alkotmányos állapot, sőt néhány hónappal később — már II. Lipót alatt — a magyar nyelv is diadalra jutott.

Ugyan e hazafias irányban műdődött az egész páholy is, mely annyi jeles hazafit foglalt magában. A páholy nyelve különben a latin volt. Gyűlései és munkái valószínűleg nem kizárólag Zala-Egerszegen, hanem Zalamegye egyéb helyein is tartattak, nevezetesen az alighanem 1793-ban felvett *Varga László* birtokos nemes-apáthii kerti házában is. Családi hagyomány szerint itt még a 19. század elején is szoktak a tt. gyűlekezni.

Az általános ijedelem hatása alatt, melyet *Martinovics* és társainak elfogatásának híre országszerte elidézett, — *Horváth Ádám* vallomása szerint — a páholy összes iratait megsemmisítették.

Kétségen kívül ő volt a páholy lelke. Már mint ismert nevű költő forrón óhajtott szabadkőművessé lenni. De bárha már 1787-ben kérte felvételét, még két év múlva sem ért célzt. Időközben levelével felkereste őt *Kazinczy*, ki miután egy év lefolyása alatt humanus és felvilágosodott gondolkozásáról, valamint szíve nemes voltáról meggyőződött volna, eleinte példázgatva, 1789. elején pedig nyíltan bevallotta neki, hogy szabadkőműves, buzdítván őt is, hogy ázzá legyen.

Örömmel fogadta *Horváth* e hívást. A szövetséget oly magasztosnak tartá, hogy tagságát többre becsülte, mint bátmely tudós társaságét. És szerencséjéhez, — mint vallja — csak az hiányzott, mert vakon szülött-

nek érzi magát, míg azt el nem éri; kérve kéri tehát barátját, hogy neki a helyes utat jelölje ki.

És *Kazinczy* hogyan sietett volna, hogy barátja e benső óhajlásának teljesültét lehetőleg előmozdítsa. E célra, 1789. október havában Bécsbe utazván nem sajnálta a nagy kerülőt a Balatonhoz, hogy barátját Szántódon meglátogatván azt a személyes érintkezés után jó lélekkel felvételre ajánlhassa. Ez kétségkívül megtörtént s ennek folytán *Horváth* 1789. nov. 19-én Pesten fel is vététt. *Kazinczy* adta neki az *Arion* rendi nevet, mely alatt számos szabadkőművesi irányú költeményt és értekezést írt, melyek nagyrészt kéziratban maradtak.

E téren hazánkban egyike az elsőeknek volt. *Horváth Ádám* egyáltalában nem titkolta szabadkőműves voltát, sőt nyíltan annak vallotta magát, de oly módon, hogy csak a beavatott érthette meg. Ilyen volt az arczképe is, melyet *Kazinczy* 1792-ben Bécsben rézbe metszetett.

Az Éberséghez
Eszéken.

Az *Éberséghez* címzett páholy Eszéken is felébredt tetszhalottiból, és már 1790-ben találkozunk egyik tagjával *Hubmann Ferencz*czel. Egyéb adat azonban nincs is róla.

A
Kolozsvári
páholy.

II. József halála, mely a szebeni páholyt munkái felfüggesztésére készíteté, a kolozsvári tt.-nél az ellenkező hatást idézte elő. Azt határozták, hogy 1787-ben feloszlott páholyukat újra megnyitják. S erre teljesen jogosítva voltak. Nem tekintve azt, hogy a reform-párens érvénytelenné vált, még annak értelmében is joguk volt volna arra, Kolozsvárott, az ország fővárosában páholyt létesíteni, kivált miután a szebeni megszűnt.

A páholy feléledésének idejére és tagjaira nézve hiányzik minden pozitív adat. De *Kazinczy* már 1790. márczius havában buzdította *Arankát* páholy alakítására

a mi alighanem gyorsan megis történt, — hiszen volt Kolozsvárott t. elég.

Eleinte a páholy valószínűleg nem volt igen fényesen felszerelve, mert 1792-ben a szebeni tt.-től kérték páholyuk szerelvényeinek átengedését, a mit azonban az elkeseredett százsz tt. kereken megtagadtak.

A páholy kötelékébe kétségkívül gróf *Bánffy György* kormányzón kívül beléptek az összes guberniumi hivatalnokok, kik annak idején a szebeni páholyhoz tartoztak. Melléjük okvetlenül nagyszámú előkelő és kiváló férfi sorakozott. Ilyenek a többi közül: *Sipos Pál*, utóbb a pataki főiskola matematika és physika tanára, az Isometer című matematikai műszer feltalálója; *Nálczy József*, testőr és író; *Gyöngyösi János*, torzai ref. lelkes, az ismert költő; és a páholy lelke *Aranka György*, a marosvásárhelyi királyi tábla ülnöke, a költő és író. Az ő buzdítása folytán véghez vitte a páholy azt, mit a szebeni páholy régen tervezgetett, de sohasem tudott életbe hívní.

Már 1785-ben pendítették meg történeti társulat alapításának eszméjét, a melynek feladata lenne, az országban elszórt, és pusztulásnak kitett történeti kéziratokat s okmányokat összegyűjteni és sajtó útján sokszorosítani. Az akkoriban lanyhán vitt ügyet a páholy immár felkarolta, még pedig oly formán, hogy egyúttal egy másik társulat létesítését is tervezte, mely Nyelv-művelő társulat igénytelen czíme alatt az összes tudományokat magátan foglalta, s a történeti társulattal karöltve valóságos tudományos akadémiát, s egyúttal a páholy profán működésének terét volt képezendő.

A két társulat terve 1791-ben az országgyűlés elé terjesztetett, s az által melegen fogadtatott, kivált a történeti társulat, melyért gróf *Bánffy György* lelkesen lándzsát tört.

A társulat előzetes aláírások útján már teljesen biztosítva volt, s ennél fogva már 1791. máj. 12-én tartotta meg alakuló gyűlését, mely alkalommal gróf *Bánffy György* elnökévé; báró *Bánffy Farkas*, gróf *Teleki Ádám*, báró *Brukenthal Mihály*, gróf *Eszterházy János* és *Szegedy János*, tanácsosaivá, gróf *Bethlen Gergely* pedig jegyzőjévé, és gróf *Teleki László* pénztárnokává választottak, egytől-egyig oly férfiak, kikkel a szebeni páholyban találkoztunk, és kikről bátran feltehetjük, hogy a feléledt kolozsvári páholyoknak is tagjai voltak, valamint a történeti társulat többi 70 tagjának is legnagyobb része.

Nem oly gyorsan jött létre a Nyelvművelő társulat, melyet a germanizáló irányzatokat tápláló udvar eleinte fölöslegesnek mondott. Daczára annak a társulat *Aranka*, és *Cserey Farkas* tt. buzdításai folytán 1794-ben megalakult. Elnöke ennek is gróf *Bánffy György*, helyettesse gróf *Teleki Mihály*, jegyzője *Aranka*; tagjai közül *Cserey Farkas*, báró *Domokos Antal*, *Eder József Károly*, *Etienne András*, *Szalkay Antal*, *Szentpály Elek*, gróf *Toldalagi László* és *Ziegler Sámuel* a szebeni páholy tagjai voltak, és most valószínűleg számos, más páholyokból származó t-vel e páholyt erősítették.

Mind a két társulat eleinte igen elismerésre méltó tevékenységet fejtett ki, később azonban pusztulásnak indult, miután életizmuk, a páholy, működését — talán még 1794-ben — kénytelen volt megszüntetni.

A Három
oszlophoz
Brassóban.

Feléledt a Három oszlophoz cz. brassói páholy is. Midőn 1786-ban feloszlott, tagjainak nagyobb része a szebeni páholyba lépett. De már 1787. július havában fedeztek a brassói páholy tagjai közül *Barbenius*, *Closius*, *Plecker János* és *Plecker Pál*, nyilván azon célból, hogy páholyukat reaktiválják. Ez azonban úgylátszik nem sikerült, mert 1788. márcz. havában

Drauth M. A., az „előbbeni“ brassói páholy tagja a szebeninél befogadást kért. A következő évben azonban, talán mindjárt a török háború befejezte után, alighanem mégis felélesztették a brassói páholyt. Akkot a következő brassói tt. tartoztak a szebeni páholyhoz, ú. m. *Eder, Enyedter, Ernst C., Ernst F., Frantz, Herman, Kleinkauf, Lang, Langersdorff, Rauss L., Riemer, Schobeln J. G., Seidl, Sulzer és Tartler T.*

Ezeket az őket összeíró a brassói páholy oly tagjainak nevezi, kik 1789-ben a szebeni anyapáholyhoz tartoztak, miből következtethető, hogy a többi, meg nem nevezett tt. a páholyt újra megnyitották, mire azután amazok is visszatértek.

1790-ben ismét *Drauth J. A.* vezette a kalapácsot, míg *Enyedter* és *Riemer L.* mint felügyelők, *Schobeln J. G.* pedig mint titkár működtek. Ez évi aug. 9-én hidvégi gróf *Nemes János* titkos államtanácsost s a székelv székek administratorát avatták fel.

Egyéb fel nem jegyezhető a páholyról. Iratai elkallódtak. Szerelvényeinek némi része azonban fennmaradt, közte pecsétnyomója is. A pecséten három koronázott oszlop látható a kockás padlón, melyen körző kalapács stb. hevernek. Körirata: ZU DEN DREY SÄULEN ††

A brassói páholy anyapáholya, a nagyszebeni, azonban nem támadt fel halottaiból, mire nézve 1793-ban történt ugyan kísérlet.

Miután ugyanis *Aigner* kapitány pesti és budai páholyát és templomos káptalanját felállította volna, szemét Nagyszebenre is vetette, és tudakozódására *Löfflertől* értesült, hogy a szebeni káptalan teljesen megszűntnek tekinthető. Ez értesítésről véletlenül tudomást szerzett *Bausznern*, és mint Comendator Citi-niensis kötelességének ismerte, *Löffler* állítását annyi-

A Szt.
Andráshoz
N.-Szeben.

ban megczáfolni, hogy *Aignernek* (1793. máj. 21-én) kijelenté, hogy a szebeni káptalan, némi akadályok elhárítása után könnyen lenne ismét működésbe hozható.

Aigner biztatására *Bauszner* hozzá is fogott az akadályok elhárításához, de sikertelenül. Mindazáltal beküldte annak a szebeni káptalani tagok névjegyzékét, melyet *Hauenschild* hagyatékában talált, s a mely így elkerülte azt, hogy a többi iratokkal együtt a páholy becsesebb holmiját őrző vasládába került. Erre nézve báró *Brukenenthal* kormányzó felkérte, hogy annak a könyvtárában engedjen helyet, mire az azonban nem volt hajlandó. Ellenben átvette azt gróf *Bánffy György*, de utóbb átadta *Hochmeisternek*, kinél mint szebeni polgármesternél, teljes biztonságban volt.

Előtte, miután a 3 kulcs elveszett, feltörték 1792. végén *Löffler* és *Bedeus* a ládát és kivették a kötelezvények egy részét behajtás végett. Így *Bedeus* behajtott *Herberth*-től 200 frtot, a melyet kölcsönkép megtartott, szintűgy *Reissenfels*, ki 170 frtot behajtván s megtartván, kötelezvényt adott róla. Ellenben megsemmisítették *Hochmeister* kötelezvényét. 1796. szept. 11-én ugyanis a tt. minden reménynyel felhagytak arra nézve, hogy a páholyt valamikor még feléleszthessék, s ennél fogva az addig tartott helyiséget elhagyván, a hátralék házbért ama kötelezvényvel fedezték. A többi kötelezvény, miután a hitelező — a páholy — megszűnt, beválatlanul maradt. Sőt a vasláda tartalma még növekedett 1822-ben azon szabadkőművesi iratok által, melyeket halála előtt gróf *Bánffy* oda szánt. Csak azután kerültek az összes irományok eredeti rendeltetési helyükre, a Brukenenthal-muzeumba, a hol kegyeletesen megőrizték a mai napig.

A felélesztett páholyok közé tartozik valószínűleg a Becsületességhez című páholy is, melynek csupán pecsétje maradt fenn. Azon ötrét osztott koronázot

paizson látható repülő galamb az olajággal, ülő galamb, bárány és két rozetta. Alul: PROBITATE. A pecsétnyomó *Ivánka Imre* titkos tanácsos birtokában van, s adatai képezik egyedüli forrásunkat.

Szerinte a páholy élén állt anyagi oldalról nagyatyja, *Péchy Imre*, bihari alispán, országos képviselő utóbb alnádor, igen szabadelvű és bátor férfi, a királyi táblánál az egyedüli, ki az állítólagos felségsértő *Iovassynak* az udvar által elrendelt elfogatását roszalta, s e miatt ad audiendum verbum regis czítálva, a királynak is kereken kijelentette, hogy az elfogatas törvénytelen: — annak daczára is végrehajtatott.

A páholyhoz tartoztak továbbá: *Ivánka László*, *Imre* atyja; *Csanády László*; valamint a két költő *Kazinczy Ferencz* és *Kölcsey Ferencz*; és valószínűleg *Zsombory Imre* alispán, *Péchy* veje és szomszédja.

Az öreg *Péchy* halála után *Ivánka Imre* átvizsgálta a könyvtárt s ez alkalommal akadt az érintett pecsétnyomóra, mely megerősítette azt a családi hagyományt, mely szerint *Péchy*-nek álmosdi jószágán Bihar megvében páholy létezett. Ez azonban egyáltalában nem zárja ki azt, hogy a páholy tulajdonkép való székhelye nem a megye központján Nagyváradon lehetett, kivált a 80-as évek első felében.

Valószínűleg már 1790-ben éledt fel a páholy új működésre, és *Péchy* ki csak 1792-ben lőn — a budai páholyban — szabadkőművessé, azután vette át a kalapácsát.

Nagyatyja hagyatékában *Ivánka Imre* egyébiránt *Kazinczy*-nak és *Kölcsey*-nek számos levelét s értekezését is találta, melyeket öcsce *Ivánka Zsigmond* vett magához, de oly rosszul őriztette, hogy elrothadtak és porrá lettek.

Állítólag — *Széky Péter* volt orsz. képviselő sze-

Rahói
páholy

rint — gömör megyei *Rahón*, *Kendy János* kastélyában is létezett páholy, melyhez sógora *Fejes János* is tartozott volna, ki a szomszéd Alsó-Székelyeken lakott. Nála mindig a legjobb családból való 12 ifjú volt pályán, köztük annak idején *Izsák Sámuel*, utóbb királyi tanácsos és Szatmár megye alispánja is, a ki a szabadkőművességet alighanem Szatmár megyébe is átplántálta, a hol *Kölcsy Ferencz* a szabadkőművesek feje volt volna. Hogy valóban t. volt, azt eléggé világosan tanúsítja „Akáczia” című költeménye. Az a körülmény, hogy egy időben több páholyban említetik, nem bizonyít egyik adat ellen sem, mert akkoriban mindenki egyszerre több páholyban is lehetett tagja. Benső barátja, *Szemere Pál*, a költő, is igen valószínű, hogy szabadkőműves volt.

II. A templomos rendszer Magyarországon.

A templomos rendszer Erdélyből, a honnan a magyarországi (IV.) balley restitutálendő volt volna, a 80-as évek elején Buda-Pest testvérvárosba, sőt az ország fővárosába, Pozsonyba is átplántáltatott, de a behozónak, *Murusi* gyász-fejedelemnek jellembeli fogatkozásai miatt itt virágzásra nem juthatott, sőt csakhamar teljesen elhanyaglott, szintűgy mint az osztrák országos nagypáholy létre jötté után Erdélyben is. Csak majdnem egy egész évtized múlva tétetett erre újabb kísérlet, még pedig oly férfi által, ki úgy jelleménél, mint a templomos rendben élvezett tekintélyénél fogva a siker biztosítékait magában hordta.

Aigner F. A.
nagyemester

E férfi *Aigner Ferencz Ádám* (szül. 1751. nov. 4. Esztergomban), ki katonai neveltetésben részesülván az Eszterházy-gyalogezredben hadnagygyá neveztetett

ki, és 1784-ben beosztatott a térképészeti csapathoz, melynek feladata volt Délmagyarország felmérése. Temesvárra jutván itt szabadkőművessé, és csakhamar mesterré is lett, a mit kizárólag széles ismereteinek köszönhetett, a melyeket kora ifjúsága óta a szabadkőművességre nézve olvasás útján szerzett volt. Csakhamar a Rózsakeresztes-rendbe is belépett, de Eszékre, majd Péterváradra áthelyeztetvén, a gyakorlati kísérletekről végkép lemondott.

Csapatja teljesítvén feladatát, *Aigner* 1788-ban mint főhadnagy az esztergomi katonai nevelő intézethez, majd ezredéliez Gácsországba jutott, s azzal 1790-ben mint kapitány Németalföldre volt menendő. De már az indulásnál gyöngélkedvén, útközben nehéz beteg lett, és Prágában kellett maradnia. Itt 9 hónap alatt lassan, de teljesen helyreállt, mindazáltal nyugalomba helyeztetett talán saját kérelmére, hogy egészen a szabadkőművés-ségnek élhessen.

Javuló állapotában ugyanis több előkelő t.-rel, *Kinigl* és *Sweerts* grófokkal stb. megismerkedvén, az 1791. év első napjaiban mint *Eques a Pannonia* lovaggá avatztatott.

A templomos-rendszerrel megismerkedve, annak rajongó híve lett, s arra tökélt el magát, hogy azt Magyarországon meghonosítja, s egészen annak fog élni. E szándékát *Kinigl* gróf, kinek teljes bizalmát megnyerte, nemcsak helyeselte, hanem mint a prágai rendi igazgatóság elnöke mindenképen elő is mozdította. Engedélyével *Aigner* az egész rendi levéltárt átbúvárolta s az által bármi kérdésre nézve valóságos tekintélylyé vált. Eléggé megerősödve 1791. júl. 8-án elhagyta Prágát, minekutánna a legmagasabb fokot (*Eques professus*) is elérte, és *Kinigl* neki nagy műsijára nézve hathatós támogatását megígérte volna.

E missióra nézve már Prágából tette meg az első lépéseket, még pedig *Strohmayer* nyug. kamarai kancalista, *Murnsi* herczeg egykori czinkostársa útján, a ki. ügylátszik 1790-ben a *II. Lipót* által nagy stílusban szervezett titkos rendőrségnél alkalmazást nyert, miről azonban *Aigner*-nek sejtelme sem volt. Ez állásban a kormánynak csakhamar nagyfontosságú szolgálatokat tett, melyek megjutalmazásául 6000 frtot kért *II. Lipóltól*, ki ez összeget sokalta ugyan, de a kérő merész fellépésére mégis megadta. E pénzen *Strohmayer* Budán könyvkereskedést nyitott, mely azonban nem igen prosperált.

Az egész dolgot körülményesen megírta *Aigner*-nek, ki nagy „szolgálatai” iránt nem lehetett tisztában, és különben is oly buzgó szabadkőműves volt, barátjának a rend körül mutatott buzgalmát is annyira becsülte, hogy azt nemtelen cselekedetre képesnek nem tartotta. Csak két évvel utóbb győződött meg ez ember aljas jelleméről.

Strohmayer pedig, ki *Aigner*-nek az előbbi években több szívességet tett, annak Prágában való tartózkodását, s a kormánynak Magyarországon fitogtatott liberalizmusát, valamint saját befolyását az udvarnál arra akarta felhasználni, hogy a Szt.-Sándor a 3. ezüst horoghoz címzett páholyt új életre támaszsza, mihez Bécsből az engedélyt, Prágából pedig a jogosítványt káptalanra is, minden nehézség nélkül remélte kieszközölhetni.

Már 1790. nov. 1-én értesítette *Aignert* e szándékáról, s utóbb arról, hogy *Cseh-Szombathy* s a többi vele szövetkezett t. kívánatára személyesen kérte a királytól az engedélyt, mely azonban megtagadtatott, mivel Pesten úgyszólván létezik páholy. De *Strohmayer* nem csüggedett, bízván abban, hogy kérelmét közelébb is-

mételheti, mert a Nagyszívűség páholy tagjainak java kész hozzá csatlakozni, sőt a páholyt már fedezte is.

Ezzel szemben *Aigner* óhaj tandónak tartotta, hogy a tt. java ne fedezze a páholyt, hanem hasson oda, hogy a legközelebbi tisztújításnál *Strohmayer* választásuk meg főmesterré, miá tal újabb kérvénynek szüksége elesnék, a páholyt pedig könnyű szerrel lehetne a tem-
 losos rendszernek megnyerni.

Ez óhajítás azonban elkésetten érkezett, mert a tt. java már fedezett, a többi pedig majd magától fedez vágý ártatlanul tovább tengődik — mint *Stromayer* mondja. *Aigner* pedig ismételten sürgette a páholy megnyerését, még akkor is, midőn már arra tökélté el magát, hogy a katonai szolgálatból kilép, s a rendi ügyeket Buda-Pesten maga veszi a kezébe.

Addig *Strohmayer* mindenféle ürügyek alatt igyekezett *Aignertől* valahogyan az alsó és lovagfok szer-
 tartásait, az azokra vonatkozó útbaigazításokat, jelvén-
 nyeket stb megkapni, a mit az azonban a rendi tör-
 vényekre való hivatkozással megtagadott. Ellenben szívesen megújította *Murusi* által nyert lovagi diplomáját.

Az alatt *Strohmayer* újabb érdemeket szerzett. 1791. márcz. elején éjjel-nappal külön postával Bécsbe utazott, itt a király által azonnal fogadtatott s attól fontos iratok szerkesztésével bízott meg. Tizenegy napi megerőltetett munka után elkészültek az iratok s azokat a királynak átnyújtotta, ki rendkívül kegyes volt hozzá és fényes jutalmat helyezett kilátásba, de hirtelen Pozsonyba utazván, amaz iratokat magával vitte. Ezek közt volt a páholy alakításra vonatkozó kérvény is, melyet szóval is érintett a királynak, ki *Strohmayernek* kifejtett ebbeli eszméit annyira helyeselte, hogy nemcsak a páholy, hanem skót páholy, sőt káptalan létesítésére is az engedélyt félig-meddig meg is adta.

Ámde utólag kiszülhetett, hogy *Strohmayer* „íratái” nem igen felelnek meg, mert jutalmaztatása úgylátszik elmaradt, de még a páholy alakítását is a király határozattan megtagadta.

Most *Aigner* vette kezébe az ügyet. Tavaszkor haza szándékozott utazni *Strohmayer* már évi 100 frtéért 3 szobás lakást is fogadott fel részére (a molnár- és zárda-utca sarkán, melynek két szobáját páholyhelyiségnek lehetett használni).

Mindenek előtt azonban az udvarnál uralkodó hangulat iránt kívánt tájékozódni. Előadta a királynak a szabadkőművességről táplált nézeteit, s ezek annak annyira megtetszettek, hogy azonnal megadta az engedélyt új *német* páholyoknak Magyarországon való alapítására nézve.

Hazatérve — úgymond — a pesti páholyt oly állapotban találta, mely közbelépését nemcsak tanácsosnak, hanem szükségesnek is tévé. Nem is habozott többé, de igyekezett önként elvállalt missziójának megfelelni. Ennek folytán 1791. okt. 2-án *Kinigl* gróftól kérte a VIII. rendi tartomány IV. balleyának restituálására s páholyok alapítására szóló felhatalmazást, mely 1791. nov. 25-én keltezve, őt a Meich hegyen levő Szt.-Márton comthurjának, s az igazgatói káptalan legatas a latere, consiliarius, és delegált biztosának nevezi ki.

Ennek alapján haladéktalan új páholy alapításához fogott hozzá.

A Hét
csillaghoz
Pesten.

Míg a szükséges felhatalmazást Prágából kézhez vette volna, érintkezésbe helyezkedett a Nagyszívűség páholy több oly tagjával, kik annak belviszonyaival nem voltak megegyezve, és kik — jobbnak reményében — szívesen szegődtek hozzá; még pedig a következők: *Kreil Antal*, egyetemi tanár; *Gabelhofer Gyula* egyetemi könyvtárőr; *Cseh-Szombathy József*, Pest

megyei főorvos; *Molnár János*, evang. lelkész; *Milivoin György*, görög plebános; *Liedemann János Sámuel*, kereskedő és *Macher András*, kereskedő.

E tt. hajlandók voltak új páholy alapításában részt venni; de mivel a Józsefi reform-pátenst nem tartották felfüggesztettnek, azt a királynak, *Aigner* iránt szóval adott engedélye folytán nem merték fogamatba venni, hanem minden esetre írásbeli engedélyre kívántak támaszkodni.

E czélra 1791. decz. 15-én a királyhoz folyamodványt szerkesztettek, a melyet *Gabelhofer*, ismerőse, *Gotthardi* kabinetbeli titkár útján benyújtott. Egy hétre rá már kezében volt a decz. 20-án kelt válasz, mely szerint *Gotthardi* az iratot azonnal ő felsége elé terjesztette, s annak megbízásából értesítette, hogy ő felségének semmi kifogása az ellen, ha Pesten német páholy alapíttatik.

Ez általában nem kielégítő autorisatióról, mely azonban a tt.-nek elégségesnek látszott, *Aigner* 1791. karácsony napján értesült, s immár erélyesen hozzá fogott a terv megvalósításához. Nehány előző tanácskozás után 1792. jan. 13-án elhatározták a tt., hogy a *Hét csillaghoz* cím alatt új páholyt létesítenek, hogy a gyűlések mindig hétfőn vagy pénteken tartassanak és hogy a munkák jan. 20-án *Kreil* lakásában (a Magyar-utczában) megkezdendők.

Ezek után a választások ejtettek meg. Először a főmestert választották, és minthogy *Kreil* is, *Gabelhofer* is három szavazatot nyert, s a sors az előbbi mellett döntött, *Kreil* vette át a kalapácsot; első felügyelővé lett *Cseh-Szombathy*, második felügyelővé *Gabelhofer*, titkárrá *Liedemann*, szónokká *Molnár*, kincstárnokká *Macher*, szertartásmesterré pedig *Milivoin*.

Ezután a páholylyá alakult értekezlet mindjárt felvé-

reli kérvényre nézve is döntött. Ugyanis *Müller Antal* az egyetemi fűvészkert kertésze felvételét kérte, mint szolgáló testvér. Minthogy azonban állami szolgálatban áll, különben is igen képzett férfi, és a tt. kérelmének okát (a díjak kiméltése) sejtik, de szolgáló testvért semmi szín alatt nem akarnak alkalmazni, — azt határozzák, hogy díjtalanul veszik fel, és reája bízzák a páholybeli teendők elintézését, a mi általában minden fokban a legfiatalabb tag dolga legyen.

Végül kijelenti *Aigner*, ki mint a páholy főlebbvalója tisztségre nem aspirált, — hogy a páholy ünnepélyes megnyitása előtt szükséges a reversalisknak kiállítása, mit a tt. másnap eszközöltek. A reversalissal eskű alatt kötelezték magukat arra, hogy a templomos rendszert követik, hogy a cs. kir. örökös tartományokban kinevezett prágai rendi igazgatóság által velük megismertetendő összes főbbjeik iránt közművesi köteleességük szerint törhetetlen engedelmességgel lesznek, és hogy a rend törvényeihez s a conventek határozataihoz alkalmazkodni fognak.

Daczára annak, hogy mindezek kellőleg előkészítve voltak, a páholy beigtatása mégis néhány napig elhúzódott. Jan. 19-én ugyanis *Kreil* értekezletet hívott egybe, melyben kijelenté, hogy magyar-utcai lakása sok alkalmatlansággal jár, és hogy egyéb akadályok miatt is az ünnepély itt nem tartható. Ehhez képest úgy határoznak a tt, hogy a páholy megnyitása *Macher* házában, az Újvárosban, jan. 27-én eszközöndő.

Végre felvirradt a nagy nap, melyen *Müller* szertartásosan felvétetett. Az ünnepély főtárgyát azonban az *Aigner* által kiállított ideiglenes alapító levélnek felolvasása s átadása, valamint a tisztikar beigtatása képezte.

GRÓF DRASKOSICH JÁNOS.

A fidesz...
 a ti, el nem fogadók, Kérel oly követelésekkel állt elő,
 melyek épenzával nem voltak teljesíthetők. Alkotta ezt
 esküvel is megpecsételte a nyilatkozatot, hogy a rend-
 berendek foga követel, inas pedig követelte, hogy
 az egész rendszert be kellene, elidőztető, vajon mit
 végleg elfogadhatja-e vagy sem. Híres világossá lett
 Ager, hogy semmiféle szabályokkal rendszerben
 nem közli az ügyeket annak egész nyilatkozat, Kérel

Az alapító levél *Kreil* főmesternek elismeri a páholy czímerét helyben hagyva, ezt következőleg írja le: Kék körben, melyet farkát szájában tartó kígyó körülvesz, hét arany csillag háromszögben úgy van elhelyezve, hogy minden szög közt egy latin V — hegyével befelé irányultan — áll, mely három V kezdőbetűit képezi a páholy jelmondatának: Veritas. Vindex. Virtutis.

Ezzel a páholy szabályszerűen be volt avatva, és feltehetnők, hogy munkáit buzgalommal s erélylyel kezdte meg, hogy testvérpáholyainak a testvéries egyvetértés és tevékenység példáját nyújtsa.

De másként történt. A viszály már csíráját támadta meg. A megnyitó ünnepélyen ugyanis el lőn határozva, hogy a páholy megnyitása az uralkodónál hivatalosan bejelentendő. Febr. 7-én tehát egybegyűltek a tt., hogy a királyhoz intézendő levél szövegét megállapítsák. *Kreil* bemutatta fogalmazványát, mely azonban nem nyerte meg a tt. tetszését, legkevésbé pedig *Aigner* nagymesterét. Az ebbeli vitában közte és *Kreil* közt szóváltás folyt, mely egyáltalában sem volt testvéries.

A feletti boszankodásában, hogy fogalmazványát a tt. el nem fogadták, *Kreil* oly követelésekkel állt elő, melyek épenséggel nem voltak teljesíthetők. Aláírta, sőt esküvel is megrősítette a nyilatkozatot, hogy a templomos rendszert fogja követni, most pedig követelte, hogy az egész rendszert betekinthesse, eldöntendő, vajon azt végleg elfogadhatja-e vagy sem. Hiába világosította fel *Aigner*, hogy semmiféle szabadkőművesi rendszerben nem közlik az újonczczal annak egész mivoltát. *Kreil*

konokan megmaradt félszeg álláspontján, s a gyűlés eredménytelenül oszlott fel. Febr. 10-én újra találkoztak a tt. s ez alkalommal a távol levő *Gabelhofer* fogalmazványa olvastatott fel, mely azonban szintén nem felelt meg a tt. várakozásának. Még kevésbbé azonban az, hogy *Kreil* felolvasott nyilatkozatában *Aignert* s a rendszert megtámadta, melyet az képviselt és melyre már megesküdött.

Elve — úgymond — semmiféle rendszerhez nem csatlakozni, melyet tökéletesen nem ismer. Mielőtt ezt el nem éri, sem a templomos rendszert nem követheti, sem *Aignert* főlebbvalójaként nem tisztelheti, s a páholy munkáiban sem vehet részt. Ennélfogva esküje csak feltételesnek s ideglenesnek veendő. Az eskü különben polgári kötelességeibe ütköző. Birt fokait meg nem nevezheti, mivel oly társulathoz tartozik, mely titokban kíván maradni. Egyébiránt minden rendszerre, tehát ezen rendszer minden fokaira és titkaira is egyaránt nem sokat, azaz semmit sem ad.

E beszéddel alighanem azt hitte *Kreil*, hogy a páholynak megadta a haláldöfést. De csatlakozott. *Aigner* kapitányban nemcsak egyenrangú, hanem határozottan fölötte álló dialektikusra talált, a ki a páholy skót mestereihez, és külön összes tagjaihoz intézett két körlevelével fényesen diadalmaskodott.

A skót mesterektől kérdi: „Vajon bölcsésztől gyanítható volt-e, hogy önként aláírt és szóval is letett esküje visszavonhatása végett, mely eskü megfontolásul 3 napig volt a tt. kezében . . . mentségül fenforgó tévedéshez folyamodjék? Vajon egyáltalában felfogható-e, hogy okos ember oly eskűmintát, melyet ugyan csak most talál polgári kötelességébe ütközőnek, még csak feltételesnek is aláírhatott? Vajon philosophia tanára önkéntes eskü feltételes letevését helyeselheti-e?”

Továbbá kérdezi: „Vajon kételyei és kívánságai

nem oly természetűek-e, hogy teljesítésük által magától meg kellene szűnnie az egész szabadkőművességnek; mert a mit *Kreil* t. megengedve vagy elvének tart, azt minden szabadkőművesi újoncz is annak tarthatna . . . Minthogy pedig *Kreil* t. magára nézve érvényesnek ismeri azt a köteleességet, hogy se azt a rendszert, melyhez a páholyon kívül tartozik, se fokainak számát, nevét meg ne nevezze, másoknál pedig ugyanazon köteleesség érvényességét el nem ismeri . . . szóval képzelenséget követel, és ha az nem teljesül, a mint nem is fog teljesülni soha, késznek nyilatkozik a kalapácsot nekem visszaadni: ennélfogva kijelentem, hogy a kalapácsot mindaddig magam fogom vezetni, míg a páholy tagjai nekem jóváhagyásul új főmestert nem hoznak javaslatba, vagy ha a páholy bármi okból feloszlanék stb.

A páholy összes tagjaihoz intézett levélben főleg azt bizonyítja, hogy félreértésről szó sem lehet. „Ez a félreértés — úgy mond — csak akkor keletkezett, midőn a minden dologban magának vindikált votum decisivum fölött elégedetlenségemet fejeztem ki, s midőn észre kezdtem venni, hogy néhány t. tudtomon kívül olyasmin munkálkodik, mire nézve a szabadkőművességet lepelül használni akarják.“ *Kreil* pedig saját vallomása szerint oly szövetkezetekben áll, a melyeket el nem árulhat, viszont jogot formált arra nézve, hogy vele mindent közölni kell, daczára annak, hogy minden szabadkőművesi titkokról mit sem tart.

Ezeknél fogva egyelőre maga fogja a kalapácsot vezetni, felkérvén a tt.-et, hogy febr. 24-én értekezletre gyűljenek össze, melyben tárgyalandók: a páholy fennállása, a páholy helyiségéről, butorairól és munkáiról, valamint az uralkodónak adandó jelentésről.

Mindezek után alig szenved kétséget, hogy *Kreil* az illuminatusok rendjéhez, vagy más hasonló politikai

czelzatokat követő szövetséghez tartozott, s azon véleményben volt, hogy az új páholyt annak érdekében fogja használhatni. Nagymesterének éber szeme megghisítá a törekvését. Ekkor *Kreil* ürügyet keresett, hogy látszólag tisztességgel visszavonulhasson, illetve felbomlaszsa a páholyt; mert azt neki, ki nem volt újoncz a titkos társulatok terén, tudnia kellett, hogy valamely szabadkőművesi rendszerbe való felvétel alkalmával nem fogják vele az egész rendszert közölni. S ő mégis követelte az egésznek közlését azon meggyőződésben, hogy miután követelése nem teljesíthető, főmesteri tekintélyenél fogva még néhány tagot fog megnyerni, s ezek kilépése által a páholy további fennállását lehetlenné teszi. Ebben is csalatkoznia kellett. *Aigner*-nek czéltudatos férrias fellépése megnyerte részére még az ingadozó tt.-et is, és midőn *Kreil* az említett értekezleten a kalapácsot véglegesen letette, nem követte őt senki: még azok is, kiknek nevében szólhatni vélt, *Aigner* zászlajához szegődtek, a melyet az erős kézzel lobogtatott.

A febr. 24-ki értekezleten kimondták a tt., hogy a munkákat *Aigner* vezetése alatt folytatják, hogy a Habam-féle ház 2. emeletén páholy-helyiséget fogadnak, és hogy a királyhoz intézendő jelentést febr. 27-én *Liedemann* fogalmazványa szerint alá fogják írni.

A fiatal páholy ilyformán szerencsésen túlesett az első viharon s innmár erősebbnek látszott, mint előbb volt.

A királyhoz intézett levél a következőleg hangzott:

Felséges úr!

„Az idecsatolt lapon felsorolt s eddigelé Pest szabad kir. városában elszórtan levő azabadkőművesek itt, miután előzetesen felségednél megtudakolták volna, vajon a legmagasabb helybenhagyásra képes lenne-e vállalatuk, a „Hét csillaghoz“ című páholyban egyesültek.

A cs. kir. államokban levő s felséged előtt nem ismeretlen igazgatói káptala it, melynek vezetése alatt áll a prágai árvaház és siketnémák intézete, ismerjük el szabadkőművesi ügyeinkben rendi főlebbvalónknak.

Mínthogy azonban alattvalói kötelességünknel fogva, valamint a szabadkőművesi szövetség által növekedett kötelességeink folytán a legmagasabb lény iránt tartozó tiszteleten és szereteten kívül, felségednek, mint törvényes királyunknak és törvényeinek tisztelettel, hűséggel és tántoríthatatlan engedelmességgel tartozunk : szabadkőművesi kötelességeink hű teljesítésének első tanuságát felségednek ezen egyesülésünkéről s első alapítóiról való jelentéssel kívántuk kimutatni, megigérvén egyúttal szabadkőművesi szóra s hitre, hogy mi testvérülésünk rendszerét, politikai álláspontunk viszonyaira is alkalmazni s ennél fogva polgártársaink emberi boldogítását előmozdítani akarjuk, de a francia páholyokkal semminemű viszonyba vagy összeköttetésbe bocsátkozni nem fogunk. Kérjük felséged legmagasabb oltalmát és kegyelmét."

Ily levél küldésének szükséges voltát *Liedemann* már a febr. 2-iki értekezletben — *Kreil* t.-rel ellentétben indokolta s ennek kapcsán néhány más kíváncsologra figyelmeztetett. Nem kételkedik abban — úgymond — hogy a páholy annak rendje szerint constituálva van, de ez esetben kötelesség, azt az uralkodónak bejelenteni, szintűgy a prágai igazgatóság is értesítendő, és megerősítése kérendő. Végül a Nagyszívűség páholyát is értesíteni és tőle kincse felének átengedését kellené kérni. Továbbá indítványozta *Liedemann*, hogy az első szertartásos munkát a János-ünnepel kössék össze s abba más páholyok tagjait is bocsássák be. E czélra azonban szükséges, hogy a páholy Sz.-Györgykor új

helyiségét elfoglalja, s a bútorokat és szerelvényeket beszerezze, és a szertartásokat és kátékat begyakorolja.

Ez indítványokat *Liedemann* alighanem *Aigner* tudatával, talán kívánatára terjesztette be; mindenesetre igen kapóra jöttek neki.

Akarata az volt, hogy az általában igen lanyhán követett páholy-szokások ellenében, páholyában szigorú kormányzást honosít meg, még pedig úgy a formalitások megtartására, mint az ügykezelésre nézve.

Ehhez képest a keresőnek pontos életrajzi adatokat kellett adnia, mire a legszigorúbban megvizsgáltván, tökéletesen szertartásszerűen vétetett fel, miután a vele közlendők titokban tartására nézve reversalist adott volna. Az iskolázatlan vagy ex abrupto szónokok kétes értékű beszédei helyett a neophytának sok esetben nyomtatott gyűjteményből beszédet olvastatott fel, melyet talán az adott esetekhez képest kissé átalakított.

A fiatal tt.-ket a szabadkőművesség lényege fölött való gondolkodásra, s annak tanulmányozására serkentette. Ennélfogva minden t.-nek, mielőtt díjmelést kérhetett, értekezést kellett benyújtania. Továbbá a szabadkőművesi beszédeket, törvényeket és tárgyalásokat latinra, vagy latinból, francziából németre fordította le, mi által a tt. érdeklődése felköltetett, ismereteik pedig gyarapodtak.

A legtöbb páholyban fölötte kezdetlegesen és anyagul vezetett jegyzőkönyvben megvoltak nevezendők a jelenlevő tagok és látogatók, a tények pontosan fel voltak sorolandók, s a jegyzőkönyv a főmester és három jelenlevő által hitelesítendő, s ahhoz az összes eredeti mellékletek csatolandók.

Ügyszintén az anyakönyv is nagy pontossággal volt vezetendő, megemlítve az illető nevét és praedictumát, atyja nevét, korát, vallását melyben született és

melyhez most tartozik, születési helyét, származását, (nemes vagy polgári) hivatalát vagy keresetét, lakhelyét, és végül titkos társulatokban nyert fokait, megjegyezvén mely helyen, mely páholyban, mely főmestertől, és mely évben, honapban és napon azt nyerte.

Szóval azt alkarta, hogy ez az anya-páholy minden tekintetben minta-páholy legyen. Ez azonban csupán tökéletesen felszerelt páholy-helyiségben volt lehetséges; mert valamely t.-nek gyorsan páholylyá alakított lakásában ép oly kevésbé lehetett a szertartás szoros megtartását mint az ügykezelés szabványainak teljesítését követelni.

Ennélfogva nem is sietette a gyülekezéseket mindaddig, míg a páholy-helyiség teljesen felszerelve nem volt. Csak máj. 11-én lehetett a munkákat megkezdeni.

A közben eső időt arra használta fel *Aigner*, hogy *II. Lipót*-nak 1792. márcz. 1-én bekövetkezett hirtelen halála után, annak utódjától a páholy megerősítését kieszközölje. Ez igen gyorsan történt meg. Márcz. 19-én már kezében volt *Gotthardinak* márcz. 18-án kelt következő levele: „Ő felsége *Ferencz* király meghagyásából értesítem, hogy Ő felsége boldogult atyja parancsára Pesten a Hét csillaghoz cím alatt újonnan alapítandó páholyt megerősíti, és bizton számít a tiszta hűségre, melylyel annak tagjai fejedelmőknek tartoznak“ stb.

Ezen irat tartalmát *Aigner* az ápr. 2-án tartott gyűlésben tudtára adta a tt.-nek, kiknek a fölötti öröme bizonyára nem volt csekélyebb az övénel. Ámde ő abban még nem látott teljes biztosítékot, és *Ferencz* királynak az országgyűlésen való jelenlétét arra használta fel, hogy 1792. jun. 12-én előtte a szabadkőművességről táplált nézeteit fejtegesse, melyeket — nyert engedély után — írásban is beterjesztett.

„Azon fogalmak — úgymond ebben — melyeket

lenséges rendünk helyreállítása felől alkottam, annak eredeti alapszabályain és törvényein alapulnak. Lehetetlen, hogy ezen tiszta forrásból fakadjanak mindazon önkényes pótlások, melyek önzésből, vagy a mostanában csaknem mindenüvé belopódzó titkok sovargásából erednek, melynél fogva jelképeink magyarázásául a mágiát és alchemiát erőszakosan használják fel.

Első tételéből háromféle következmény ered : 1) A rend igyekezzék minden megengedett módon saját birtokokhoz jutni ; 2) Igyekezzék közhasznú tevékenység által az államra nézve kellemessé és tiszteltté válni ; 3) Igyekezzék tiszta erkölcs és általános jótékonyosság által szegények és árvák, kivált pedig saját tagjai iránt, a nép tetszését megnyerni.

Ha építkezzünk e hármias alapon folytatjuk, s az ismert republikai jelmondatban : *Concordia res parvae crescunt* keressük az igazi titkot, akkor oh mi hamar fogunk ismét felémelkedni ahhoz a nagysághoz, melyből csupán gyöngye árnyék maradt fenn.

Nem ellenzem teljesen, ha egyes tagjaink az úgynevezett titkos tudományokkal foglalkoznak, de csak a mennyiben azok a vallás alapelveivel, és a kipróbált tapasztalatok által felvilágosodott észszel nem ellenkeznek. Mihelyt azonban ezeken a határokon túl menni akarnak, veszélyes tévútra térnek, és híveikkel nagy veszedelembé vagy a legnagyobb szerencsétlenségbe kerülnek.

„Ez — folytatja — a tapasztaláson alapuló eszme, melyet egy általánosan ismert tudós t. ép oly tisztetetre méltó mint félreismert és gonoszul kihasznált rendünkről magának alkotott, és melyet elért rendi ismereteim folytán teljesen a magamévá teszek.

Igaz, hogy a mennyiben történeti bűvárlatokban bízni lehet, rendünkkel kétségkívül különféle mellékcélok

voltak egyesítve, melyek azonban idő és körülmények szerint annál inkább elvonattak tudásunktól, mivel mostanában a legújabb eseményekről is csak a legnagyobb fáradsággal lehet valódi okiratokhoz jutni, hajdanában pedig az ilyenek, a szabadkőművesi eskü szerint, egyáltalában nem irattak. Mindazáltal a rendi levéltárbeli iratoknak a könyvekben foglalt adatokkal való fáradságos combinációja útján, sok mindent lehet helyreigazítani, és oly nyomokra jutni, melyek nemcsak egyesült emberbarátok körében a tudvágyat kielégítő beszélgetésre, hanem valóságos haszonra is alkalmasak.

De ép oly igaz, hogy nálunk csak az imént említett főtárgyak alkalmazhatók általában. Ehhez képest célunk a jótékonyság a legtágabb értelemben.

Hiszen erre minden ember amúgy is kötelezve van, mire való tehát ahhoz külön egyesülés? Ez sokszor hangoztatott kérdés, melyre leghelyesebben felelünk, és melyet legjobban megcáfolunk ama kifejezéssel, hogy „jótékonyság a legtágabb értelemben!” Egyes ember vajmi keveset tehet; de ki tagadja, hogy minden rendű és rangú egyesült, és igaz benső testveri szeretettel egymáshoz csatolt számos férfi vállvetett működése mily hathatós lehet?

Más kérdést olykor még tt. is felvetnek. t. i. hogy vajon a mostani felvilágosodás mellett mi végett tartatik fenn a rend? Mai felvilágosodásunk értéke vagy értéktelensége fölött nem ítélek, . . . hiszen azt tudósok is különféleképen ítélik meg. De sokszor fölöttölt tapasztalati okot akarok ama kérdés ellenében felhozni. Ugyanis azt észleltem, hogy minden lét okozaton s ellenokozaton alapszik; hogy a gondolkozó ember, minden udománya mellett, mind még több tudományra törekszik. S ez oknál fogva mindig lesznek emberek, kik a szabadkőművesek titkát, és szabadkőművesek, kik a

magasabb fokok titkát mohón vagy nemes meggon-
dolsággal fogják igyekezni elérhetni. S az eleinte talán
megcsalatott, utóbb csaló szabadkőművesi charlatanok
sohasem lesznek alkalom hián — mint azt 1767. óta
maig tapasztalt számos szomorú eset tanúsítja, hogy
a tudványók tárczáját, és nem ritkán fejét és szívét is
elfoglalják. Ennélfogva *szent kötelessége a helyesebb is-
meretekkel bíró testvéreknek, hogy valódi, habár tán
obsolettá vált rendi szokások gyakorlása által ama söt-
étben bujkáló gonoszoknak ellenszegüljenek s a rossz-
irányú tudvány által keletkezhető bajt csökkentsék.*

E tekintetben mily nagy előnnyel bírnak a rendi-
tanokra nézve egyesült régi német páholyok szemben
az angol rendszer szerint egyenkint egymagában alapí-
tottakkal, — azt nem is keli fejtegetnem; mert ily el-
szigetelt páholyban mily könnyű a csálódás vagy csalás,
mely az egyesült páholyokban soha sem közlekedhetik
észrevétlenül és büntetlenül. Az angol szabadkőművesség
nem is hanyatlott más okból, mint mivel régi szabályai
szerint minden skót mesternek megvolt engedve, bár-
hol páholyokat nyitni és szabadkőműveseket felavatni.
A wolfenbütteli rendi conveat ennélfogva szükségesnek
látta elhatározni, hogy látogató angol tt.-kel szemben a
legnagyobb óvatossággal kell eljárni.

Végül meg kell említenem, hogy a szabadkőmű-
vesi alapszabályok azon kifejezése, hogy a páholyok-
ban sem az állam, sem a vallás, sem a jó erkölcsök
ellen nem cselekszenek: igen világos kifejezés, mely
félre nem érthető, de mégis elégszer félre lőn értve.
Semmit az állam, vallás, és jó erkölcs ellen tenni, való-
ban nem azt jelenti, hogy jót nem szabad tenni, mert
arra minden ember amúgy is kötelezve van. A sza-
badkőművesre nézve kétszeres kötelesség, hogy min-
den jónak véghezvitelére magát felhasználtsa, annál

inkább, mivel az elburkoltság leple alatt mindenkor biztosabban működhetik, mint a közhatóság nyílt hatalommal."

Ezen iratát *Aigner* jun. 18-án személyesen nyújtotta át a királynak, ki neki egy héttel utóbb (25-én) a fölötti legmagasabb megelégedését a legkegyesebb kifejezésekben kijelentette azzal, hogy a szabadkőművesség csak ily módon lehet valóban hasznos, és képes jót tenni, és hogy az uralkodó által csak ily alakban lehet eltűrve.

Ezalatt a páholy *Liedemann* indítványához képest, létezéséről értesítette a Nagyszívűséghez címzett testvérpáholyt, mi már ildomossági szempontból is szükségesnek látszott, mivel alapítóinak legtöbbje eddigelé annak kötelékéhez tartozott. Ez a körülmény azt a reményt keltette a tt.-ben, hogy talán sikerülne ennél fogva a Nagyszívűséghez cz. páholyt kincsének részben való átengedésére rábírní.

E célra, az előbbi értesítés után harmadnap (1792. ápr. 4.) levelet intéztek a testvérpáholyhoz. „Jótekonyság — úgy mondanak — a szabadkőműves legszentebb kötelessége, melyet legkevésbé akkor lehet és szabad megtagadnia, ha templomépítésének előmozdításáról van szó. A Pest keletén újonnan alapított a Hét csillaghoz cz. páholy ezennel e nemű jótekonyságra testvéri követelést támaszt, s elvárja az Önök nemes szabadkőművesi érzelmétől és t. érzületétől, hogy páholyunk szabályszerű tisztességes berendezésére fordítandó nagy és fontos kiadásainkhoz nem fognak késni, kincsük egy részét átengedni. Ha szükséges lenne annak bizonyítása, hogy voltakép jogosan számíthatunk arra, úgy esetleg elmondhatnók, hogy páholyunk alapítói egykoron tagjai voltak az Önök páholyának; hogy az ő alapítói és havi járulékaik annak pénztárába folytak; hogy a kincstárnok számlái, valamint a jegyzőkönyvek

bizonyíthatják, hogy épen ők tartoztak azon tt. közé, kik járulékaikat a legpontosabban fizették; hogy a szabadkőművesi világban nem szokatlan, hogy régibb páholyból kirajzott új páholy amattól kincstárának egy részét berendezkedésüil megkapta stb.

Erre a levélre 6 hét alatt még válasz sem érkezvén kénytelen volt a páholy egyelőre úgy berendezkedni, a hogy azt a tt. által (jan. 27.) önkéntesen összeadott 225 frtnyi páholy-alap megengedte. Ez összeg, ha a Nagyszívűséghez cz. páholy kincsét részben átengedi, azonnal visszatérítendő volt, ellenkező esetben csak akkor, ha a páholy kincstárának állapota azt megengedi.

Vége május 11-én ünnepélyesen megnyitották a tt. az annyira-mennyire felszerelt páholyt az óváros 58. számú házában. Minthogy azonban még akkor sem érkezett válasz a testvérpáholytól, mely ápril elejé óta munkát se tartott, felmerült az időközben létesített skót páholyban az a kérdés, hogy miként viselkedjenek a Nagyszívűséghez cz. páholy tagjaival szemben, s az határozatatott, tudósíttassanak, hogy a páholyban mindig szívesen látott vendégek lesznek. Továbbá megbízattak *Aigner* és *Mahlern*, hogy ama páholy főmesteréhez, esetleg helvettes főmesteréhez is menjenek el, a páholy nevében kérvén: hívják össze testvéreiket munkára, melyben ők is résztvehessenek, s azt aztán a Hét csillaghoz cz. páholy összes tagjai látogassák meg.

Mily eredményre vezettek ezen látogatások, nem tudni. A Nagyszívűséghez cz. páholy kincstárának felét, ügylátszik, páholyunk nem kapta meg, de az érintkezés sokkal messzebbható eredményekhez vezetett.

A páholy megnyitásáig, illetve az 1792. János ünnepig következők csatlakoztak: *Mahlern János*, katonai főparancsnoksági igató; *Pauler Antal*, kamarai számtiszt; és *Homberger János*, főpénztári hiva-

vatalnok (mindhárman az Első ártatlansághoz cz. páholyból); valamint *Kármán József*, felesküdtött ügyvéd, a ki *Pajor* és *Schedius* tt.-kel szövetkezve, az „Urania” cz. folyóirat útján nemcsak Pestet a magyar irodalom központjává igyekezett tenni, hanem a női nevelés emelésére is hatott s a magyar színészet érdekében is fáradozott.

Ezeket követték 1793 márcz. haváig: *ifj. Ragályi József*, helytartósági expeditor, ki atyjának *id. Ragályi Józsefnek* hozzájárultával luftonnak vétetett fel; *Szabó-Sáráy Sámuel*, kir. táblai ügyvéd; *Szilassy Gábor*, főhadnagy; *Kilián Ádám*, könyvkereskedő; *Haliczky András* tanár (befogadás útján); és *Liedemann Márton*, nevelő, kit édes testvére *Liedemann* titkár, a szabadkőművesség valódi alapelveiről tartott beszéddel üdvözölt, a melyet a tt. kinyomatni határoztak.

Továbbá tiszfeletbeli tagokként, azaz: minden pénzbeli kötelezettség nélkül csatlakoztak: *Máriássy István*, országgyűlési képviselő; *Bikkessy Károly*, Beregh és Ugocsa megyék alispánja; *Madách Sándor*, pesti ügyvéd; és *Ley János*, a fehérvári püspök ceremoniarusa (az Első ártatlansághoz cz. páholyból); valamint *Szerémy Gábor*, Nógrád megye főadószedője, a balassa-gyarmati páholyból.

E tt. idevonásából kitűnik *Aignernek* abbeli törekvése, hogy a fennálló és feloszlott páholyok jobb elemeit lassanként megnyerje. Szintügy igyekezett a templosos rendszert a vidéken is terjeszteni, azáltal, hogy Zala-Egerszegen páholyt constituált.

Az 1792. tisztújításnál kevés változás történt: mindössze *Gabelhofer* helyébe *Mahlern* s ezébe *Homberger* lépett, míg *Gabelhofer* másod titkárrá választott; ezzel azonban ő, ki a főmesteri székre aspirált,

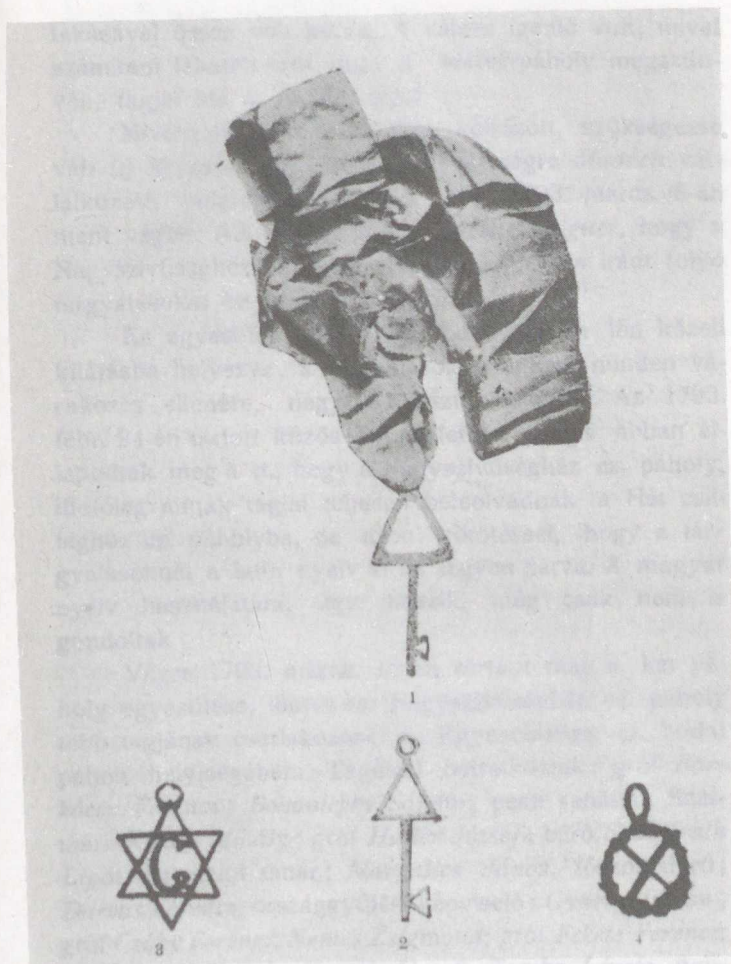
egyáltalában nem volt megelégedve, s ennél fogva fedezett.

Hogy a páholy ez idő szerint a felvételeken kívül mivel foglalkozott, az meg nem állapítható; de tagjainak csekély számánál fogva alig fejthetett ki nagyobb mérvű működést. Nehány felolvasást azonban tartottak *Aigner* (a szabadkőművességről, s a hazai tanügyről), *Pauler* (titkos írásról), *Liedmann* (Lipót-rend alapításáról) stb.

Okt. 13-án gyázmunka tartatott a braunschweigi herczeg emlékezetére, mely alkalommal *Aigner* az elhunyt rendi nagymester szabadkőművesi pályáját ecsevelte, majd előadta egyik prágai páholy történetét, végül pedig figyelmeztette a tt.-et, hogy a jó egyetértés érdekében igen szükséges lenne, ha minden t. őszintén kijelentené, mi módon, mily elvek alapján, hol és ki által avatott t.-ré. E felszólítás kétségkívül *Aigner*nek erősen kifejlett történelmi érzékében gyökerezik, valamint ama buzgó törekvésében, hogy mindennemű rendszerre nézve lehetőleg tájékozva legyen.

Az ünnepélyben gyűjtött alamizsnát a tt. *van Lier*, amsterdami t.-nek szavazták meg, a ki művész letére utazott, de utazását be nem fejezhette. Más alkalommal egy nyomdászsegéd özvegyét, majd szegény orvostanhallgatót támogattak, egy szerencsétlen pedig alaposan segítettek.

A nov. 23-ki munkában *Aigner* beszédet tartott, fejtegetvén mi a szabadkőműves. Egyúttal bejelentette, hogy Budán az Egyesüléshez cím alatt új páholyt nyitott. Ennek folytán *Homburger* és *Mahlern*, mint az új páholy tagjai, tisztségükről lemondtak és fedeztek. Végül felvettette *Aigner* azt a kérdést, hogy miután az új páholy kalapácsát maga fogja vezetni, s ennél fogva Budára költözködik át, vajon a páholy megkívánja-e tartani mostani helyiségét, mely ügylátszik a nagymester

Páholyjelvények.

1. Kulcs, elefántesontból, kék szalagon.
2. Hasonló kulcs, szalag nélkül.
3. Hexagramm a G betűvel.
4. Vonalzó és szögmérő, koszorúban.

lakásával össze volt kötve. A válasz igenlő volt, mivel számítani lehetett arra, hogy a testvérpáholy megszűn-
vén, tagjai ide át fognak lépni.

Mivelhogy *Aigner* Budára költözött, szükségessé vált új főmester kiszemelése. E tisztségre *Madách* vállalkozott, beiktatása azonban csak 1793. márcz. 8-án ment végbe. Addig alighanem remélte *Aigner*, hogy a Nagyszívűséghez cz. páholylyal az egyesülés iránt folyó tárgyalásokat be fogja fejezhetni.

Ez egyesülés már 1792. okt. végén lőn közeli kilátásba helyezve, a tárgyalások azonban, minden vá-
rakozás ellenére, nagyon hosszúra nyúlnak. Az 1793. febr. 24-én tartott közös értekezletben mégis abban ál-
lapodtak meg a tt., hogy a Nagyszívűséghez cz. páholy, illetőleg annak tagjai teljesen beolvadnak a Hét csil-
laghoz cz. páholyba, de azon kikötéssel, hogy a tár-
gyalásoknál a latin nyelv ki ne legyen zárva. A magyar nyelv használatára, úgy látszik, még csak nem is gondoltak.

Vége 1793. márcz. 15-én történt meg a két pá-
holy egyesülése, illetve a Nagyszívűséghez cz. páholy
több tagjának csatlakozása az Egyesüléshez cz. budai
páholy helyiségében. Tagokul beiratkoztak: gróf *Bar-
kóczy Ferencz*; *Bohoniczky Sándor*, pesti senator; *Szat-
mári Király Mihály*; gróf *Haller József*; báró *Schaffrath
Lipót*, egyetemi tanár; *Margalics János*, főszolgabíró;
Darvas Ferencz, országgyűlési képviselő; *Gyürky István*;
gróf *Csáky Ferencz*; *Nemes Zsigmond*; gróf *Fekete Ferencz*;
gróf *Haller Antal*; *Kandó József*; *Tomka László*, ügy-
véd; *Marton István*, megyei főorvos; *Oláh Mihály*,
kerületi jegyző; *Kalliwoda*, kapitány; *Crettier*, főhad-
nagy; gróf *Festetics Antal*; *Marich Tamás*; *Ónody
Zsigmond*, Pest megye aljegyzője és *Szatmáry András*,
egyetemi tisztviselő.

Nagymester *Aigner* a munkát beszéddel nyitja meg, melyben hangsúlyozza az egyesülés fontosságát, mely csak testvéri egyetértés s alkalmazkodás mellett lehet maradó. Utána *Schaffrath*, a Nagyszívűséghez cz. páholy utolsó főmestere latinul emel szót, az egyesülésnek szerencsés jövőt jósolván, ha a tt. szabadkőművesi kötelességeiket teljesítik, egy szívvel és értelemmel lesznek, és önként meghajolnak a törvény előtt, a mire őket testvérileg inti és egyúttal úgy saját mint volt páholya többi tagjai nevében esküszik, hogy a templomos rendszerhez önként csatlakoznak, és annak törvényeinek magukat alávetik.

E beszédért köszönetet mondván kijelenti *Aigner*, hogy miután kölcsönös megállapodás értelmében a páholyban tetszés szerint a latin vagy német nyelvel lehet élni, szükséges a szertartásokat és törvénykönyvet latin nyelven is bírni. Az előbbinek lefordítására *Madách* és *Spissich* vállalkoznak, az utóbbi a törvénykönyvet is kész lefordítani.

Ezek után *Madách* főmester ideiglenesen betölti a tisztségeket: *Cseh-Szombathyt* első, *Szathmárit* második felügyelővé, *Baricsot* szónokká, *Liedemannt* német, s *Ónodyt* latin titkárrá, *Machert* kincstárnokká, *Martont* alamizsnássá, *Mayerhofert* szertartásmesterré, *Tomkát* pedig gazdává nevezvén ki. Végül igéri, hogy a rá háruló kötelességeknek híven meg fog felelni, kijelenti azonban, hogy a juristitio idejére elutazik, és hogy sürgős esetekben a nagymester fogja a tt-et egybehívni s a kalapácsot vezetni.

A páholy e szerint immár nemcsak lelkes főmesterrel bírt, hanem kitünő férfiak szép számával is rendelkezett; ehhez képest feltehető lenne, hogy — nemes elvektől vezéreltetve — áldásos munkálkodást fejtett ki. De másként volt a sors könyvében feljegyezve.

Madách mint báró *Splény*, váczai püspök teljemeghatalmazottja, sokkal inkább volt igénybe véve, sem hogy a páholynek kellő időt szentelhetett volna. Az egész nyár folyamán helyettesítette őt *Aigner*, kinek kalapácsvezetése alatt befogadtattak: *Mayerhofer Antal János*, ifj. *Cseh-Szombathy József*, és *Endrődy János* kegyesrendi, a magyar nyelv tanára, ki a Barco-huszárezred tábori papjaként lévén elutazandó, ajánló levéllel látott el; előtte *Aigner* fejtegette a szabadkőművesi kötelességeket, melyeket mint pap teljesítenie kell.

Utóvégre azonban kénytelen volt *Aigner* a páholytól visszavonulni, mivel saját páholyának, valamint az időközben létesült skót páholy és káptalan vezetése egész erejét igénybe vette. Daczára annak nem törődött *Madách* a páholylyal, úgy hogy az, midőn 1793-szept. havában kereső jelentkezett, kénytelen volt, felkérni a budai páholyt, hogy a felvételt nevében eszközölje. Így vétetett fel: *Batta Ferencz*, nográdi birtokos, és *Schmidhammer Ferencz*, festőművész; s ugyan. így részesült néhány t. 1793 okt. és 1794 márcz. havában díjmelésben, daczára annak, hogy a páholy Szent-Mihálykor új helyiségbe költözködött.

Ez állapot tarthatatlan volt, kivált miután *Madách* emlegette, hogy a kalapácsot nem akarja megtartani. A skót mesterek azonban *Aigner* távollétében kijelentték, hogy annak visszatérte előtt *Madách* lemondását meg nem engedik.

Ekkoriban *Aigner* több hetet Bécsben töltvén, kihallgatásra is jelentkezett. A király újra kegyesen fogadta, és kijelentette, hogy a páholy eddigi működésével meg van elégedve, és reméli, hogy alapelveihez ezentúl is hű lesz.

A mily örvendetes volt e hír a tt.-re nézve, oly kevésbé lendített e páholy sorsán. Minthogy *Madách* helyében nem volt alkalmas t., kire a tt. s a skót

mesterek a páholy vezetését bízálták, s a ki hajlandó volt volna, e tisztségre vállalkozni, — a tt.-ben az a meggyőződés kezdett megérlelődni, hogy legczélszerűbb lenne, ha ismét *Aigner* kipróbált vezetése alá lépnének, azaz, ha a budai páholyal egyesülnének, annál inkább, mivel a Pestről való közlekedés legkeményebb teleken is alig néhány hétig volt teljesen elzárva.

Ez eshetőségnek a skót tt. eleinte más főmester ajánlatba hozatala által akarták elejét venni, utóbb azonban ők is megegyeztek amaz óhajtatásban, mivel azt tapasztalták, hogy a Nagyszívűséghez cz. páholytól átvett, különben kitűnő férfiak kedvet tanúsítanak arra, hogy a páholyt politikai üzelmekre felhasználják.

Az egyesülés 1794. május 6-án ment véghez.

Az Egyesü-
léshez
Budán

Alig hogy a Hét csillaghoz cz. pesti páholy eléggé megerősödött, *Aigner* nagymester hozzálatott, hogy a templomos rendszer részére újabb tért foglaljon el. Tervének csakhamar megnyerte a pesti páholy s a régibb budai páholyok néhány tagját, kik több előzetes megbeszélés után 1792. nov. 13-án kimondották, hogy Budán új páholyt alapítanak.

Ez alakuló gyűlésben résztvettek *Aigner* elnöklete alatt: *Darvas Ferencz*, helytartósági tanácsos és országgyűlési képviselő; gróf *Barkóczy Ferencz*, Pest-megye administratora; *Gyűrky István*, nógrádi alispán, utóbb torontáli főispán; *Bikkessy Károly*, Beregh és Ugocsa megyék alispánja; *Margalics János*, Pest megyei főszolgabíró; gróf *Festetics Antal*; *Homberger János*, főpénztári tisztviselő; *John Antal*, helytartósági fogalmazó; és *Kovachich Márton*, helytartósági levéltári tiszt, a jeles történetbúvár.

Mindenek előtt abban állapodtak meg a tt., hogy a páholy neve az Egyesüléshez legyen; jelképe és címere pedig: kék mezőben piros szalaggal össze-

kötött 9 arany pálcza, e jel-
szóval: Unitas. Azután el-
határozták, hogy *Aigner* ve-
zesse a kalapácsot, *Darvas*
legyen az első, *Barkóczy* a
második felügyelő, *Gyürky*
a szónok, *Bikkessy* titkár,
Margalics kincstárnok, *Fes-
telics* alamizsnás, *Homberger*
szertartásmester, *John* pedig
gazda.

Továbbá kimondatott, hogy az előbbeni két budai
páholynek jelentkező tagjai szó nélkül befogadandók;
egyéb tt. azonban csak bizonyítványaik alapján; oly
tt. pedig, kik jogosulatlanok részéről fokokat nyertek,
csak megelőzőtt rectificatio mellett voltak befogadhatók.

Négy nappal utóbb (nov. 17.) történt meg a pá-
poly ünnepélyes megnyitása, mely alkalommal úgy a
főmester, mint a szónok talpraesett beszédeket mon-
dottak. Ezek után felolvastattak az általános szabad-
kőművesi alapszabályok, mire *Aigner* a tt.-től kérdezte,
vajon azokat elfogadják-e. Igenlő felelet után testvéri
lánczot képeztek, s a rend és alapszabályai iránt tar-
tozó hűséget fogadtak.

Végre felkérettek ama tt., kik az új páholyhoz
tartozni akarnak, hogy tagjaik közé beiratkozzanak. A
következők jelentkeztek: gróf *Haller József*, helytartó-
sági tanácsos; *Kiraly Mihály*, helytartósági hivatalnok;
gróf *Fekete Ferencz*, cs. k. kamarás; *Szent-Iványi József*,
az ó-budai kamarai uradalom ügyésze; *Mahlern József*,
katonai főparancsnoksági hivatalnok; *Tallian Ignác*,
királyi táblai jegyző; *Pauler Antal*, kamarai számtiszt;
Marich Tamás, fehérmegyei alispán; *Nagy Ignác* és
gróf *Festetics Lajos*.

A beigtatás után 1793. június 1-ig 19 munka

volt, s azokban felvették. *Palmanno János*, főhadnagy, utóbb őrnagy; *Péchy Imre*, bihari alispán; *Szántói Szabó József*, nógrádi alszolgabíró; *Kolossy Mihály*, katonai főparancsnoksági díjnok, előbb szolgáló t., utóbb valóságos tag; *Kallivoda Károly* hadbiztosi tisztviselő; *Bohoniczky József*, élelmezési hivatali igazgató; *Czettier Ferencz*, főhadnagy; gróf *Sztáray Kristóf*, helytartósági togalmazó; *Schönholz Ferencz*, az élelmezési hivatal főigazgatója; *Seth N. János*, a székesfehérvári püspök orvosa; *Zigán József*, alezredes, a Mária Terézia rend lovagja; és *Plank György*, helytartósági hivatalszolga, mint szolgáló t.

Ily számos felvétel és befogadás, s a megfelelő másou és harmad fokba avatások rendkívül sok időt vettek igénybe, kivált mivel *Aigner* a szertartásból egy jotát sem engedett el. Az összes szellemi táplálék ennélfogva egyelőre arra szorítkozott, hogy *Aigner* az újoncz tt. nek lehetőleg beható és alapos szabadkőművesi kiképzésére törekedett. E célra több alkalommal magyarázta a rendi törvényeket, felolvastatott egy-egy nyomaton szabadkőművesi beszédet, p. o. a hazafiságról, a hallgatagságról stb., és gondoskodott arról, hogy a szónok vagy annak helyettesítője a neophytához megfelelő beszédet intézzon; így a helyettesítők közül *Ley* a Tapis szertartási jelentőségét fejtegette, *Bohoniczky* pedig más alkalommal hasonló irányú előadást tartott.

Azonkívül több felvétel eszközöltetett felkérésre a Hét csillaghoz cz. pesti páholy nevében, melynek tagjai gyakran jöttek ide látogatni ba, ily módon pótolván saját páholyuk gyéren tartott munkáit, annál inkább, mert ők soha sem bírtak teljesen megfelelő páholyhelyiséggel, holott az Egyesüléshez cz. páholy-nak a Krisztina-városban lévő gróf Brunswick-féle házban tág helyisége volt, t. i. 6 szoba, verenda, kamra stb., melyek egy részét *Aigner* lakta; az egészért 250 frt. bér járt.

A testvér-páholy tagjain kívül a páholy számos más látogatónak is örvendett, a k kre *Aigner*, hogy páholyához csatolja vagy legalább szorgalmas látogatásra buzdítsa, előszeretettel ruházta a páholy-tisztségeket. Ily módon több tagot, számos látogatót nyert meg a páholy részére. A legszorgalmasabb egyike volt a hírneves dán arczképfestő *Stunder*, ki huzamosb ideig tartózkodott a fővárosban. Az állandó látogatók némelyike még tagdíjakat is fizetett; így p. o. említettetik, hogy a látogató *Sigray* 9 frt 4 kr. járulékot fizetett le. Gazdasági ügyeire a páholy különös gondot fordított, és már 1792. decz. 1-én és 1793. jan. 12-én kimondta, hogy minden tag addig, míg a járulékot leszállítani lehetne, havonként legalább egy forintot fizessen, minek folytán az első félévre *Haller* 6 aranyat, *Fekete* és *Barkóczy* 24—24 frtot, *Mahleru*, *Tallián* és *Murgalics* pedig 12—12 frtot azonnal lefizettek. Ezenkívül tartozik minden t. évenként a Szt.-János ünnepen régi szokás szerint egy-egy aranyat fizetni.

Továbbá megállapítottak a felvételi díjak; e szerint fizetendő: az 1. fokért 35 frt. (ebből 8 frt. a páholy kincstárába, 2 frt. a szolgáló t.-nek, 25 frt. pedig a vasalaphoz adatik); a 2. fokért 30 frt. (8 frt. a páholy kincstárába, 2 frt. a szolgáló t.-nek, 20 frt. a vasalaphoz); a 3. fokért pedig 45 frt. (13 frt. a páholy kincstárába, 2 frt. a szolgáló t.-nek és 30 frt. a vasalaphoz). A neophyta a kötényt stb, valamint a kátét, (melyet a szolgáló t. másolt) külön díj nélkül kapja meg. A többi jelenlegi és befogadandó t. a páholyjelvényt, kötényt, szalagot stb. tartozik külön beszerezni. Az 1793. jan. végéig jelentkező s a jövőben Budára áthelyezett tt. díjtanul fogadtatnak be, különben 15 frtnyi díj és a szolgáló t.-nek 2 frt. fizetendő.

A kincstár három részre oszlik, ú. m. a páholy kincstára, a folyó kiadások fedezésére, a vasalap, és a

szegényalap. A pénz a pénzes-szekrényben hármaz zár alatt őrzendő. Mihelyt 100 frt. együtt van, a zálogházban 3 $\frac{1}{2}$ % mellett elhelyezendő. A kincstárnok a számadást negyedévenként beterjeszti a gazdasági bizottságnál, mely arról a páholynak jelentést ad.

A következő évben, vagyis 1793. jun. 1-től 1794. máj. 6-ig 23 munkában a következők nyertek felvételt: *Bodor Mihály*, helytartósági fogalmazó; gróf *Starhemberg Antal Gundacker*, bécsi egyetemi hallgató (lufton); *Sárközy János*, pesti egyei ügyész; *Petravics Iguác*, nevelő; *Tarczali Zombory Bálint*, a nagyváradi akadémián a magyar nyelv és irodalom tanára; *Andrássy Antal*, Fehér megye főadószedője és *Farádi Vörös Ferencz*, táblabíró, ki a Kinsky-ezredbeli páholyban lett szabadkőművéssé.

A fokozások közül csupán gróf *Fekete Ferenczé* említendő, a kinek ez alkalommal édes atyja „szeretett fia, luftona, barátja és testvéréhez igen érzékeny és nemes atyai szívét koronázó beszédet tartott, mely általános tetszéssel fogadtatott s a jegyzőkönyvhez csatoltatott ez által az atya és fiú erényeinek díszemléket emelendő.”

Majdnem egy évi fennállás után (1793. okt. 21.) kíváncsnak jelzi *Aigner*, hogy a tisztikar véglegesen megalakíttassék; mivel azonban még nem akadt oly t., ki főmesterré ajánlható lenne, felkérte *Aigner*, hogy a kalapácsot még egy ideig vezesse. Ezután felügyelőkké *Mahlern* és *Király*, titkárra pedig *Pauler* választatnak, míg a többi ideiglenes tisztségviselő véglegesítettik.

Ez által a munkák jellege alig változott; azok — legalább a jegyzőkönyv szerint — kevés szellemi tápot nyújtottak ezentúl is. A főmester magyarázgatta a jelvényeket s általános szabályokat, előadásokat tartott arról, hogy miként kell a szabadkőművesi műveket haszonnal olvasni, és a szabadkőművesi elmélkedés határaitól;

felolvastatott értekezéseket a testvéri szeretetről, a jellemről és az engedelmességről; *Haliczky* pedig a felvételi szertartásokat magyarázta.

Olykor azonban felolvastatnak oly iratok is, melyek arra engednek következtetni, hogy azokon kívül számos oly tárgy került szőnyegre, melyről — határozat nem hozatván — a jegyzőkönyv meg nem emlékezik. Többi közt felolvastatott az a felirat, melyet az angol szabadkőművesek a királyhoz intéztek. Egyúttal kijelenti *Aigner*, hogy az ujságok ama híre, mely szerint a német birodalomban a szabadkőművesek ellen tilalom bocsájtatott volna ki, — valótlan és költött.

Ennek kapcsán azonban sürgősen emlékezteti a tt.-et szabadkőművesi eskűjökre, megütközéssel tapasztalván, hogy a profánok a páholy tárgyalásairól meg nem engedett tudomással bírnak. Az 1794. év elején felolvassa az önként feloszlott bécsi páholyok nyilatkozatát, valamint egy bajor lap cikkét feltűnedező veszedelmes csalo bandáról, — a melyre a tt.-et annál inkább figyelmezteti, mivel a valódi szabadkőművesekre nézve nem lehet közömbös, ha ily veszedelmes társulatok elterjednek, a melyek titkos szervezetük s a szabadkőművességgel való visszaélésük által annak kárt okozhatnak.

A jótékonyság terén is elég szép működést fejtettek ki a tt., a mennyiben szegény tt. és profánok támogatására másfél év alatt 252 frtot fordítottak.

A hazai és külföldi páholyokkal való érintkezés kezdett élénkülni. Annál szomorúbbá alakultak a pesti testvérpáholy viszonyai. Hónapokon át nem lehetett munkát tartani, úgy hogy *Madách* főmester kénytelen volt a budai páholyt felkérni arra, hogy részükre felvételt és fokozásokat eszközöljön, felvételi kérvényeket átvegyen stb.

Mint hogy e szerint az Egyesülés páholy amúgy is a testvérpáholy teendőit is végezte, közelfekvő gondolat volt, az úgylis már csak névleg létező pesti páholyt egészen a budaiba beleolvasztani. Ez 1794. máj 6-án végbe is ment, még pedig a káptalan határozata folytán. Ez ünnepélyes munkában ugyanis ecseteli *Aigner* a „szabadkőművességbe belopódzott vizsátságok képét,” mi miatt az egyesülés elkerülhetetlenné vált. Ennek folytán a magasabb fokú tt. határozata értelmében a két páholyt „a *Hét csillaghoz és Egyesüléshez*” cím alatt való egyesítése kimondatik, és határoztatik, hogy az Egyesüléshez cz. páholy eddigi tisztikara a János-ünnepig a nagymester által megerősítendő.

Egyszersmind a következő határozatok hozatnak:

- 1) A páholy tagjainak nincs megengedve, törvényesen el nem ismert páholyt látogatni, viszont oly t., ki be nem bizonyítja, hogy annak rendje szerint constituált páholyban felvettett, ezen páholy munkáihoz be nem bocsátható.
- 2) A járulék negyedévenként előre befizetendő.
- 3) Havonként egy értekezlet s egy felvételi munka tartandó.

Végül bejelentetik, hogy a magasabb fokú tt. tanácskozni fognak a felett, mely napot szánjon a nagymester a tt. oktatásának, a midőn a mester-tt a rendnek Magyarországon való története felől is általános és részletes felvilágosításokat nyerhetnek.

Erre a tt. lánczot fűznek, s ezzel az új páholy meg volt alakítva.

Néhány nappal a *Hét csillaghoz* cz. páholy megnyitása után *Aigner* nagymester a páholyt vezető igazgató skót páholyt is ideiglenesen megalakította, még pedig *Gabelhofer*, *Kreil* és *Cseh-Szombathy* skót mesterek hozzájárulásával. Ezek segítségével 1792. elején

Ferencz az
örökös
oroszlánhoz
budán.

felvette a skót páholyba *Molnár, Macher, Milivoin és Liedemann*, valamint utóbb *Mahlern, Madách és Spisich* tt.-et, és az év végéig még *Homberger, Mayerhofer, Pauler, Máriaassy* és gróf *Barkóczy* tt.-et is.

E tt. kötelessége volt, minden ülésben részt venni, de arról még egyéb skót tt. iránt is hallgatással lenni. A skót páholy teendőit végezték ugyan, de azzá formá szerint még nem alakultak.

Ennélfogva *Aigner* 1793. ápr. 20-án szívére kötötte a tt.-nek, hogy a skót páholy megnyitását és szervezését lehetőleg siertessék, annál inkább, mivel a kék páholyok ereje és vezetése attól függ. Ehhez képest, és hogy a skót mesterek mielőbb kellő (21) számban együtt legyenek, elhatározták, hogy oly tt. is befogadtassanak, kik e fokot nem rendes úton nyerték. Ez alapon hamarosan befogadtattak, illetve felavattattak: gróf *Haller József, Bohoniczky, Király, gróf Starhemberg, Bikkesy, gróf Festetics Antal, Ónody, Aczél, Tallián, gróf Haller Antal, Beckers* s utóbb ifj. gróf *Festetics Lajos*.

Immár szervezkedtek a tt. 1794. június 20 án ugyanis az eddig *Aigner* által esetről-esetre kinevezett tisztviselők helyébe állandó tisztikar lépett, még pedig *Aigner* kalapácsvezetése alatt: *Mahlern és Liedemann* felügyelők; *Festetics Antal*, titkár; *Mayerhofer*, kincstárnok; *Macher*, alamizsnás; *Pauler*, szertartásmester; és *Tallián*, gazda. Az ilykép szervezett skót páholy a „*Ferencz az örökös oroszlánhoz*” címet vette fel.

Első teendője volt oly 13 tagú bizottság kiküldése, mely a tt. közt felmerülendő viszályokat volt elintézendő.

A skót páholynak, mint mindenütt, feladata volt az alatta álló János-páholy közvetlen vezetése és felügyelése. Tőle indult ki megpendítése a fontosabb

ügyek és kérdéseknek, melyek a páholyban tárgyalandók voltak, illetve elhatározták a skót tt., hogy a páholyban felmerült kérdések miként tárgyalassanak, s intéztessenek el. Itt jelentették be a keresőket s a skót tt. fendelték el az azok felett való szavazást vagy további kutatást; ők döntötték el, vajon a kereső esetleg 3—6 óra, vagy véglegesen elutasítandó-e, vajon az a díjakat esetleg részletekben is fizetheti, vagy az alul teljesen felmentendő stb.

A skót páholy egyéb működésének alig látjuk nyomát. A felvételeknél többnyire *Aigner* tartott rövidebb beszédet, *Muhlern* is fejtegette a szabadszömvesség szellemét stb. Egy ügy azonban megfordult a skót páholy előtt, a mely tanúsítja, hogy az a szövetség érdekeit mindig szem előtt tartotta. Az 1793. ápr. 20-ki ülésben ugyanis bejelenti gróf *Haller József*: Több ízben tapasztaltatván, úgy mond, hogy a minden jó ügy ellenségei a páholy munkáinak sikeréről és gyűlekezéseiről előnytelen szóbeszédekkel remekelnek, — nehogy gonoszságuknak talán gáncsoló mellékúton sikerüljön, ő felségénél a tt. hátrányára valamit keresztülvinni: czélszerűnek vélné, ha a tt. törekvéseinek eredményéről a nádor-főherczeg is értesíttetnék, mire ő — *Haller* — szívesen vállalkozik, és mire a tt. fel is kéri.

Ebbeli buzgalma azonban csakhamar lelohadt. A nádor alighanem kegyesen fogadta ugyan jelentését s azt Bécsben ajánlólag be is terjesztette; de itt a hangulat, miről *Aigner* — ki november havában állás szerzése miatt felutazott — személyesen meggyőződött, oly ellenséges, legalább is előnytelen volt, hogy a bécsi páholyok önként függesztették fel munkáikat.

E hír hatása alatt a magyar helytartóság tanácsosnak vélte, Bécsben kérdést tenni az iránt, hogy a

páholyokkal szemben miként viselkedjék. Erről értesítetvén *Aigner*, megbízásából két t. felkereste *Hallert*, előtte kijelentve, hogy jelenleg szabadkőművesi munkák nem tartatván, ő se tegyen ez irányban semmit. *Haller* azonban nagyon hidegen bánt a küldöttekkel: a bécsi hideg szél lehűtötte tüzét

Már a legközelebbi napokban még sokkalta rosszabb hírt vettek a tt. Gróf *Starhemberg* komornyikjának útján ugyanis elhíresztelődött, hogy *Aigner* kapitányt Bécsben elfogták volna. De csakhamar kiderült, hogy e hír teljesen alaptalan. Kisült ugyanis, hogy Bécsből érkezett levélben említve volt, 'hogy magnetismus miatt *Mesmer* orvos és két nyugalmazott kapitány elfogatott. S ezt a hírt a szabadkőművesség ellenségei *Aigner* névével hozták kapcsolatba. Ez ellenségek alatt a tt. első sorban a jezsuitákat értették. Ezek, mint biztosan értesültek, formális szövetséget képeztek — mit vallomásaitan *Martinovics* is megerősített — s összefüveteleiket Pesten az „ismert helyen“ igen sűrűn tartották; azokban a többi közül részt vettek *Mandics*, *Schönnwiesner* és *Pasquicz* püspökök, és *Rausch* kanonok.

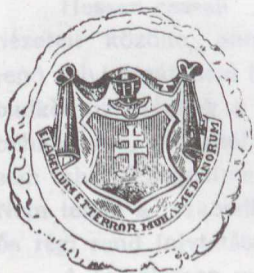
Az 1793. év végén 6 hétig távollevő nagymesterrel az érintkezést kívánatahoz képest fentartották: *Festetics Antal*, *Liedemann*, *Mahlern*, *Mayerhofer*, *Pauler* és *Tallián* skót mesterek, kik fontosabb ügyek elintézéséül szövetkeztek s egyinásnak fogadták, hogy erről más tt. iránt is törhetetlen hallgatással lesznek, a fontosabb eseményeket egymással közlik, és semmiféle, a szabadkőművesség neve alatt szövetkezett titkos társulatba be nem lépnek, hanem egyedül a szabadkőművesség valódi céljait fogják teljes erővel előmozdítani. *Aigner* hazajövetelével e titkos igazgatóság megszűnt.

A skót páholy kincstára, miután minden befogadott t. 15 frtot, minden felvett pedig 50 frtot tartozott fizetni, elég jó állapotban volt, habár eleinte a berendezkedés, utóbb pedig különféle támogatások eléggé igénybe vették.

A skót páholylyal majdnem egyidőben nyitotta meg *Aigner* a magasfokú káptalant is. A lovagfokok, a templomos rendszer művelését, valamint — a prágai rendi igazgatóság mintájára — abban az összes magas fokok egyesítését: ezt tekintette főfeladatának, tulajdonkép való missiójának.

Káptalan alakításának szükséges voltát magas rendi főnök irányában azzal indokolja, hogy a magyar szabadkőművesség ügyeinek felkarolásánál szemügye első sorban a társadalmi szakmára irányult, a melyre minden t. alkalmas; ezt követheti a tudományos irány azon tt. részére, kik arra tehetséggel és hajlammal bírnak, ilyenek pedig az országban szétszórtnak bizonyosan vannak, akik titkos tudományokba beavattattak, és vezérlet után sóvárognak. A társadalmi és tudományos szabadkőművesség célirányos terjesztése azonban soha sem történhetik másként, mint országos igazgató káptalan útján, melynek székhelye csak Budán vagy Pesten lehet.

Erre nézve szükséges: 1. hogy a káptalan élén oly t. álljon, ki nem profán tekintélye, hanem rendi ismereteinél fogva, szabad ideje s ügybuzgalma által arra alkalmas. E t.-nek bátorsága kell legyen arra, hogy minden követelményeknek ellenszegüljön, a melyek a rend egészével meg nem egyeztethetők. Ez állást — úgymond 1793-ban — eddig ő foglalta el s csküjéhez képest híven megfelelt neki; daczára minden nehézségnek és keserűségnek, melyeket e tisztségben tapasztalt és folyton tapasztal, esküszegésnek tartaná,

1792. 1. 406. 409. 1.

arról lemondania, mert meg van győződve arról, hogy visszavonulása után minden a régi chaotikus állapotba süllyedne.

Másodszor — úgymond — fentatrandó és folytatandó a templomos rend. Abba törvényesen be van avatva, annál kevésbbé hagyhatja azt el, mivel meg van győződve, hogy azzal minden igaz szövetségzet egyesíthető, és mivel legtöbb honfitársa már 1772. óta, habár téves fogalmakkal (a Draskovich-féle rendszer által) oda vezéreltetett s a rendért lelkesül.

3. A kilencz káptalani igazgató tag néhányát minden művelendő rendszerbe be kell avatni, s kitanítani, hogy az esetre, ha az igazgató hirtelen elhalna, az ügyek menete fennakadást ne szenvedjen.

4. **Maga** az igazgató káptalan, mint collegium, soha **sem** lehet, a rendi nagymestereket kivéve, ismeretlen főbkeknek, vagy egyes tt.-nek alávetni. Még azon esetre is, ha előtte ismeretlen okoknál fogva néhány rendi méltóságot viselő személy eltitkolása szükséges lenne, a káptalan néhány tagjának tudomással kellene bírnia az eltitkolandó személy neve, állása és lakhelye felől, hogy úgy alattvalói kötelességeire, mint hirtelen halálesetre nézve zavarnak kitéve ne lehessen.

Hessen-casseli *Károly* herczeg, kivel *Aigner* e nézeteit közölte, annak álláspontját, s a templomos rend folytatását nem helyeselte teljesen. Szerinte a szabadkőművességnek a templomos renddel bizonyos egybehangzása, sőt attól való leszármazása van, de sohasem lehet feljogosítva annak érvényes helyreállítására. Nem lenne a szabadkőművességnek más célja mint **ős** régi rend folytatása?

A templomos rend ideje rég betelt: mi szabadkőművesek vagyunk! Így mond a herczeg, ki egyébként *Aigner* eddigi intézkedéseit helyesli, s azt az ázsiai

testvérek szövetsége, mint a szabadkőművesség valódi magva részére óhajtaná megnyerni.

Magas auctoritásának daczára, *Aigner* fel nem hagyta álláspontját „Ő a szabadkőművességet nem tartja a templomos rend leszármazottjának vagy folytatójának, hanem két különböző dolognak, meglévén győződve, hogy a symbolikus szabadkőművesség leple oly szövetségnek, melyben mindenek egyesülnek, és hogy a szövetség a kereszténység által nyerte consistentiáját és kiművelését, minél fogva a sötétség századaiban a legtevékenyebben és legeredményesebben működött, mert örömet hozott a világnak.

Hogy több más mellékcél mellett miért tartatott fenn a templomos rend, az kérdés. A gondolkozó t. előtt azonban nem lehet épen megfoghatatlan: Egyetlen láncz veszi körül az egész föld kerekiségén levő titkos fokok és rendszereknek immár iszonyúan kitágított szövedékét; egyetlen központban egybe folynak mindezek: csak egy szövetség van, és egy rend. Rendelése az első titka; valamint második titka: keletkezése és működésének eszközei.

A nélkül, hogy e kérdésben a rendi nagymester nézeteivel törődött volna, folytatta *Aigner* azt az ösvényt, melyen eddig haladt.

Buda-Pestre jöven, itt törvénytelen káptalant talált elő, mely 9 tagból állt, kik a templomos rend s a keleti lovagok rendszeréből férczeltek össze valami szertartást. Sikerült ezt feloszlatnia, és jobb elemeit, mint *Madách Sándort* (Eques. ab Avi volante); *Cseh-Szombathy Józsefet* (Eques a Salute?); és *Máriássy Istvánt* (Eq. a Leone?) törvényes templomos káptalan létesítésére megnyerni.

E célra a nevezettek jelenlétében 1792. febr. 12-én tartotta az első újoncz (novitatusi) ülést, melyben *Liedeman*

János Sámuel és *Macher András* skót mestereket novitiusokká avatta, s azokat febr. 17-én az első káptalani ülésben armigerekké is felvette, még pedig az előbbi *Frater a Scala aurea*, az utóbbit pedig *Frater a Cochlea aurea* név alatt; egyúttal *Molnár Jánost* (*Frater a Septem spicis*) sociussá avatta.

Felvétettek továbbá lovagokká: *Szerémi Gábor* (Eq. a *Grue vigilante*?); *Mahlern József* (Eq. a *Grue*); *Spissich János* (Eq. ab *Aquila nigra*); és gróf *Barkóczy Ferencz* (Eq. a *Ramo aurea*). 1792. decz. közepén pedig *Homberger János* novitiussá lett

A közben csatlakoztak a *Murusi* által felavatott és valószínűs lovagoknak elismert: *Gabelhofer Gyula* (Eq. a *Letteris*); *Darvas Ferencz* (Eq. a *Norma*?); gróf *Szapáry Pál*; és gróf *Haller József* (Eq. a *Rectangulo*). Mínekutánna a káptalanbeli tagok száma annyira felszaporodott, idején valónak látta *Aigner*, az eddig functionáriusok és név nélküli káptalant berendezni és szervezni. E célra 1793. márcz 8-án ülés tartatott, s abban elhatároztatott, hogy gróf *Széchenyi Ferencz*, gróf *Viczay Mihály*, *Farkas Antal*, *Szilassy József* és *Szalkay Antal*, mint valódi, részben *Murusi*-féle lovagok is beidéztessenek.

Nemsokára ezután ünnepélyesen megnyitotta *Aigner* a praefecturális káptalant, illetve a páholyokkal szemben őskót páholyt, mely a skót páholy nevét: *Ferencz az örökös oroszlánhoz* elfogadta. Ez alkalommal *Madách* lőn káptalani biztossá kinevezve.

A káptalan tagállományának növekedéséről csak annyit tudunk, hogy 1793. júniusban *Mayerhofer Antal József*; 1794. januárban pedig gróf *Festetics Antal* és *Bikkessy Károly* lettek novitiusok; de kétséget sem szenved, hogy csakhamar a lovagfokot is elérték.

A káptalan működésének irányára nézve az 1793. aug. 4-iki ülésről tett feljegyzések némi tájékoztatást

nyújtanak. Ez alkalommal felolvastattak: Schema, miként műveltessék a politicum; a 3. és 4. fokba avatásról szóló rendelet; az 1755-iki alapszabályok változtatása; egy Molay-féle nyilatkozat; a wolffenbütteli convent néhány határozata a tartományi káptalan és rendszeres praefecturális káptalan tisztségeiről. Végül a páholyok oeconomiáját, felvételi díjait stb tárgyalák, és kimondták, hogy *Pauker* a skót fokba emelendő, és hogy a díjakat részletekben fizethesse.

Kitűnik ezekből, hogy *Aligner* igyekezett lovagjait a templomos rendszer történetével és szervezetével megismertetni, s ily módon előkészíteni egyéb rendszerek ismeretére, melyeket utóbb velők közölt; továbbá látható ebből, hogy komolyan foglalkozott a magyarországi balley, illetve praefectura vagy subprioratus helyreállításával s a VIII. tartomány szervezésével. Nem kevésbé tanúsítják e sovány feljegyzések, hogy a káptalan szintűgy legfőbb vezérlője volt a skót páholy-nak, mint ez a symbolikus páholy-nak.

Díjakban a novitius 5 aranyat, és mint lovag újra annyit fizetett; azonkívül megkellett szereznie a ruházatot, jelvényt s az arany gyűrűt, melyet minden lovag viselt. E tárgyakat a káptalan beszerezte s a ttnek bizonyos meghatározott áron átengedte. A kiadások közt, melyek összege 1794. szeptemberig 227 frtra rugtak, számos ily tárgy fordul elő; a legtöbb költséget a Bécsben készült különböző pecsétnyomók okoztak.

A tartományi pecsét piros Johannita-keresztet mutat, részben elfödve nagy oval pajzs által, melyet piros haránt-szalag (ezcn U. U. U. — a VIII. tartomány jelmondatának: Ultorem Ulciscitur Ultor kezdőbetűi) ketté oszt. Felső felét piros kereszt két üres (fehér és piros) mezőre osztja, míg az alsó kék mezőben koronás és struczttollal ékitett sisak látható kopján.

Körülte e négy betű : I. H. S. V. (In hoc signo vinces).
 Körirat : SIG. IV. BALL. MAG. PRIOR. GER. SUP.
 VIII. A. DA PO. E. TI. DIC. PROVINC. (Sigillum IV.
 Balleyi Magni Prioratu Germaniae Superioris VIII. ad
 Danubium, Padum, et Tiberim dicatu Provinciae).

A kisebb pecsét csupán a fenti sisakot és kopját
 láttatja, alatta piros szalagon : U. U. U. ; fölötte :
 PROV. VIII. B IV. — Száraz bélyegzőn csak a három
 U. U. U. látható, alatta : IV. B.

Az a pecsét, melyet *Aigner* mint rendi legatus
 használt, piros mezőben, zöld hármás halmon arany
 koronát mutat, melyen patriarcha-kereszt emelkedik ; a
 sisakkal ékített czímerpajzsot (jobbra-balra lovagi sarkan-
 tyú) a piros kereszttel díszített templomos köppen veszi
 körül, tartva két keresztbe rakott kopja által. Alul sza-
 lagon *Aigner* lovagi mottója : FLAGEL(LUM). E (T).
 TERR(OR). MUHAM(EDANORUM). Fölül szalagon :
 U. U. U. ; fölötte fehér pajzson piros kereszt, négy sar-
 kában S. V. M. B., mellette $\frac{18}{24}$ — 1478, alább jobbra :
 F. ²D. 17. 7. — balra : O. 7. 6. 5. 7. Körirat : J. ²R.
³A. 9. 24. 11. 18. U. 3. ²J. 5. 11. 3. 23. 10. 1. ³D.
 13. 6. ²N. 5. 21. 9. ²U. ⁵J. 17. 12. C. 14. 1. 7. P. 18. 24.
 — E köriratot még nem sikerült dechiffiroznunk.

Kisebbs pecsétje épen olyan ; a fakapsula azonban,
 melyben a pecsétnyomó foglaltatik, másik végében más
 pecsétnyomót, az úgynevezett titkos pecsétet tartal-
 mazza, a mely fehér paizson piros Johannita-keresztet,
 fölötte pedig a piros templomos keresztet mutatja.
 A négyrétű középpajzs első és harmadik fehér meze-
 jében piros templomos-kereszt, második és negyedik
 arany niezejében pedig keresztbe rakott két hasáb lát-
 ható, melyek egyike fekete, míg a hátulsón két korona
 (?) van. (Az ábrákat l. 401. l.)

A harmadik pecsét csupán a czímerpajzst köp-

penyvel és a jelmondatbeli szalagot láttatja. Ennek kapsulája is tartalmaz második pecsétnyomót, a melyen koszorúban e monogramm C. V. H. áll.

A káptalan mint óskót páholy külön pecséttel élt. Ez nyugvó oroszánt mutat, mely bal lábával tartott szögmerővel nyitott könyvre támaszkodik, míg jobbában nyílt körzöt forgat; előtte földgömb, melyből villámok cikláznak. Körirat: SIG. DER HOCHWÜRDIGEN ALTSCHOTTISCHEN FRANZ ZUM WACHEND. LÖWEN ★. — Kisebb pecséten ugyan az a kép, körirat nélkül. (Ábráját l. 409. 1.)

A Hét csil-
laghoz és
egyesülés-
hez Budán.

1794. máj. 6-án a Hét csillaghoz cz. pesti, és az Egyesüléshez cz. budai páholy egyesülése által új páholy keletkezett, mely mindkettőnek nevét, s az előbbinek pecsétjét fogadta el. (Ábráját l. 409. 1.)

A Hét csillaghoz és egyesüléshez cz. páholyhoz csatlakoztak a budai páholybeli tt. közül: *Aigner, Andrassy, gróf Barkóczy, Bikkessy, Bodor, Darvas, gróf Festetics Antal, gróf Festetics Lajos, Gyürky, John, Kallivoda, Király, Kolossy, Ley, Mahlern, Margalics, Marich, Mayerhofer, Nagy, Pauler, Petravics, Sárközy, Schönholz, Seth, Szent-Iványi, Tallián és Vörös*; — a pesti páholyból pedig: *Batta, Beckers, gróf Csáky, Cseh-Szombathy József, Cseh-Szombathy Sámuel, gróf Fekete, Haliczky, gróf Haller Antal, Kandó, Kármán, Kilian, Liedemann J. Sámuel, Liedemann M., Macher, Marton, Nemes, Oláh, Önody, Ragályi, báró Schaffrath, Schmidhammer, Szabó József, Szabó Sámuel, Szathmáry és Tomka.*

Ezek számát gyarapították az újonnan felvett tt., úgymint: Tótlipcei *Pajor Gáspár*, pesti ügyvéd, a Kármán-féle folyóirat munkatársa; *Vörös István*, ügyvéd s egyetemi kancellista; *Axter András*, ezredorvos;

Zlinszky Ignác, fehérmegyei szolgabíró; *Méhi Molnár András*, nevelő; és *Waltay György*, testőr; továbbá a befogadott gróf *Starhemberg Ferencz Gundacker*, cs. k. kamarás és alsóausztriai kormánytanácsos; — végül *Kolossy*, díjnok, eddig szolgáló t., miután valóságos hivatalnokká lett, megszűnt szolgáló t. lenni, és a rendes tagok sorába lépett.

Egyik első intézkedése *Aignernek* az volt, hogy — miután egyéb szabadkőművesi méltóságai meg nem engedik, továbbra is a páholyban felfemerülő viszályok s egyéb surlódások vizsgálásával s elbírálásával foglalkozni, — erre nézve bizottságot hozott javaslatba, melybe a skót páholy *Mahlern*, *Starhemberg*, *Liedemann*, *Bikkessy*, *Festetics Antal*, *Mayerhofer*, *Pauler*, *Ónody*, *Margalics*, *Tomka* és *Tallián* tt.-et nevezte ki.

E bizottságnak valami sok dolga nem volt. Egy esetben azonban bíraskodnia kellett. *Bohoniczky* ugyanis egy profánt a belépésre rábeszélte s azzal a szertartás némi részeit is közölte. E miatt esküszegésről s áru-lásról vádoltatott.

Más t. is követett el indiscretiót. Ugyanis *Rausch* exjezsuita híresztelte, hogy a szabadkőművesek közelebb ülést tartottak, melyben gróf *Haller* és gróf *Szapáry* megjelenve, diplomáikat és jelvényeiket visszaadták azzal az ünnepélyes kijelentéssel, hogy többé nem akarnak a páholy tagjai lenni.

E „hitvány fecsegésről“ a nevezetteket értesítették a tt., annak szerzői felett pedig szánakozásuknak adtak kifejezést.

Annál öröndetesebb volt az a hír, hogy a királyi személynök kedvet mutatott, a szövetségbe belépni. Ezt azonban a külső események meggátolták.

A János-ünnepet a tt. jun. 24-én ülték meg, miután a vakolást az előző napon a Szép juhásznénál tar-

tották volna. Ez alkalommal ejtették meg a tisztválasztásokat is. Főmesterré lőn *Aigner*, felügyelőkké *Muhlern* és *Liedemann*, szónokká *Festetics Antal*, titkárrá *Paulei*, kincstárnokká *Mayerhofer*, alamizsnássá *Marton*, szertartásmesterré *Bikkessy*, és gazdává *Macher*, — mindegyike mellé — kivéven a főmestert — helyettes is állíttatván.

Az új tisztviselők kezadással fogadták kötelességeik hű teljesítését, és *Aigner* is megigerte, hogy a páholyra amindig különös gondja lesz. Ez a t. valóban rendkívüli férfiú lehetett, mivel — annyi jeles tag mellett — mindig csak őt választották meg főmesterül. Hogy nagyon kedvelt és tisztelt egyéniség volt, tanúsítja az a körülmény, hogy őt a szónok *Festetics* 1794. decz. 2-án az egész páholy nevében holnapi nevenapja alkalmából üdvözölte s az összes tt.-et további szíves és bölcs vezetésébe ajánlotta. *Aigner* meghatottan köszönte meg a tt. ragaszkodását és testvéri szeretét. Mire a tt. ez ünnepély emelékéül Pesten a Hacker-féle teremben vakoló munkát tartottak.

Az első munkák egyikében elhatároztatott, hogy jövőre minden szerda a tt. oktatásának lesz szentelve.

Már a mult évben lefordította a páholy a szabadkőművesség alapszabályait latin nyelvre; most azok kinyomtatását rendelte el, a tt. magánhasználatául, de semmi esetre se mutatandók azok oly tt.-nek, kik által profán kezekbe kerülhejnënek.

A titoktartásra a tt. egyéb alkalmakkor is emlékeztettek. *Aigner* sejteni látszott azt a vihart, mely a monarchia egét csakhamar elborítandó s a megmaradt némi szabadságot — s azzal a szabadkőművességet is — elfojtandó volt. Beszédet tartott a szabadkőműves szaváról, előadást tartott a szabadkőművesi esküről s annak pontos követését ismételtén ajánlotta a tt.

figyelmébe; egyik neophytának is magyarázta a szabadkőművesség kötelességeit.

Végre kitört a vihar. Bécsben az úgynevezett Jakobinusokat — köztük néhány tt. is — elfogatták és Buda Pesten is számosakat bebörtönöztek. E hírek leverő hatása világosan mutatkozik az 1794. szept. 2-ki munka jegyzőkönyvében.

A tt.-et aggodalom fogta el; némelyike már a páholy feloszlását is emlegette. A félénkek s aggódók megnyugtatósául felolvasta *Aigner* a királynak 1792. márcz. 16-án kelt engedélyét. Mindazáltal előadást tartott az óvatosságról, mely szabadkőművestől követeltetik, valamint előadta az uralkodó és állam iránti kötelességeket; továbbá felolvastatta a nürnbergi páholy nyilatkozatát a szabadkőművességgel járó kötelességekről. Végül ajánlotta a keresőkhez intézendő kérdéseknek a viszonyokhoz való változtatását, mit a tt. el is fogadtak.

Egyéb előadásokra nézve is *Aigner* főmesteré az oroszlánrész. Felolvasásokat tartott a szabadkőművesi legény vándorlásairól; életről és halálról; előadta egy valódi szabadkőműves hitvallását a rend igaz céljairól; magyarázta a tanoncz-kátét s az erkölcsi tanonczfokot; felolvasta a szabályokat s újabb művek érdekesebb részeit.

Felolvastattak továbbá — többnyire a szónok által — különféle szabadkőművesi iratok s értekezések.

Egyébként is nagyobb tere volt a szónoknak, mint azelőtt, midőn a főmester csaknem mindig maga magyarázta a felvételi szertartásokat, a mit most a szónok végzett.

Kiváló tevékenységet fejtett ki *Festetics Antal*, a többi közt talpraesett beszédet tartván az ember társadalmi ösztönének fejlődéséről s az egyesülés értéke-

ről, valamint a barátság és testvéri szeretet értékéről s a szabadkőművesek egyenlőségéről. A többi tt. közül csupán egy, *Liedemann*, akadt, ki nagyobb beszédet mondott. Ellenben Székesfehérvárról *Vörös* küldött be szabadkőművesi értekezést, megjegyezvén, hogy a wilhelmsbadi szabadkőművesi szabályokat latinra lefordította

A páholy humanitarius működése nem volt nagy jelentőségű; több szegény özvegy s egyéb profán mégis részesült támogatásban: — még inkább tt. Ezek olykor nagyobb kölcsönyben részesültek, így *Bikkessy* néhány 100 frtot kapott, melyekért évi 18 frt kamatot fizetett. *Bodor* is részesült kölcsönyben, melyet még 1796-ban is kerestek rajta.

Az 1795. máj. 5-iki munkában felolvastattak a törvénykönyvből a fő erények, melyek a szabadkőművest dicsítsék, s ennek kapcsán *Aigner* a tt-et óva intette szabadkőművesi esküjök hű és pontos megtartására. Szintúgy a következő munkában, jun. 2-án, három héttel *Martinovics* és társainak kivégeztetése után — felolvastatta a rendeleteket, melyek a szabadkőművesség oltalmát biztosítják, azzal a figyelmeztetéssel, hogy minden t., ki titkos társaságot felfedezne, azt a főmesternek vagy a felügyelőknak haladéktalanul jelentse be, — a mire különben minden t. alapszabályilag amúgyis kötelezve volt.

De mindez hiába való volt.

A forradalom rémképe, amelynek karmaiban a monarchiát látták, vagyis erőnek erejével látni akarták, a kormányt a leggyűlöletesebb eszközökhöz folyamodtatta. A kémrendszer legnagyobb virágjában állt. Megvolt ingatva a bizalom apa és fiú, testvér és testvér közt. A szabad szó, sőt maga a szabad gondolat rettgett az árulástól. A demagog szaglálás uralkodott az egész birodalomban.

Ily körülmények közt csodás bátorság kellett ahhoz, hogy még *Martinovics* és társainak kivégeztetése után is, páholymunkák tartására vállalkoztak a pesti tt. Ez azonban nem tarthatott sokáig: a szabadkőművesség ily viszonyok közt fenn nem állhatott. Eltiltatott az egész monarchiában, még pedig 1795. jun. 11-én kelt kabinetbeli parancs folytán, melyet gróf *Pálffy Károly*, az egykori nagymester ellenjegyzett. „Mint-hogy — úgymond — a jelen viszonyok a közigazgatástól megkövetelik, hogy a közjólét m gerősítésére minden k tes tettet és cselekményt a legnagyobb figyelemmel kísérje; tehát nem lehet semmiféle, bármi néven nevezendő titkos, vagy zártkörű társulatot megengedni. Ennélfogva meghagyta ő felsége, hogy oly intézkedések tétessenek, melyek az úgynevezett szabadkőművesek — vagy bármi más néven ismertetnének vagy léteznének — páholyaik tartása haladéktalanul megakadályoztassék s a királyi meghagyás teljesítésére a kormánysszékek elnökei szigorúan figyeljenek.“

A magyar helytartótanács azonban a királyi leirat sürgős hangja által nem engedte magát flegmájából kizavartatni, és csak jun. 23-án juttatta az utasítást *Aigner* kapitányhoz.

Ez utasításnak a tt pontosan megfelelték, s ezentúl már nem tartottak páholy-munkát; néhány értekezleten azonban összejöttek, hogy a páholy feloszlatása iránt megállapodjanak. Óhaj tandónak mutatkozott azonban, hogy az ügyek lebonyolítására némi haladék nyúj tassék. Ennek kieszközlésére *Aigner* vállalkozott, 1795. jul. 22-én adván be a már jul. 1-én fogalmazott következő kérvényt:

Felséges úr!

A törvényesen alakult német szabadkőműves-pá-

holyok, melyek „A hét csillaghoz és Egyesüléshez“, valamint magasabb fokokban „Ferencz, az örökdő oroszlánhoz“ címek alatt Pest-Budán fennállnak, az 1792. év január havában felséged dicső elődje s atyja, boldog emlékezetű II. Lipót császár parancsa folytán alapítottak. Felséged, legkegyesebb császárunk, kegyeskedett e páholyt kormányzása tizenhatodik napján azon megjegyzéssel megerősíteni, hogy felséged a páholy tagjainak rendíthetlen hűségében, melylyel királyuknak tartoznak, nyugton bízik. A páholy feladata, melyet részint a boldogult császár jelölt ki, részint az alulírt nagymester honosított meg, a következő volt: mindenütt jót tenni titokban s a rosszat eltávolítani, kivált pedig az ezen országban fel nem hatalmazott mesterek által felvett és mindenfelé szétszórt testvéreket a szükséges utasításokkal ellátni s őket a könnyen felállított törökre jókor és kellően figyelmeztetni, hogy ezáltal óva legyenek ama számtalan veszélytől, mely némely eszme félszeg felfogásából s azoknak imitt-amott lehetséges szándékos ferde alkalmazásából, úgy az állam közkárára, mint az egész emberiségre nézve előbbutóbb keletkezhetnek, s e veszélyeket tehetség szerint elhárítani, a titkos társulatokat pedig, melyek korlátoztatásuk által csak óvatosabbakká tétettek, de meg nem szűntek: szemmel tartani.

E cél világosan ki van fejtve amaz iratban, melyet alulírt felségednek 1792. július havában legalázatosabban átnyújtott, még pedig néhány, pirossal aláhúzott sorban.

Ezen célnál fogva képes volt a páholy, fennállásának egész tartama alatt nemcsak a tartozó s tőle elvárt hűségnek lelkiismeretesen megfelelni, hanem egyszersmind az államnak is csendben és titkon a lehető legnagyobb szolgálatokat tenni.

Csak ellenségek azok, kik a szabadkőműveseknek bűnül róvják fel titkolódzásukat, s olyanok, kik nem tudják vagy nem akarják tudni, hogy ez a társulat, melyet tapasztalt és becsületes férfiak vezetnek (mit egyébiránt minden kormány könnyen elrendelhet és keresztülvihet), mely tagjait minden nemzetből, államból és keresztény felekezetből választja s azáltal a polgári társadalom minden rétegébe behatol, alapszabályai és esküje, de még természeténél fogva is, minden egyes államnak, még a positiv törvények ellen elkövetett kihágásokra nézve is, épen titokzatossága és rejtélyessége által képes a legnagyobb s olykor egyedüli biztósítékot szolgáltatni.

Ez ellen talán felhozattathatnék, hogy Magyarországon, daczára az előbb létezett szabadkőművespáholyoknak, mégis létesülhetett bűnös összeesküvés, mely a trón s a törvények felforgatását tűzte ki célul.

De felségedről, a világ legkegyesebb fejedelméről a nevezett páholy tagjai meg vannak győződve, hogy felséged e társulatnak nem fogja hibául felróni azt, a mit — mivel csupán erkölcsi eszközökkel élhet — megakadályozni képes nem volt, sőt felséged legkegyesebben tekintetbe veendi: mily nagy terjedelmet nyert volna ama bűnös összeesküvés, melyben tévesen összetákolts rendszer által annyi jó ember, csupán tudatlanságból, már néhány éve tereltetett a politikai reformok felé, s talán nagyobbára öntudatlanul a franczia rendszer mérgét szívtta magába, — ha ez a páholy az összeesküvés fejeinek útját nem állja s azokat befolyásuknak még biztosabb terjesztésében nem gátolja.

Mind ez okokra támaszkodva, kéri e páholy tagjai, hogy — miután a f. é. jun. 23-ki helytartói átirattal a nagymesterrel közölt f. é. jun. 11-én kelt legmagasabb leirat értelmében mindennemű titkos és zártkörű

társulat közt az úgynevezett szabadkőműves-páholyok látogatása is eltiltatott, — nekik mint egyedüli, s egyedül felségedtől függő kegyelem háromhavi idő engedességük ügyeik lebonyolítására s a meghagyott teljes felosztás eszközzésére, és hogy ezalatt a törvényes, de esetről esetre bejelentendő gyülekezések legkegyesebben megengedtesse nek, — a mi egyetlenegy bécsi páholyoknak sem tagadtatott meg.

Ellenben kötelezik magukat a nagymester, a tisztviselők és hivatalnokok: mind azért, a mi eddig történt és mi felséged legkegyesebb helybenhagyásával ezentúl történik, felelősséget vállalni, úgyszintén az eredeti irományokat megőrizni, és valahányszor kíváztatik, felségednek vagy küldöttjének őszintén és híven mindenről számot adni, végül pedig hogy a szabadkőművesek és hű állampolgárok, mint jó és hű barátok maguk közt élni és halni fognak.

Felségednek legalázatosabb, legengedelmesebb és őszinte hűséggel lekötözött szolgálói, a páholy tagjai nevében

Aigner,

páholy-nagymester.“

A felelet erre a kabinetbeli tanácsnak jul. 28-án kelt következő resolútiója volt:

„Ő felsége kegyeskedett a legalázatosabb előterjesztés folytán legkegyelmesebben elrendelni: Miután a szabadkőműves-rendben a vagyonbeli ügyek rendezése sokkal rövidebb idő alatt és szertartásos páholyok tartása nélkül is eszközölhető, de meg ezen gyülekezések folytatása főleg a rossz példaadás végett aggályos lenne; a kérvényezőknak megengedtetik tehát, hogy hátrálékos ügyeiket egy e célra kiküldendő hivatalnok jelenlétében elintézhessék. Egyébiránt utasíttatik a

páholy lelépő elnökege, hogy az okmányokat és jegyzőkönyveket biztos megőriztetés végett indorsálva átadja és végre mindenről hivatalos jelentést terjeszszzen be.

A cs. k. rendőri udvari hivatal:

Sardagna.“

Ezt a végzést ügylátszik nyomban követte egy királyi leirat Aigner kapitányhoz, a melyet azonban csak egykorú másolatban bírván, keletét ki nem tehetjük; íme adjuk fordítását:

„Aigner kapitány! Rendőri udvari hivatolomtól vette ön elhatározásomat, hogy formális páholy tartására a kérvényezett további összejöveleteket főleg a rossz példaadás végett aggályosnak tartom és meg nem engedhetem — azon utasítással, hogy a páholy okiratait és jegyzőkönyveit biztos őrizet végett lepecsételve terjeszsze be.

Minthogy azonban önnek mint nagymesternek és főigazgatónak szükségképen kell, hogy tudomása legyen különböző titkos társulatok magasabb fokairól s összefüggéséről, és magánlevéltárában tehát teljes bizonyossággal ide vonatkozó okmányok vannak, vagy másutt őrzöttekről tudomása lesz, a melyek bírása a mostani körülmények közt az államra nézve sokkalta fontosabb a közönséges páholy-iratoknál: ezek folytán szükségesnek látom önnek különösen meghagyni, hogy mind e papirokat nemcsak szorgosan megőrizze és megőriztesse, hanem a mellett bárkivel való közlésüktől tartózkodjék mindaddig, míg e részben akaratomat újabban ki nem jelenteném.

Egyébként titokban tartandó e meghagyás mindenki előtt, kit nem illet, mi által az irántam tartozó hűség és különösen fogadott kötelesség teljesíttetni fog, — a mit mindenkoron fogok tudni elismerni.“

Ez a királyi levél is bizonyítja, hogy Ferencz király a szabadkőművesek iránt egyáltalán nem viseltett roszt indulattal s azok gyülekezéseit leginkább a rossz példa végett tilalmazta. Ezt az érzületét meg is őrizte élte napjaig. Ennek tanuságául szolgálhat, hogy fia Ferdinánd, az utóbbi király nevelőül notorice ismert szabadkőműveseket alkalmazott.

Aigner kapitány folyamodványának egyik pontja különös figyelmet érdemel. Abban páholya nyíltan és határozottan magának tulajdonítja azt az érdemet, hogy Martinovics és társainak összeesküvését a kormánynak feljelentette. Feljelentette pedig, mert akkorában minden páholynak és minden szabadkőművesnek hit alatt fogadott kötelességévé volt téve, hogy az állam ellen irányuló titkos szövetségeseket feljelentse. Hogy a vizsgálat oly rettenetes fordulatot vett, s véres véget ért, azt természetesen sem ők, sem más akkorában nem tudhatta.

Az ellen, hogy *Aigner* kapitány vagy páholyának tagjai közönséges kémek- vagy agents provocateurs-ként szerepeltek volna: minden szól. *Aigner* kapitányra névez különösen irományai és levelezései bizonyítanak, melyek őt tetőtől talpig becsületes s a szabadkőművességet lángolva buzgólkodó férfinak tüntetik fel, valamint az a körülmény, hogy utóbb minden fáradságának daczára sem tudott előléptetést vagy megfelelő hivatalt nyerni, és öreg napjaira kénytelen volt, kapitányi nyugdíjából szegényesen tengődni. Nyilván nem szerzett érdemeket a kilátásba helyezett legmagasabb elismerésre, be nem szolgáltatván úgy a bekívánt államveszélyes iratokat — mert olyanok birtokában nem volt, — mint a páholy-irományokat, melyeket nagy mennyiségben gyűjtött és hűségesen őrzött meg, és melyek ma az osztrák-magyar birodalom multszázadi titkos társulatai történetének gazdag forrásául szolgálnak.

Megemlítettük, hogy Ferdinánd koronaherczeg néhány nevelője szabadkőműves volt. Feltehető tehát, hogy ő szintűgy mint atyja, egyénileg jó indulattal viseltetett a szabadkőművesség iránt, hajlandóságát azonban az állam érdekeinek alárendelte. Már pedig mindkettőjük ministerei oda működtek a reakció e virágkorában, a mely Metternichben culminált, hogy az állam úgy kormányozható legjobban és legbiztosabban, ha a népek lehetőleg elbutítva, merev tespedésben tengődnek és köztük a szellem minden szabad mozdulata kérelhetetlenül fojtatik el csirájában.

Az idők szelleme meghazudtolta az ily nézeteket, s az ócska lomot halomra döntvén, fényesen igazolta, hogy az a fejedelem uralkodik legszerencsésebben, a kit szabad és művelt nemzet szeretete vesz körül, mint a mesebeli tündérkirályt a gyémánt bástya.

VII. KORSZAK, 1795—1848.

Szabadkőművesi mozzanatok.

Az 1795 jun. 6-án kelt rendelet folytán a szabadkőművesség az osztrák-magyar monarchiában végképen megszűnt. A páholyok feloszlottak. Az Alpeseektől a Kárpátokig csend uralkodott, — síri csend.

A Jakobinus-hajszának igaz célja el volt érve. A népek megvoltak félemlítve és szó nélkül adták oda fiaikat, utolsó félretett fillérüket. A háború elnyelt mindent. De hasztalanok voltak a kimondhatatlan nagy áldozatok: Ausztria hadait üzték az új Caesar sasai egyik tartományból a másikba, míg végre megszállták a monarchia székvárosát is.

A buda-
pesti tt.

De ha a páholyok bezárultak is, a tt. mindenütt azután is jó barátokként találkoztak. Így volt ez Buda-Pesten is. Az utolsó páholy felosztatása után a tt. még 1796-ban is fentartották eddigi páholy-helyiségüket, valószínűleg olvasó társaság czímén, sőt *Aigner* egyes tt.-et a lovagfokokban is felavatott, bízva abban, hogy az idők mihamar jobbra fognak fordulni.

A tt. jótékonysága sem szűnt meg a páholy életével, 1795. július hó végén egy szerencsétlenül járt főhadnagyot 27 frttal, egy papjelöltet pedig 10 arannyal támogattak, — a főmester utólagos jóváhagyása reményében.

Aigner ka-
pitány.

Aigner kapitány ugyanis helyzetének javítása végett Bécsben tartózkodott. Már 1793-ban említette volt egy bécsi t. előtt, hogy hajlandó lenne megfelelő állást elfogadni, mire az megpendítette azt az eszmét, hogy igyekezzék valamely főherczeg mellett az udvarmesteri állást elnyerni. Erre nézve *Aigner* megtette a kellő lépéseket, de a kért állást nem nyerte el. — Ellenben megígérte neki az uralkodó, hogy kinevezi az arcière-testőrség kapitányává, mihelyt üresedés mutatkozik, sőt arra 1795-ben elő is jegyeztette. Kineveztetésének siettetése végett 1796-ban félévig tartózkodott Bécsben, s a következő év tavaszán újra felutazott, a midőn az előbbi ígélet ismétlését kapta, de az állást nem, daczára annak, hogy egész évig Bécsben maradt.

Itt tartózkodása alatt élénk levelezésben állt *Festetics*, *Mahlern*, *Mayerhofer* és más bizalmasaival, kik a fontosabb eseményeket közölték vele, ki viszont a legújabb bécsi hírekkel kedveskedett, s egyúttal számos rendi iratokat, melyeket kölcsön kapott, de le nem másolhatott, e célra küldött le nekik. A midőn az eredetieket meg nem kaphatta, megelégedett másolatokkal is. De szemügyre főleg az eredetiek megkerítésére irányult,

kivált miután a prágai rendi igazgatóság levéltárát átvette volna.

Midőn ez munkáit megszüntette, *Aigner* volt utolsó tagja, ki aktivitásban volt és kinek ebbeli működése évekre biztosítottnak látszott. A levéltár ennél fogva nála legbiztosabb helyen lett volna. Gróf *Sweerts*, ki azt őrizte e célból 1795-ben Bécsbe, majd — mivel *Aignert* ott nem találta — Pestre utazott, hogy őt az átvételre megnyerje. De az átadás késett. Csak 1796-ban, midőn gróf *Sweerts* főtörvényszéki alelnökké neveztetett ki Lembergbe, sietett a levéltárt Bécsbe vinni, ahol *Aigner* átvette és bérkocsin lakására vitte.

Akközben igyekezett a feloszlott páholyok egyes tt. iratait összeszedni, nem szalasztván el az alkalmat, hogy a szabadkőművesi iratokat, főleg pedig a rózsakeresztesek s ázsiai tt. levelezéseit, még pénzáldozatok árán is megszerezze.

Most azonban, a prágai levéltár birtokában, az ily rendi iratok összegyűjtését nagyobb mérvben folytatta, úgy hogy egyes rózsakeresztesek iratait részint szép szerivel, barátságból vagy pénzért, részint pedig csellel magához kerítette.

Ez iratokat testvéreinek oktatására és felvilágosítására szánta; de ügylátszik, gyakorlati, sőt fontos célokat is tudott azzal összekötni, mert (1796. okt.) azt állítja, hogy már abban a helyzetben van, hogy e tekintetben is az államnak s az emberiségnek hasznos szolgálatokat tehet. Hogy e szolgálatok minő természetűek voltak, azt nem tudjuk, de alighanem neki köszönhető az, hogy ezidétt néhány adeptust, kik könnyen-hívéket zsaroltak, a monarchiából kiutasítottak.

A nagyszámú rózsakeresztesi iratok által, melyeket lassankint Bécsben összegyűjtött, nyomára jutott a

magyarországi rózsakeresztesek iratainak holléttének is, és csel útján megkapta ezeket is 1797-ben.

Anyagi helyzete azonban nem javult ez évek alatt. Daczára ismereteinek, összeköttetéseinek s azon szolgálatoknak, melyeket az államnak tett, még szerényebb álláshoz sem juthatott. Ennélfogva állítólag utóbb Pesten kereskedést nyitott, melylyel azonban nem boldogult.

Rosz viszonyok közé kerülván, kincseitől, t. i. rendi irataitól és nagybecsű csigagyűjteményétől megvált s azokat gróf *Fecstetics Antal* barátjának adta el, ki azokért 1805-ben 436 frtot, adósságai törlesztésére, és 300 frtnyi évi járadékot fizetett, még özvegye és leányának is. A gyűjteményt déghi kastélyába vitette, a hol az irományok — 104 vaskos kötetben bekötve — az osztrák-magyar szabadkőművesség történetére nézve megbecsülhetetlen értéket képviselnek.

Ismeretlen, hol és mikor halt meg *Aigner* kapitány, aki — ha érdekében tovább működhetett volna — Magyarország szabadkőművességében kétségkívül korszakalkotóvá vált volna, de aki úgy is, rövid harmadfél év alatt, melyet ez ügynek szentelhetett, szép munkát végzett.

Ez alatt a szabadkőművesek másutt sem pihentek teljesen.

A francia zászlók árnyékában 1809-ben új páholyok keletkeztek Bécsben, és főleg a déli tartományokban, Zarában, Ragusában, Udinében, Milanóban, Cremonán, Laibachban, sőt *Fiumében* is, ahol állítólag két francia katonai páholy létezett. Később Prágában is alakult páholy, mely azonban szintén rövid életű volt.

Magyarországon sokkal élénkebb volt a *Martinovics* véres emlékezete, semhogy a tt. még csak barátságos összejöveletekben is találkozni mertek volna. Mindazáltal megkísérlette 1814-ben *Kazinczy Ferencz*

Katonai
páholyok
Fiumében.

Kazinczy
igyekezetel.

a tt.-et egyesíteni és némi működésbe hozni. S ez nem volt csekély feladat; akkoriban még legjobb barátjukban sem mertek bízni: mindegyiknek a szívébe kellett pillantani.

Igy *Horváth Ádám* barátjával szemben *Kazinczy* autograph-gyűjteményét használta ürügyül arra, hogy erre a témára vigye. Ez felsorolta az autographokat, melyekkel szolgálhat, sajnálván, hogy nem sikerült *Somssich* kéziratait és *Darvas* szabadkőművesi jelvényeit megkapnia. Ez őszinteség által felbátorítva, kérte *Kazinczy* a szertartások másolatát, melyekkel *Horváth* azonban nem rendelkezett, de essentialis részüket fejből leírta és megküldte, egyszersmind bevallván, hogy néhány férfit, nevezetesen *Radó Sándort* és *Horváth Jánost*, ha nem is szertartásosan, de szabadkőművesekké avatta; továbbá, hogy neki 1783-ban Pomázon *Federspiel* főhadnagy, halálos ágyán titkos írású könyvet adott át, melyet csak évek múltán tudott megfejteni. Hiram philosophiáját tartalmazta, *Aquinoi Tamás* után latinra fordítva. *Horváth* annak nyomán készítette „A szent rend nagymesterei” című kivonatát. Igen jelentéktelen mű. Sokkal fontosabbak lennének azon előtte ismert szabadkőművesek életrajzai, melyeket későbbi években összegyűjtött, és melyek kézírata valószínűleg elveszett.

Kazinczy pedig csakhamar felhagyott tervével. Volt oka bőrért féltenie.

Magyarországot még mindig Bécsből, tehát absolutistikusan kormányozták. A gyéren egybehívott országgyűlések csak árnyékai voltak a régiebbeknek, és habár az 1825—1832-iki országgyűléseken felhangzott is néhány merész szó, a rendszer nem változott még akkor sem, midőn 1835-ben *V. Ferdinánd* ült a trónra.

Besze János.

Ily körülmények közt még oly szerény körű közös működésre gondolni sem lehetett. Barátságos találkozásokra azonban már mertek a tt. összeverődni. A régiebbekhez csatlakozott időről-időre újabb t., ki külföldön nyerte a szabadkőművesi világosságot. Ezek közé tartozott az utóbbi országgyűlési képviselő és híres népszónok *Besze János*, a ki Olaszországban utaztában 1834-ben a Sz. Pantaleone cz. páholyban Cremában, Pavia mellett, lón szabadkőművessé, a midőn a fratre Capistrano nevet kapta. A páholy jelszava és célja volt: Italia unita.

Testvéri tá. látkonások Budapesten.

A 40-es évek elején még 32 régibb t. állt némi összeköttetésben. A János-ünnepre évenként 18—20 szokott Buda-Pesten találkozni, hogy többnyire *Berg A.* színész s a Három Cziprushoz cz. erlangenii páholy tagja kalapácsvezetése alatt, hol a Szép Juhásznénál s a budai hegység más pontjain, hol budafoki tágas sziklapinczében — üres hordókból emelve oszlopokat — dolgozzanak s egymást támogatassák. Az 1846-ki összejövetelnél a még életben levő 18 t. közül 11 gyűlt egybe.

A fősi páholy.

Időközben páholy is alakult Komárom megyei *Fűssön*, *Tersánszky Sándor*, nagybirtokos és cs. k. kamarás kastélyában, aki a kalapácsot is vezette. A páholy tagjai voltak: *Sárközy József*, Komárom megye alispánja; *Barkassy Imre*, udvari ágens; *Huszár Ferencz*, *Botka Tivadar*, a történész; *Balogh János*, a hírneves országgyűlési szónok; az előbb említett *Berg*, színész s a pesti könyv- és zeneműkereskedő *Thoma M. Ágoston*, utóbb a bajorországi fürthi páholy tagja.

A páholy munkáit fölöttébb titkon és mindig csak búcsú és névnap alkalmával tartották, a midőn nagyobb gyülekezet fel nem tűnt.

E tt. úgylátszik valami természet-cultust űztek. Nem esküdtek a bibliára, szt. Jánost se tartották véd-

szentjüknek, hanem a természet törvényeit ismerték oly alapnak, melyen czélszerűen, s egyedül biztosan épülhet fel az emberi méltóság temploma, ha az emberiség az eddigi hagyományos tekintélyek alul a fokozatos művelődés által felszabadítja magát — a mi századok feladata.

Besze János többeket ismert a tt. közül s 1842-ben óhajtott befogadtatni, de azzal tértek ki előle, hogy aki egyszer a bibliára esküdött, az hitszegő nem lehet, s ez az oka annak, hogy még látogatókat se fogadnak el, még ha tudják is, hogy az illetők igaz szabadművesek. Meddig állt fenn a páholy, nem mondatik.

Selmezbányán 1838—40-ben fiatal hivatalnokok, kiknek egyike a multszázadi odavaló páholy archivumát kézhez kapta, az abból merített útmutatás szerint páholyt alakítottak. Ennek *Schweitzer* bányagróf nyomára jutván, feljelenté a dolgot *Lobkowitz*-nak, a bécsi udvari kamara bányaosztálya főnökének, ki azonban az egésznek elsímítását ajánlotta; minek folytán a bányagróf megelégedett azzal, hogy a páholyt betiltotta s a régi páholy pecsétjét elkobozta; archivumát pedig annak birtokosa *Lucani*-nak, a bécsi bankigazgató apjának ajándékozta.

VIII. KORSZAK, 1848—1867.

Újabb lendület,

Az absolutistikus kormány nem tarthatott örökké. A jogaiktól megfosztott nemzetek lassankint felocsúdtak aléltságukból s eleinte félénken, utóbb mind fennebb hangon, végre fegyveres kézzel követelték velük szü-

letett, elévülhetetlen tulajdonukat. Jelszavuk volt: Szabadság, Egyenlőség, Testvériség.

S a mint sötét felhők mögül kisütött a szabadság napja, előálltak és tömörülni kezdtek a szabadkőművesek is úgy Bécsben és Prágában, mint Budapesten.

Bécsben 1848-ban *Lewis Lajos* franczia és angol nyelv-tanár kelté fel félszázados álmából a szt. József-hez címzett páholyt, mely azonban az alig kiragyogott napnak letűnése után, 1849-ben ismét megszűnt. Prágában a tervezett páholy meg sem alakult.

A dicső fény
hajnalához
Pesten.

Magyarország fővárosában már a márcziusi napokat megelőző években terveztetett páholy létesítése. Ugyanis a fentebb említett *Thoma*, pesti könyv- és zenemű kereskedő, a kinek kezdeményezésére a városligeti *Hermina*-hápolna létrejött, 1845-ben mint a Tiszaszabályozási társaság megbízottja Németországba és Németalföldre utazott, hogy a Tisza szabályozására alkalmas mérnököt szerezzen. A majna melletti frankfurti *Sokrates* páholy tagjainak ajánlata folytán sikerült megbízatását közmegelégedésre teljesítenie, s miután előbb *Fürthön* való átutaztában az ottani Igazság és barátság cz. páholyba felvétellett volna, visszautaztában ugyanott a mesterfokot is elnyerte. (Talán csak rectificáltatott, mert *Besze* szerint 1842-ben már szabadkőműves volt.)

A szabadkőművesség iránt lelkesülő *Thoma*, visszatérte után mihamar felkereste a Buda-Pesten levő szabadkőműves t.-ket, hogy velők a haza fővárosában páholyt alapítson. S a midőn erre elegendő t. kész volt vállalkozni, *Rosalino* frankfurti t.-hez kérdést intézett az iránt, vajon lehetséges lenne-e német alkotmányt nyerniök. Ez azonban csak hatósági engedély mellett lett volna lehetséges, ennek kieszközlésére pedig *Metternich* ministersége alatt kilátás egyáltalában nem volt.

Metternich bukása után, s a szabadabb korszak felderültével *Thoma* végre elérkezettnek látta az időt arra, hogy régen táplált kedves tervét megvalósítsa. Ismét maga köré gyűjtötte a t-t-et. Sorakoztak pedig a következők. *Zimmerman József*, légszeszvilágítási igazgató; *Cranzig* és *Schumann* boroszlói páholyok tagjai; *Géczy Péter*, a weimari Amália páholy tagja; *Fleische Adolf*, rheimsi páholy tagja; *Stuhr Gusztáv*, berlini páholy tagja; *Varnhagen Ármín*, czukorgyár igazgatója, hallei páholy tagja; és a fentemlített *Berg* színmész.

E t. 1848. máj. 26-án a frankfurti eklektikai nagypáholyhoz a következő kérvényt intézték:

„A V. E. N. É. M.-nek tetszett úgy intézkedni, hogy a *Metternich*-féle rendszer bukásával Magyarországon is visszanyertük a szabad egyesülésnek eddig törvénytelen hatalommal elnyomatott jogát, s így egy pesti páholy alakítására nemcsak, hogy további akadály nem áll fenn, hanem *Pulzky* államtitkár úr kijelentése szerint ehhez nem is szükséges a hatóság előzetes jóváhagyásának kikérése. Ez alapon mi alulírott szabadkőművesek egy Pest keletén *Kossuth Lajos*, a dicső fény hajnalához című páholy alakítására egyesültünk azzal a szándékkal, hogy az ősi, igaz szabadkőművességnek hódoljunk; elhatároztuk továbbá, hogy páholyunkat az eklektikai szövetség nagypáholyának védelme alá helyezzük, a mennyiben ezt olyannak ismerjük, a mely bennünket kitűzött céljaink elérésében támogatni fog. Felkérjük . . . hogy . . . páholyunk megalapításához az alkotmányos szabadságot kiállítani, e páholy főmesterül *Thoma* t-t elismerni, és nekünk az alkotmány- és szertartás-füzeteket, melyek szerint munkáinkat tartani óhajtuk, megküldeni szíveskedjenek.”

A frankfurti nagypáholy egyhangúlag elhatározta, hogy e kérelemnek helyet ad, és hogy erről nyomatott

jegyzőkönyve útján az egész szabadkőművesi világot értesíti.

Ámde az engedély kiszolgáltatása nem ment oly gyorsan, mint azt a pesti tt. nagy buzgalma óhajtotta volna. Ennélfogva *Thoma* jun. 3-án *Rosalina*-nál megsürgette az alkotmány megküldését, egyszersmind jelentvén, hogy újabb tt. is kézséggel kijelentették csatlakozásukat, köztük a frankfurti Sokrates páholyban felvett Illésfalvi *Bangya János*, komáromi táblabíró is, valamint hogy már több profán is jelentkezett felvételre.

A tt. szándékoztak a szabadkőművességet hazánkban erélyesen terjeszteni, és mihelyt az országban három páholy van, nagypáholylyá alakulni. E tekintetben számítottak az Alikocs című belgrádi páholy támogatására, mint a melylyel egy év óta összeköttetésben álltak, és melynek főmestere *Izmael-bey* a pesti páholy beigtatására megjelenését megígérte.

A frankfurti nagypáholy végre aug. 24-én kiállította a szabadalmi levelet. Tanúsítja ezt a páholy pecsétje, melyen e dátum látható. E pecsét a tört oszlophoz támasztott magyar koronás címér mutatja; mellette egy könyv, háromszög és szögmérő, a háttérben pedig a felkelő nap látható. Körirata: *Loge Zur Morgenröthe des höheren Lichts*
58 $\frac{24}{8}$ 48.

Látni való, hogy a nagypáholy vagy a tt. a páholy eredeti címéből *Kossuth Lajos* nevét kihagyták, talán a páholyban túlsúlyban levő német elemre, vagy arra való tekintettel, hogy a páholytól a politikai jelleget távoltartsák.

A fiatal páholy haladék nélkül megkezdte működését, s öröndetes fejlődésnek indult. Dec. 12-én, a

midőn *Saenger*, a hamburgi Pelikan páholy tagja meglátogatta, már 32 tagja volt, köztük 14 magyar. *Saenger* bejelenté Frankfurtban (1849. febr. 23.), hogy *Kossuth Lajos* — mint azt előtte kijelentette — maga is szándékozik belejöni a páholyba, mely dec. 26-ára díszmunka tartását tervezte.

Az osztrákoknak *Windischgrätz* alatt történt bevonulása azonban nemcsak e díszmunkát hiúsította meg, hanem lehetetlenné tette a páholy további munkálkodását is, mert arra az engedély kieszközölhető nem volt. Már a frankfurti nagypáholy 1849. febr. 23-iki ülésén constatálták, hogy az ostromállapot a pesti páholy életét kioltotta.

Vajon a magyarok diadalmas előrenyomulása után, vagy miután az ellenséges csapatok az országot teljesen elhagyták, a páholy újból megkezdte-e munkásságát, az kérdéses.

Valószínűleg a tt. is osztoztak abban a nagy siralomban, mely erre Magyarországot a Kárpátoktól az Adriáig eltöltötte.

A Bach korszak alatt pihent a kalapács széles e hazában mindaddig, míg 1861-ben újra kiderülni látszott a láthatár. Akkor néhány kiváló férfi szándékozott Pesten páholyt alakítani. Legnagyobbrészt az emigrációban lettek szabadkőművessekké, ú. m.: *Almásy Pál*, gróf *Csáky Kálmán*, gróf *Csáky Tivadar*, gróf *Eszterházy István*, gróf *Károlyi Ede*, *Komáromy György*, *Lumniczer Sándor*, egyetemi tanár, *Szerényi Ede*, gróf *Teleki Sándor*, báró *Vay Béla* és *Zsarnay Imre*.

Szt. István
Pesten.

A páholy címéül *Szt. István* nevét választották. Főmester volt gróf *Károlyi Ede*, felügyelők gróf *Csáky Kálmán* és báró *Vay Béla*, titkár pedig gróf *Csáky Tivadar*.

Eleinte néhányuk Hamburgba szándékozott utazni, hogy az odavaló nagypáholytól a páholy részére az

alkotmányt kieszközöljék. Költséget kiméleldők és feltűnést kerülendők, czélszerűbbnek tartották azonban az alkotmányt levélben kérni, illetve 1861. aug. 16-án felkérni az időközben a pesti egyetemen magántanárrá lett *Lewis Lajost*, hogy az alkotmányt részükre szerezzze meg.

Ez azonnal érintkezésbe lépett a hamburgi nagymester *Buck* t.-rel, és miután az a kíváncsi teljesítésére hajlandónak nyilatkozott, a tt. 1861. okt. 22-én szabályszerű kérvényt intéztek hozzá.

Ekkor azonban kijelenté *Buck* (nov. 3.), hivatkozással nagypáholyának alkotmányára, hogy a jogosítvány kiáltása előtt nélkülözhetlenül szükséges, hogy a kormány engedélye páholy alapítására írásban beterjesszék; hogy a jogosítandó páholy összes alapítói reversális által kötelezzék magukat, hogy gyűléseiktől mindennemű politikai és vallásfelekezeti tárgyalásokat és törekvéseket távol fognak tartani; és végül kötelezzék magukat, hogy a hamburgi nagypáholy törvényeit és szertartásait híven követni és német nyelven dolgozni fognak.

Ámde a tt. többsége nem volt hajlandó a hatósági engedélyért folyamodni, és a páholy tárgyalásait máson mint magyar nyelven vinni. S ezen hiúsult meg törvényesítése e páholyának, mely munkáit — ideiglenesen német nyelven — megkezdte, azokat többnyire a városligeti Bartl-féle villában tartotta, és tagjainak számát 27-re vitte fel. A páholy jelvényét, ezüst érmet, Szt. István arczképével, gróf *Csáky Tivadar* készítette, aki állítólag a vidéken is, nevezetesen Zemplén-megyében, többeket szabadkőművesek é avatott, és nagy titokban páholyokat is alakított. De ezek is, a Szt. István páholy is a darab-alkotmányos léittel együtt csakhamar beadták a kulcsot.

Két évvel utóbb újra terveztek pesti páholy alapítását *Lewis Lajos*, *Barbieri Károly*, a német színház karmestere, *Stegler Ferencz*, opera énekes, *Bernhardi*, orvos, *Rohmáde*, tanító, *Scheurer*, gyáros, valamint két kereskedő, *Rosner* és *Hausner L.* 1863. decz. 28-án gyülekezvén, szándékoztak a hamburgi nagypáholy oltalma alatt német páholyt alapítani, abban a reményben, hogy azt a kormány hallgatóg tűrni fogja.

Ebbeli reményük *Woraskának*, a pesti rendőrség igazgatójának *Lewis* előtt tett nyilatkozatán alapult. a melyre számítva, a t. ideiglenesen meg is alakultak: *Lewis*t főmesterré, *Rohmadet* titkárrá, *Scheurert* pedig kincstárnokká tették meg, páholy-helyiséget is fogadtak s azt már 200 frtnyi költséggel fel is szerelték.

Ámde a rendszeres munkákat meg seán kezdhették, mivel a Hamburgból követelt hatósági engedély kieszközölhető nem volt, és ennél fogva a hamburgi alkotmányért nem is folyamodhattak.

Akkor a t. Bécsből azt a hírt vették, hogy mi-helyt az egyesülési ügy Ausztriában rendezve lesz, a páholyok alapítása semmi nehézségbe sem fog ütközni. Erre 1864 ben *Schmerling* miniszterelnökhöz kérvényt intéztek, melyet *Lewis* személyesen nyújtott be, de az a feleletet kapta: „Nem hiszem, hogy a páholy-ügy Magyarországon megengedhető lesz.” További feleletet kaptak a pesti rendőrség útján. Ez maga ele idézte, kihallgatta, s a legszigorúbban eltiltotta őket páholyok tartásától, mivel ellenkező esetben a hadi törvényszék elé fognának állíttatni.

De elbukott *Schmerling*, és helyébe lépett gróf *Belcredi*, ki humánus, szabadelvű állampárti hírében állt. E körülmény a t.-et újabb lépésre bátorította fel, a melyet nevükben *Lewis* tett meg, 1865. szept. 23-án kérvényt nyújtván be, melyben a szabadkőművesség alapelveit fejtegetvén, Pesten és Bécsben páholyok ala-

pitására engedélyt kért. Gróf *Belcredi* átvette a kérvényt, néhány kérdést intézett *Lewishez*, s azután elbocsátotta azzal, hogy az ügyet meg fogja fontolni. Erre azonban alig volt ideje, mert néhány hónappal azután megvált magas állásától. De ez csupán változása volt a személynek, nem a rendszernek, mely még két évig tartotta magát.

Ez alatt a reményekben újra csatlakozott hazafiak mindinkább a külföldről várták Magyarország jogainak érvényesítését s ez okból mind sűrűbben keresték a külföld összeköttetést. Így kerültek ki külföldre többi közt a Szt. István páholy volt tagjai, gróf *Csiky Tivadar* és *Komáromy György* is, kik 1863-ban Genfben *Ister* czímen páholyt alakítottak azon célra, hogy a kapcsolatot az emigrált s az otthon maradt hazafiak közt lehetővé tegyék. E páholy alapítói közé tartoztak még: *Klapka György*, tábornok, *Weisz*, annak hadsegéde, *Hoszek Leó*, honvédszázados, *Rényi György*, honvédszázados és *Puky Miklós*, volt kormánybiztos, most genfi nyomdász, ki a páholy kalapácsát vezette. A páholy tagjai voltak továbbá a többi közt: a történetíró *Horváth Mihály*, püspök, báró *Balassa Antal*, gróf *Karacsay Sándor*, *Maróthy János*, és *Thaisz Elek*.

E páholy 1866-ban megszűnt, mert akkor már a kiegyezés Magyarország és Ausztria közt befejezett ténynek volt tekinthető, a mely a külföldön élő hazafiak visszatérhetését biztosítván, azok további ellenzékieskedését fölöslegessé, sőt inopportunnussá tévé.

De csak a Poroszország ellen vívott szerencsétlenül lefolyt háború után állt helyre Magyarország alkotmánya. A koronázás megpecsételte és szentesítette a kiegyezés nagy munkáját. Az emigráció tagjai hazaszállingóztak. Legtöbbjük külföldön a szabadkőműves-ségbe lépven, ebbeli működéseiket idehaza folytatni

őhajtották. Egyik részük csatlakozott azon német páholyhoz, melyet *Lewis Lajos* 1868. tavaszán kezdeményezett, a mely az ő kalapácsvezetése alatt 1868. okt. 27-én az *Egyesség a hazában* címmel megnyílt, s a melynek élére csakhamar *Pulszky Ferencz*, muzeumi igazgató állt.

A hazatért emigráns tt. más része, a külföldön nyert magas fokokhoz, nemkülönben a magyar nyelvhez ragaszkodók, — élükön báró *Nyáry Albert*, jeles történetíró s a m. t. akadémia tagja, és *Türr István*, olasz altábornagy — a királyi művészetnek új orthont teremteni s abban a humanizmusnak szeretett anyanyelvükön áldozni őhajtottak. Buzgalmuk folytán 1869. máj. 23-án létrejött Budapesten a *Corvin Mátyás az igazsághoz* címzett első magyar páholy.

E két páholylyal — háromnegyed század lefolyta után — újra gyökeret vert hazánkban a szabadkőművesség, mely immár törvényes alapon állva, élvezi a törvény és állam oltalmát, és terjeszti az igazságot, a világságot, és a szeretetet.

Tartalom.

Bevezetés	Oldal.
A szabadkőművesség alapelve 3. Titkos társulatok 4. A templomosok 4. A Fehér 4. Czéhek 4. Kőművesek czéhe 5. Az elfogadott kőművesek 5. Comenius befolyása 6. A páholy átalakulása 8. A páholyok gyűlése 8. Az első nagypáholy 9. A régi kötetmek 9. A szabadkőművesi világszövetség 9. A szabadkőművesség terjesztése 9. A szabadkőművesség szervezete 10. Az első prágai páholy 11. Ferencz császár 11. A 3 ágyúhoz cz. páholy Bécsben 12. A bölcsezük páholya Bécsben 13. A három szívhez cz. páholy Bécsben 13. A titoktartás 13. A tapis 13. A jegyzőkönyv 13. A szabadkőművesség kihatása 14. A páholy hatása 14. Kazirczy a szabadkőművességről 15. A testvérek előnyei 16. A páholy kihatása 16. Közéleletok Mária Terézia alatt 19. A felvilágosodás kezdete 19. Van Swieten, Gebler, Martini, Birkenstock, Rieger 20. A Jezsuiták feloszlata 21. Alchemisták, rózsakeresztesek 21. Magas fokok 22. A skót fok 22. Ciermont-féle rendszer 23. Johnson 23. Hund báró és a templomos rendszer 24. Szt. Pölteni főkáptalan 24. A templomos rendszer szervezete 25. A prágai praefectura —	3 26
I. korszak, 1750—1771.	27
Magyar közállapotok 27. A 3 oszlophoz és a 4 holdhoz Brassón 28. Szt.-Andráshoz Nagyszebenben 29. Az erényes utazóhoz Eperjesen 30. A hallgatagsághoz Pozsonyban 32. Katonai páholy Pesten. — — — — —	35
II. Korszak, 1771—1775.	36
A prágai praefectura 36. Bécsi páholyok 37. Az erényes utazóhoz Eperjesen 38. Az erényes emberbarátok Selmeczbányán 40. A koronázott reményhez Beszterczebányán 41. A szépesi páholy 41. A hallgatagsághoz Pozsonyban 42. A hadiharatsághoz Glinán 42. Az eszélyességhez Zágrábon 43. A tökéletes egyetüléshez Varasdon 46. A három sárkányhoz Varasdon 47. Az éberséghez Eszéken 48. A körösi páholy — — —	48
III. Korszak, 1776—1780.	48
<i>I. A templomos rendszer.</i> — — — — —	48
A rendszerek terjedése 48. A prágai praefectura 51. A prágai, tescheni, halicsi páholyok 52. A bécsi nagycomturság 52. A szentelt buzgalomhoz Nagy-Szebenben 53. A Szt.-Andráshoz Nagyszebenben 53. A Nagyszebeni káptalan 57. A három horgonyhoz Nagyszebenben 70. A 3 oszlophoz Brassón 70. A 4 holdhoz Brassón. — — — — —	72

II. A Draskovich-fele rendszer. — — — —

78

Gr. Nicsky István 73. Gr. Draskovich János 73. Alapszabály 77. Közgyűlés 1775-ben 79. Közgyűlés 1777-ben 85. Szervezet 84. A szövetség főczélja 86. Közgyűlés 1778-ban 91. 1779-ben 92. Draskovich visszalép 92. A szabadsághoz Varasdon 93. Az észélyességhez Zágrábon 94. A hadibarátsághoz Glinán 95. A likai páholy 95. A legyőzhetetlenhez Aussigban 96. Az éberséghez Eszéken 100. A körösi páholy 101. A hallgatagsághoz Pozsonyban 101. A nagyszívűséghez Budapest 102. A budai páholy 104. A 3 fehér lilomhoz Temesvárt — — — — 106

III. A lengyel eredetű páholyok — — — —

111

Az erényes utazóhoz Eperjesen 111. Eperjesi női páholy 113. Az erényes emberbarátokhoz Selmeczbányán 113. A szepesi páholy 115. Az égő bokrchoz Kassán 116. A Hadik-ezred páholya — — — — 116

IV. A berlini rendszer — — — —

117

Tartományi páholy Bécsben 117. Bécsi páholyok 119. Az arany szarvashoz Monyorókeréken 120. Az arany kerékhez Monyorókeréken 121. A három sárkányhoz Varasdon 124. A barátsághoz Varasdon 125. A biztonsághoz Pozsonyban — — — — 128

IV. kor zak, 1781—1785. — — — —

181

I. A magyar tartományi páholy — — — —

181

A 18. század korszelleme 131. II. József 132. reformjai 133. Az osztrák tartományi páholy 134. Az osztrák nagypáholy 135. Az osztrák tartományi páholy 139. a cseh 140. halicsei 141. lombardiai 141. németalföldi 141. A magyar tartományi páholy 141. Gr. Draskovich nagymester 141. Gr. Pálffy nagymester 147. Szabadkőművesi reform pátens 151. A nagyszívűséghez Pesten 156. A hallgatagsághoz Pozsonyban és Budán 163. Az egyesüléshez Pozsonyban 165. A biztonsághoz Pozsonyban 166. Az első ártatlansághoz Budán 181. Szt. Sándor a 3 ezüst horgonyhoz Pesten 184. Az erényes utazóhoz Eperjesen 190. Az alvó orosz-lához Eperjesen 196. A s.-a.-ujhelyi páholy 197. Az erényes világpolgárhoz Miskolczon 197. Az erényes emberbarátok Selmeczbányán 211. Az erényes zarándokhoz B.-Gyarmaton 214. A koronázott re nényhez Beszterczbányán 216. Az arany kerékhez Monyorókeréken 226. A barátsághoz Varasdon 229. A szabadsághoz Varasdon 230. A jó tanácshoz Varasdon 230. Az éberséghez Eszéken 231. A 3 fehér lilomhoz Temesvárt 233. Az észélyességhez Zágrábon 237. A virézséghez Károlyvárosban 237. A szép csillaghoz Bittaszéken 237. Nagyvárad i páholy 238. Zalai páholy 239. Tétényi páholy — — — — 239

II. Az erdélyi tartományi páholy — — — —

239

Szt. András-hoz Nagyszebenben 240. A 3 oszlophoz Brassón 252. Az igaz egyetértéshez K. Várárhelyen 254. A szentelt buzgalomhoz Nagyszebenben 256. A kolozsvári páholy 257. Az erényes világpolgárokhoz Filippolban — — — — 258

V. Korszak, 1786—1790. — — — —

259

I. A magyar tartományi páholy — — — —

259

A reform-pátens hatása Bécsben 259. Új osztrák tartományi páholy 260. A cseh tartományi páholy 260. Új rendi igazgatóság 261.

A magyar tartományi páholy 262. Az első ártatlansághoz Budán 262. A hallgatagsághoz Budán 273. A nagyszívűséghez Pesten 274. Szt. Borbálához Pesten 296. Az eszélyességhez Zágrábon 297. Az erőhez Károlyvároson 300. A szép csillaghoz Báltaszéken 301. A pécsi páholy 302. Az égő bokorhoz Kassán 302. Az álvó oroszlánhoz Eperjesen	304
II. <i>Az erdélyi tartományi páholy</i>	305
Szt. Andráshez Nagyszebenben 305. Nagyszebeni fiók-páholy 303	324
A 3 ágyúhoz Filippóban	325
VI. Korszak, 1790—1794.	325
I. <i>A magyar tartományi páholybeli páholyok</i>	325
II. Lipót 325. I. Ferencz 325. A bécsi páholyok 327. Az eszélyességhez Zágrábon 328. A nagyszívűséghez Pesten 328. Az egyesüléshez Pozsonyban 336. A koronázott reményhez B.-ztercebányán 336. Az erényes emberbarátok Selmeczbányán 336. Az erényes zarándokhoz B.-Gyarmaton 339. Az égő bokorhoz Kassán 341. A rettenthetlen erényhez Kassán 342. Az erényes világpolgárhoz Miskolczon 349. A jó társasághoz Z.-Egerszegen 349. Az éberséghez Eszéken 356. A kolozsári páholy 356. A 3 oszlophoz Brassón 358. A Szt. Andráshez Nagyszebenben 359. A becsületességhez Álmosdon 360. A rahói páholy	362
II. <i>A templomos rendszer</i>	362
A 7 csillaghoz Pesten 366. Az egyesüléshez Budán 390. Ferencz az örökös oroszlánhoz 396. A 7 csillaghoz és egyesüléshez Budán	408
VI. Korszak, 1795—1848.	423
Aigner F. A nagymester 362. A budapesti testvérek és Aigner kapitány 424. Katonai páholyok Fiumében 426. Kazinczy igyekezetek 426. Testvérek találkozása Budapesten 428. A füssi páholy 428. A selmeczbányai páholy	429
VIII. Korszak, 1848—1869.	429
A dicső fény hajnalához Pesten 430. A Szt. István páholy Pesten 433. Pesti páholy 1863-ban 435. Ister páholy Genfben 436. Az egyesítés a hazában Pesten 437. Colvin Mátyás az igazsághoz Pesten	437

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

- Abaffy Ferenc (Achilles) 107
 Abhortis Sámuel Ágost 41, 42
 Achilles *l.* Abaffy Ferenc
 Acillo *l.* Breuner János
 Aczél István 165, 262, 263, 270, 271
 Adami István 56, 63, 243, 246
 Agner Lajos 310
 Ahlefeld J. Mihály 30, 242, 243, 246, 318
 Aigner Ferencz Ádám (Ethelred) 334, 335, 359, 362—368, 371, 372, 374, 376, 381—384, 387—400, 403—408, 411—415, 420—422, 424—426
 Aigner Tóbiás 159, 164, 262, 268, 273
 Ajtai András, vajasdi 245
 Akus *l.* Splény János br.
 Albert, szász-tescheni hg. 35—37, 39, 42, 101, 128
 Albrecht János György 167
 Almásy János 327
 Almásy Pál 433
 Almásy János 329
 Althan (Althann) Mihály János gr. (Barclajus) 230, 350, 351
 Ambrózy Gábor 266, 268, 274
 Amery Károly 166, 167
 Anaxagoras *l.* Gayer Ferencz
 Anderson, James 8
 Andrassy Antal 394, 408
 Andrassy Lipót gr. 329
 Annibal Antal 229
 Anselmus *l.* Eckhard Frigyes
 Anthon József 167
 Anthon Károly 168
 Antreich Mihály 228
 Apponyi Antal gr. 140
 Aquinói Tamás 427
 Aranka György 67, 211, 342, 356—358
 Arcatius *l.* Todt J. György
 Aristoteles *l.* Nigg Ernő
 Arsaces *l.* Király Miklós
 Aspremont János gr. 201
 Aszalay János 303
 Atzél István 235
 Auersberg Károly gr. 47, 127
 Auerweck Alajos 248, 250, 314
 Augustus *l.* Wreden Ferencz A. Vincze
 Austel Antal 248
 Axter András 408
 Bacsák Vendel 140
 Bacsinszky Tivadar 329
 Bacsikády Vincze 140
 Badány Illés 260
 Balasko György 298
 Balassa Antal br. 436
 Baldacci József 311
 Baló László 245
 Balogh Antal 214
 Balogh Ferencz gr. 332
 Balogh János 428
 Balogh József 327
 Balogh Péter, ócsai 156, 164, 165, 214, 215, 262, 264, 270, 332
 Baloghy János, füssi 339
 Bangya János, illésfalvi 432
 Bánffy Farkas br. 64, 239, 240, 252, 305, 312, 358
 Bánffy György gr. 56, 59, 62, 64, 68, 69, 136, 138, 189, 239, 240, 242, 244,

- 247, 252, 253, 255, 257, 258, 305,
306, 357, 358, 360
- Bánffy László br. 246
- Bánóczy Ignác 12
- Barabás I. Barkóczy Ferenc gr.
- Bárány 332
- Baranyai János 248
- Baranyai Sámuel 245
- Barbaczy József 261
- Barbenius J. Benjamin 71, 311, 358
- Barbieri Károly 435
- Barbó Lipót gr. 120, 127
- Barclajus I. Althan Mihály János gr.
- Bárczay Ferenc 303
- Bárczay Miklós 158
- Barczer Mihály 223
- Barics (Barich) Béla 47, 91, 104, 158,
275, 276, 280, 285
- Barkassy Imre 428
- Barkóczy Ferenc gr. (Barabás) 196,
208, 235, 387, 390, 391, 393, 397,
405, 408
- Barkóczy János gr. (Joannes) 196
- Báróczy Sándor 12, 119
- Baronics 159
- Baróti Szabó Dávid 302, 303
- Barth J. György (Pluto, Themistocles)
107, 108, 234
- Barzellini Jakab 234
- Baselli András br. (Plato) 107
- Batsányi (Bacsányi) János 211, 302,
303, 341
- Báthory István erdélyi fejedelem, len-
gyel király 30
- Batta Ferencz 389, 408
- Battaglio Márton Péter 235
- Batthyány gr. 104
- Batthyány Ádám hg. 37
- Batthyány Alajos gr. 116
- Batthyány Antal József gr. 229
- Batthyány Ferencz gr. 168
- Batthyány József 220
- Batthyány Lajos gr. 140
- Battinik 94
- Batzenheim 104
- Baumann Ignác 129
- Bauszner Simon Frigyes 29, 54, 55,
59, 63, 64, 68, 239, 318, 319, 359, 360
- Beck (Bekh) András 40, 116
- Beck Pál, bekényi 199
- Beckers (Bekers) József Henrik br. 253,
311, 315, 335, 397, 408
- Bedekevich Boldizsár, komori 127
- Bedekevich Ferencz, komori 94
- Bedeus Jakim 67, 247, 306, 309, 312,
315, 316, 318, 360
- Bedeus József 314
- Bekers János Dániel 314
- Belcredi, Richard gr. 435, 436
- Beliczay János 265
- Bellm János (Jovius) 107
- Benedek, XIV., pápa 12, 221
- Beniczky Tamás 215, 223, 279, 339
- Benkhard János (Socrates) 235
- Beöthy János 158, 165, 263
- Beöthy József 158
- Berchtold Ferencz 216, 220, 223, 225
- Berényi gr. 332
- Berényi Tádé gr. 224
- Berg, A. 428, 431
- Bernáth János György 261
- Bernáth László (Justinianus) 104, 157,
201
- Bernhardi 435
- Bernhardi Izsák 31, 38
- Berzeviczy Gergely 208
- Berzeviczy Imre 39, 113, 140, 271
- Besze János 349, 428—430
- Bethlen Ádám gr. 245, 320
- Bethlen Ferencz gr. 245, 312
- Bethlen Gábor gr. 12
- Bethlen Gergely gr. 245, 358
- Bethlen József gr. 139
- Bethlen László gr. 67
- Bethlen Miklós gr. 313
- Bethlen Pál gr. 119, 120
- Bethlen Sándor gr. 245
- Betzmann József Gottlieb 253, 256, 311
- Bezerédy Ignác 270
- Beyschlag Károly Ignác 245
- Biankovics (Biankovich) János 279,
286, 294

- Bikkessy (Bikkesy) Károly 329, 383,
 390, 391, 397, 405, 408, 411, 412, 414
 Binder M. Gottlieb 248
 Birkenstock, Melchior von 20
 Biró László 140
 Bissich Jętim 298
 Bladig I. Blodig
 Blattl 108
 Blodig (Bladig) Ferenc 295, 332
 Bobok Mihály 224
 Bodenlosz Mihály 347, 348
 Bodor Mihály 394, 414
 Boér Gergely 67
 Bogdanovich Saka 298
 Bogovich 95
 Bohoniczky (Bohoniczki) József (Sene-
 ca) 107, 108, 392, 397, 411
 Bohoniczky Sándor 387
 Bohuss Illés 224
 Bohuss János 139, 224, 260, 292
 Bokenheim Ferencz 266
 Bonacina Jakab 55
 Bonfanti Károly br. 167
 Bónis Menyhért 208
 Borbély Gábor 314
 Bordoli Ferenc 67
 Born Ignác 37, 137, 140, 259, 260
 Bornemisza József 246
 Botka Tivadar 428
 Brausch Mihály 313
 Bresči 43
 Bretschneider Henrik Gottfried 159
 Breuner János (Acillo) 107
 Brigelius 301
 Brigido Mihály br. 158, 261
 Brukenthal Károly 56, 69, 243, 246,
 249
 Brukenthal Mihály br. 313, 358
 Brukenthal Sámuel br. 12, 30, 53, 306,
 321, 360
 Brukner J. József 63, 243, 247, 306,
 312, 315, 316
 Brunner József (Zápolya) 230
 Brüderlein János 41
 Bubenhoven 301
 Buccow Adolf br. 245, 247, 249, 312,
 314, 315, 317
 Buchta János 224
 Buck 434
 Bukovsky Nándor 313
 Bulya János 243
 Bundschuh János (Ursulus) 107
 Burckhardt Lajos 253, 256
 Burucz László 246
 Busam József 127
 Caballini János 64, 243, 249, 306, 312,
 314, 316, 318
 Calisch Frigyes br. 228
 Calisch Miksa br. 228
 Calovino József 329
 Camech I. Kirsch Sebő
 Caraffa, Antonio 32
 Cato I. Wreden Ferencz A. Vincze
 Celsus I. Heigl Ferencz
 Chernel Dávid 228
 Chernel József (Julius) 163
 Chevalier 311
 Chiolich 94
 Cicero I. Tököly Péter
 Clemens 52
 Closius G. István 71, 311, 358
 Collignon Fülöp 55, 59, 63
 Colloredo gr. 114
 Comenius, Johannes Amos 6, 8
 Confucius I. Wegler Károly
 Contantinus I. Sauer Venczel gr.
 Cornides Dániel 115, 275, 276, 286, 287
 Cranzig 431
 Crettier Ferencz 387, 392
 Czakó 253, 256, 311
 Czakó Ferencz György, rosenfeldi 256,
 280, 287, 288
 Czimmermann Zsigmond 32
 Czirbesz András 115
 Czirják Mihály 274
 Csacskovits János 298
 Csák József 159
 Csáky Antal gr. 343

- Csáky Ferencz gr. 159, 160, 196, 329, 333, 387, 408
 Csáky Kálmán gr. 433
 Csáky Manó gr. 348
 Csáky Miklós gr. 32
 Csáky Tivadar gr. 433, 434, 436
 Csanády László 361
 Csányi Ferencz, csányi 350
 Csapody Gábor 293
 Cseh-Szombathy József 190, 214, 275, 281, 286, 295, 339, 364, 366, 367, 388, 389, 396, 404, 408
 Cseh-Szombathy Sámuel 408
 Csépan (Csépany) István, gyógyfalvi 329, 350
 Cserey Farkas 311, 358
 Cserey Lőrincz 245
 Csernánzky János 40, 41
 Csernovics Ádám 350
 Csikány József 313
 Csonka József 215
- Dachauer K. Ede 67
 Dachauer Károly 243, 247
 Damiani Miklós 55
 Danczkay József 119
 Dániel Ferencz 120
 Darvas Ferencz (Epanimondas) 104, 211, 262, 263, 268, 273, 349, 387, 390, 391, 405, 408, 427
 Darvas János 295, 343
 Darvas József 295
 Dassenberg Ferencz 127
 Dávid Antal br. 140
 Davidovics Pál 104
 Dayka Gábor 303, 342
 Decentius I. Wallbrun J. György
 Degen Dániel 278, 286
 Degenfeld Imre 199
 De la Plume I. Nagyváthy János
 De la Tour Manó gr. 56, 318
 D'Elleveux Fülöp Károly 234
 Dellimanich József 47
 Demetrovich Péter 278, 286
 Democritus I. Villius Károly
- Demosthenes I. Pötting János Venczel gr.
 Dendeli Ignác 293
 Dendeli Mihály 293
 Desser Károly 313
 Dessewffy András 196
 Dessewffy Gáspár 196
 Dessewffy József gr. 303, 349
 D'Este Viktor 302, 343
 Detter 315
 Dettrich Károly 329
 Devchich János 56
 Diderot I. Urik János
 Dietrichstein K. János gr. 118, 137, 259, 260
 Diez d'Aux Alfréd br. (Diocletianus) 104, 236
 Diocletianus I. Diez d'Aux Alfréd br.
 Diószeghy József 269
 Diotallevi Fülöp 248
 Dobay Dániel, kisdobai 224, 343
 Doblhofen Henrik 293
 Dobner János 168
 Dóka Mihály 167
 Dolovác Ferencz 47, 48
 Dolovác Miklós 47
 Doloviczényi József 119
 Doloviczényi Sándor 105, 275, 276, 285
 Domancsics 204
 Domokos Antal br. 245, 358
 Domokos János 140
 Donáth Antal, pálosi 67
 Dorffeller Ferencz 312
 Draskóczy Samu 104
 Draskovich Ferencz Lőrincz gr. 47, 124, 126
 Draskovich János gr. 43, 44, 48, 73, 74, 76, 79, 80, 91, 92, 96, 101, 103, 104, 105, 141, 143, 159, 254—257, 281, 288
 Draskovich Kázmér gr. 12
 Draskovich Nep. János gr. 298
 Drauth J. Ágost 71, 72, 252, 359
 Drauth József 69
 Drauth Márk Antal (Antonin) 71, 313, 359

- Dreyhausen József 248, 250
 Dudás (Dudási) Antal 303, 342, 343
 Dupré József 167
 Dvornikovics Miklós 224
- Eckhard Frigyes (Scipio, Anselmus) 107, 234
 Eckhardt (Eckardt, Eckhart, Ekhardt) János György 30, 59, 68, 243, 318, 319
 Eder Ferencz, ödensteini 228
 Éder (Eder) János 253, 313, 359
 Eder (Éder) József Károly 312, 315, 316, 318, 320, 321, 324, 358
 Egger József, eggsteini 204
 Einsiedel Konrád br. 228
 Einsiedel Sándor 42
 Eisert (Eiserth) Jakab 224, 226, 227
 Elias *l.* Pehacker Lipót
 Elleveaux *l.* D'Ellevaux
 Elucidarius *l.* Sauvaigue József
 Endrődy János 340, 389
 Enyedter András 63, 69, 71, 359
 Eöry István 94
 Eötvös Gábor br. 343, 349
 Epanimondas *l.* Darvas Ferencz
 Epstein W. T. Ferencz 168
 Erdődy Lajos gr. (Homerus) 47, 105, 120, 122—124, 157, 226, 227, 264
 Erdődy László gr. 47, 124, 126, 127
 Erdődy Pál gr. 165
 Ernst Frigyes 256, 311, 359
 Ernst Ignác 168
 Ernst Keresztély 248, 253, 359
 Essig Bernát 332
 Eszterházy Ferencz gr. 12, 139, 218
 Eszterházy István gr. 433
 Eszterházy János gr. 119, 139, 358
 Eszterházy Károly gr. 332
 Eszterházy Miklós hg. 327
 Ethelred *l.* Aigner Ferencz Ádám
 Etienne András 311, 358
- Fábián Dániel 245, 306, 315
 Fabricius *l.* Somssich Lázár
 Faletti 104
- Falkenheim gr. 238
 Fantha Ferencz 298
 Farkas Antal, hügyei 104, 158, 165, 262, 268, 273, 405
 Fáy Ábrahám 158, 204
 Fáy Barna 158, 199
 Fáy Bertalan 204
 Fáy Ferencz 349
 Federspiel 427
 Fejérváry Gábor 32
 Fejérváry Károly 204
 Fejes János 362
 Fekete Ferencz gr. 387, 391, 393, 394, 408
 Fekete Ferencz, fricsi 120, 257, 258, 311
 Fekete György 341, 344, 346
 Fekete János gr. 329
 Felder Ferencz 298
 Femger G. János 64, 249, 306, 314, 318
 Ferdinánd, I., osztrák császár, V. Ferdinánd néven magyar és cseh király 427
 Ferdinánd, V., magyar király *l.* Ferdinánd, I., osztrák császár
 Ferdinánd, braunschweigi hg. 36, 60, 304
 Ferenc, I., Lotharingia hercege, német-római császár 11, 12, 207
 Ferenc, I., magyar király *l.* Ferenc, II., német-római császár
 Ferenc, II. (Habsburg), német-római császár, I. Ferenc néven magyar és cseh király és osztrák császár 325, 377
 Fessler Ignác Aurél 141
 Festenberg János 234
 Festetics Antal gr. 287, 292, 387, 390, 391, 397, 399, 405, 408, 411—413, 424, 426
 Festetics György gr. 140, 293
 Festetics József gr. 228
 Festetics Kristóf gr. 287
 Festetics Lajos gr., id. 159, 278, 287, 329, 391, 408
 Festetics Lajos gr., ifj. 329, 397

- Feuller br. 187
 Fichtel János Imre 248, 250
 Fiedler József 224
 Filtsch János 245
 Filtsch Tamás 30
 Fináczy Ferencz 169
 Fischer Mátyás 248
 Fleischacker J. Bernát 224
 Fleische Adolf 431
 Fleischer Károly 179
 Floch József 313
 Florentinus I. Müller J. Ignác
 Fluk József 224
 Fodor József 120, 164, 262, 272
 Foglár János 295
 Fontani 204
 Forberger Mihály 344
 Forgách Antal gr. 329
 Forgách Miklós gr. 37, 156, 328, 330
 Földi János 211, 342
 Förk 94
 Försch (Frösch) István 129, 167, 228
 Fősz János 213
 Frankenbusch (Plinius) 236
 Frantz János György 253, 311, 359
 Franz Antal (Sulpitius) 235
 Fráter István 203, 207
 Frendel Ferencz, königshuldeni 248
 Frendl Lőrinc, freyseiseni 40, 213
 Fried Sámuel 302, 343
 Frigyes, II. (Nagy), porosz király 117, 132, 207
 Frigyes Vilmos, I., porosz király 15
 Fritz Lajos 99
 Fritz Lipót 186, 188
 Fronius György 248
 Fronius Péter 168
 Fucker Jakab Frigyes 343
 Fuhrmann Pál 342
 Fülöp János 295
 Füzessy Péter 186, 187
 Gabelhofer János Gyula 287, 292—297, 334, 335, 348, 366, 367, 372, 383, 396, 405
 Gabelkoven L. K. József br. 310
 Gahy Ferenc 180—182, 266
 Gaisberg Fülöp br. 238
 Gellerati János 248
 Galyuff József 297—300
 Galyuff Ignác 298
 Gausé Lajos 167, 169, 181, 182
 Gayer Ferencz (Anaxagoras) 235
 Gebler, Thobias Philipp 20
 Géczy Péter 431
 Gedeon I. Holzmann Antal
 Gedő József 310
 Geley Mihály 327
 Gelley 342
 Geramb Theofil 213
 Gerliczy 95
 Gertinger János 192, 195
 Geyer János 245
 Ghesquier József 269
 Ghilányi János br. 350
 Gillyén János 67
 Glaser N. János 311
 Gleiszner (Gleissner) András Antal 243, 246
 Glosius Samu 275, 280, 281, 285, 330
 Glosz Jakab 39—41, 191, 192, 195
 Golcs Antal 261
 Goltz Ernő gr. (Pylopomenes) 107—109
 Gosztonyi László 266, 268, 274
 Gotthardi Ferencz 377
 Göllner János 40
 Görgey János 204
 Gräser Dániel 56, 69
 Grieb András 63, 68
 Gross J. Jákim (Hypocrates) 107, 235
 Grosz Sámuel 224
 Gundelfinger György 105
 Guggenthal J. György 180
 Günther János Bálint 101, 246, 247, 312, 316, 318, 319
 Gyarmathi Sámuel 312
 Gyárfás Károly 140
 Gyöngyösi János 357
 György, mecklenburgi hg. 96, 102
 Gyulay Albert gr. 295

- Gyulay Elek 140
 Gyulay Ferencz gr. 37, 101, 148, 166,
 187, 288, 300
 Gyürky István 215, 339, 387, 390, 391,
 408
 Haan L. Ignác 63, 68
 Hadik András gr. 155
 Hadik-Barkóczy Ilona grófnő 196
 Hadvovich Antal 47
 Hahnemann K. Frigyes 63
 Hajnóczy József 159
 Halbauer János 187
 Haliczky András 271, 383, 395, 408
 Haller Antal gr. 160, 287, 292, 296,
 329, 335, 387, 397, 408
 Haller Gábor gr. 158
 Haller József gr. 104, 105, 190, 262,
 263, 266, 268, 304, 387, 391, 393, 397
 —399, 405, 411
 Halmágyi László 63
 Hamaliar (Hamaliár) Márton 40, 214,
 339
 Hammer János 30
 Hannibal I. Uberti Lajos, Winhard Vil-
 mos
 Hannenheimer (Haunnenheim) István 56,
 63, 69
 Hanslab Ferencz 169, 175, 179
 Hanzéli Márton I. Heinzeli Márton
 Haradauer 129
 Harsányi Benedek 67, 306
 Harsányi József 67, 306
 Hartel (Hartl) József 47, 350
 Haslinger István András (József) 47,
 125—127
 Hauenschild Máté 56, 59, 239, 243,
 251, 318, 319, 360
 Hausmann József 94
 Hausner L. 435
 Heckelmann Ferencz 129, 164, 167,
 262
 Heckelmann Ignác 167
 Heigl Ferencz (Celsus) 107, 234
 Heimerl Mátyás (Livius) 107
 Heimeyer N. (Thirmothenes) 107
 Heinrich Dániel 313
 Heinzeli Ferdinánd 39
 Heinzéli János 343
 Heinzeli (Hanzéli) Márton 38, 40, 41,
 111—113, 190—192, 195, 197, 198,
 200
 Hell Ferencz 271
 Hellenbach Elek br. 40
 Henne Ferencz 312
 Henninger János br. 204
 Herberstein Lipót gr. 228
 Herberth J. Mihály 313, 318, 360
 Herzog József 228
 Hermann (Herman) János Tivadar
 253, 313, 359
 Herminegildus I. Inkey Imre
 Herrmannsfeld János András 67, 68
 Herrmannsfeld (Hermansfeld) Lukács
 Frigyes 30, 59, 70
 Hert D. Frigyes 67
 Hertel János 313, 314
 Hertelendy Gábor 311
 Hertelendy József 329
 Hertelendy Mihály (Vespasianus) 230
 Herzmann Lukács 314
 Heydendorf András Tivadar 248
 Heymann József 67, 249, 306
 Hieronymus I. Skerlecz Miklós
 Hilarius I. Larenz József
 Hildebrandus I. Kolmayer Sámuel
 Hilscher Ferencz 269, 270
 Hirsch Antal 279, 286
 Hirschberg József 224
 Hochmeister Márton 246, 250, 312—
 314, 318, 321, 360
 Hoditz Ferencz gr. 228
 Hoffmann Ferencz sebész 108
 Hoffmann Ferencz abbé 224
 Hoffmann János 40
 Hoffman Jakim 298
 Hoffmann Lipót Alajos 275—277, 279,
 280, 282, 283, 285, 299, 325
 Hohberg br. 238
 Hohenhausen br. 236
 Hojer Károly br. 228
 Holló Ferencz 311

- Holzmann Antal (Gedeon) 42, 44, 163, 262, 268, 273
 Homberger János 271, 272, 382—384, 390, 391, 397, 405
 Homerus *l.* Erdődy Lajos gr.
 Honnamonn Károly 248
 Horatius *l.* Kirchgeher Engelbert
 Hormayr Ferencz 297—299
 Horváth kanonok 303
 Horváth Ádám *l.* Pálóczi Horváth Ádám
 Horváth János gyógyszerész 139
 Horváth János 427
 Horváth László 140
 Horváth Mihály 436
 Horváth Péter 186—188
 Horváth Zsigmond, szentgyörgyi 140, 239
 Horváth-Petrityevith Kázmér 253, 256, 311
 Hoszek Leó 436
 Hoyneck Gáspár 265, 268, 274
 Höning Lipót 168
 Huber István 313
 Huber Károly Ferdinánd 248
 Hubmann Ferencz 356
 Hudelist 212
 Hudy György 215
 Hugo *l.* Pálffy Károly gr.
 Hund G. Károly br. 24, 36, 60
 Hunyady János br. 159
 Huss *l.* Kostial Venczel
 Huszár Ferencz 428
 Huttern J. György 313
 Huttern Károly 296, 297, 314
 Hypocrates *l.* Gross J. Jakim, Mehlan József
 Illésházy István gr. (Sophronius) 168, 235
 Inczédi Zsigmond 245
 Ingenui *l.* Laky István
 Inkey Imre, pallini (Herminegildus) 230, 350
 Inkey Károly gr. 226, 227
 Innocentius *l.* Ladomérszky István
 Issekutz A. Ferencz 311
 Ivánka Imre 361
 Ivánka László 361
 Ivánka Zsigmond 361
 Izmael-bey 432
 Izsák Sámuel 362
 Jankovich János 127
 Jaquet, de 96, 99
 Jägermann Ferencz 180
 Jellachich, buzini 95
 Jeszenovszky József 39, 92, 102, 104, 113, 164, 262, 268, 281, 285
 Jetteur Jakim 165, 262, 268
 Joannes *l.* Barkóczy János gr.
 John Antal 269, 390, 391, 408
 Johnson 23, 24
 Josephi Ferenc József 248
 Josephus *l.* Kubinszky S.
 Jósika Antal br. 64, 69
 Jovius *l.* Bellm János
 József, II., német-római császár, magyar és cseh király 21, 52, 74, 101, 103, 118, 132—135, 138, 151, 220, 239, 296, 320, 322, 323, 340, 352, 355, 356
 Junius *l.* Atzél István
 Julius *l.* Chernel József
 Justinianus *l.* Bernáth László
 Juricskay László 158
 Jurinich János (Uriel) 230
 Justh György 224
 Justh Sándor 224
 Kabos István 311
 Kail János 199, 200
 Kalamár Mihály 94
 Kalisch János br. 224
 Kalisch Miksa br. 260
 Kallinich Ágost 336
 Kalliwoda Károly 387, 392, 408
 Kálnoky Sándor gr. 246
 Kandó József 294, 387, 408
 Kántor Gábor 215, 339
 Kapczy 349
 Kapuváry Gábor 140

- Kapy József György, kapivári 39, 113
 Karacsay Sándor gr. 436
 Kárász István 158
 Karg Kristóf 271
 Karlitzky 108
 Kármán József 383, 408
 Károly, hesseni hg. 184, 242, 244, 403
 Károly Sándor, lotharingiai hg. 26
 Károlyi Ede gr. 433
 Kassay Mihály 140
 Kászony István 67, 247, 249, 306, 312, 320
 Katona István 159, 348
 Kaunitz, Wenzel Anton von 21
 Kavanagh Mór gr. 228
 Kazinczy Ferencz (Orpheus) 15, 93, 103, 197, 203—211, 302, 303, 332, 341, 346—349, 351, 352, 355, 356, 361, 426, 427
 Kecskés József 158
 Keczer András, lipóczi 346
 Keglevich Károly gr. 104
 Kein Sámuel 314
 Kelcz Antal 158, 343
 Kelemen, XII., pápa 12
 Kelemen, XIII., pápa 21, 207
 Kelemen, XIV., pápa 21, 207
 Kéler Gottfried 260
 Keller Lipót 313
 Kellermann József 179
 Kellermann Miklós 180
 Kemény Farkas gr. 67, 243, 247, 249, 312
 Kemény János br. 12
 Kemény László br. 12
 Kempel János 42
 Kempelén Andor 12
 Kempfer József 168
 Kende János 262
 Kendy János 362
 Kenedits József 228
 Keresztúry József (Plutarchus) 235
 Keszthelyi László (Titus) 230
 Keyerle József 127
 Kilián (Kilian) Ádám 383, 408
 Kilie (Xenophon) 107
 Kinigl Gáspár Ármin gr. 36, 37, 51, 260, 261, 304, 363, 366
 Kinigl Sebestyén gr. 26, 36
 Kinorányi Ferencz 94
 Kipferling K. Farkas 224
 Király József, szatmári 200, 201, 204, 350
 Király Mihály, szatmári 42, 47, 164, 262, 264, 266, 274, 387, 391, 397
 Király Miklós, szatmári (Arsaces) 104, 157
 Kirchgeher Engelbert (Horatius) 107, 234
 Kirsch Sebő (Camech) 107
 Kischaneck 181
 Kisling 311
 Kiss Lőrincz 228
 Kissich Károly 99
 Kladni J. Jakab 311
 Klaniczay János 224, 336
 Klapka György 436
 Klapka Károly 245
 Klebelsberg József gr. 228
 Klebes Ignác 245
 Kleiner Antal 168, 169
 Kleinkauf (Kleinkauf) András Gottlieb 253, 311, 359
 Klenau Venczel gr. 253
 Klieber Samu 40, 41
 Klobusiczky József 104, 158, 265, 268, 274
 Knauer Károly 215, 339
 Knezevich 91, 95
 Knezevich Fülöp 95, 99
 Kneževics Vincze br. 140
 Koch Frigyes 233, 245
 Kolbani Pál 327
 Kollár Ádám Ferencz 104, 120
 Kollmann József 223, 336
 Kollmann K. C. 233
 Kolmayer Sámuel (Hildebrandus) 105, 157, 158, 164, 262, 268, 274
 Kolosi László 245
 Kolossy Mihály 392, 408, 411
 Kolosváry István 47
 Kolowrat Ferencz József gr. 244

- Kolowrat Vincze gr. 56, 69, 70, 141, 242, 318, 319
 Komáromi (Komáromy) György, kóji 203, 343
 Komáromi Lajos, kóji 343
 Komáromy György 433, 436
 Komjáthy Ábrahám 342
 Konorsa Antal 69
 Konstantinovics Sándor 158, 165, 262, 268, 274
 Konszky István 168, 181, 182
 Koppi Károly 275, 286, 292, 333
 Koretics István 298
 Kornis Gáspár gr. 313
 Kospoth Siegfried br. 228
 Kossela (Kossola) János Zsigmond, zolnai 12, 38, 119, 127, 226, 227
 Kossuth Lajos 432, 433
 Kostial Venczel (Huss) 235
 Koszta István, belényesi 245
 Kovachich Márton György 158, 165, 262, 348, 390
 Kovács mérnök 291
 Kovács Dániel 253, 256, 311
 Kovács István, mihályi 341
 Kovács János 313
 Kozich (Kozits) István (Zacharus) 230, 350
 Kozma 204
 Kölcsey Ferencz 361, 362
 Körmöczy János 187
 Krasznecz Imre 39, 113, 191
 Kraus T. András 311
 Kray Pál 253, 256, 311
 Kreil Antal 156, 275, 276, 281, 282, 285, 288, 366, 367, 371—375, 396
 Krempels János 311
 Kressel br. 139
 Kretschmayer János 228
 Kriebel 31
 Kronbiegel Pál 344
 Kroyher X. Ferencz 167, 169, 181—183, 263, 264, 266, 269, 270
 Kubinszky S. (Josephus) 163
 Kubinyi Ágost 339
 Kubinyi András 339, 340
 Kubinyi Ferencz 339
 Kubinyi Sándor 224
 Kugler Ferencz 43, 228
 Kuhn 320
 Kukecz Antal 94, 297, 299
 Kuketz András 327
 Kun (Kún) Gergely gr. 248, 314
 Kuzmits József 140
 Künstlern 233
 Kürthy József 180
 Laczkovics György 158, 275, 286, 292, 295, 328, 329
 Laczkovics János 158
 Ladamérszky István (Innocentius) 196
 Laiber György 313
 Lajos, I. (Nagy), magyar és lengyel király 30
 Lajos, II., magyar és cseh király 30
 Laky István (Ingenui) 231, 350
 Lakner J. Jakab 224
 La Langue K. János 43, 44
 Lander Lőrincz 167
 Landerer János Mihály 347
 Lang Ármin 55, 246
 Lang Márton 253, 313, 359
 Langendorf 311
 Langendorf János Lajos 253
 Langersdorff 359
 Láni Jakab 115
 Lányi Sámuel 265, 271, 272
 Larenz József (Hilarius) 235
 Lászlóffy Péter 311
 Laurencin d'Ormont János gr. 228
 Laurentius I. Müller J. Ignác
 Lažansky gr. 260, 261
 Lebzelter L. Lajos 67
 Le Claire 35
 Legrath Mihály 229
 Lehnau Ferencz 297
 Lehoczky Dániel 224
 Lénárd József 67
 Lénárd Sámuel 245
 Lénárt 318
 Lengyel Antal br. 228
 Lerchenfeld József 313, 321

- Lessing, Gotthold Ephraim 192
 Letzy Nándor 40, 41
 Lewis Lajos 430, 434–437
 Ley János 271, 383, 408
 Lichtenberg G. Vilmos 248
 Liebetaut Gottfried 158
 Liedemann János Sámuel 278, 281, 286
 —288, 292, 295, 296, 367, 374–376,
 381, 383, 384, 388, 399, 404, 408,
 411, 412, 414
 Liedemann Márton 383, 408
 Lier, van 332, 384
 Ligne, Charles Prince de 297
 Linden Miksa József br. 106, 137
 Linz (Lintz) József Benedek 286, 293,
 294
 Linzing J. Mihály 30
 Lipót, II., német-római császár, ma-
 gyar és cseh király 321, 325, 327, 333,
 340, 355, 364, 377, 416
 Lippai György gr. 32
 Lipták Mihály 246
 Lipthay Antal 233, 275, 276, 285, 286,
 288, 291, 294, 332
 Liser József 168
 Lissoviny Sámuel 224
 Liszy György 224
 Liubibratich Jeromos 120
 Livius I. Heimerl Mátyás, Orsati Péter
 Lobkowitz 429
 Loibel (Loibl) János Márton 56, 136,
 137, 244
 Lónyay László 158
 Lónyay Menyhért 158
 Lorenzo Jakab 297
 Lotharingiai Ferenc hg. I. Ferenc, I.,
 német-római császár
 Lotharingiai Károly hg. I. Károly Sán-
 dor, lotharingiai hg.
 Lovassy László 361
 Lovász Zsigmond (Tullius) 140, 236
 Löber G. Henrik 179
 Löffler Ignác 56, 63, 69, 73, 249–251,
 314, 315, 318, 319, 359, 360
 Lucam 429
 Lucca János Péter 245
 Ludolf Károly gr. 67
 Ludolf Szilárd gr. 67
 Lukas Márton 158
 Lukavsky Donát 297, 299
 Lukavsky Lajos 298
 Luketich György 298
 Lumniczer Sándor 433
 Lupini János 56, 251, 318, 319
 Lycurgus I. Pichler Dávid Tivadar br.
 Macher András 279, 286, 288, 295, 367,
 368, 388, 397, 405, 408, 412
 Mack Károly 228
 Madách Sándor 215, 271, 297, 339,
 383, 387–389, 395, 397, 404, 405
 Madács Péter 215, 339
 Madarász József 271
 Madocsányi Antal 120
 Magyar György 158, 165, 262, 268,
 275
 Mahlern János 382–384
 Mahlern József 165, 262, 264, 266, 269
 —272, 391, 393, 394, 397–399, 408,
 411, 412, 424
 Maji 96
 Major Zsigmond 199
 Majthányi (Majthány) Dániel 279, 286
 Majthény (Majthany) Ferdinánd 275,
 286
 Majthényi Ferencz 260
 Majthényi József 140
 Majthényi László 271
 Málík Ferencz 104, 228
 Mandics 399
 Marco Döme 55, 59
 Marco János 55, 69
 Marcus Tullius I. Wilberg Frigyes
 Margalics (Margarics) János 287, 292,
 387, 390, 391, 393, 408, 411
 Mária Terézia, magyar és cseh királynő
 11, 19, 70, 74, 132, 167, 207, 257,
 321, 342
 Máriássy András 159
 Máriássy István 105, 158, 190, 204,
 332, 349, 383, 397, 404
 Máriássy József 158

- Marich Lajos 127
 Marich Tamás 329, 336, 387, 391, 408
 Marienberger 311
 Markhot Fülöp 295
 Maróthy János 436
 Marsfeldt János Boldizsár 228
 Martini, Karl Anton von 20
 Martini József 253, 256
 Martini Lipót 67, 243, 250
 Martinovics Ignác 141, 159, 355, 399, 414, 415, 426
 Marton István 295, 387, 388, 408, 412
 Mártonffy István 271
 Matolay Bernát Samu 119, 129, 136, 170, 213
 Mattusch Venczel 245
 Maueri György 253
 Mayer Lipót 269
 Mayerhofer (Mayerhoffer) Antal József (János) 183, 388, 389, 397, 399, 405, 408, 411, 412, 424
 Mayersheim br. 254, 256
 Mayr István 215
 Mednyánszky br. 187
 Mehlan József (Hypocrates) 235
 Meissel 349
 Melani János 229
 Melczer (Melzer) László 200, 201
 Merse József, széneyei 120
 Mesmer 399
 Mestrino Miklós 228
 Mészáros János 52
 Metternich, Klemens Lothar Wenzel, hg. 423, 430, 431
 Metzner Károly 164, 166, 168, 262, 268, 274
 Metzner Sámuel 329
 Michalicska János 214
 Mikassinovich Sándor 298
 Mikovinyi (Mikoviny) Lajos 141, 261
 Mikus Antal 228
 Millivoin (Milivoin) György 105, 275, 286, 367, 397
 Milloradovich Dániel 327
 Milton Ł. Wallbrun J. György
 Miniscalchi Angelo gr. 56, 318
 Mirabeau; Honoré Gabriel de Riqueti, gr. 94
 Miskei Pál 271
 Mitscherling A. Bernát 127
 Mitterpacher Dániel 165, 262, 268, 274
 Mittrowsky János gr. 114
 Mixich 95
 Mlinarich Lajos 47, 350
 Mocsáry Antal 215, 339
 Mohr Fr. Sámuel 313
 Molitor Ferdinánd 253, 256, 311
 Molnár András, méhi 411
 Molnár János 223, 287, 292, 367, 397, 405
 Molnár János, müllersheimi 245
 Monsperger J. József 21
 Montag Szilárd 311
 Moser br. 168
 Moszynski gr. 112, 199
 Möringer Lambert Mária br. 245
 Mörringer Lambert br. 64
 Mráz Mátyás 248
 Murusi Maurocordato Sándor hg. 55, 59, 184—190, 242, 246, 362, 364, 365, 405
 Muslay Albert 340
 Muslay Antal 215, 339
 Muslay István 275, 280, 292, 295, 339
 Mühlhofer Ferenc 127
 Müller Antal 368
 Müller Ferenc, reichensteini 248
 Müller J. Ignác (Florentius, Laurentius) 107, 234, 235
 Müller János Aurél 55, 63
 Müller Mór 215, 339
 Mylius B. Farkas 71
 Nagy Ignác 329, 336, 391, 408
 Nagy József 158
 Nagy Pál 287
 Nagyváthy János 293, 297, 328, 330—332
 Naláczy József br. 357
 Nasse (Ovidius) 107
 Nemes János gr. 359
 Nemes Zsigmond 279, 288, 387, 408

- Németh János Sámuel 327
 Neuber 212
 Neumányi Péter 245
 Neustädter M. Gottlieb 30, 63, 68, 69, 251
 Névény Elek 139
 Nicoletti Ferencz Gundacker (Xenophon) 235
 Nicolides a Pinto 190
 Niczky György gr. 101, 228, 231
 Niczky István gr. 35, 43, 44, 46, 48, 73, 75, 76, 79, 83, 94, 101
 Nigg Ernő (Aristoteles) 107
 Nimptsch József gr. 228
 Nisnyánszky (Nyizsnyánszky, Nyizsnyánczky) György 180—183, 266, 269, 272
 Noveszel Antal 298
 Noveszel József 298
 Nugent Ferenc gr. 204
- Nyáry Albert br. 437
- Obst G. György 63
 O'Byrn K. br. 96, 99
 Offner Ferencz Antal 55, 319
 Okolicsányi Elek 224
 Okolicsányi János 224
 Okuruczky 204
 Oláh Mihály 329, 387, 408
 Oláh Miklós 32
 Ónody Zsigmond 279, 295, 387, 388, 397, 408, 411
 Orczy József br. 104, 156, 158, 201, 208
 Orczy László br. (Osmanus) 101, 168, 236, 274, 332
 Orlich Károly Frigyes gr. 95, 120
 Orpheus I. Kazinczy Ferencz
 Orsati Péter (Livius) 235
 Orsich Nep. János gr. 298
 Osmanus I. Orczy László br.
 Ott 95
 Ott József br. 229
 Ott Péter Károly, bátorkeszi 37, 246
 Ottó Norbert, othenfeldi 179
- Óváry László 199, 201
 Ovidius I. Nasse
- Paidaly Jakab (Scarius) 107
 Pajor Gáspár, tótlipesei 383, 408
 Pákei József 140, 258, 311
 Pákozdy János 215
 Pál, I., orosz cár 157
 Palazzo 116
 Pálffy Károly gr. (Hugo), kancellár 136—139, 143, 144, 147, 149—151, 154, 155, 160, 170, 175, 176, 182, 189, 208, 216, 236, 239, 299, 415
 Pálffy Károly gr., huszárfőhadnagy 260, 264
 Pálffy Lipót gr. 140
 Pálffy Miklós József gr. 140
 Palleru Károly József 55
 Palmanno (Palmano) János 344, 392
 Pálóczi Horváth Ádám 211, 295, 303, 330, 332, 350—352, 355, 356, 427
 Panigarolla János 344
 Panzer J. Péter 265
 Panzer Mihály 336
 Paoli Lipót 127, 226, 227
 Papp Ferencz 94
 Papp József 313
 Parcsetics József 94
 Parniczky Mihály 224, 280
 Pasquicz 399
 Pászthory Sándor 44, 91, 94, 101, 136, 147, 149
 Patrubány Márton 327
 Pauler Antal 179, 266, 269, 272, 382, 384, 391, 394, 397, 399, 406, 408, 411, 412
 Paulovits János 329
 Pausenwein (Pausenvein) 91, 104
 Pávay Jakab 141
 Péchy Imre 361, 392
 Péchy József 245
 Péczely István 203
 Péczely József 151, 342
 Pehacker Lipót (Elias) 235
 Peharnik (Pekarnik) Dániel 95, 96, 99, 100, 280, 287, 288, 333

- Pejáchevich Antal gr. 127
 Pejacsevics Ferencz Károly gr. 228
 Pelargus Sándor 339
 Pelczel József 224
 Péntzes Ferencz 298
 Perczel Imre 165, 262, 268, 274
 Perényi János br. 141
 Pergen János gr. 154
 Periclides *l.* Swoboda J. Jakab
 Pernet János Henrik 246
 Persz Nándor 104, 280, 287, 288, 333
 Petravics Ignác 394, 408
 Petrichevich György 47
 Petrovich 94
 Pfingstel József 129
 Philadelphi Máté 104, 242, 245
 Pichler Dávid Tivadar br. (Lycurgus)
 235, 268
 Pinterics Mihály 139
 Placidus *l.* Thuma János
 Plank György 392
 Plathy Pál 224
 Platthy Imre 204
 Plato *l.* Baselli András br.
 Plecker J. János 71, 311, 358
 Plecker Pál 71, 311, 358
 Plettrik Imre 329
 Pleyel Ferencz 127
 Pleyel Ignác 229
 Plinius *l.* Frankenbusch
 Plutarchus *l.* Keresztúry József
 Pluto *l.* Barth J. György
 Podivinsky József 245
 Podmaniczky József br. 156, 164, 262,
 263, 266, 270—273, 332
 Podmaniczky László br. 158, 164
 Pogány Ádám, csebi 104
 Pogány Lajos, csebi 204
 Pongrácz Boldizsár 275, 339
 Pongrácz Gábor 275
 Pongrácz Imre 224
 Pongrácz János 224
 Porpáczy Ádám 215, 339
 Poserelli Antal br. 55
 Potsch József 313
 Pottornay A. György 38—40, 191
 Pottornay Imre 39, 113
 Pottornay Péter 39
 Pottornay Tamás 39
 Pottyondy Zsigmond 140
 Pöcz Ignác 228
 Pötting János Venczel gr. (Demosthe-
 nes) 107—109, 233
 Pracht Lipót 26
 Prenner (Preuner) Antal 47, 127
 Preuninger Antal 275
 Prónay Gábor br. 158, 224
 Prónay László br. 139
 Prónay Mihály 278
 Prónay Pál 224
 Prónay Pál, ifj. 280
 Prónay Sándor br. 139
 Pufendorff Sámuel 99
 Puky András, bizáki 199, 200, 202
 Puky Ferencz, bizáki 215, 339
 Puky József 158
 Puky László, bizáki 104, 343
 Puky Miklós, bizáki 436
 Pulszky Dániel Ferdinánd 261
 Pulszky Ferencz 204, 437
 Puthon János 137
 Pylopomenes *l.* Goltz Ernő gr.
 Quabeck Károly gr. 313
 Radák Lőrincz 140
 Ráday Gedeon br. 139, 158, 165, 211,
 262, 264, 268, 274
 Radó Sándor 427
 Radstein Ottó gr. 120
 Radvánszky Ferencz 52, 203, 204
 Radvánszky Lajos 41, 223, 279, 336
 Radványi Pál 311
 Ragályi 349, 408
 Ragályi István 104, 199, 204, 208, 209
 Ragályi József 203, 383
 Ragályi József, ifj. 383
 Raisp Antal 47
 Raksányi 41
 Rakwitz Károly 179
 Rall-Christiani N. János br. 56, 59, 63,
 64, 68, 239, 240

- Rátonyi Gábor 104, 165, 263, 268, 274
 Rausch 399, 411
 Rauscher József 125—127
 Rauss 311
 Rauss János 71
 Rauss L. 359
 Rausz Lukács 71
 Rautenstrauch 298
 Raymundi Lőrincz 55, 318
 Rédel Sándor 140
 Rehbach br. 212
 Rehbach Kajetán br. 228
 Rehbach Károly br. 228
 Reinbolt Károly 129, 167
 Reindl 204
 Reinegg 41
 Reinisch J. György 224
 Reissenfels András 248, 321, 360
 Reissenfels (Reissenfeld) M. Gottlieb
 56, 69, 249, 318
 Reissinger József 245
 Reitmann László 215, 270, 271, 339
 Remenius Sándor 224
 Rényi György 436
 Révay Miklós br. 261
 Révay Simon br. 39
 Reviczky János 12
 Rhédey János gr. 329
 Rhédey Lajos 139, 349
 Rheinfels Miklós (Taurus) 107
 Ribini Dániel János 140
 Richter Gáspár 168
 Riegger, Paul J. 20
 Riehmabauer Ferencz József 253, 256
 Riemer Lukács 71, 311, 359
 Rikel József 187
 Riskovits János 187
 Ristmeister 233
 Ritterstein József Ignác br. 215, 339
 Ročnik Ignác 279
 Rohmade 435
 Roller Kajetán 167, 181
 Rombauer Máté 180
 Rombauer Mihály 224
 Romulus / Swoboda J. Jakab
 Ronyier Ferencz 294
 Rosalino 430, 432
 Rosner 435
 Rosty Ignác 261
 Rosty István 158
 Rottern József br. 223
 Rouvroy Károly 246
 Rudics Mátyás 105
 Ruhedorff (Ruhedorf) Ferdinánd Jó-
 zsef 248, 317
 Rusch János 314
 Rüger Károly Frigyes 245
 Saenger 433
 Sahlhausen Mór 341, 342
 Saint-Priest Károly 67
 Salamon / Splény József br.
 Salát József 139
 Salm-Reifferscheid Károly gr. 244
 Sándor József 342, 344
 Sardagna 421
 Sardagna Boldizsár 168
 Sárközy István, nádasdi 295, 350
 Sárközy János 394, 408
 Sárközy János György 140
 Sárközy József 428
 Sárpataki György 311
 Sártory József 329
 Sárváry Ferencz 287
 Sauer Venczel gr. (Constantius) 107
 Sauska Ferencz 238
 Sauvaigue József (Elucidarius) 106—
 111, 233
 Savigny Z. Frigyes 246, 251, 320
 Scarius / Paidaly Jakab
 Schaffrath Lipót br. 104, 116, 158, 160,
 189, 190, 275, 276, 286, 292, 295,
 296, 328, 329, 334, 335, 387, 388, 408
 Schatt Máté 310
 Schatzberg 315, 316, 318
 Schatzberg János 311
 Schatzberg Tádé 313
 Schech M. Gottlieb 312
 Schedius Lajos 339, 340, 383
 Scherübel Siegfried (Socrates) 107
 Scheuber Lipót 39
 Scheurer 435

- Schihulsky Frigyes 348, 349
 Schilson János br. 129, 167, 169
 Schimmert Péter 248, 319
 Schleicher Ferencz 127
 Schlesinger Márton 179, 228
 Schlichtinger F. 167
 Schmerling, Anton 435
 Schmerzing G. Frigyes br. 228
 Schmidburg Károly Frigyes 54, 55, 57
 —59, 61—63, 68—70, 72, 319
 Schmidhammer Ferencz 389, 408
 Schmidt Ádám 187
 Schmidt Ignác 99
 Schmidt János 115
 Schmidt J. Keresztély 30
 Schmutzer, Jakob Matthias 168
 Schneider 113
 Schobeln J. György 71, 311, 359
 Schobeln Károly Frigyes 253
 Schönholz Ferencz 392, 408
 Schönwiesner István 399
 Schreyer N. János 311
 Schröd Erasmus 196, 304, 305, 343
 Schuler János Lajos, libloyi 245, 249,
 306, 312
 Schumann 431
 Schuster János György 248
 Schwartzner Márton 180
 Schweitzer 429
 Scipio I. Eckhard Frigyes
 Sebastianovich Ferencz 298, 299
 Seidl Antal 245, 253, 359
 Seipp Keresztély Lajos (Vespasianus)
 235, 246, 318
 Seivert János Frigyes 313
 Sembery Mihály 214
 Semsey Andor 164, 262, 270, 272
 Seneca I. Bohoniczky József, Veit Már-
 ton Jakab
 Senn Károly 168
 Senn Tamás 167
 Sennowitz Mátyás 305
 Sennyei Antal br. 120
 Seraphim János 311, 317
 Serbelloni Fabritius gr. 228
 Sergenfrey Jakab 234
 Seth N. János 392, 408
 Seuler G. Márton, seuleni 28, 29
 Seuler S. József, seuleni 71
 Sevigni Ferencz 332
 Seyfertitz Henrik Károly br. 253, 256,
 312
 Sigray 393
 Simeon Stilita I. Szent-Mártonyi Aqu-
 nas
 Sipos Pál 357
 Siskovics Imre gr. 52
 Sissich Illés 298
 Skerlec Ádám 265, 268, 274
 Skerlec Miklós (Hieronymus) 163,
 262, 264, 268, 274
 Socrates I. Benkhard János, Scherübel
 Siegfried, Stephanecz József
 Sombori Lajos 246
 Somssich Lázár, sárdi (Fabricius) 163,
 166, 167, 329, 350, 427
 Sonnenfels, Joseph von 21
 Sooky János 119
 Soós József 158
 Sophronius I. Illésházy István gr.
 Soterius János G. 55, 243, 318
 Spech Nándor 168
 Sperger János 228
 Speth Jakab 246
 Spiegelberg József 238
 Spilenberg Pál 159, 303, 348
 Spinoza I. Zierer Ernő
 Spissich János, japrai (Terentius) 230,
 350—352, 388, 405
 Splény Ferencz br. 101, 163, 389
 Splény Ferencz gr. 91
 Splény János br. (Akus) 104, 157, 158,
 163, 196
 Splény József br. (Salamon) 104, 147,
 155, 163, 164, 233, 262, 264—266,
 268, 274, 302
 Splény Pál 264
 Splényi br. 185
 Splényi Gábor br. 343
 Spork gr. 11
 Sréter János 339
 Stadler Lipót 298

- Stáhly György 329
 Stampach J. Antal gr. 137, 260
 Starhemberg Antal Gundacker gr. 394, 397, 399, 411
 Starhemberg Fülöp gr. 228
 Steger Ferencz 435
 Steinwald Antal 67
 Stephanecz József (Socrates) 230
 Stercz János 223
 Sterly Bonaventura 343
 Sternberg gr. 301
 Stettner József 168, 169, 181, 182, 263, 266, 269, 270
 Stetz Gáspár 344
 Stillfried Manó br. 228
 Stocker Frigyes 329
 Stojanich Ignác 248
 Stradler János 229
 Straube J. Péter 313
 Strauss Gottfried 179
 Straussenburg G. Dániel 64, 247, 249
 Strohmayer Ignác Antal 184—186, 188—190, 333, 339, 340, 342, 364—366
 Struppi József 314
 Stuhr Gusztáv 431
 Stunder 393
 Sturman Márton 196, 294
 Sudthausen Ferencz 117, 120, 121, 124, 125
 Suhay Ferenc 52
 Sulpitius I. Franz Antal
 Sulzer József 70—72, 252, 311, 359
 Susterschütz Alajos 168, 181, 182, 266
 Sweerts gr. 363, 425
 Swieten, Gerhard van 20
 Swoboda J. Jakab (Periclides, Romulus) 107, 235
 Szabó Dávid I. Baróti Szabó Dávid
 Szabó József, szántói 392, 408
 Szabó Sámuel 408
 Szabó-Sáróy Sámuel 383
 Szacs vay Sándor 327
 Szaka István 228
 Szakácsy 204
 Szakmáry Simon 328, 333, 341
 Szalkay Antal 243, 245, 358, 405
 Szaniszló István 229
 Szapáry János gr. 167, 260, 300
 Szapáry József gr. 166, 274
 Szapáry Pál gr. 105, 166, 167, 405, 411
 Szapáry Péter gr. 329
 Szászy Ferencz 166, 167
 Szathmáry (Szatmáry, Szathmári) Andor (András) 275, 286, 387, 388
 Szathmáry Sámuel 158
 Széchen Sándor 164, 262, 268, 274
 Széchenyi Ferencz gr. 165, 189, 228, 264, 332, 405
 Szecsenácz Jakab 164, 263, 268, 274
 Szedliczky András 342
 Szegedy János, mezőszegedi 229, 350, 358
 Szegedy József 139, 311, 312, 314, 320
 Szeitz Leó 348
 Székely Antal 253, 256, 311
 Székely László 12, 119
 Széky Péter 203, 361
 Szelestey János 229
 Szemere Ferencz 158, 275
 Szemere Pál 362
 Szén Antal 274, 332
 Szenderák András 159
 Szent-Imrey Gábor 343
 Szentiványi József 104
 Szent-Iványi József 329, 391, 408
 Szent-Iványi Márk 339, 340
 Szentkereszti András br. 245
 Szentkereszty Sámuel br. 140
 Szent-Mártonyi Aquinas (Simeon Stilita) 230
 Szentpáli Elek 246
 Szentpály Elek 358
 Szepessy Ferencz 329, 330
 Széplaki János 140
 Széplaky György 271
 Széplaky Pál 329
 Szerencsy József 224
 Szerémy (Szerémi) Gábor 215, 339, 383, 405
 Szerényi Ede 433

- Szervaczek Venczel, thurnfeldi 248
 Szigethy János 271
 Szigyártó Sámuel 339
 Szilágyi Sámuel 341
 Szilassy Gábor 383
 Szilassy József 158, 215, 297, 339, 405
 Szilvay János 339
 Szilvay Károly 339
 Szily József 104, 158, 275
 Szinovicz Mihály 224
 Szirmay András 195
 Szirmay László 39
 Szirmay Pál 113, 195
 Szirmay Péter 191
 Szirmay Sándor 39, 111
 Szláv József 158
 Szláv Pál 158
 Szluha Alajos gr. 229
 Szluha Ignác 158, 343
 Szokolovich (Szokolovits) Péter 279, 286, 291
 Szolkovy József 32, 38
 Szombathy János 342
 Szontagh Mihály 165, 214—216, 263, 272
 Szőöcs (Szőöts) György 258, 311
 Szötrich 94
 Szöts András 140
 Sztáray Kristóf gr. 392
 Sztáray Mihály gr. 191
 Sztelhó András 224
 Szubszky István 214, 215, 339
 Szuhányi Ferencz 347, 348
 Szuloviny Samu 40
 Szulyovszky László 204
 Sücs Lajos 248

 Takács 344
 Takács Miksa 229
 Tallián Ignác 271, 391, 393, 397, 399, 408, 411
 Tankó Mátyás 253, 256, 311
 Tartler János 253, 311, 312
 Tartler Sámuel 253, 314
 Tartler T. 359
 Tasnádi István 344

 Taurus I. Rheinfels Miklós
 Teleki Ádám gr. 246, 358
 Teleki Lajos gr. 67
 Teleki László gr. 358
 Teleki Mihály gr. 246, 358
 Teleki Samu gr. 139
 Teleki Sándor gr. 433
 Terentius I. Spissich János
 Terray János 225
 Tersánszky Sándor 428
 Tessényi F. 271
 Tetzely József Bálint 313
 Thadianovich 95
 Thaisz Elek 436
 Themistockles I. Barth J. György
 Theseo József 55, 59, 68, 247, 321
 Thill Illés 40
 Thirmothenes I. Heimeyer N.
 Thoma M. Ágoston 428, 430—432
 Thuma János, lerchentali (Placidus) 235
 Thun Venczel József gr. 142, 159, 164, 237
 Tihanyi Tamás, ebecki 214
 Tisza Kálmán 199
 Tiszta Ferencz, sellyebi 343
 Tisztapataky Károly 180, 181
 Titus I. Keszthelyi László
 Todt András 234
 Todt J. György (Arcatius) 107, 108
 Toldalaghy László gr. 67, 358
 Tomeczki Imre 261
 Tomka László 295, 387, 388, 408, 411
 Tonheuser (Tonházi) Boldizsár 40, 41, 114, 212
 Tököly Péter (Cicero) 235
 Török József gr., szendrői, id. 38
 Török József gr., szendrői, ifj. 199, 205, 208
 Török Károly 327
 Török Lajos gr., szendrői 39, 115, 116, 195, 197—206, 208, 303, 340, 343, 346
 Török Nep. János 260
 Törös László 313
 Töröss 349

- Trajtler Gábor 215, 339
 Trauttmannsdorff W. Konrád gr. 229
 Trencsenszky Dániel 213
 Trencsenszky Ferencz 213
 Troll Mihály 224
 Tuboly László, tubolyszegi 350
 Tullius *l.* Lovász Zsigmond
 Turatti József 311, 314
 Túri István 313
 Túri László 67
 Türr István 437

 Uberti Lajos (Hannibal) 107
 Udvarnoky Imre 167, 171, 179
 Ujházy József 158
 Ulászló, I., magyar király 30
 Ulászló, II., magyar király 30
 Ungar 260
 Uriel *l.* Jurinich János
 Urik János (Diderot) 235
 Ursulus *l.* Bundschuh János

 Vadász Imre 213
 Vajda Antal 229
 Varga László 355
 Varnhagen Ármin 431
 Vásárhelyi Sámuel 350
 Vass Benő 140
 Vavasz Ferencz 167
 Vay Béla br., vajai 433
 Vay József br., vajai 199, 200, 204, 208, 332
 Vay Miklós, vajai 119
 Vécsey Ferenc 140
 Vécsey Gyula br. 261
 Vécsey János br. 343
 Véghely István 140
 Veigl Ignác 234
 Veit Márton Jakab (Seneca) 235
 Verbega Ignác 94, 298
 Verhovác Miksa 299, 328
 Vernicourt Lajos 248
 Vespasianus *l.* Hertelendy Mihály, Se-
 ipp Keresztély Lajos
 Veszprémi István 245
 Viczay József 343, 346, 348, 349
 Viczay Mihály gr. 143, 165, 166, 168, 264, 405
 Vill J. Manó 313
 Villera Tamás 55, 59, 63
 Villers Ursman br. 275, 276, 286
 Villius Károly (Democritus) 235
 Vincenty (Vincenty) János 165, 215, 263, 272
 Vitéz Imre, nyitraiváncái 343
 Vizi Ferencz 246
 Vizkeleti Ferencz 313
 Vlaskovics János 120
 Vogel Konrád 168
 Vörös Ferencz, farádi 301, 394, 408, 414
 Vuchetich Mátyás 343
 Vukaszevich Fülöp 140

 Wagner János 187
 Wahr K. Frigyes 168
 Waldstein Ottó gr. 229
 Wallbrun (Walbrunn) J. György (De-
 centius, Milton) 107, 235
 Warberg József br. 274
 Wattay György 411
 Watzelmann J. Mihály 291
 Weber Simon Péter 170, 180
 Wegler Károly (Confucius) 235, 301
 Weinbrecht Lipót 253, 256, 311
 Weisz 436
 Weissenfels 301
 Weissenthal Gottfried 129, 167
 Wenger Ignác 179
 Werner J. Károly 313
 Wetter 47
 Wettstein Zsigmond 167, 169, 179
 Wieland (Wielandt) M. András 311, 319, 324
 Wielandt Samu 56
 Wieninger Tádé 186—188
 Weise Károly 298
 Wilberg (Willberg) Frigyes (Marcus
 Tullius) 107, 224
 Will János Manó 324
 Windisch G. Károly 176
 Windischgrätz, Alfred, hg. 433

- Winhard Vilmos (Hannibal) 235
 Wiszemann János 332
 Wohlgemuth Antal 47, 127
 Wohlgemuth Fülöp 297
 Worafka 435
 Wreden Ferencz A. Vincze (Cato, Augustus) 107, 234
 Wünsch K. Ferencz 313
 Wüstefeld Vilmos 313

 Xenophon *I. Kilie, Nicoletti* Ferencz
 Gundacker

 Ypsilanti havasalföldi vajda 55
 Ypsilanti Szilárd 253

 Zacharus *I. Kozich* István
 Zalányi Péter 245
 Zámbery Antal 159
 Zápolya *I. Brunner* József
 Zarka Mihály 229
 Zeller Mátyás 55
 Zengel János 167

 Ziegler Sámuel 63, 358
 Zieglmayer (Zieglmeyer) Ferencz 243,
 246, 247, 257
 Zierer Ernő (Spinoza) 235
 Ziggan József 165, 263, 268, 274, 392
 Zillagh György Károly 131, 168, 171
 Zimmerman József 431
 Zimmermann János Keresztély 224
 Zinnendorf 117
 Zipser Keresztély András 336
 Zistler Antal 120, 128
 Zistler József 128, 129, 167, 171, 179
 Zlinszky Ignác 411
 Zolnay Zsigmond 224
 Zombath István 94
 Zombory Bálint, tarczali 394
 Zombory László 208
 Zorkovszky Simon 224
 Zöller Ferencz 229

 Zsarnay Imre 433
 Zsombory Imre 361
 Zsóry 349

HELYNÉVMUTATÓ

Álmosd 360, 361

Alsósзуha 209

Altona 38

Amszterdam 9

Aszód 273

Aussig 96

Balassagyarmat 148, 155, 165, 214,
216, 339, 340, 383

Bar 31

Bátaszék 139, 237, 260, 301

Bayreuth 9

Bécs 10, 12, 13, 23, 24, 26, 27, 32, 35, 37
—41, 44—47, 51, 52, 56, 57, 59—61,
63, 69, 71, 73, 75, 83, 99—102, 106,
108—110, 112, 113, 117—120, 124,
126, 127, 129, 131, 133—137, 139,
140, 142—144, 160, 174, 182, 183,
187, 189—191, 197, 202, 203, 212,
213, 220, 223, 236, 240, 242—244,
247, 252, 257—260, 266, 271, 275,
278, 283, 286, 292, 297, 298, 300,
304, 306, 309, 312, 319, 327, 333,
356, 364, 365, 389, 395, 398, 399,
406, 413, 420, 424—427, 430, 435

Belgrád 432

Berlin 14, 15, 23, 28, 29, 38, 47, 51, 72,
83, 92, 94, 117—121, 123, 124, 126,
129, 130, 131, 134—136, 142, 166,
170—174, 187, 226, 227, 229, 230,
273, 431

Besztercebánya 41, 148, 155, 216—218,
220—222, 225, 279, 280, 287, 336

Bordeaux 9

Boroszló 431

Boston 10

Brassó 10, 28, 29, 38, 64, 70—73, 239,
240, 252, 256, 311, 313, 358, 359

Braunschweig 36, 46, 51, 60, 92

Brezovica 79

Brünn 141, 261, 271, 327

Buda 80, 83, 103—105, 113, 143, 144,
148, 154—157, 163—166, 170, 174,
180—182, 262, 267, 273, 274, 291,
293, 304, 328, 336, 342, 359, 361,
364, 384, 387, 389—391, 393, 395,
396, 400, 408, 416

Crema 428

Cremona 51, 120, 141, 426

Csikszereda 92, 239, 240, 254

Dég 278, 426

Drezda 9, 13, 23, 26, 29, 36, 37, 56

Ebeck 215, 216

Eperjes 28, 30—32, 35, 38, 40, 41, 51,
102, 105, 111, 112, 117, 148, 155, 190
—192, 196—199, 206, 208, 214, 294,
304, 305, 344

Erlangen 30, 63, 428

Eszék 44, 48, 79, 83, 100, 142, 144, 148,
231—233, 301, 302, 356

Filippol 240, 258, 305, 324

Fiume 426

Firenze 9

Fogaras 54

Frankfurt am Main 430—433

- Freiburg 139, 260, 327
 Fürth 428, 430
 Füss 428
 Genf 436
 Girált 32, 41, 155
 Glina 42, 44, 73, 76, 80, 91, 95, 96, 99
 Görz 137, 139
 Göttinga 340
 Grác 139, 260, 327
 Groszau 58, 59, 64, 70
 Gyepüfüzes 122
 Halle 67, 431
 Hamburg 9, 164, 271, 304, 433—435
 Hannover 9
 Igló 115
 Innsbruck 51, 120, 139, 165, 260, 327
 Jena 23, 24, 28, 30, 114
 Kanizsa 107, 234
 Károlyváros 148, 154, 155, 237, 297, 300, 328
 Kassa 115, 116, 198, 204, 302, 303, 340
 —342, 344, 346, 347, 349, 351
 Kéménd 239
 Kerekrét 32, 40
 Késmárk 115
 Kézdivásárhely 240, 253, 254, 311
 Kiscsalomja 216
 Klagenfurt 139
 Klattau 52, 141
 Kohlo (Lausitz) 36
 Kolozsvár 62, 257, 258, 311, 322, 356
 —358
 Koppenhága 38
 Köln 51, 52
 Kőrös 44, 48, 73, 76, 80, 101
 Kőszeg 122
 Kürtös 214
 Laibach 327, 426
 Lausanne 9
 Leitmeritz 26, 37
 Lemberg 37, 52, 108, 116, 141, 165, 425
 Lika 83, 95, 99, 100
 Linz 139, 260, 327
 Lipcse 9
 Lisszabon 9
 London 9, 102
 Luxemburg 51, 52, 297
 Madrid 9
 Magdeburg 42, 44
 Meiningen 60
 Milánó 41, 426
 Miskolc 116, 155, 191, 197—200, 205, 208, 280, 303, 349
 Mitrovica 291
 Monyorókerék 51, 120—122, 124, 128, 148, 226, 231
 Nagyszeben 28, 29, 38, 51—53, 55, 57
 —61, 63, 64, 69—73, 92, 184, 239, 240, 242—244, 246, 247, 252—254, 256—258, 296, 305, 306, 317, 320, 322, 323, 328, 333, 356—360
 Nagyvárad 238, 361
 Nemesapáti 355
 Nürnberg 413
 Oravica 234
 Otocsác 100
 Párizs 9, 23, 24
 Passau 139
 Pécs 233, 302
 Pest 35, 73, 91, 103—105, 120, 142, 143, 148, 154—156, 183—185, 196, 200—202, 206, 207, 225, 226, 237, 268, 274, 275, 279, 283, 284, 296, 297, 299, 302, 324, 328, 333, 339, 341, 344, 346, 351, 356, 359, 364, 366, 367, 374, 377, 381, 383, 390, 392, 395, 396, 399, 400, 408, 412, 415, 416, 425, 430—435
 Pest-Buda 102, 103, 157, 185, 292, 297, 348, 362, 365, 404, 413, 424, 428, 430, 437

- Pétervárad 154, 155, 297, 300, 301, 328
 Philadelphia 10
 Pomáz 102, 427
 Potsdam 117
 Pozsony 28, 32, 35, 42, 51, 62, 69, 91,
 101, 102, 128—130, 142, 148, 154,
 163—166, 172—174, 176, 180—182,
 185, 190, 264, 266, 269, 293, 300,
 336, 362, 365
 Prága 10, 11, 23, 26, 27, 35—37, 45, 46,
 48, 51, 52, 54, 55, 75, 99—101, 135,
 141, 142, 159, 237, 238, 240, 242,
 260, 261, 271, 304, 327, 363, 364,
 366, 368, 375, 400, 425, 426, 430
 Ragusa 426
 Rahó 362
 Rákóc 191
 Regensburg 38, 53, 168
 Reims 431
 Sadagóra 116
 Sátoraljaújhely 192, 195, 197
 Segesvár 258
 Selmecbánya 40, 41, 113, 114, 148, 155,
 211—214, 336, 429
 Sopron 122, 169
 Szabadka 234
 Szeben *l.* Nagyszeben
 Székesfehérvár 62, 414
 Szentpétervár 9, 190
 Szepesszombathely 41, 115
 Szügy 216
 Tarnów 141
 Tátika 239
 Temesvár 105, 106, 111, 148, 155, 165,
 232—234, 236, 301
 Teschen 52
 Tétény 239
 Tihany 216
 Tirol 137
 Trieszt 37, 51, 52, 137, 139, 260, 327
 Tübingen 30
 Udine 426
 Varasd 43—47, 51, 73, 76, 80, 91—93,
 104, 121, 124—126, 129, 142, 148,
 167, 229, 230, 266, 349, 350
 Varsó 9, 31, 112, 199, 259
 Videfalva 339, 340
 Weimar 431
 Wilhelmsbad 136, 143, 243, 244, 414
 Zágráb 43, 44, 73, 76, 80, 91, 94, 148,
 154, 155, 237, 281, 297—300, 328
 Zalaegerszeg 349, 350, 355, 383
 Zára 426

PÁHOLYNEVEK MUTATÓJA

- Állandósághoz (Bécs) 137, 139, 140
 Általános (összhang és) egyetértéshez (Trieszt) 139, 260
 Alvó oroszlánhoz (Eperjes) 196, 294, 304
 Amália (Weimar) 431
 Arany kerékhez (Monyorókerék) 121, 148, 226
 Arany szarvashoz (Monyorókerék) 120
 Barátsághoz (Varasd) 125, 148, 229
 Becsületességhez / Probitate (Álmosd) 360, 361
 Becsületességhez / Probitate (Nagyvárad) 238
 Biztonsághoz / Zur Sicherheit (Pozsony) 128, 129, 131, 148, 164, 166, 176, 181, 266, 269
 Bökezűek páholya / Loge der Freige-biegen (Bécs) 13
 La Concordia (Milánó) 141
 La Concordia (Trieszt) 37
 Corvin Mátyás az igazsághoz (Pest-Buda) 437
 Éberséghez / Zur Wachsamkeit, Vig-lante (Eszék) 48, 100, 148, 231, 356
 Égő bokorhoz (Kassa) 116, 198, 302, 340
 Egyesség a hazában (Pest) 437
 Egyesüléshez / Unitas (Buda) 384, 387, 390—392, 396, 408, 416
 Egyesüléshez (Pozsony) 148, 164—166, 168, 336, 346
 Egyesült barátokhoz (Brünn) 141
 Egyesült barátok napjához (Brünn) 261
 'Egyesült szívekhez (Grác) 139, 260
 Egyetértéshez (Prága) 141
 Első ártatlansághoz (Pozsony, Buda) 180, 181, 262, 267—269, 273
 Erényes emberbarátokhoz (Selmechá-nya) 40, 113, 211, 212, 336
 Erényes kozmopolitához (Balassagyar-mat) 148
 Erényes Sarmatához (Varsó) 31
 Erényes utazó(k)hoz (Eperjes) 30, 31, 38, 111, 148, 190, 195—197
 Erényes világpolgárokhoz (Filippol) 258
 Erényes világpolgárhoz (Miskolc) 198, 349
 Erényes zárandok(ok)hoz (Balassa-gyarmat) 214, 339
 Erőhez (Károlyváros) 300
 Eszélyességhez / Zur Klugheit (Zág-ráb) 43, 94, 148, 237, 297, 328
 Felkelő naphoz (Brünn) 141
 Ferencz, az örökdő oroszlánhoz (Bu-da) 396, 397, 405, 416
 Hadibarátsághoz / Zur Kriegsfreund-schaft (Glina) 42, 95
 Hallgatagsághoz (Buda) 260, 262, 265, 267—269, 273

- Hallgatagsághoz / Ad Taciturnitatem (Pozsony) 32, 35, 42, 101, 148, 163, 165, 166
- Harmoniához (Trieszt) 139
- Három ágyúhoz (Bécs) [helyesen: Három kánonhoz] 12
- Három ágyúhoz (Filippol) [helyesen: Három kánonhoz] 324
- Három cziprushoz (Erlangen) 428
- Három csillaghoz (Prága) 11, 52, 140, 141
- Három egyesült vízhez (Passau) 139
- Három ezüst horgonyhoz *I. Szt. Sándor* ...
- Három fehér lilomhoz (Temesvár) 106, 148, 233
- Három fehér rózsához (Lemberg) 141
- Három földgömbhöz (Berlin) 187
- Három hegyhez (Innsbruck) 120, 139
- Három horgonyhoz (Nagyszeben) 70
- Három koronás csillaghoz (Prága) 37
- Három koronás oszlophoz (Prága) 37
- Három koronázott csillaghoz és becsületességhez (Prága) 261
- Három koszorús csillaghoz (Prága) 23
- Három kulcshoz (Regensburg) 53
- Három lángoló szívhez (Koppenhága) 38
- Három oszlophoz / Zu den drey Säulen (Brassó) 28, 29, 70, 252, 358
- Három oszlophoz (Prága) 52, 140, 141
- Három piros szalaghoz (Tarnów) 141
- Három sárkányhoz (Varasd) 47, 124
- Három sashoz (Bécs) 37, 44, 45, 52, 56, 108, 137, 139, 140, 271
- Három sashoz (Lemberg) 52
- Három szívhez (Bécs) 13
- Három tengeri levélhez *I. Szt. Andráshoz* ...
- Három tűzhöz (Bécs) 139
- Három világolyóhoz (Berlin) 94
- Három zászlóhoz (Lemberg) 37, 52, 116
- Hét bölcshez (Linz) 139, 260
- Hét csillaghoz (Pest) 366, 367, 374, 381, 382, 387, 390, 392, 396, 408, 416
- Hét csillaghoz és egyesüléshez (Buda) 408
- Hét mennyhez (Luxemburg) 297
- Igaz egyetértéshez (Csíkszereda) 254
- Igaz egyetértéshez (Kézdivásárhely) 254
- Igaz(i) egyetértéshez (Bécs) 137, 139, 140
- Igazság és barátság (Fürth) 430
- Igazság és egység a három koronázott oszlophoz (Prága) 261
- Igazsághoz (Prága) 141, 260
- Ister (Genf) 436
- Jó tanácshoz (Varasd, majd Zalaegerszeg) 148, 230, 349
- Jótkony Mariannához (Klagenfurt) 139
- Jótkonysághoz (Bécs) 139
- Kazimir a hét csillaghoz (Braunschweig) 51
- Kilencz csillaghoz (Prága) 261
- Koronázott reményhez (Bécs) 47, 106, 117, 119, 124, 127, 139
- Koronázott reményhez / Zu der gekroenten Hoffnung zu Neusohl (Besztercebánya) 41, 216, 336
- Kossuth Lajos, a dicső fény hajnalához (Pest) 431
- Legyőzhetetlen / L'invincible aux bras armes (Aussig) 96
- Zur Mayenblume (Hamburg) 164
- Minerva (Sadagóra) 116
- Nagyszívűséghez / Ad Magnanimitatem (Pest-Buda) 102, 120, 142, 148, 156, 160, 164, 183, 185, 189, 190, 200—202, 225, 233, 237, 274, 275, 278, 280, 283, 296, 302, 324, 328, 330, 331, 333—335, 375, 381, 382, 387, 388, 390

- Négy holdhoz / Zu den vier Monden (Brassó) 28, 29, 72
- Nemes kilátáshoz (Freiburg) 139, 260
- Őszinte barátsághoz (Lemberg) 141
- Őszinteséghez (Görz) 139
- Őszinteséghez (Klattau) 52, 141
- Pálmafához (Bécs) 52, 137, 139, 140
- La parfaite union (Magdeburg) 42
- Pelikan (Hamburg) 433
- Pelikánhoz (Altona) 38
- Phönix a gömbölyű táblához (Lemberg) 141
- Reménységhez (Bécs) 38
- Rettenthetetlen erényhez / Intrepida Virtus (Kassa) 342
- Sincerité (Leitmeritz) 37
- Sokrates páholy (Frankfurt am Main) 430, 432
- St. Paul Celecta (Cremona) 120, 141
- Symbolikus cylinderhez (Innsbruck) 139
- Symbolikus hegyekhez (Innsbruck) 260
- Szabadsághoz (Varasd) 46, 48, 73, 93, 126, 142, 230
- Szentelt buzgalomhoz (Nagyszeben) 53, 256, 288
- Szép csillaghoz (Bátaszék) 137, 139, 237, 301
- Szeretet s igazsághoz (Bécs) 327
- Sz. Pantaleone (Crema) 428
- Szt. András a három tengeri levélhez / St. Andreas zu den 3 Seeblättern (Nagyszeben) 29, 30, 52, 53, 57, 70, 240, 257, 297, 305, 306, 323, 324, 359
- Szt. Borbálához (Pest) 296
- Szt. István (Pest) 433, 434, 436
- Szt. Józsefhez (Bécs) 38, 117, 120, 129, 139, 257, 327, 430
- Szt. Sándor a három ezüst horgonyhoz (Pest) 184, 185, 333
- Tökéletes egyesüléshez / L'union parfaite (Varasd) 43—45
- Ujon(nan) koronázott reményhez (Bécs) 260, 327
- Unióhoz (Prága) 141
- Vitézséghez (Károlyváros) 148, 237, 300

HIBAIGAZÍTÓ

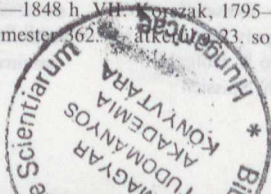
A Kiadó a szöveget változtatlan formában adja közre, így helyénvalónak mutatkozott, hogy az értelemzavaró sajtóhibákat listába szedjük. (Rövidítések: h. = helyett, m. = marginális, s. = sor.)

- 7. 23. s. ember h. emberben
- 9. 33—34. s. Han”over h. Hannover
- 14. 6. s. fölöttti h. fölötti
- 16. 32. s. m ként h. miként
- 20. 24. s. h. Birkenstock
- 41. m. reményhez h. reményhez
- 47. m. Varsdon h. Varasdon
- 51. 34. s. léginkább h. leginkább
- 53. 15. s. alkotmányt h. alkotmányt
- 54. 33. s. birtokában h. birtokában
- 56. 6. s. Dela h. De la
 - 17. s. gyarapítsa h. gyarapítása
- 57. 9. s. fog h. fok
- 59. 6. s. Murnsi h. Murusi
- 61. 22. s. létesítendő h. létesítendő
- 62. 5. s. Banffyt h. Bánffyt
- 67. 6. s. kormányzósági h. kormányzósági
- 71. 16. s. Seulen h. Seuler
- 79. 33. s. kellőlek h. kellőleg
- 80. 26. s. nagymերter h. nagymester
- 84. 34. s. tetstvérek h. testvérek
- 85. 1. s. serkenti h. serkenti
- 87. 33. s. aze mberiség h. az emberiség
- 89. 11. s. k k helyett kik
- 91. 33. s. ntán h. után
- 99. 27. s. csélzó h. czélzó
- 102. 12. s. keterjedt h. kiterjedt
 - 13. s. tesvėrváros h. testvérváros
- 109. 5. s. Savaigue h. Sauvaigue
- 110. 1. s. Sauvaigu h. Sauvaigue
- 111. 15. s. Sauvaigne h. Sauvaigue
- 112. 28. s. Mosznyski h. Moszynski

117. 3. s. köré h. köré
 119. 18. s. 1878 h. 1778
 122. 25. s. Endrődy h. Erdődy
 133. 4. s. hatatmát h. hatalmát
 15. s. szábadelvűek h. szabadelvűek
 140. m. artományi h. tartományi
 154. 19. s. melyet h. mely
 26. s. nyilvánosságra h. nyilvánosságra
 163. 17. s. 1871 h. 1781
 164. 26—27. s. helyartóság h. helytartóság
 165. 2. s. Kovachick h. Kovachich
 11. s. Jézsef h. József
 167. 12. s. kaczalista h. kanczelista
 168. 6. s. Fronins h. Fronius
 176. 31. s. Pálffy h. Pálfiy
 180. 6. s. éz h. és
 181. 24. s. Kajeán h. Kajetán
 185. 16—17. s. banyatlásnak ndult h. hanyatlásnak indult
 33. s. kérezlmezni h. kérelmezni
 186. 4. s. állitólág h. állítólag
 188. 18. s. condulit h. conduit
 190. 34. s. Heinzei h. Heinzeli
 191. 10. s. Kracznecz h. Krasznez
 196. 7. s. főmesterre h. főmestere
 8. s. ez h. az
 199. 12. s. szasolcsi h. szabolcsi
 203. 7. s. rem h. nem
 205. 4. s. frt. h. frt.)
 22. s. Józ ef h. József
 213. 30. s. ajántattak h. ajánltattak
 215. 34. s. velvétel h. felvétél
 217. 3. s. elhini h. elhinni
 218. 13. s. vallást h. vallást
 21. s. testsvéri h. testvéri
 224. 14. s. Okoliscányi h. Okolicsányi
 227. 33. s. Kessola h. Kossola
 34. s. Jukey h. Inkey
 229. 22. s. címzet h. címzett
 230. 14. s. címzet h. címzett
 231. 22. s. inkáhb h. inkább
 232. 20. s. kötelességgel h. kötelességei
 22. s. távo- h. távol
 237. m. Zágrában h. Zágrábon
 242. 17. s. odaérkazve h. odaérkezve
 245. 14. s. Zzigmond h. Zsigmond
 23. s. guberiumi h. guberniumi

246. 34. s. áholyt h. páholyt
 248. 22. s. Sücs h. Szücs
 262. 16. s. 1886 h. 1786
 26. s. Konstantnovics h. Konstantinovics
 266. 22. s. Paulev h. Pauler
 268. 25. s. Magyary h. Magyar
 275. 34. s. Nagyszívűséghez h. Nagyszívűséghez
 277. 10. s. tes vér h. testvér
 284. 24. s. félreértették h. félreértették
 286. 9. s. Laszkovics h. Laczkovics
 292. 19. s. Schaffratk h. Schaffrath
 296. 10. s. el en h. ellen
 32. s. letegséges h. lehetséges
 298. 33. s. püpek h. püspök
 301. m. csiltlaghoz h. csillaghoz
 304. 33. s. személynsen h. személyesen
 34. s. közvetlenül h. közvetlenül
 305. 9. s. be oltak h. befolytak
 311. 26. s. Cserei h. Cserey
 312. 28. s. mellett h. mellett
 313. 10. s. kö yvelői h. könyvelői
 315. 22. s. magaviselet h. magaviseletét
 316. 11. s. Bedens h. Bedeus
 321. 6. s. uralkodó h. uralkodó
 322. 19. s. legőzelebb h. legközelebb
 324. 29. s. lehetet h. lehetett
 327. 22. s. visszavonása h. visszavonása és a
 328. 34. s. tisztséges h. tisztséget
 329. 7—8. s. volna 1790-ben. h. volna. 1790-ben
 330. 14. s. verses h. veres
 332. 25. s. Liplhay h. Liphay
 339. 30. s. 1895 h. 1795
 340. 24. s. Knbínyi h. Kubinyi
 26. s. szabdkörművesek h. szabdkörművesek
 341. 13. s. Sámnel h. Sámuel
 342. 9. s. ügy- h. ügy
 19. s. Ábrahám h. Ábrahám
 345. 3. s. szabakkörművesek h. szabdkörművesek
 346. 19. s. eddlg h. eddig
 31. s. nen h. nem
 348. 13. s. avatkozdi h. avatkozni
 14. s. szabaekörművesek h. szabdkörművesek
 17. s. Kaziuczy h. Kazinczy
 349. 2. s. Desewfy h. Dessewffy
 350. 12. s. Mezöszegedy Szegedi h. Mezöszegedi Szegedy
 24. s. szolgabfró h. szolgabíró
 25. s. Spissich h. Spissich

352. 16. s. Ádám h. Ádám
 355. 33. s. bátmely ... társaságét h. bármely ... társaságét
 357. 13. s. Náláczy h. Naláczy
 359. 4. s. akkot h. akkor
 360. 25—26. s. miu án h. miután
 30. s. irományvk h. irományok
 34. s. koronázot h. koronázott
 m. Becsüleességhez h. Becsületességhez
 365. 13. s. e h. el
 366. 28. s. szükséges h. szükséges
 367. 11. s. elyet h. melyet
 368. 13. s. resveralissal h. reversalissal
 369. Draskosich h. Draskovich
 371. 29. s. megrsősítette h. megerősítette
 374. 8. s. szabadkőművesi h. szabadkőművesi
 30. s. azabadkőművesek h. szabadkőművesek
 375. 5. s. alattválói h. alattvalói
 376. 18. s. fölött h. fölött
 377. 6. s. alkarta h. akarta
 379. 20. s. tember h. ember
 32. s. udománya h. tudománya
 380. 22. s. conveat h. convent
 26. s. alapszasályok h. alapszabályok
 388. 12. s. törzenyeinek h. törvényeinek
 394. 28. s. titkárra h. titkárrá
 400. 32. s. csküjéhez h. esküjéhez
 403. 4. s. fentatrandó h. fenntartandó
 405. 30. s. 1893 h. 1793
 408. 28. s. Őnódy h. Ónody
 422. 20. s. névez h. nézve
 429. 28. s. 1867 h. 1869
 430. 15. s. hápolna h. kápolna
 431. 11. s. frankturti h. frankfurti
 432. 22. s. czimer h. címert
 433. 5. s. belepni h. belépni
 436. m. ster h. Ister
 438. 7. s. terjesztése h. terjedése
 438. 31. s. A tőkéletes egyesüléshez Varasdon 46. h. A tőkéletes egyesüléshez
 Varasdon 43. A Szabadsághoz Varasdon 46.
 439. 24. s. péholy h. páholy; halicsei h. halicsi
 440. 19. s. kolozszári h. kolozsvári
 23. s. A 7 csillaghoz Pesten 366. h. Aigner F. A. nagymester 362. A 7
 csillaghoz Pesten 366
 25. s. VI. Korszak, 1795—1848 h. VII. Korszak, 1795—1848
 26. s. Aigner F. A. nagymester 362. A 7 csillaghoz 23. sorba

ISBN 963 05 6540 4

Kiadja az Akadémiai Kiadó, Budapest

A mű eredeti kiadása: 1900

Első reprint kiadás: 1993

© Akadémiai Kiadó, 1993

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat igazgatója
A nyomdai munkálatokat az Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat végezte

Felelős vezető: Zöld Ferenc

Budapest, 1993

Nyomdai táskaszám: 22007

Felelős szerkesztő: Horváth Ildikó

Műszaki szerkesztő: Szakács Sándorné

A fedélterv Székely Edit munkája

Megjelent 30 (A/5) év terjedelemben

Kiadványszám: II/2952

HU ISSN 0237—6458

Printed in Hungary

Ara: 760,- Ft 10% áfával

508559

A SZABADKÖMŰVESSEG TÖRTÉNETE
ABAFI LAJOS
MAGYARORSZÁGON

ABAFI LAJOS